

T.C

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

AHMED RÂSİM'İN NEŞREDİLMEMİŞ HİKÂYELERİ VE TAHLİL ÇALIŞMALARI

Hazırlayan

Ayşenur AKIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Özgür İLDEŞ

Çankırı – 2022

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

AHMED RÂSİM'İN NEŞREDİLMEMİŞ HİKÂYELERİ VE TAHLİL ÇALIŞMALARI

Hazırlayan

Ayşenur AKIN

ORCID: 0000-0002-5772-3045

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman:

Doç. Dr. Özgür İLDEŞ

Çankırı – 2022

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ……..i

TEZ KABUL VE ONAY……..ii

ÖNSÖZ……..iii

ÖZET v

ABSTRACT……vı

KISALTMALAR……vıı

1. GİRİŞ……1

2. AHMED RÂSİM..…….....2

2.1 Ahmed Râsim'in Hayatı……3

2.2. Ahmed Râsim'in Eserleri ……...4

2.2.1. Şiirlerle Tanışması...……...4

2.2.2. Hikâye ve Roman Anlayışı..…….....5

2.2.3. Hâtıraları Hakkında ...…….....5

2.2.4. Tarihle İlgili Eserleri……..……..6

2.2.5. Monografileri ve Tercümeleri…….....7

2.2.6. Seyahat Yazıları…….....7

2.2.7. Okul Kitapları...……..….7

3. DİĞER EDEBÎ ESERLERİ

4. AHMED RÂSİM'İN EDEBİYAT ANLAYIŞI ……9

4.1. Ahmed Râsim'in Kurmacalarına Genel Bir Bakış…..……10

4.2. Ahmet Râsim'in Hikâyelerinde Dil Üslup…..…….....11

5. HİKÂYE TAHLİLLERİ……..14

5.1. Hikâyelerin Yapı Unsurları……...16

5.2.1. Hikâyelerin Şahıs Kadrosu...……16

5.2.2. Hikâyelerin Olay Örgüsü…..……16

5.2.3. Hikâyelerde Zaman……..18

5.2.4. Hikâyelerde Mekân……..18

5.2.5. Hikâyelerde Bakış Açısı ve Anlatıcı……...19

6. AHMED RÂSİM'İN HİKÂYELERİ VE HİKAYELERİN TAHLİLİ……..19

6.1.AĞAÇLARALTINDA…….……..25
6.1.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu……26
6.1.2 Hikâyenin Olay Örgüsü...…….26
6.1.3 Hikâyede Zaman...……....27
6.1.4 Hikayede Mekân…...……....27
6.1.5 Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı…..……...28
6.2.KIRIŞALIM..……..29
6.2.1.Hikâyenin Şahıs Kadrosu ….……32
6.2.2.Hikâyenin Olay Örgüsü...……..33
6.2.3. Hikâyede Zaman.……..34
6.2.4. Hikâyede Mekân.……..36
6.2.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı.……37
6.3. İKİ PAKET..……...38
6.3.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu…….....40
6.3.2. Hikâyenin Olay Örgüsü.……...40
6.3.3. Hikâyede Zaman.……..41
6.3.4. Hikâyede Mekân.……..41
6.3.5. Hikâyede Bakış Açısı veAnlatıcı…….....42
6.4. ANNE KALK…….43
6.4.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu…….45
6.4.2. Hikâyenin Olay Örgüsü……45
6.4.3. Hikâyede Zaman.……..46
6.4.4. Hikâyede Mekân.……..….46
6.4.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı…….....47
6.5. BİR FIKRA……47
6.5.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu…….49
6.5.2. Hikâyenin Olay Örgüsü…….……...50
6.5.3. Hikâyede Zaman……...……51
6.5.4. Hikâyede Mekân.…….……..52
6.5.5 Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı.…….....53

6.6. HASTA…..……...54
6.6.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu..……57
6.6.2. Hikâyenin Olay Örgüsü…..……..58
6.6.3 Hikâyede Zaman……..……..59
6.6.4. Hikâyede Mekân…..…….59
6.6.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……...……..60
6.7. İKİ KALBİN TÂRİH-İ IZTIRÂBI……....……...61
6.7.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu..……63
6.7.2. Hikâyenin Olay Örgüsü.……....63
6.7.3. Hikâyede Zaman..…….....63
6.7.4. Hikâyede Mekân..…….....64
6.7.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı..……....64
6.8. NÂ-TAMÂM BİR ROMAN ……...65
6.8.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ..……68
6.8.2. Hikâyenin Olay Örgüsü…….....68
6.8.3. Hikâyede Zaman …….69
6.8.4. Hikâyede Mekân..…….69
6.8.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı...……..70
6.9. TAYF-I HÂİL.…..……70
6.9.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu……..71
6.9.2. Hikâyenin Olay Örgüsü...…….....71
6.9.3. Hikâyede Zaman...……72
6.9.4. Hikâyede Mekân…….....72
6.9.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı.……73
6.10. TA'KÎB-İ MA'NEVÎ ……..…….73
6.10.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu……75
6.10.2. Hikâyenin Olay Örgüsü...……...76
6.10.3. Hikâyede Zaman...……..76
6.10.4. Hikâyede Mekân...……..76
6.10.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı…..……....77
6.11. ŞİMDİ YALNIZ KALDIM…….……77
6.11.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu..…….78

6.11.2. Hikâyenin Olay Örgüsü……78
6.11.3. Hikâyede Zaman……79
6.11.4. Hikâyede Mekân……80
6.11.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……81
6.12. SİZ MİSİNİZ…...……81
6.12.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……....82
6.12.2. Hikâyenin Olay Örgüsü……....82
6.12.3. Hikâyede Zaman……83
6.12.4. Hikâyede Mekân……....83
6.12.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……84
6.13. İLK HEVES…...……...85
6.13.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……87
6.13.2. Hikâyenin Olay Örgüsü……....87
6.13.3. Hikâyede Zaman……....87
6.13.4. Hikâyede Mekân……88
6.13.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……88
6.14. HAYÂl-İ YÂR……89
6.14.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu……..……91
6.14.2. Hikâyenin Olay Örgüsü……..……91
6.14.3. Hikâyede Zaman……..……...92
6.14.4. Hikâyede Mekân……..……...93
6.14.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……..……94
6.15. HASTA-İ HİCRÂN……..……94
6.15.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu……..96
6.15.2. Hikâyenin Olay Örgüsü…...……....97
6.15.3. Hikâyede Zaman……97
6.15.4. Hikâyede Mekân……98
6.15.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……98
6.16. FERDÂ-İ FİRÂK ……..……..98
6.16.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……99
6.16.2. Hikâyenin Olay Örgüsü……100
6.16.3. Hikâyede Zaman……...100
6.16.4. Hikâyede Mekân……...101
6.16.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……...102

6.17. BİR HÂTIRA-İ VİCDÂNİYYE……103
6.17.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……106
6.17.2. Hikâyenin Olay Örgüsü……107
6.17.3. Hikâyede Zaman…….....107
6.17.4. Hikâyede Mekân…….....108
6.17.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı.……108
6.18. BİKR-İ HAYÂL……..109
6.18.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu.……111
6.18.2. Hikâyenin Olay Örgüsü.……...112
6.18.3. Hikâyede Zaman……...113
6.18.4. Hikâyede Mekân……...114
6.18.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı.……...115
6.19. ÂH-I NİGÂH.…….115
6.19.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……117
6.19.2. Hikâyenin Olay Örgüsü.…….....117
6.19.3. Hikâyede Zaman…….....118
6.19.4. Hikâyede Mekân……..118
6.19.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı…….119
6.20. MÂİ MENDİL…….……...119
6.20.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu…….120
6.20.2. Hikâyenin Olay Örgüsü...…….122
6.20.3. Hikâyede Zaman…...……123
6.20.4. Hikâyede Mekân…..……124
6.20.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……125
6.21. AVDET-İ CÂNÂN ……125
6.21.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu…….127
6.21.2. Hikâyenin Olay Örgüsü...…….128
6.21.3. Hikâyede Zaman……...128
6.21.4. Hikâyede Mekân……...129
6.21.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı…….130
6.22. ŞEB-İ YELDÂ-İ HAYÂL ……..……131
6.22.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu……..134
6.22.2. Hikâyenin Olay Örgüsü...…….135
6.22.3. Hikâyede Zaman……...……....135

6.22.4. Hikâyede Mekân……...136
6.22.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……....137
6.23. SON TESELLİ……137
6.23.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu……138
6.23.2. Hikâyenin Olay Örgüsü……138
6.23.3. Hikâyede Zaman……...139
6.23.4. Hikâyede Mekân……...140
6.23.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……141
6.24. ÜZÜM ……141
6.24.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……142
6.24.2. Hikâyenin Olay Örgüsü……142
6.24.3. Hikâyede Zaman ..……143
6.24.4. Hikâyede Mekân . ……143
6.24.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı ...……143
6.25. SİRİŞK-İ KEDER ……..……...143
6.25.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ..……..145
6.25.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ….……146
6.25.3. Hikâyede Zaman ….……146
6.25.4. Hikâyede Mekân ..……147
6.25.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı ..……148
6.26. NÜZHET …..……..148
6.26.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……...149
6.26.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ……..149
6.26.3. Hikâyede Zaman ……150
6.26.4. Hikâyede Mekân ……150
6.26.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı ……..151
6.27. PİST! Mİ YAV …..…….151
6.27.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu……..……...154
6.27.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ……...155
6.27.3. Hikâyede Zaman ……156
6.27.4. Hikâyede Mekân ……....157
6.27.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……...158
6.28. MİNİ MİNİ ALİ …..……..158
6.28.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……...164

6.28.2. Hikâyenin Olay Örgüsü……...165
6.28.3. Hikâyede Zaman……..166
6.28.4. Hikâyede Mekân……..167
6.28.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……167
6.29. MİNİ MİNİ YARAMAZ ……167
6.29.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu…….170
6.29.2. Hikâyenin Olay Örgüsü...…….170
6.29.3. Hikâyede Zaman……...171
6.29.4. Hikâyede Mekân……..172
6.29.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……173
6.30. BİR AKŞAM …….173
6.30.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu…..…….174
6.30.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ..……174
6.30.3. Hikâyede Zaman ……175
6.30.4. Hikâyede Mekân ……175
6.30.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……175
6.31. BİR GÜNLÜK HÂTIRA……...……175
6.31.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ..……..175
6.31.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ……..176
6.31.3. Hikâyede Zaman ……177
6.31.4. Hikâyede Mekân ……178
6.31.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı ……..178
6.32. BÜYÜKLERİMİZE İTAAT ……....178
6.32.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……179
6.32.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ……....151
6.32.3. Hikâyede Zaman.……151
6.32.4. Hikâyede Mekân.……151
6.32.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı ……152
6.33. İYİ HUYLU OLMALI …….181
6.33.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……181
6.33.2. Hikâyenin Olay Örgüsü,,…….182
6.33.3. Hikâyede Zaman..……183
6.33.4. Hikâyede Mekân..……183

6.33.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı……184
6.34. FİKRİ DE VÜCÛD GİBİ BESLENMELİDİR …… ...……..184
6.34.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ...…….185
6.34.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ..…….185
6.34.3. Hikâyede Zaman ..……185
6.34.4. Hikâyede Mekân ..……186
6.34.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı ..…….186
6.35. KARDEŞ ……...186
6.35.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ..……..187
6.35.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ……..187
6.35.3. Hikâyede Zaman ……187
6.35.4. Hikâyede Mekân ……188
6.35.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı ……..188
6.36. SUS BEN HEPSİNİ GÖRÜYORUM ……..188
6.36.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ..……..189
6.36.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ……..189
6.36.3. Hikâyede Zaman ……190
6.36.4. Hikâyede Mekân ……191
6.36.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı ……..192
6.37. FENNÎ ROMANLAR ..…….192
6.37.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……...192
6.37.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ……...192
6.37.3. Hikâyede Zaman ……..193
6.37.4. Hikâyede Mekân ……..193
6.37.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı ……193
6.38. ENDİŞNÂK ……....193
6.38.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……197
6.38.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ...……198
6.38.3. Hikâyede Zaman ……..198
6.38.4. Hikâyede Mekân.……...199
6.38.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı.……200
6.39. ESKİ İSTANBUL KADINLIĞI.……...200
6.39.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu.……..204
6.39.2. Hikâyenin Olay Örgüsü.……206

6.39.3. Hikâyede Zaman……...207
6.39.4. Hikâyede Mekân ...……...207
6.39.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı.……208
6.40. EBNÂ-YI ŞİİR VE EDEB ……208
6.40.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……211
6.40.2. Hikâyenin Olay Örgüsü.……211
6.40.3. Hikâyede Zaman ……..212
6.40.4. Hikâyede Mekân ……..213
6.40.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı ……214
6.41. BİR HİKÂYE ……214
6.41.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……216
6.41.2. Hikâyenin Olay Örgüsü.……217
6.41.3. Hikâyede Zaman.……...218
6.41.4. Hikâyede Mekân.……...218
6.41.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı.……219
6.42. BİR KURBAN BAYRAMI ……219
6.42.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu ……222
6.42.2. Hikâyenin Olay Örgüsü ..……224
6.42.3. Hikâyede Zaman ..……227
6.42.4. Hikâyede Mekân ..……229
6.42.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı ...……231
SONUÇ ……....235
KAYNAKÇA ……238
ÖZGEÇMİŞ ..……..240

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *'' Ahmed Râsim'in Neşredilmemiş Hikâyeleri ve Tahlil Çalışmaları ''* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu beyan ederim.

12 / 05 / 2022

imza

Ayşenur AKIN

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ayşenur AKIN tarafından hazırlanan ‘‘ *Ahmed Râsim’in Neşredilmemiş Hikâyeleri ve Tahlil Çalışmaları* ’’ başlıklı bu çalışma, 13.06.2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Danışman: Doç. Dr. Özgür İLDEŞ İmza: …….

Üye: Prof. Dr. Fatih SAKALLI İmza: ……..

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Betül Öztoprak İmza: …….....

ONAY

Bu tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 13 /06/ 2022 tarih ve 2022/26-03 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun Polat

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Yaşadığı dönemin gazeteci, muharrir, bilim adamı gibi kimlikleriyle isminden sıkça söz ettiren ve özellikle hikâye türünde verdiği eserlerle tanınan Ahmed Râsim'in edebiyatçı kimliği, dönemindeki pek çok yazarı ve daha sonra yazın hayatına adım atan genç yazarları etkilediği gibi hazırlanan bu tez çalışmasında da hikâyelerinin edebiyat tarihine ışık tutabilecek önemli birer kaynak olduğu apaçık ortadadır.

Bu tez çalışmasında, döneminde kaleme aldığı pek çok eseri ile birlikte edebiyat camiasının velûd yazarı olan Ahmed Râsim'in muhtelif dergilerde neşredilmeyi bekleyen hikâyeleri üzerine inceleme çalışması yapılmış; hikâye teknikleri bağlamında incelenen hikâyeleri vesilesi ile yazarın şahsiyeti, edebî kişiliği, edebiyat görüşü hakkında bilgi sahibi olunurken pek çok hikâyelerinden yola çıkılarak; hikâyelerin şahıs kadrosu, zaman ve mekân unsurları, dil ve anlatım özellikleri, bakış açıları dönemin izleği ile beraber çalışmanın amacına riayet etmiştir.

Bu çalışmada Ahmed Râsim'in muhtelif hikâyeleri yeni harflere aktarılmıştır. Çalışmanın başında Ahmed Râsim'in hayatı, eserleri ve üslubu ile ilgili bilgi verilmiş, hikâyelerin tahlilleri üzerine teorik bilgiler vasıtası ile ele alınan eserler, hikâye tahlil çalışmalarına uygun şekilde incelenmiştir.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, kıymetli bilgilerinden istifâde ettiğim, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için çalışmalarımda bana önayak olan, güler yüzünü ve samimiyetini benden esirgemeyen ve gelecekteki meslekî hayatımda da bana verdiği değerli bilgilerden faydalanacağımı düşündüğüm kıymetli hocam Doç. Dr. Özgür İLDEŞ'e teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum.

Çalışmamda kaynak ve metin çalışması açısından bana sürekli yardımda bulunarak yol gösteren ve akademik olarak beni yüreklendiren kıymetli Hüseyin DAĞAŞAN hocama teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca kıymetli fikirleri ile bana örnek teşkil ederek beni duygusal olarak teskin eden, ne zaman olursa olsun özverisinden ve sevgisinden mahrum bırakmayan sevgili Hilâl ERKOÇ hocama,

Onların nezdinde yüksek lisans tahsili sürecinde desteklerini esirgemeyen kıymetli bütün hocalarıma,

Teşekkürlerin az kalacağı diğer üniversite hocalarımın da bana 4 yıllık üniversite hayatım boyunca kazandırdıkları ve beni donattıkları bilgiler sayesinde yükseğe taşıdıkları için hepsine teker teker teşekkürlerimi sunuyorum ve son olarak çalışmamda desteğini ve bana olan güvenini benden esirgemeyen ve beni bu günlere yetiştiren AİLEM'e teşekkürlerimi sunuyorum.

12.05.2022

Ayşenur AKIN

ÖZET

Tezin Başlığı : Ahmed Râsim'in Neşredilmemiş Hikâyeleri ve Tahlil Çalışmaları

Tezin Yazarı: Ayşenur AKIN

Danışman : Doç. Dr. Özgür İLDEŞ

Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Kabul Tarihi : 13/06/2022

Yazın hayatımızın velût ediblerinden olan Ahmed Râsim'in eserleri, Türk edebiyatının zengin menbaında yerini alır. Onun muhayyilesinde hem romantik unsurların varlığı hem de hikâyelerinde titizlikle eğildiği realist unsurlar, yazarın dil ve üsluba olan hassasiyetini gözler önüne sermiş; Edebiyat-ı Cedide'nin yazın ruhundan beslendiğini göstermiştir. Fıkra, mektup, hikâye, roman, şiir, mizah, monografi gibi pek çok türün yetkin kalemi olan yazar, muhtelif mecmualarda yazılarını kaleme almıştır. Üzerinde tahlil çalışması yapılacak olan hikâyelerinden hareketle Ahmed Râsim, edebî eserlerinde sunduğu geniş perspektifi müşahede etmeye imkân sunmuştur. Dergiler vasıtası ile yazın hayatına kazandırılmak istenen kurmacaları, Ahmed Râsim'in dönemin izleğini, zihniyetini ve edebiyata maruf bakış açısını görmek bakımından önem teşkil etmiştir. Çalışmada, Ahmed Râsim'in neşredilmeye nâzır hikâyeleri vasıtası ile; hikâyelerinin olay örgüleri, şahıs kadroları, zaman ve mekân unsurları, bakış açıları özellikleri göz önüne alınmış; yazarın hikâyeleri, hikâye inceleme tekniklerine uygun şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Râsim, hikâye, Edebiyât-ı Cedide, mecmua, tahlil.

ABSTRACT

Thesis Title : Ahmed Râsim's Unpublished Stories and Analysis Studies

Author : Ayşenur AKIN

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Özgür İLDEŞ

Department : Turkish Language and Literature

Thesis Type : Master's Thesis

Date : 13/06/2022

The works of Ahmed Râsim, who is one of the prolific writers of our literary life, take their place in the rich source of Turkish literature. Both the presence of romantic elements in his imagination and the realist elements he meticulously dealt with in his stories revealed the author's sensitivity to language and style; It showed that Edebiyat-ı Cedide is fed by the spirit of author. The author, who is a competent writer of many genres such as jokes, letters, stories, novels, poems, humor, and monographs, has written his articles in various magazines. Based on his stories, which will be analyzed, Ahmed Râsim provided the opportunity to observe the wide perspective he presented in his literary works. The fictions that were intended to be brought into the life of literature through magazines were important in terms of seeing Ahmed Râsim's theme, mentality and literary perspective of the period. In the study, through the stories of Ahmed Râsim ready to be published; the plots of the story, the characters of the stories, the time and space elements, and the features of their perspectives are taken into consideration; The stories of the author were examined in accordance with the story analysis techniques.

Key Words: Ahmed Râsim, story, Edebiyât-ı Cedide, magazine, analysis

KISALTMALAR

A.R. Ahmed Râsim

bkz. Bakınız

C. Cilt

Çev. Çeviren

Dr. Doktor

Doç. Doçent

Haz. Hazırlayan

Nu. Numara

Öğr. Öğretim

Prof. Profesör

S. Sayı

s. Sayfa Sayısı

vb. Ve Benzeri

1. GİRİŞ

Türk edebiyatında önemli bir yer teşkil eden Ahmed Râsim'i yalnızca hikâye yazarı kimliği ile ele almak bizi, edebiyat tarihimizin engin deryasında dar kulaçlar atmaya mecbur bırakır; dolayısıyla Ahmet Râsim'in edebiyatçılığını yalnızca kurmaca metinleri ile tahakküm etmek düşünce dünyamız açısından mahdut bir bakış açısı oluşturacaktır. Ahmed Râsim sadece edebiyatla ilgilenen ve sadece edebî zevki hâiz eserler ortaya koymamıştır. Özgür İldeş, Ahmed Râsim'in "Matbuat Hatıralarından Muharrir, Şair, Edib" isimli kitabının Ön Söz'ünde onun bu özelliğini şu cümlelerle ifade eder:

> "*Yazarlık serüvenine edebiyatın cümle kapısından giren Ahmed Râsim, sadece "edib" kelimesine hapsedilemeyecek kadar zengin bir yazı faaliyetinde bulunmuştur. Bu bağlamda Ahmed Râsim, hiç kuşkusuz, Türk basın tarihinin en velut kalemlerinin başında gelir. O; hikâye, roman, şiir, hatıra, fıkra, makale, tenkit, mektup, seyahat gibi edebiyatın hemen her türününde eser vermesinin yanında tarih, monografi, sohbet, mizah, okul kitapları, fen alanlarına ait yazılar, tercümeler, besteler gibi bilgi alanları birbiriyle kesişmeyen çok farklı sahada eserler kaleme alması sebebiyle eskilerin ifadesiyle "hezârfen", günümüzdeki karşılığıyla "Rönesans adamı" olmayı hak etmiştir*." (Ahmed Râsim, 2016, s. 7)

Ahmed Râsim; eserlerinde felsefeden, siyasetten, tarihten devşirdiği düşünce tohumlarını rafine ederek okuyucularına sunmuştur. Bu sayede tarihsel bir bakış açısı geliştiren yazar, eserlerinde derin bilgi birikimine sahip olduğunu gösteren hassasiyetle eserlerini kaleme almıştır. Bu vesile ile Ahmed Râsim'in çalışmamıza ışık tutacak hikâyeleri onun edebiyatçı kimliğinin numuneleridir. Ahmed Râsim'in velûd bir yazar olması hususundaki en açık tezâhür, yazarın eserlerini kaleme aldığı dönem boyunca pek çok türde esere vücut vermesidir; fıkra, tenkit, makale, hikâye, seyahat yazıları, monografi, mizah gibi türler, adeta edebiyat sahasını kuşatan iklimlerin habercisidir.

Ahmed Râsim, eserlerinde "Yazı hayatına atıldıktan sonra yazı ve sözde ''sözünü ettiği muhataplarına bir fayda sağlamak, vasat seviyeleri memnun edecek vuzuh çizgiler, fesahat, belagat, düşündücülük gibi okuyucunun düşünce iklimini genişletmek düşüncesini hâiz olmak suretiyle yazın hayatında muteber şahsiyetler arasında öne çıkan bir muharrir olmuştur. Kendi yazış serüvenini:

"Lâf değil, muharrirlik bu!... Yaz! Hem çalakalem yaz! Durma yaz! (Hariçten sesler: Yaz!) Bütün tarih, tabiat, içtimaiyat, iktisadiyat, siyâsiyât, riyâziyât, sınâ'î sana müstaharrındır,[boyun eğer] *daha ne istersin, a şaşkın, budala durma yaz (Hâriçten sesler: Durma yaz!) Hem kalemin ucuna nasıl gelirse öyle yaz! Çekinme, kelime, kaide hatalarından korkma; fikir yanlışlıklarına aldırma, prensip şaşkınlıklarına kulak verme; bir makaledeki mevzuatı diğer makalede nakz et* [boz] *(Hariçten sesler: yaz, ama!) çekinme, meydan senindir; yaşa muharrir! (...) Tahsilin ister tam, yahut nâ-tamam olsun, bunun yazı yazmak babında zerre kadar tesiri, medhali* [ilişkisi] *yoktur. (...) Yolda yaz, tramvayda yaz, otomobilde, şimendiferde, vapurda, arabada, kayıkta, dur, otur, hopla, zıpla yaz!"* (Ahmed Râsim, 1926, s. 3-4)

Cümleleriyle ifade eden yazar, sanatın vâzıh çizgilerin umdeleri olduğu kanaatindedir. Yazmak eylemini büyük bir iştahla icrâ eden yazar, sanatı eğlendirme ve öğretme amacı olarak görürken edebiyat hayatı boyunca kaleme aldığı pek çok eserinde, İstanbul'un canlı portrelerini kaleminin mürekkebinden damıtmıştır. Onun, edebiyatımızın içinde müstesna bir kişilik kazanmasında, hiç şüphesiz, eserlerinin canlılığı ve belki de bütün edebiyat türlerini kuşatıcı özelliği büyük bir etkiye sahiptir.

Ahmed Râsim, döneminin her ne kadar bağımsız sanatçılarından olsa da onu döneminden ayrı düşünmek yanlış olur. Tarihsel gelişim sürecinde edebiyata kaynaklık eden vesikalar onun edebiyat menbaına nimetler sunan malzeme barındırır. Ahmed Râsim, gündelik yaşamında toplumsal olgulara yabancı kalmama düsturu ile hareket etmiş; bilim ve tarih konularında kitaplar yazmış, çeviriler yapmış, hayatını daha çok gazetecilik yaparak kazanmıştır. Halk dilini canlı ve kısa cümlelerle kullanmış, renkli, canlı bir anlatımla çocukluk, ilk, orta öğrenim hayatını, İstanbul'un günlük hayatını yansıtan fıkra, makalelerinde ve anılarında dile getirmiştir.

Ahmed Râsim, Batı'dan gelen yeniliklere soğuk durmayan ama geleneksel edebiyatımızdan da kopmayan her ikisi arasında uyum ve müşterek özellikler bulmaya çalışan bir kalem olmuştur. Batılı ürünleri yerli ve milli bir zevkle sentezlemeyi başarmış bir sanatçıdır. Onun eserleri, mayasını yerli unsurlardan alırken Batı üslubu ve hikâye teknikleri ile meczolmuştur demek doğru olur.

Özgür İldeş, onun bu özelliğini Hüseyin Rahmi Gürpınar ile benzerliğine değinerek şu cümlelerle vurgulamaktadır:

"Gelenekle bağını koparmayarak Batılılaşmayı tercih eden Râsim, yerli olana yönelmiş ve olağanüstü gözlem yeteneğiyle yaşadığı İstanbul'da sürdürülen hayata dair bütün detayları olanca inceliğiyle gözlemleyerek eserlerine yansıtmıştır. Yerli malzemenin zenginliğiyle Avrupaî teknik ve gelişmeleri harmanlayan yazar, engin birikimiyle hayatı bütün sadeliği ve somutluğuyla gezete sayfalarında okurlarıyla paylaşmıştır. İstanbul'u millî ve mahallî özellikleriyle yaşatan, sokaklarını dile getiren, bütün sosyal hayatını tasvir eden eserler kaleme almıştır. Bu anlamda, İstanbul özelinde Osmanlı'nın son kırk yıllık sosyal tarihinin yazılmasında, eserlerine referans kaynağı olarak başvurulacak kişilerin başında Ahmet Râsim'in –Hüseyin Rahmi Gürpınar'la birlikte- geldiği rahatlıkla söylenebilir." (Ahmed Râsim, 2016, s. 8)

2. AHMED RÂSİM

2. 1. Ahmed Râsim'in Hayatı

Ahmed Râsim, 1865 senesinde İstanbul'un Sarıgüzel Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Babası Menteşeoğulları'ndan Bahaeddin Efendi'dir. Bahaeddin Efendi, Kıbrıs'ta doğmuş, küçükken göç ettiği Ermenak'te yetişmiştir. Memurluk vesilesiyle çeşitli yerleri dolaşmış, her gittiği yerde başka bir kadınla evlenerek altı defa evlilik geçirmiştir. İstanbul'a avdet ettikten sonra Nevber Hanım ile evlenmiş; bu evlilikten Ahmed Râsim dünyaya gelmiştir.

Ahmed Râsim'in annesi, eski İstanbul konaklarından birinde evlatlık olarak yetişmiş bulunan Nevber Hanım'dır. Yokluk içinde son derece zor şartlarda hayatını sürdüren Nevber Hanım, oğlu Ahmed Râsim'i dikiş dikerek okutmuştur. Yazar, çocuklukta yaşadığı yokluk anılarını muhtelif fıkra ve makalelerinde dile getirmiştir.

Ahmed Râsim, ilköğrenimini mahalle mekteplerinde görmüştür. Önce Sofular Mektebi'nde okumuş (bkz. Anılar, I./1), orada kalfadan yediği tokat yüzünden ev değiştirip Kırkçeşme'ye taşınarak Tezgâhçılar Mektebi'ne girmiş; evlerinin yanında çıkan elîm bir yangın fâciâsı yüzünden yeniden ev değiştirip Haydar'a taşınınca Çukurçeşme Mektebi'ne girmiş; bu arada büyük halasının kocası olan eniştesi miralay Lâz Mehmet Bey, Ahmed Râsim'i himayesi altına alarak Sarıgüzel'deki konağına taşımış; falakanın onda bırakmış olduğu tesirin ilk demleri bu muhitte açığa çıkmıştır. Yazar, Hafızpaşa Mektebi'nde (bkz. Anılar, I. /2.) yeni usulle ders veren Yakup Hoca isimli öğretmenden de özel ders aldığını anılarında belirtmiştir.

Eniştesi Miralay Mehmet Bey öldükten sonra Ahmed Râsim de Darüşşafaka'ya yazılmıştır. Orada başarılı bir talebe olarak tanınmış, gün geçtikçe okul dışındaki düşünce ve sanat olaylarıyla ilgilenmeye başlamıştır. Hayrettin Bey isimli bir zat, Ahmed Râsim ve arkadaşlarına Şinâsi, Nâmık Kemal, Ziyâ Paşa vb. gibi şair ve yazarları tanıtmış, bunların maksatlarını söylemiş, yorumlamış; saray ve hükûmet olaylarını anlatmış, okula girmesi yasak olan bazı gazeteleri onlara getirmiş, Nâmık Kemal'in "Vatan Kasidesi" ve benzeri şiirlerini gizlice yazdırmıştır.

Edebiyat derslerinde okuduğu Divan şairlerinin etkisiyle kendisinde ilk defa şiir yazma hevesi uyanan Ahmed Râsim, bir yandan da Fransızca tahsil etmeye başlamış, La Fontaine, Paul de Kock, Alexandre Dumas Fils gibi Fransız şair ve yazarlarından ilham almış; kendisi heves ederek yerli ve yabancı akımların etkisi ile de bir gazete çıkarmayı arzu etmiştir. Fransızcayı edebiyat dili olarak benimseyen yazar, anılarında ifade ettiği üzere ''İşte benim matbuata intisâbım bu tarihten mu'teberdir. (1298 [1882])'' (Ahmed Râsim, 1924, s. 33). diye ifade etmiştir.

Darüşşafaka'yı birincilikle bitirmiş (1883) ve Telgraf Nezareti Fen Kalemine kâtip olmuştur. Memurluk hayatına girişinden az sonra Binbaşı Bilâl Bey'in kızı Sadberk Hanım ile evlenmiş; bu evlilikten Râsime (1887), Mazhar (1889), Mazlum (1891), Sâdiye (1893), Sırrı (1897), Şeyda (1901) adlı altı çocuğu dünyaya gelmiştir.

Ahmed Râsim okuldan çıktıktan sonra bir yandan Telgraf Nezâreti'nde çalışırken, bir yandan da muhtelif gazetelere yazılarını vererek basın hayatına atılmıştır. Önceleri ilmî konular ile ilgili çeşitli yazılar sunan Ahmed Râsim, edebiyat zevkini tattıktan sonra Servet-i Fünûn ruhundan vazgeçmeyerek duygusal ağırlıkta eserler kaleme almaya başlamıştır.

Yayımlanan ilk yazısı, Ahmed Midhat'ın *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde basılan ve Fransızcadan çevrilmiş olan *Yolcu* adlı küçük eseridir. Yazar, bu yazının *Tercümân-ı Hakikat*'e gönderilişini, *Matbuat Hatıralarından Muharrir, Şâir, Edip* adlı eserinde başka (bkz. Anılar, IV./1.), *Gecelerim* adlı eserinde ise farklı bir üslup ile ele almıştır.

Ahmed Râsim, gazeteye fennî konular ve edebî parçalar çevirip gönderirken, *Ceride-i Havadis* gazetesine çevirmen olarak girmiş (1884), bir süre sonra da Telgrafhâne'deki görevine ayrılarak kendini gazeteciliğe vermiştir. Ertesi sene, *Tercümân-ı Hakikat*'in bünyesine katılmış (1885), bu sıralarda da *Güneş, Gülşen, Sebat, Hamiyyet, Sa'y, Şafak vb.*

dergilerde, Fransızcadan çevirdiği fen ve edebiyat yazıları çıkmış; *Fonograf, Elektrikiyye-i Sâkine, Edebiyyât-ı Garbiyye'den Bir Nebze* adlı ilk risalelerini yayımlamıştır.

Ahmed Râsim, yazarlık serüveninde pek çok engelle karşılaştığı bir dönemde; fen, tarih, dil bilgisi, aritmetik vb. konularda okullar için risaleler yayımlamakla yetinmiştir. 1891'de basının özgürleşip dergi çıkarma olanakları sağlanınca yeniden görülmeye başlayan *Servet-i Fünûn, Mektep, Hazine-i Fünûn* vb. dergilerde eskisi gibi edebî çevirilerden başka birtakım telif hikâyeler, manzum ve mensur şiirler de yayımlamıştır. Bu yıllarda ünü gittikçe yayılmış, zaman içerisinde sevilen ve itibâr edilen bir yazar olmuştur. Bu sayede çağının ilerisinde bir edebiyat anlayışı geliştirmiş, eserlerinde çağının yenilikleri ile beraber pek çok özelliği toplumsal zihniyetin ve geleneğin bir gereği olarak açığa çıkarmıştır.

İkdam gazetesi çıkmaya başlayınca (1894) onun yazar kadrosuna katılmış, burada yazdığı yazılarda adının ve imzasının olmadığı görülmüş birçok metni ve çevirileri yayımlanmıştır. *Servet-i Fünûn*'a bir nevi karşı olan Mehmet Tahir tarafından çıkarılan haftalık *Ma'lûmat* (1895) dergisinin sevilen yazarlarından olmuş, burada çeşitli konularda fıkralar, öyküler, makaleler, kısa romanlar yayımlanmış; ayrıca *''Muhâkemât-ı Edebiyye''* başlığı altında imzalı imzasız yazılarla, *Servet-i Fünûn* yazarlarına karşı sert eleştiriler kaleme almıştır.

2. 2. AHMED RÂSİM'İN ESERLERİ

Ahmed Râsim; şiir, hikâye, roman, makale, hatıra, söyleşi, okul kitapları ve farklı türlerde öğretici eserler kaleme almıştır. Bu eserler Edebiyyât-ı Cedîde'den mayasını alarak kendinden sonra neşet edecek edebiyat anlayışlarını ve kültür ocaklarını zengin kılmıştır. Bu hususta diyebiliriz ki; Ahmed Râsim, belli bir zümrenin ve anlayışın edibi ve mütefekkiri değil kendisinden önceki ve sonraki toplulukların etkilendiği şahsiyet hüviyetindedir.

2. 2. 1. Şiirle Tanışması

Ahmed Râsim, Darüşşafaka'da öğrenci iken Divan şiirinin güzelliklerini tadar. Ona göre şiir, bir iki medeniyetin sentezi olarak varlığını sürdürür. Bu vesile ile Divan şiiri tarzında şiirler yazmaya heves eser. Gençlik nüveleri olan bu şiirler başta romantik duyguların terennümünden ibârettir. Fuzûli'nin şiirlerinden ilham alarak şiir yazmaya başlar. Kadıköyü'ndeki eniştesinden şiir yazmak için aruz veznini bilmesi gerektiğini öğrenir. Bu sayede ilk aruz çalışmalarında eniştesinin payı büyüktür.

Ahmed Râsim, henüz çok genç yaşlarda şiir yazmaya heveslenmiş, *Matbuat Hatıralarından Muharrir, Şâir, Edib*'teki bir yazısında Doğu ve Batı mukayesesini şu sözlerle ifade eder:

> *''Gazel, kıta, şarkı, müstezad, kaside söylediğim gibi alafranga tarzda, serbest kafiyeli, hattâ şeklen, veznen değişik tarzlarda, gâh sone, ditiramp (dıthyrambe) usulünde manzumeler de beceriyor, fakat bu son şekilleri neşredemiyordum. Çünkü Abdûlhak Hâmid Bey'in Tezer'i, Nesteren'i, Makber'i, Sahra'sı, Bir Sefile'nin Hasbihâli, Ölü, Bunlar Odur gibi eşâr-ı rakîke-i vecîdesinin şiddetle tenkid edildiği böyle herc ü merc-i edebî esnasında benimkilerin adeta terzil edileceğinden korkuyordum. İsâbet ki korkmuşum. O korku ile efâil ve tefâili bir tarafa bırakdım.''* (Ahmed Râsim, 1980, s. 116-117).

Buna rağmen Ahmed Râsim, birçok manzume kaleme almıştır. Onun, devrin anlayışına ve arkadaş çevresine uyarak başka şairlerle müşterek şiirler yazdığı da bilinmektedir. Ahmed Râsim'in şiirle uğraştığı dönemde Türk şiiri bir arayış içindeydi. Bu arayış da Abdülhak Hâmid'ten mülhemdi. Ahmed Râsim'in ilk manzumeleri *Şehir Mektupları*'nda yer alır. Bu manzumeler tabiatin canlı tablolarının yazıya yansıması şeklindedir. Bu manzumelerin birkaçını Şâir-i şirin-edâ Kebabcızâde Nida imzasıyla mektuplarında yer vermiştir. (Levend, 1965, s. 96-97).

2.2.2. Hikâye ve Roman Anlayışı

Ahmed Râsim, yazı hayatının ilk senelerinde hikâye ve roman türlerinde eserler kaleme almıştır. Röportaj, fıkra, sohbet ve makale türlerinde kullandığı dil malzemeleri ve muhakeme kabiliyeti edebî türlerdeki kurgusunu muhkem kılan hususlar arasındadır.

Darüşşafaka'da öğrendiği Fransızca ile Batı dünyasının girift ve imgeli dünyasına daha çok fennî yazıları ile girmiştir. Gençlik yıllarında yazdığı romanlarında Ahmed Midhat Efendi'nin söyleyiş özelliklerinden mülhem bir edebiyat anlayışı oluşturan Ahmed Râsim, halk hikâyelerinin yapısal ve muhteva özelliklerini de eserlerine damıtmayı başaran bir yazar olmuştur.

Onun Ahmed Midhat Efendi üslûbunda kaleme aldığı hikâye ve romanları, 1891'den sonra *Servet-i Fünûn* ve *Musavver Malûmat* dergilerinde tefrika edilmiş, sonra da kitap haline getirilerek basılmıştır. Hikâye ve romanlarında görülen ortak tavır onun hissiyat zenginliğinin terennümüdür. Bu nedenle pek çok hikâyesinde ve romanında gördüğümüz zengin betimlemeler aslında yazarın roman ve hikâyesindeki retoriğidir.

Her şeyin şiir alanına dâhil olduğu gibi her şeyin de hikâye ve roman içerisine dâhil oluşunda yazar, hayatın içinden cımbızla seçtiği ayrıntılı sahnelerin, debdebeli yaşamın, mekânikleşen ilişkilerin anlatımını değil, hayatın aynasına yansıyan ne varsa onu muhayyilesinde tutmuş ve okuyucuya büyük bir zevkle sunmuştur. Hikâye ve romanlarında görülen kişilik ve ruh tasvirleri yazarın hayata karşı duruşuna da bir kapı aralamıştır. Hikâye ve romanlarında gördüğümüz tip ve karakterler, okuyucunun zihninde sanki birlikte olup aynı hisleri paylaştıkları kanaatini oluşturur. Onun hikâye ve roman anlayışındaki bu özellik, yalınkat bir üslubun değil, anlatım cümbüşünün varlığını gösteren en güzel argümandır.

2.2.3. Hatıraları Hakkında

Ahmed Râsim, döneminde kolektif şuur ile kaleme aldığı yazıları ile İstanbul'un benliği ile şahsiyetini meczeden bir yazardır. Toplumundan ayrılmayan yazar, her türlü insanî ilişkilerini okuyucuları karşısında tahkiye ederek toplumun gözü önüne çıkartır.

Çocukluk anılarını anlattığı *Gecelerim* (1312/1884) ve *Falaka* (1927) adlı kitapları, İstanbul'un muhtelif muhitlerinde yaşayan çocukların duygularını samimî bir üslupla anlattığı önemli vesikalardır. Anıların gün yüzüne çıktığı bu eserler, edebiyatın tarihsel süreçte geçirdiği pek çok olayın yazar nezdindeki numuneleridir.

Diyebiliriz ki; yazar, döneminin panoramasını dile getirirken otobiyografik bir bakış açısı ile kendi gördüğü dünyayı sosyolojik bir bağlamda ele alır. Bu nedenle onun anı türündeki eserleri toplumun bir aynası vasıtası ile okuyucuların gündeminde geçmişi yansıtır. *Falaka* ve *Gecelerim* eserleri çocukluktaki düşüncenin de bir siyaseti, sosyolojisi ve felsefesi olduğu yönünde anlayışların anlatıldığı önemli düşünce yazılarıdır.

Fuhş-ı Âtik, Direklerarası'ndaki Ermeni berberlerinden birinin, henüz İstanbul'un yeni yetişen Ahmed Râsim'i bu büyük hayatın hengâmesi ile kendi içsel serüveninin karşılaştırması ile başlayan hikâyesidir. Bu hikâyede çeşitli sosyal alanlar, eğlence mekânlarında, kadınlı erkekli girilip çıkılmaya müsait olan toplu alanlarda, kalabalıkların kendi bünyesine topladığı küçük alanlarda şehrin iç yüzünü müşahede eden Ahmed Râsim okuyucunun karşısına çıkar. Eserinden yola çıkarak yaptığı değerlendirmeler, gün yüzüne yansıyan ışıklı hayatı ve görünmeyen puslu mecralarını aydınlığa çıkarır.

2.2.4. Tarihle İlgili Eserleri

Ahmed Râsim'in ilgi duyduğu meselelerden biri de tarihtir. Darüşşafaka'da talebe iken basın hayatını merak etmiş, bu merakı onu sosyal ve siyasî hayatın merceğe alınması gerektiğine kâim bir anlayışa sevk etmiştir. *Tercümân-ı Hakikat*'e devam ettiği yıllar tarihle olan münasabetini eserlerinde açıklamış; okullarda verilen tarih derslerinin yeterli olmadığına eserlerinde değinmiştir.

Gazeteci kimliğinin bir gereği olarak tarih ilminin enginlerinde soluklanarak yoluna devam etmeyi kendisine düstur edinir. İstibdat devrinin getirmiş olduğu ağır şartların bir mecburiyeti olarak Ahmed Râsim, gerçekleştirmek istediği tarih yazıcılığını bir süreliğine sekteye uğratır. Tarihin iyi bilinmesi gerektiğine inanan yazar geçmişin geleceğe olan yatırımının edebiyata da mâl edilmesi gerektiğini savunmuştur.

Onun *Küçük Târih-i İslâm* (1306/1889), *Küçük Târih-i Osmanî* (1306/1889), *Osmanlı Târihi* (1307/1890) adlı eserleri bu çalışmaların ürünüdür. Bu eserleri, Osmanlı tarihini akseden en önemli vesikalar olmakla birlikte okullarda tahsil edilmek üzere de hazırlanmış çok kıymetli kaynak kitaplar olarak görülür. 1908 yılından sonra gerçekleştirmek istediği tarih yazma sürecini oluşturma imkânı bulan yazar, liselerde okutulmak üzere kaleme aldığı *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi* isimli dört ciltlik kitabını kaleme almıştır.

2.2.5. Monografileri ve Tercümeleri

Tarihe henüz çok genç yaşlarında ilgi duyan yazar, tarihe olan meylinin ilk izlerini *İlk Büyük Muharrirlerimizden Şinasi* adlı eseri ile yazın hayatına kazandırmıştır. Bu eseri ile monografi türüne ışık tutan yazar, 1927 yılında yayımladıktan sonra Ziyâ Paşa, Nâmık Kemâl, Ebuzziyâ Tevfik gibi Tanzimat Dönemi'nin büyük şahsiyetlerini de kaleme alarak yazın hayatına tanıtmak istemiştir. Bu yazarları tanıtırken onların kendisinde oluşturduğu izleri öznel bir üslup ile okuyucuya sunmuştur. Yazarların ayrıntılı anlatılışında tek bir özelliğin sınırlı tutulmayışı bütüncül bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu nedenle yazar, tıpkı bir söz ve fikir kuyumcusu ile işlediği malzemelerin de farkındadır diyebiliriz. (Matbuat Tarihine Medhal: İlk Büyük Muharrirlerden Şinâsî).

Yazar, başka monografileri olmasına rağmen yayımla(ya)mamıştır. Kendisinin Batı edebiyatından bazı tercümeleri, onun yazı ve kültür hayatındaki zenginliğini göstermektedir. Tercümeleri arasında "Camille Flamarion'un Urani, Carmen Sylva'nın Carpat Dağlarında,

Jeane Richepin'in Uhlan Karısı, Jules Verne'nin Kaptan Jipson ve D. Lesueur'un Madam Hardiber" adlı tercümeler bulunmaktadır. (Levend, 1965, s. 201).

2.2.6. Seyahat Yazıları

Ahmed Râsim'in 1916'da müstakil bir kitap halinde yayımlandığı *Romanya Mektupları* adlı eseri, önce *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde yayımlanmış, seyahat müşahedelerinin en canlı ve güzel musavviri olmuştur.

2.2.7. Okul Kitapları

Yazarlık vasfı ile edebiyatımızın yapı taşlarından olan Ahmed Râsim, muallim statüsü ile de dilbilgisi kitapları kaleme almıştır. Okul kitapları muhtevasında olan bu kitaplar onun eğitimci vasfının en açık göstergesidir. Bu gayreti onun Ahmed Midhat Efendi'nin izini sürmesi ve yazmaya olan vefasının da tezâhürüdür. Gençlik dönemlerinde tanıştığı bir sahaf vesilesi ile okul kitapları yazmaya karar veren yazar, ilk hocası olan Hâce-i Evvel'e intibâkını bu dille de göstermiştir.

3. DİĞER EDEBÎ ESERLERİ

3.1. Roman ve Hikâyeleri

İlk Sevgi (1890), *Bir Sefîlenin Evrâk-ı Metrûkesi* (1891), *Güzel Eleni* (1891), *Meşakk-ı Hayât* (1891), *Leyâl-i Izdırap* (1891), *Mehâlik-i Hayât* (1891), *Meyl-i Dil* (1891), *Afîfe* (1892), *Mektep Arkadaşım* (1893), *Tecrübesiz Aşk* (1893),

Numûne-i Hayâl (1893), *Bîçâre Genç* (1894), *Gam-ı Hicrân* (1896), *Sevdâ-yı Sermedî* (1895), *Asker Oğlu* (1897), *Nâkâm* (1897), (1898), *Belki Ben Aldanıyorum* (1909), *İki Güzel Günahkâr* (1922), *İki Günahsız Sevdâ* (1923).

3.2. Hatıraları

Gecelerim (*Ömr-i Edebî* III) (1894), *Eski Maceralardan Fuhş-i Atik*, (1922), *Matbuat Hatıralarından Muharrir, Şair, Edip* (1924), *Falaka* (1927).

3.3. Mensur Şiirleri

O Çehre (1893), *Kitâbe-i Gam*, (1897-98).

3.4. Fıkralar ve Makaleler

Külliyât-ı Say ü Tahrîr: *Makalât ve Musâhabât*, 2 c., (1909), *Külliyât-ı Say ü Tahrîr: Menâkıb-ı İslâm*, 2 c., (1909-10), *Şehir Mektupları*, 4 c., (1912-1913), *Târih ve Muharrir* (1913), *Cidd ü Mizah* (1920), *Eşkâl-i Zamân* (1918), *Gülüp Ağladıklarım* (1924), *Muharrir Bu Ya*! (1926).

3.5. Tarihle İlgili Kitapları

Arapların Terakkiyât-ı Medeniyyesi, 2c., (1888), *Târih-i Muhtasar-ı Beşer* (1887), *Eski Romalılar* 3 c., (1887-1889), *Terakkiyât-ı İlmiyye ve Medeniyye* (1887), *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi*,4 c., (1910-1912), *İki Hâtırât, Üç Şahsiyet* (1916), *İstibdattan Hâkimiyyet-i Milliyyeye*, 2 c., (1924).

3.6. Monografi

Matbuat Tarihine Medhal: İlk Büyük Muharrirlerden Şinasi (1927).

3.7. Tercümeleri

Edebiyyat-ı Garbiyyeden Bir Nebze (1886), *Cümel-i Hikemiyye-i Ecnebiyye* (1886), *Cizvit Tarihi* (1887), *Ezhâr-ı Târihiyye* (1887), *İki Damla Gözyaşı* (1894), *Mathilde Laroche* (1894), *La Dame aux Camelias* (1895), *Mızıkacı Yanko ve Kamyonka* (1899,) *Neşîde-i Ruh* (1899) *Ohlan Karısı* (1900), *Kaptan Jipson* (1902), *Madam Hardiber* (1903), *Asya Kumsallarında* (1904).

3.8. Okul Kitapları

Küçük Târih-i İslâm (1889), *Küçük Târih-i Osmanî*, (1889), *Yeni Usûl Muallim-i Sarf* (1889), *Osmanlı Târihi* (1890), *Hesab-ı Tedricî* (1890), *İmlâ-yı Osmanî* (1890), *Müptedi* (Sadece adı biliniyor), *Hesap Kitabı*, (1893), *Sarf-ı İptidaî* (1894), *Küçük Hıfzıssıhhha* (1894), *Amelî ve Nazarî Talim-i Lisân-ı Osmanî* (1895), *Elifba* (1903), *Elifbadan Sonra* (1903), *Yeni Usûl Muhtasar Sarf-ı Türkî* (1907), *Resimli Küçük Târih-i Osmanî* (1913), *Yeni Sarf Dersleri* II (1924), *Doğru Usûl Kıraat* III (1927).

3.9. Diğer Eserleri

Bedâyi-i Keşfiyât ve İhtiraât-ı Beşeriyyeden Fonograf (1885), *Elektrikiyet-i Sâkine* (1885), *Cümel-i Hikemiyye-i Osmâniyye* (1886), *Elektrik* (1887), *Teşekküli Cihân Hakkında Fikr-i İcmalî* (1887), *Garâib-i Âdat-ı Akvâm* (1887), *Hazîne-i Mekâtip yahut Mükemmel Münşeat* (1889), *Ömr-i Edebî*, 4 c., (1897-1900), *Hanım* (1910).

4. AHMED RÂSİM'İN EDEBİYAT ANLAYIŞI

Ahmed Râsim, Darüşşafaka'da eğitimini tamamladıktan sonra edebiyat ve sanat hayatına atılır. Batı edebiyatına sırt çevirmeyen yazar, Türk edebiyatında okuduğu eserlerle Batı edebiyatı arasında bir köprü kurar. Ahmed Midhat Efendi'nin yazı hayatının izini sürerken ondan edindiği folklorik malzemeyi de hikâye ve romanlarında umde edinir.

Darüşşafaka'da eğitim aldığı süreçte son derece müşkil zamanlar geçiren Ahmed Râsim, eğitim aldığı kurumda karşılaştığı olayları güçlü bir gözlem kabiliyeti ile gözler önüne serer:

> *"Evet, ben yetiştim ama çektiğimi de yine ben bilirim. 'Badican' yazmamışım diye az kaldı bir patlıcan yüzünden terfi'-i sınıf edemiyordum [üst sınıfa yükselemiyordum].O zamanlarda "Darüşşafaka'' lüzumundan ziyade sıkı idi. Hatırımda kalmadı. Bilmem, hangi rüşdiyye-yi askeriyye [askerî rüşdiye] dahiliye zabiti, mektep görmüş diye mühür tayin edilmiş, herhangi bir taâmhane [yemekhane] onbaşısı, kıdemlidir imtiyazıyla " mubassır '' olmuştu. İşte biz bunların ellerinde sessiz, sadâsız, hâif ve sergerdân [korkak ve şaşkın], büyüyorduk. Bereket versin ki muallimlerin ekserisi seçme, erbâb-ı itidardan idiler [iktidar sahiplerindendirler].* (Ahmed Râsim, 2016, s.16).

Edebiyat ve sanattaki gelişmeleri takip eden yazar, eskiye sıkı sıkıya bağlı kalarak eskinin savunuculuğunu yapan yazarlardan ayrılarak kendi edebiyat anlayışını sürdürür. Servet-i Fünûn mensuplarının dil ve üsluptaki zorlamalarından dem vuran yazar, bu iki edebiyat anlayışının pek çok yönünü tasvib etmeyerek onlardan ayrılır.

Ahmed Râsim, edebî zevkte ve anlayışta müşterek bir cihet bulma taraftarıdır. O, "zevk-i millî ve irfân-ı ümmetin muhallası ne ise'' ona göre hareket etmenin ve onunla şekillenen bir hayat görüşü ile yaşamanın yerinde olacağını söylerken hem Ahmed Midhat Efendi ve Muallim Nâci etrafında oluşan grubun gereklerini hem de kendi sanat ve edebiyat anlayışını dikkatlere sunar. O, bu hareketin adını " Mutavassıtîn'' koymuştur. (Aktaş, 1987, s. 59).

Himmet Uç da Mutavassitîn grubunu şu cümlelerle tanıtır:

> *‘‘ Mutavassıtîn o dönemdeki edebiyatımızda 1880 ile 1900 yılları arasında edebî faaliyette bulunan şair ve yazarların eskiyle Batılı anlayışı temsil eden gruplar arasında kalanlarına verilen isimdir. Bu isimler bir nev’i edebiyat ocağının merkezinde kıvılcım yakan etkiler meydana getirmişlerdir. Mutavassıtîn'e mensup olanlar, Malûmat Mecmuası, Servet Gazetesi, Terakkî, Musavver Fenn ü Edeb, İrtika, Hanımlara Mahsus Gazete, Tercüman-ı Hakikat’te şiir ve yazılarını yayımlamışlardır ’’ (*Uç, 2006, s. 407).

‘Mutavvassıt’ kelimesinin ne anlama geldiği ile ilgili Kayahan Özgül şu değerlendirmeyi yapar:

> *“Mutavassıt, ortaya giren, vâsıta olan (aracı) ortalama ve hattâ 'burjuva' gibi birbirine hem yakın, hem de uzak manaları taşır. Belki bu genişliği sebebiyle 'Mutavassıtîn' denen grubu 'Ilımlılar' olarak adlandıranlara da rastlanıyor. Oysa 'Ilımlılar' belki 'Mutavassıtîn' bazı şairler için kullanılabilir bir tâbirdir. 'Mutavassıtîn' adlandırmasını, ilk kullanan muhtemelen Süleyman Nesib'dir.” (Özgül, 2000, s. 15).*

Himmet Uç, Mutavassıtîn kelimesini şu şekilde izah ederken, Ahmed Râsim’le Süleyman Nesib arasında cereyan eden bir tartışmanın altını çizerek karşı bir cevap geliştirir. Ahmed Râsim, bu münakaşada Süleyman Nesib’e şu cevabı verir:

> *“İki söz Daha’nızı üç kısma ayırarak bunlardan evvelemirde üçüncü ile iştigal edeceğimi arz etmiş idim. Zira vekil-i müdafii olduğunuz meslek-i cedîde itiraz eden Mutavassitîne bu kısımda en kuvvetli bir müdafaa dermeyan ederek haklı haksız istinatta bulunmuşsunuz.”* (Uç, 2006, s. 428).

Süleyman Nesip, Hüseyin Cahit gibi isimler başta olmak üzere Servet-i Fünun yazarlarıyla kalem münakaşalarına giren yazar edebiyatı dar kalıplar içine sokan muharrirleri eleştirmekle beraber edebiyat anlayışında sığ görüşlerin olmaması gerektiğini okuyuculara ve münevverlere telkin etmekte geri durmamıştır. “Çerçevesi Fransız, kâğıdı Nemçe, mürekkebi Çin, kalemi İran, şekl-i tasavvuru Frenk, yazısı Türk olan bir şekl-i edebîye bir milletin tekâmül ve terakki-i edebîsi nazarıyla bakılamaz.” (“Dâiye-i Taklit”, Pul Mecmuası, Nr: 15, 13 Ağustos 1314/1898) görüşündedir.

Bu görüşlerinde Ahmed Midhat Efendi'nin görüşlerine sâdık kalarak bu görüşlerin arkasında olduğu anlaşılmaktadır. "Dilde sadeleşme" ve "Türkçe şiir yazmanın zorunluluğu" düşüncelerine karşı olumsuz bir tavır takınmıştır. Nasıl ki edebiyat belli bir zümrenin himâyesinde olmak zorunda değilse, bir dilin salt olarak kendi sınırlarına hapsedilmesi onun eleştiri alanına girmiştir. Ahmed Râsim dönemin diğer edebi tartışmaları içerisinde de yer almış, "Klasikler Meselesi", "yazım" ve "lügat" bahislerinde de fikirlerini belirten makaleler kaleme almıştır.

Ahmed Râsim'in edebiyat anlayışını bu grubun özelliklerinden münezzeh düşünemeyiz. Onun edebiyat anlayışını daha iyi gözler önüne sermek için 19. yüzyılın kültür cereyanını idrâk etmek gerekir. Devrin şartlarını taşıyan yazarlar düşünüldüğünde Ahmed Râsim de itidalden yana bir tavır sergileyen şahsiyetler arasında görülür.

4. 1 AHMED RÂSİM'İN KURMACALARINA GENEL BİR BAKIŞ

Ahmed Râsim'i kurmaca eserleri ile muhakeme ederken onun, yerli kaynaklar ışığında Batı mentalitesini ve ruhunu ortak bir potada eriterek kurguladığı söylenebilir. Edebiyat hayatında tercümelerin kaynaklık ettiği pek çok eserine verdiği önem kırk yıllık edebiyat hayatının münbit sahalarını edebiyat iklimine bahşeder. Döneminde basit olayların, küçürek denebilecek olay örgülerinin, yalınkat kişilerin yazarın gözünde dönüşerek yeni tipler halini alması, Fransız realistlerinin ve natüralistlerinin etkisi ile döneminin gelenek ve zihniyetini hâiz bir edebiyat anlayışına bağlı kalmayı gerekli kılmıştır. Sabri Esat Siyavuşgil (1907-1968), Ahmed Râsim'in kurmacalarını dönemi içerisinde şu cümlelerle izâh eder:

> *"Ahmet Râsim'in büyük ve küçük hikâyeleri ile mensureleri, Servet-i Fünûn edebiyatı nesrine ve romancılığına ulaşan tekâmülün bir merhalesini teşkil eder. Romantik aşk sergüzeştleri ile basit aile facialarından ibaret olan hikâyeleri, bizatihi birer kıymet olmaktan ziyade, devrin hassasiyetine uygun bir tarz ve üslup ile işlenmiş yerli mevzulardır. İçlerinde İstanbul hayatına dair renkli ve realist tasvirler de bulunan bu eserler, tekrar tekrar basılmış ve zevkle okunmuştur.''* (Siyavuşgil, 1978, s. 201)

Şerif Aktaş (1945- 2013), Ahmed Râsim'in kurmaca eser yöneliminden uzaklaştığına dâir tespitler ortaya koyar. Gazete çevresinde gelişen öğretici metinlere yönelen yazar, hedef kitle olarak gördüğü halkın bilincini toplumsal olaylara celbedişine bigâne kalmamanın gerekliliği şu tespitlerden de anlaşılmaktadır:

> *"Durmadan yazan; yaşamak için yazmak mecburiyetinde olan Ahmet Râsim'in hikâye ve roman gibi olgunlaşma, daha yerinde bir söyleyişle muhayyilede gelişme süreci gerektiren eserler kaleme almaya vakti kalmadığı düşünülebilir."* (Aktaş, 1987, s. 46-47)

Ahmed Râsim'in hikâyelerinde duymuş olduğu bu kaygı kendisini belli etmektedir. Olgunlaşma sürecinini kısa bir zaman diliminde gerçekleşmemiş olması onun kurmacalarında ve pek çok edebî eserinde kendisini tekrarlamış olmasına neden olmuştur. Onu edebiyat dünyasında önemli bir duruş sergilemesindeki yegâne özelliğin edebiyat ekolüne kanat germesi olduğunu söylemek doğru olmaktadır.

Yine Özgür İldeş'in de ifade ettiği gibi;

> "*O, Edebiyyât-ı Cedîdecilerin aksine, Dârüşşafaka'da öğrendiği Fransızcası ile Fransız edebiyatının çok başarılı kurmaca eserlerini çözebilecek yetkinlikte olmadığını kavrar. Bunun yanında henüz kurmaca eserlerin adlandırılmasında problem yaşayan Türk edebiyatında da Râsim'in önünde Ahmed Midhat Efendi dışında model olabilecek bir isim ve teorik bir altyapı mevcut değildi."* (İldeş, 2019, ss. Iiii.)

Bu sayede diyebiliriz ki;

Edebiyatta rol model olan muharirler, hem edebiyat tarihinde hem de edebiyat teorisinde zengin umdeler sunarak kendinden sonra gelen şahsiyetlerin karşısında bir alt yapı ve menba sunması bakımından önem arz etmektedir.

4.2. Ahmed Râsim'in Hikâyelerinde Dil ve Üslup

Ahmed Râsim'in gazetecilik alanında, özellikle fıkra türünde yazdığı yazıları ile Babıali'de ismi duyulur. Günlük olaylara değinen bu fıkraların diğer bir özelliği de olayların gülünç ve tuhaf yönlerini çok iyi yakalamış olmasıdır. Ayrıca halk geleneklerini, İstanbul'un kendine has âdetlerini bir ressam gibi hareketli, ayrıntılı ve çekici tablolar halinde kelimelerle resmetmiştir. Romanlarını çoğunlukla sosyal roman türüne katabiliriz.

İstanbul yaşayışını, İstanbul semtlerini, burada yaşayanları ve yaşananları Ahmed Râsim kadar ayrıntılı ve ilginç yönleriyle anlatabilen yazar pek azdır. Akla gelebilecek her türde (roman, hikâye, şiir, otobiyografi, fıkra, makale, tarih, mizah, eleştiri...) eser yazmıştır. Bu

türlerde eserler vermesi, onun edebiyat menbaına zengin eserler sunmasındaki özverisinin bir yansımasıdır.

Ahmed Râsim'in, eser verdiği çok sayıda edebî türe rağmen, eserlerinde anlamsal bir derinlik görülmemektedir. O akla gelebilecek her türde ve her konuda eser kaleme almıştır. Yazarlık gücünü tamamen kendine has olan bir hayat görüşü ve üslûbuna borçludur. Anlattığı olayların büyük çoğunluğunda kendinden izler görmek mümkündür.

Bazı hikâye ve romanlarında bizzat kendisini anlattığı görülmektedir. İstanbul ağzının kelime ve deyim kadrosunun zenginliği ile anlatmak onun diğer yazarlardan ayıran en önemli özelliğidir. Ahmed Râsim'in kullandığı kelimeler Türkçenin en naif ve fasih halini ortaya koyan zenginlikler sunmaktadır. Onun eserleri bu sâyede denizlerin fersah fersah ötesinde iskandil edilmeyi bekleyen bir inci değerindedir.

Yazar hareketleri ve olayları bir ressam tablosu canlılığıyla tasvir etmedeki bu başarısını hassas bir dikkat yeteneğine sahip olması ve onları günü gününe not etmesine borçludur. Nasıl ki tablo altına şiir yazma geleneği pek çok şairimiz tarafından kesbedildiyse Ahmed Râsim de kurmacalarında bu anlayışı gözetmiştir. Bu yönüyle yazarı realizmin yetkin yazarı olarak nitelendirebiliriz.

Kurmacalarında samimî bir üslûbu tercih eden yazar, üslûpta ortaya koyduğu başarısını yeknesak bir anlayıştan kurtularak herkese hitap eden bir kişilik hassasiyetine atfeder. Toplumsal ince yergi ve ironilerden istifâde eden yazar, nüktelerden, folklorik malzeme unsurlarından payını alarak edebiyat anlayışı içine dâhil etmiştir. Bu nedenle yazarın hikâyeleri ağır bir atmosferin getirdiği boğucu hava değil, samimiyet timsali olarak görülen anlayışın ürünleridir.

Fıkra ve anılarındaki bu anlatımla birlikte romanlarında -özellikle de kişisel tasvir bölümlerinde- Servet-i Fünûn dilinin bir özelliği olarak alışılmamış bağdaştırmaların, girift imgelerin ve mecazların yoğunluğu son derece fazla ve edebî eserlerinde Arapça, Farsçanın ağırlığı son derece hissedilmektedir.

Ahmed Râsim "Tekâmül ve Terakki" adlı bir yazısında sanata dair görüşlerini belirtmiştir. Yazara göre Türklük hissinin, edebiyatta halkı bilinçlendirmek, millî bir bilinci aşılamak için kullanılması gerektiğini belirtir. Gerçekten Ahmed Râsim yazılarında Batı edebiyatından yararlanmış, Batı'yı sadece tek başına ele almamış, Türklük fikri ile beraber kullanarak bütünleştirici bir öğe olarak görmüştür." (Kaya, 2005, s.10).

5. HİKÂYE TAHLİLLERİ

"Gerçek veya gerçeğe yakın olayları anlatan düzyazı türü, öykü" anlamına gelen hikâye, en kadîm anlatı çeşitlerinden birisidir. Demiray (1975) hikâye türünü, "yaşanmış veya yaşanması mümkün bir olayı, yaşadıkları kabul edenlerin karakterlerini belirten kısa içerikli yazılar" şeklinde tanımlamaktadır (Akyol ve Başaran 2009, s. 4). Hikâye kendi içinde sınırları olan bazen kısa bazen de daha uzun anlatılar olduğu için içinde barındırdığı unsurlar ile uyumlu bir tekniği geliştirir. Bu nedenle hikâyelerde yaşanması mümkün olan karakterler kendi kendilerinin hayatlarını tayin edebilecek kudrete sahip kişilerdir. Bu kişiler yazarın inisiyatifine bağlı olarak da çeşitli süreçler değiştirmektedir.

Hikâye türündeki metinlerin kendi içyapısını belirleyen bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlar kaynaklarda; hikâyenin dış unsurları, hikâyenin haritası ya da metnin içinde barınan unsurlar şeklinde ele alınmaktadır. Hikâyenin yapısı, bir hikâye yazılırken bağlı kalınan dış veya içyapıya verilen isimdir. Hikâye; serim, düğüm ve çözüm adı verilen bölümlerden oluşur. Giriş adı da verilen serim bölümünde tüm karakterler ve bu karakterlerin içlerinde bulunduğu durum anlatılır. Düğüm bölümünde hikâyeyi doruk noktasına çıkaran bir olay meydana gelir. Bu olaydan sonra öyküde değişimler ve karakterlerin kaderinde değişiklikler olur. Çözüm bölümünde ise düğüm bölümünde ortaya çıkan olaylar zinciri bir sona ulaşır. Bu son, iyi veya kötü olarak da ya da tamamlanmamış bir sona da ait olabilir. Tüm karakterler bu çözümle beraber bir sonuca isnat edilebilir.

Hikâye yapısı modellerine göre giriş bölümünün genel özelliği, durgun bir durumun okuyucuya sezdirilmesi ve olayların başlangıcından söz edilmesi, karakterlerin tanıtılması ve olayın geçtiği mekânların kurulmasıdır. Düğüm bölümü ise genellikle bir olayla sürmekte, bu olay hikâyede o âna kadar anlatılanların tek düzeliğini değiştirmekte ve diğer olaylarla birlikte ortaya çıkan cereyan tesirini ve gücünü artırmaktadır.

Çözüm bölümünde ise önceden başlayan ve olayların artan heyecanının sona erdiği görülür. "Çözüm, değerlendirme, sonuç," isimleri verilen bu bölümde hikâyenin sona erdiği görülmektedir.

Hikâyelerin yapısına nâzır bir tahlil çalışması pek çok edebiyat tarihçisinin yazınsal özdenetimine tâbidir. Hikâyenin yapı unsurları tıpkı eski metinlerin şerhi gibi üzerinde eğilmeyi gerektiren bir bütündür. Bu vesile ile de her hikâye şahsiyetinin, döneminin ve okuyucuların muhayyilesinde müşterek alanlar açar. Mehmet Kaplan'ın hikâye tahlilleri için

geliştirmiş olduğu görüş ve düşünceler çalışmamızın muhtevasına aydınlatıcı fikirler sunması bakımından önemlidir. O, şu düşünceler vasıtasıyla hikâyelerin tahlillerinin özgün ve özveri ile hâiz olacağını savunur:

Mehmet Kaplan edebî metinleri tahlil ederken metin şerhi yerine metin tahlili metodunu tercih etmiştir. Çünkü şerh eski edebiyatı hâiz bir anlayış ile geliştirilmiş teknikler ve teorik alt yapılar bütünüdür. Kaplan, edebî eserlere orijinal bir bakış açısı kazandırmış, metinlerin kendine has bir bütün olduğunu vurgulamıştır. Onun anlayışının bir gereği olarak metin tahlilinde yapılması gereken şeyler şunlardır: "Metinde mevcut her şeyi mânâlandırmak, müellifin şahsî davranış tarzına bağlamak, bütün ile arasındaki münasebeti meydana çıkarmak icap eder" (Kaplan, 1981, s. 9).

Mehmet Kaplan, metin araştırmalarında her bir eserin kendi içinde kendi incelenme alanının var olması gerektiğini düşünür. Onun ifadelerinde:

"Hiçbir metin, muayyen bir usule ve düşünceye göre açıklanmadıkça kendiliğinden bize derin bir fikir vermez. Yazılı metin de tabiat gibidir. Sırlarını kendisine ancak hususî sualler sorana açar. Tabiat veya metnin doğrudan doğruya tesiri güzel, çirkin, hoş, nahoş gibi basit hükümlerle ifade olunan terkibi intibalardan ibarettir. Tabiat veya metnin derinliğine nüfuz edebilmek için tahlile ihtiyaç vardır. Edebiyat tarihlerinin umumi hükümleri ile edebî metinlere yanaşmak çok güçtür. Çünkü edebî eser, hususi ve yegânedir. Her edebî metnin ayrı ayrı ele alınması ve üzerinde düşünülmesi lazımdır." (Kaplan, 1981, s. 7).

5.1. Hikâyelerin Yapı Unsurları

5.1.1. Hikâyelerin Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsü söz edildiğinde, bir olayın hikâye edilmesinde gerekli olan ve olayların oluşmasını sağlayan bir dizi hareketin gerçekleşmesi ifade edilmektedir. Bu hareket kurmaca metinlerde yer alan olaylar ve durumlar zincirini ifade etmektedir. Olay örgüsü, esere vücut veren olayların yazarın belirlediği temanın en etkili biçimde ifade edilmesini sağlayacak şekilde örülmesinden/düzenlenmesinden oluşur. Yazar, eserin anlatımında temayı ifade edecek özellikte olaylar belirler, kurar ve bunları muhayyilesindeki bir düzene göre sıralar ve örer. Bu örgüde ve düzenlemede olayların zamandizinsel olarak akması gerekmez. Olay örgüsü bu yönüyle kronolojik değil, anakroniktir. Bir kurmaca eserde, eserin oluşmasına katkı sağlayan bütün unsurlar bir yönüyle olay örgüsüyle ilişki halindedir ve dolayısıyla olay örgüsünde bir işlevi hâizdir.

Her metin belli başlı bazı olaylardan müteşekkildir. Bu olayların meydana gelmesinde başat unsur bir olayın başlangıç anıdır. Olayların başlangıcını tayin eden ana olay çevresinde gelişen bir dizi olay vardır ki yazar tarafından bu olaylar farklı öneme sahiptir.

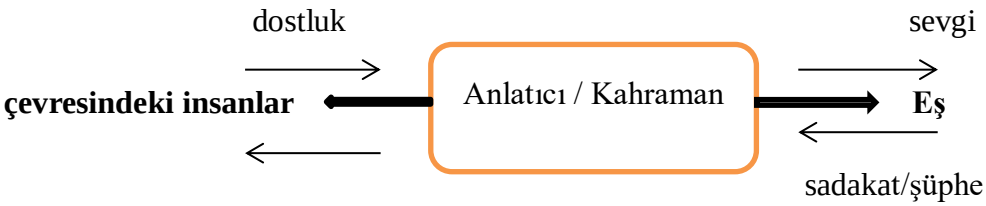
Okur, bu olay ile başlayan merak unsurunu okuyucuda uyanan merak duygusuyla metnin merkezine alır. Okuyucu ile yazar arasında böylece olayların seyri değişebilmektedir. Yazar bunun bir gereği olarak hikâye veya romanın seyrini okuyucusu ile aynı mecrada seyretmek ister.

Olay örgüsü, metnin canlı bir organizma olmasının bir gereği olarak okuyucuya sunulmuş organik bir yapı gibi düşünülmektedir. Bu nedenle olay örgüsünün metni oluşturan bir iskeleti vardır ki o da olayları meydana getiren temadır. Hikâye veya roman belli bir konu veya mesajın verildiği veya sezdirildiği bir anlam alanı açar.

Metni bir araya getirerek metin arası bir bağ kuran ve bu bağın metni oluşturan ve metni çerçeve içine alan olay örgüsü birbirinden ayrı ve bağımsız düşünülemez karakterlerin ayrı bir olayla beraber ortaya çıktığı vaka örgülerinde her karakter kendi içinde anlam kazanmış ve birbirinden koparılmamıştır. Bu hususta diyebiliriz ki, nasıl bir zincirin halkaları birbirinin üzerine bağlanarak birbirinden koparılmıyorsa, olay örgüsü de olay halkalarından oluşan bir düzene sahiptir. Bu halkalar kendi başlarına da bir anlam ve vazife ifade etseler bile asıl önemli olan zincir yaratacak şekilde bir araya gelip bağlanmalarıdır. Her halka, kendinden önceki halkayı tutan onunla ilişki içinde olduğu kendinden sonraki halkanın da kaderini tayin eden bir göreve sahiptir. Olay örgüsü bu özelliklerin amacına hizmet etmektedir.

İnceleme alanımıza dâhil olan hikâyelerde olaylar çatışma-karşılaşma ilişkisi içerisinde gelişen bir silsileye hizmet etmektedir. Olay parçaları kendi içerisinde kişiler arasındaki etkileşimleri ifade etmektedir. Olayların gerçekleşmesinde her bir kahramanın kendine yüklenmiş bir rolü olduğu gibi bu durum kimi hikâyelerde ağırlığını sezdirse de kimi hikâyelerde kişinin kendi merkezindeki benlik algıları ve ruhsal süreçlerinin nakledilmesi şeklindedir.

Olayların bir ilişki şeması içinde olmasında merkezde yer alan şahsın kişilerle geçirdiği yaşantılar etkili olmaktadır. Şahıslara bütüncül olarak baktığımızda hikâyede belli başlı tip ve karakter tahlilleri zuhûr etmektedir. Bu karakter zincirini hikâyenin ana hatlarını verecek şekilde şema haline getirirsek;

Hikâyede anlatıcının hikâyenin aynı zamanda kahramanı olması ile gerçekleşen olaylar ilişkisi şematize edildiğinde olay örgüsünü meydana getiren olay parçaları da belirgin hâle gelmektedir. Bu olay örgüsünün parçaları birbiri ile ilişkisi olan kahramanların hangi duygu ve hislerle birbirini gördüklerinin yakınlık ve uzaklığını ifade etmektedir.

(Eşler Arasındaki İlişkiler)

Anlatıcı ⟷ **Eş**

(sadakat) (şüphe)

Hikâyenin olay şemasının parçalarını temsil eden ilişki doğrultusunda örneklendirilen hikâyede anlatıcının eşi olan olan ilişkisi ana olayı teşkil ederken birbirlerini görüşlerindeki farklılık şüphe ile sadakat duygularının çatışmasını örnekleyen somut bir çıkarımı ortaya koymaktadır. Bu nedenle hikâyelerde olay örgüsü ilişkilerin karşılıklı gelişen süreçlerini açığa çıkaran bir taslak şema oluşturmaktadır diyebilmekteyiz.

5.1.2. Hikâyelerin Şahıs Kadrosu

Edebî metinlerdeki kişiler; "karakter kadrosu," "şahıs kadrosu" gibi isimler altında da ifade edilmektedir. Bir hikâyenin anlatımında ağırlığı üzerine alan ve metnin olmazsa olmazını ifade eden unsurlar hikâyenin şahıs kadrosudur. Olayların gelişmesini ve bir sonuca bağlamasını sağlayacak öge budur. Şahıs unsurlarının canlı varlık olarak ifade edilmesi sadece canlı bir kadro olduğunu ifade etmez, hikâyede cansız varlıkların, insan dışındaki varlıkların da şahıs kadrosu içinde yer aldığı görülmektedir.

Hikâye kişileri, çeşitli bakımlardan sınıflandırılarak incelenebilir. Bu sınıflamalardan biri, "karakter" ve "tip" farkları şeklindedir. Hikâyede kendine özgü yanları olan, değişmeler neticesinde hikâyeye canlılık kazandıran ve değişiklikler geçiren kişi ve kişi grubuna karakter denilmektedir; başkalarından belirgin özelliklerle ayrılan, bireysel özellikte öne çıkan kişiler

“karakter” özelliği gösterir. Hikâyede belli bir topluluğun sözcüsü ve temsili olarak yer alan, düşüncenin ve anlayışın temsilcisi olarak yer alan ve kendine has bir kişilik oluşturarak değişmeyen bir form geliştiren ayrıca her yerde ve her zaman aynı olarak yer edinen kişiler “tip” sınıfına girer.

Hikâyeyi yapı düzlemini şekillendiren ve olayların teşekkül ettiği şahıs kadrosu, hiç şüphesiz, hikâyeleri belli bir izlekte görmemizi sağlayan en önemli unsurlardır. Tahkiyeleri eserlerin tahlilinde şahıs kadrosunun tip ve karakter özellikleri göz önüne alındığında hikâyelerdeki çatışma unsurları, hikâyelerin doruk noktaları ve olayların çözülme süreçleri hikâyelerin zihniyeti ve dönemin geleneği ile ilişkilendirilir.

İnceleme alanımıza dâhil ettiğimiz hikâyelerin kişileri genel bir sınıflama içerisine alınırsa şu şekilde tasnif etmek gerekmektedir:

a) Anlatıcı / Kahraman:

Hikâyelerde anlatıcı rolünü üstlenen kişi aynı zamanda hikâyenin baş kişisini de teşkil etmektedir. Anlatıcı olan kişi olayların merkezinde yer alan ve olayların kaderini değiştiren bir anlatıcı rolündedir. Bu hususta Ahmed Râsim’in hikâyelerinde gördüğümüz anlatıcı tipi kişiliği ve mizaç özellikleri ayrıntıları ile verilen bazen de sadece varlığını öğrenebildiğimiz kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyelerde anlatıcı / kahramanın varlığına şahit olduğumuz kişi hakkında yazar ‘‘ Ağaçlar Altında ’’ hikâyesinde şu sözlerle ifade etmektedir:

— *Söyleseniz bana ‘‘âh!’’ diye hitap eder. Ben hâl-i perişânımı düşünmekten bir türlü hâli kalamadığından yalnız hitâbını yüzüne bakarak izhâr-ı acz ederdim. Akşam ahzân- ı garîb nevâzını o sâyezâra îsâl ettiği zaman kalktık o zaman bana:*

— *‘‘ Beni iğfâl etmeyin, kalbim size tâ’bidir. ’’ diyerek ayrıldı. (s.8)*

Yazar, ismini zikretmediği sevgiliyi anlatıcı ile beraber ilişkilendirmektedir. Kendi içinde yaşadığı perişan hâli tefekkür etmektedir. Bu durum karşılıklı râbıtanın anlatıcının gözünde aciziyet ifadeleridir. Aşk hislerine kapılmış olan anlatıcı kahraman, sevdiği karşısında aldanışların esiri olmak istememektedir; tâbi olmak basit bir aldanışın ve kandırmacaların adı değil, bütün bir tesirâtın hissî olgunluğa doğru yol alışını ifade etmektedir.

Bir diğer hikâyede gördüğümüz anlatıcı / kahraman kişi ailenin ağırlığını üzerine alan kişidir. Olayların gelişmesi ve değişmesinde merkezde olan ve yazar tarafından ‘‘ baba ’’ her ne kadar otoritenin simgesi ise de ‘‘Kırışalım’’ hikâyesinde çaresizliğin ve arayışların timsâli

olarak karşımıza çıkmaktadır. Olayların ağırlıkta olduğu bu hikâyede anlatıcı kahramanın aile ilişkilerinde göstermiş olduğu reaksiyon yazar tarafından menfî kişilik özelliklerinin ve zaafların bir sonucu olarak görülmektedir:

— *Bey! Yarına ağza konacak ne lokma var, ne de ısıtacak kömür! Bu akşam kömürlüğü ellerimle eşeledim. (Eliyle maşayı karıştırdı. Birkaçı az büyücek olmak üzere beş on kığılcım pırpırından mâ'adâ bir şey bulamadı) bu mangalı yaptım, işte o da ..! Sabâhleyin kalkınca donacaklardır!*

Bunları düşünüyor, düşündükçe sokakta bir laterna, üşüyor, oralardan ta bize kadar na'ra sesleri geliyor, düşüncelerimi hiddetler, gazaplar ile bulandırıyordu. Neyi? Zâten ne kalmış idi? Ödünç istemek… Kimden?(s.8)

b) Kadınlar

Hikâyelerde kadınlar arasındaki ilişkiler ya kendi içlerinde ya da başka bir şahıs ile gerçekleşmektedir. Bu ilişkiler örgüsü her şahıs için farklı şekilde seyretmektedir. Hikâyede kadınlar belli başlı özellikleri hasebiyle idealize edilen tiplerdir ki bunlar; sevgili, anne, evlat, bağlamında yazar nezdinde olayların merkezine alınan kişilerdir. Kadın terennümâtında son derece titiz olan yazar, kelimelerin seçiminde kadını merkeze alarak durum ve olayları bu kişi üzerine isnat etmektedir. Yazarın, '' Hasta '' hikâyesinde refikası için söylediklerini bu hususta değerlendirmek gerekmektedir:

'' O akşam taze-i pâk, sarışın, bir vücûd-ı muhabbet-alûd karşısında bulunarak hissiyât-ı sâbıkasını izâleye çalıştı. Öbürü nefsânî tahassüsât-ı umûmiyesinde tahavvülât-ı müessire husûle getirdi. Meclûbâne bir sûretde atf-ı enzâr ederek neşveler içinde görünen refika-i hayâtın temâşâ-yı reftârı, 'âdetâ onda ihtizâzlar, raşeler, husûle getiriyordu. Kadın ancak on sekiz yaşındadır. Fakat bu on sekiz senelik hayât-ı sâfiyâne bir vecihle lekedâr olmamış ve bir ma'neviyat-ı hâlisa yüzünde sâfiyet-i kalb ve aks-i mahsûs husûle getirmiş idi.''(s.12)

Yazarın kadına atfettiği kişilik ve görünüş özelliklerinde tamlamaların seçilişi hikâyede namusun kadın merkezinde yüceltilişine işaret etmektedir. Sözcük seçiminde göstermiş olduğu bu titizlik sevgili üzerinde tenvîr edici özelliklerin okuyucu muhayyilesinde estetik bir hazza dönüşmektedir.

Ahmed Râsim'in bir başka hikâyesinde kadın kahramanın anne figürü olarak idealize edilişi görülmektedir ki aile müessessinin muhkem kalışında, çocukların yetiştirilmesinde, istikbâlin

gerçekleşmesinde, olayların çözüme kavuşmasında ve daha pek çok durumun vukûa ermesinde kadının rolü büyüktür.

Kadın, baba ile evlat arasında bütünleştirici ve birleştirici, kardeşler arasında paylaşımcı, sözü geçen ve sözüne itimat edilen kişi olarak yer almaktadır. Yazar nezdinde bu kişi, sözüne danışılan kayın anne ve büyük anne otoritesinin kişilik yansımalarını ifade etmektedir.

Yazarın ‘‘ Pist! Mi Yav’’ hikâyesinde karşılaştığımız evin otoritesi olarak görülen büyük anne figürü ile ‘‘ Üzüm’’ hikâyesinde kardeşleri bağlayıcılık rolüne sahip olan anne kişisi bu hususta karakterler üzerinden fikir sahibi olmamıza umdeler sunmaktadır.

Yazarın kişilik betimlemelerinde kadını bütün yönleri ile idealize etmesinde olaylara sadece basit bir aşk terennümâtı ile bakmak yanlış olmaktadır. Çünkü yazar, kadın personasını başarılı bir şekilde kesbettiği için hikâyelerde konumlandırdığı kadınlar sadece ait olduğu akrabalık bağı ve toplumsal rolleri ile değil içinde bulundukları ruhsal süreçlerle beraber anılmaktadır.

c) Erkekler

Hikâyelerde erkek kahramanlar toplumdaki rolleri ile ön plana çıkmış tiplerdir. Bu kahramanlar bazen bir sevgilinin karşısında onunla ilişkilerinin süregeldiği olayların içerisinde yer alırken bazen de ailede ‘‘ baba’’ rolünün üstlenen ve aile efrâdı içinde yer almaları ile ön plana çıkmaktadır. Arkadaş ilişkilerinin, aile ilişkilerinin, akrabalık ilişkilerinin yürütülmesinde erkeklerin söz sahibi olması önem arz etmektedir. Yazar, hikâyelerinde erkekler için hem müspet hem de menfî bir kişilik çizmektedir. Bu hususta hikâyeleri hakkında örnek verebileceğimiz kahramanlar hakkında şunları söyleyebiliriz:

‘‘ Üzüm’’ hikâyesinde ailede baba olarak karşımıza çıkan kahraman, çocukları ve karısı için Allah’a şükürlerini dile getirmektedir. Bu durum erkek kahramana atfedilen olumlu bir özellik olup aile kavramının ailedeki kişiler tarafından da doğru bir şekilde kavrandığını göstermektedir. Ailenin Allah’a dua edişlerindeki samimiyeti dile getiren yazar, hikâyenin son cümlelerinde bu olumlu özelliği babanın üzerine atfetmektedir:

— *Allahım! Senin en 'âciz kulunum fakat beni bahtiyar kılan şu zevceye şu çocukları verdiğin için şükrü'm hamdım nihayetsizdir diyerek her gün daha ziyâde çalışmaya başladı. (s.6)*

Hikâyede yardımcı kahramanlar, hikâyede ikinci planda kalmış bazen sadece birkaç olayı üzerine çeken ve olayların gerisinde silik kişilik özellikleri gösteren şahıslardır. Bunlar ya anlatıcının yanında bulunan bir dost ya bir sevgili ya da herhangi bir mekânda karşılaşılan belli başlı meslek gruplarıdır.

Hikâyelerde ana şahıs kadrosunun çatışma ve karşılaşma yaşamasında beraberinde diğer kişileri de etkilemektedir. Bu kişiler hikâyelerde aracı görevinde veya uzlaştırıcı görevini hâiz kişilerdir. Bu kişiler içinde bulundukları bağlam ile beraber zikredilmektedir.

Bazen sadece dekoratif bir mekân içinde gerçekleşen ve ana olaylardan bağımsız basit vak'a parçaları vardır ki yardımcı kahramanların burada birkaç hikâye sahnesi hâricinde olaylara müdahalesi bulunmamaktadır. Bazen de bu durumun tersi yaşanmaktadır ki hikâye yazarı olayların çözülüşünde yardımcı kahramanın üzerine olayların çözüme kavuşmasını isnat etmektedir.

Ahmed Râsim'in '' Kırışalım'' isimli öyküsünde anlatıcının çocuklarının geçimini sağlamak amacıyla para bulmak için arkadaşının yanına gitmesi, ismi birkaç kere ifade edilen yardımcı kahramanın olayların çözüme kavuşmasında önemli bir kişi olduğuna açıklık getirmektedir. Bu nedenle anne - baba - çocuk düzleminde gelişen olaylara başka kişilerin müspet davranışları etkili olarak en az ana şahıs kadrosundaki kişiler kadar etkin olmaktadır.

5.1.3. Hikâyelerde Zaman

Hikâyenin zamanı kendi içinde yaşanılan zaman ve geçmiş zaman olarak ikiye ayrılmaktadır. O nedenle yazar, zamanı metnin seyrine göre oluşturmak istemiştir. Zamanın geçmişe dönerek ifade ettiği anılar zamansal unsurların geçmişe yönelik teorik bir ifadesidir.

Anlam kaymaları olarak zamanın her hikâyede farklılık göstermesi kurmaca metinlerde yazarın inisiyatifindedir. Yazar, ortaya koyduğu eserinde zamanı ya olduğu gibi vermektedir ya da ayrıntılardan kaçınarak ne zamana ait olduğu bilinmeyen olayları sıralamaktadır.

Zamanın ayrıntılı ve bütüncül olarak verilmesinde yazarın kendi anlatım tekniğine has özellikler barındırması şeklinde ifade edilmektedir. Hikâyede sadece zamanın varlığı teknik bakımından bir içyapı zorunluluğu olarak düşünülmemelidir. Zaman aynı zamanda ruhsal ve metafizik bir süreçtir ki okuyucuları kendi içine alarak olayların içine çeker. Merak unsurlarını körükleyerek okuyucunun dimağında izler bırakır. Philip Stevick'in de ifade ettiği gibi:

"Zaman çözümlemesi aynı zamanda romancıyı, onun içinde yaşadığı tecrübe dünyasını, yarattığı roman dünyasını, aynı devirde yaşayan okuyucuları içine alan bir ilişkiler ağına yaklaştırabileceği gibi romancının metafizik kavramlarını, psikoloji anlayışını ve ustalığını da inceleme alanına dâhil edecektir." (Stevick, 2004, s. 217).

5.1.4. Hikâyelerde Mekân

Kurmaca metinlerin incelenmesinde mekân, oldukça önemli bir işleve sahiptir. İnsan mekândan ayrı düşünülemez. Bu nedenle mekân insan ruhunu ve kişiliğini ön plana çıkaran bir izlek yaratmaktadır. Hikâye ve romanların mekânları kendi içinde düzenli bir sistem ve alan açmaktadır. Öyle ki hikâye ve romanlarda görülen mekânlar açık ve kapalı alanlar olarak sınırlandırılsa da onların öneme sahip olmasında asıl kayda değer unsurlar şahıs kadrosu ve yazarın bilinçli tercihini açığa çıkaran kurmacanın zihniyetini ve amacını ifade eden yer olarak tanımlamak doğru olmaktadır. Mekân bir yerin insan üzerindeki etkisini, insanının da mekân üzerindeki etkisini ifade etmesinde çok önemli bir fikir sunmaktadır. Abdurrahim Karadeniz'in tespitlerine göre:

"*Gerek roman gerekse öykülerin bel kemiğini oluşturan mekân, metnin dış ve iç dinamiklerinin anlaşılmasında da önemli pay sahibidir. Hatta yazarın ya da toplumun dünyaya bakışını mekân üzerinden okumak mümkündür. Ancak özellikle "Öykü mekânları, öykü kişilerine kimlik ve kişilik kazandırmak için vardır."* (Karadeniz, 2004, s. 66).

Mekân, öykülerde ve romanlarda olayların oluşmasında ve karakterlerin gelişmesinde oldukça önemli bir fonksiyona sahiptir. Öykü kişileri mekân içerisinde anlam kazanır, değer yargılarını değiştirir ve geliştirirler. Mekân, kahramanın tamamlayıcısı, bilinçaltı yansımalarının dışavurumudur. Olayların mekânı şahıs kadrosunun kaderini belirleyen bir öneme sahiptir bu nedenle mekân ile şahıs arasında yaşanan iletişim kendi alanında bir kod yaratan sistemler bütünü olarak yer almaktadır.

5.1.5. Hikâyelerde Bakış Açısı ve Anlatıcı

Bakış açısı ya da anlatıcı, edebî metnin şekillenmesinde yer alan unsurların açığa çıkmasında doğrudan ve dolaylı bir etkiye sahiptir. Olayları bir bakıma düzene sokan bakış açısı olayların anlatımında ve olaylara vâkıf olmada yazara belli bir izlek ve görüş sunmaktadır. Yazarın seçmiş olduğu bakış açısı okuyucuların hafızasında yazar ile şahıs kadrosunu konumlandırır. Bu sebepledir ki bakış açısı; olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman ve mekândan ayrı değil, yapısal olarak en az onlar kadar öneme sahip bir teorik alandır.

Bakış açısı, kurmacalarda gören bir göz gibi kim ve kimle görüldüğünü ifade eden bir mercek gibidir. Bu merceğin izlenim alanı yazarın kendi merkezinde veya kendi dışında gelişen olaylara tutulmaktadır. Yazar bunu ince eleyip sık dokuyarak olaylarının içerisinde belli bir çerçeveye sokar. Şerif Aktaş'ın da ifade ettiği üzere:

"Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir." (Aktaş, 1991, s. 84).

6. AHMED RÂSİM'İN HİKÂYELERİ VE HİKÂYELERİN TAHLİLİ

6.1. AĞAÇLAR ALTINDA

Mayıs âhirinde idi, köyden yavaş yavaş indim akşamın bezm- âhı vücudumu sarmış, beni asabî ra'şeler içinde bırakmış idi. Ben şu hâl-i perişanımın ne zamana kadar imtidâd edeceğini düşünüp dururken hayat evvelimi tahattur ettim. Garip bir melâl derûnu neticesi olarak orada bir ağaçlığa teveccüh ettim. O mahale tekârüb ettikçe te'siri henüz beni mey-i ârâm edecek derecede mu'sir bazı hatırat ile müteessir oluyordum. O iki ağaç bir zaman halecânlarıma, te'sirlerime onun muztaribânesine i'tirâf etmeye gurûr vicdân nâmına serd ettiğim ağaç için hissettiğim şedâ'id iftirâka mevâid mütekâbiliyeye nâzır olmuş biri benim diğeri onun istidâd-gâhı olmak gibi bir hizmette bulunmuş eliyle ötede beride biten bakiyye-i bahârı andıran soluk çiçekleri te'sir-i harâretle kavrulmuş çemen, ot parçalarını koparmış, ben onun hareketini seyr ile iştigâl ederek rü'yet-i didâre dalmış idim.

Benim en ufak bir endişemi, en küçük bir te'sirimi derhâl hissederek beni i'tirâfâ mecbur ederdi. Onun sevdâ-kârânesi benim hissiyâtımı hâllederek bana izâhat verirdi. Ben onun şu mutâlaâtını dinleyerek hissiyatıma iştirâki olduğunu hissettikçe memnun olurdum.

Heyhât! Meğer bu bir dehâ-yı mahsûs imiş. Hayf! Meğer bu sevdâ-kârâneyi keşfedecek bir suret-i hâl imiş. Eyvâh! Ben aldanıyormuşum. Tam karşıma oturmuş idi. İncizâbât-ı mu'sir ile müteessir olarak beni bî-tâb etmiş, hûn-pür galeyânım tamâmiyle ser-i gam-zedeye hücûm ederek gözlerimi kızartmış, fikrimin bir noktaya meşguliyeti artmış, vücudum bu gibi tahavvülât-ı noksaniyeye uğradığından dolayı ıztırap içinde kalmış, mefkûrem mevz- u bahis olacak sözleri unutmuş idi. Bana muttasıl:

— Söyleseniz bana ''âh!'' diye hitap eder. Ben hâl-i perişânımı düşünmekten bir türlü hâli kalamadığından yalnız hitâbını yüzüne bakarak izhâr-ı acz ederdim. Akşam ahzân- ı garîb nevâzını o sâyezâra îsâl ettiği zaman kalktık o zaman bana:
— Beni iğfâl etmeyin, kalbim size tâ'bidir. '' diyerek ayrıldı.

Bu söz, bu fikir beni üzdü, düşündürdü. Ben şu mülahazât ile yürüyerek evvelce istinâd ettiğim ağaca kadar gittim. Hayat, metâ-i serânenin fotoğrafını çeşm-i cân önüne getirdi. Onun her hâlini her tavrını her nazârını her hareketini birer birer aramaya başladı. Dizlerim lerzeler içinde kaldığından oturmaya mecbur oldum. Alnım terlemiş, kalbim zarbânını şaşırmış idi. Nazarım o meşcûrenin etrafını tetkik etmekte iken birden bire tebdil-i istikâmet ederek bana mülâki olduğu cihete doğru mün'atıf oldu. Ordan bir vücûd- u mesturun yavaş

yavaş inmekte olduğunu gördü. Bu hiss a'sâbıma dokundu. Tiril tiril titreyerek kalktım. Bir hareket-i ihtilâciye omuz başlarımı, göz kapaklarımı sarsıyordu. Ne boş hayâl, o zaman te'sirâtıma heyecanıma teessüf ettim. Zîra beni bütün bütün unutmuş olduğunu biliyordum. Beni o zamanki hissiyât-ı sevdâkârânesini teskin için bâzîçe-i âmâl benimle beraber düşünen kalbimin hissiyâtında ararım.

İlkbaharda sabahın tarâveti bürüdüğü istihfâf ederek bir azm-i merdâne ile tarlalarını süren bu aile bütün akşam tabi'iyye- yi bahârı idrâk eder. O koyu kirli sarı toprak bir müddet sonra hafif koyu yeşil renge girmeğe başlar. Birtakım ser-sebz o mebnâ- yı feyzi örter. Hepsinin nazarı mukaddemât görerek beşirât- ı tabi'iyye ile sevinir. Bu cem'iyyetin mes'udiyet hazresini âfât- ı arziyeden ihlâl edemez. Bu âlem yek-nesâk değildir. Fikr her gün mahsûl-i mesaisinin büyüdüğünü görerek müteheyyic olur. Her derece-i musâibe mizân-ı sahih olmak üzere büyüyerek nihayet hezarât mütemevvice sahası teşkil eder. Sabahleyin güneş harâret feyâzânesini teşdîd ettikçe o hezarât bozulur. Yavaş yavaş sararır. O sarardıkça çiftçi de artık devr-i tahassüle geldiğini anlar. Bir sabah çoluk çocuk ellerde evrâk olduğu halde çıkar. Herkes bir cihetten başlayarak kesmeğe başlar. Bu âlemde birkaç gün sonra o feyizgâh eski manzarasını kaybeder. Buğday demetleri birbiri üstüne yığılır. Harman zamanı gelir. İşte senin mesâi böyle geçer. Kış onların devr-i istirahatidir. O kuvvet mübarek tarlada efrâd-ı aileyi en ziyâde mugaddî yemekler gibi besler.

O hava, o cem'iyyet sükûn, o selâmet fikir, o hülyâ- yı sâf o tevâfuk hissiyât sayesinde advâr hayatı emrâr ederler.

Servet-i Fünûn. Sayı: 69, 22 Haziran 1308 (1891).

6.1.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin şahıs kadrosu sınırlıdır. Ana karakterler ve yardımcı karakterler olarak sınıflandırma yaparsak:

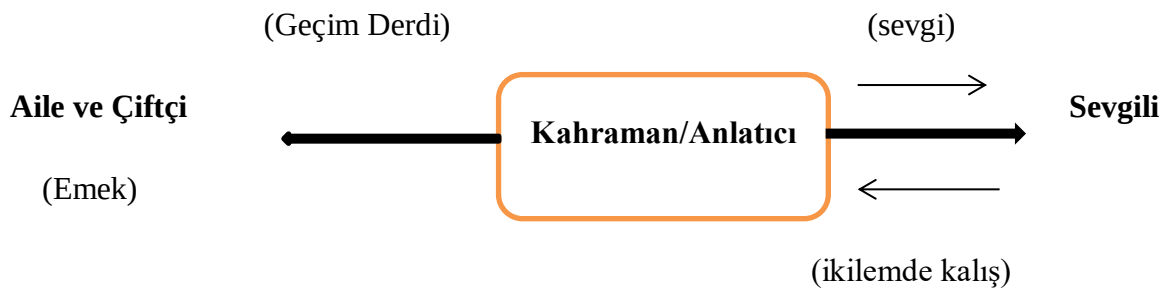
Olayları anlatan yazar olayları hem yazan hem de bîzâtihi yaşayandır. Olaylara dâhil olan ve müdâhil konumunda olan "Ben" hikâyenin ana karakteridir. Adı zikredilmeyen ve sevgili olarak belirtilen, anlatıcının birlikte aynı ağaç karşısında duydukları hissiyâtın müşterek kişileridir. "O" olarak nitelendirilen kişi anlatıcının tanıdığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağacın altında bulunan ve bu ağaç ile olayların geliştiği diğer bir şahıs grubu ise ailedir. Aile efrâdı hikâyede ayrıntılandırılmamış olup isimler hakkında malûmât edinememekteyiz. Hikâyenin son paragrafında adı bir kere geçen ve hangi meslek grubuna dâhil olduğunu

gördüğümüz şahıs ise çiftçidir. Hikâyenin yardımcı karakterleri ve hikâyede çatışma unsurları yaratabilecek kişiler bulunmamaktadır. Yazarın şahsî tercihi olarak betimsel ögelerin ağırlıkta olduğu bu hikâyede şahıs kadrosu bu şekilde mahduttur.

6.1.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

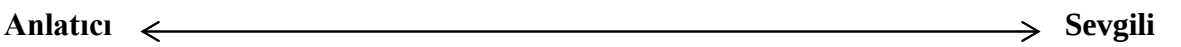
Olaylar anlatıcının evvel hayatını hatırlaması ile garip bir hüzün içine düşmesi ile başlamaktadır. Bir ağaçlığa karşı sevgi hissiyâtının oluşması ile tesir altında kalınışı anlatılmış olup sevdiği ile bir zamanlar bu ağaç karşısında rabıtalarının olduğu kişinin sevdiği ile karşılıklı konuşmaları anlatılmaktadır. Bu vesile ile bu konuşmaların hikâyenin bel kemiğini teşkil ettiğini söylemek doğru olur. Sevdiğinin sözleri karşısında tefekkür ederek içinde bulunduğu ahvâlin izahatini yapan anlatıcı boş bir hayal içerisinde kalmış olduğunu kendisine itiraf etmektedir. Olaylar daha sonra farklı bir mecrâya girerek sevgilisinin kendisini unutmuş olduğunu söylemektedir.

Bu durumun sadece kalbî bir teessür olduğunu idrâk etmektedir. Hikâyenin ikinci kısmında aile efrâdının bahar mevsimi karşısında oluşan hisleri ve düşünceleri anlatılmaktadır. Mevsimsel değişmelerin neticesinde çiftçinin ve ailesinin buğday hasatlarını gerçekleştirmesi olayların sonucundan okuyucuları haberdâr etmektedir. Hikâyenin son olay zincirinde bu hayallerin ve durumların yerini devrederek fikirlerin aslında bir tevâfuk olduğunu, birlikte yaşamış olduklarının ifadeleri yer almaktadır.

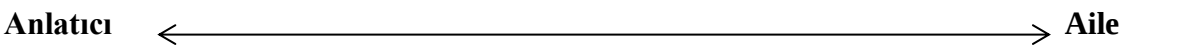
Hikâyenin anlatıcı kahraman olan kişisi olayların merkezinde olan kişidir. Yazar sevgilisini ve anlatıcıyı merkeze alarak yardımcı kahramanların hikâyesinde sadece adını verdiğini görmekteyiz. Olay örgüsünde bu ilişkiyi şu şema ile ifade etmek mümkündür:

(aşk)

(hassasiyet/samimiyet) (hayal)

(Günlük Yaşam İlişkisi)

(hassasiyet/samimiyet) (hayat idâmesi)

6.1.3. Hikâyede Zaman

Mayıs âhiri olarak hikâyede zaman unsuru kendisini göstermektedir. Tarihsel bir ayrıntı söz konusu olmamakla birlikte ilkbahar ile sonbahar arasında bir geçiş dönemi yaşandığına münatıf bir bilgi yer almaktadır. Buğdayların harman edildiği hasat mevsimi hikâyenin bir diğer zaman unsurudur; ayrıca hikâyenin son kısmında geçen akşam vaktinden başka bir zaman mefhumu ile karşılaşamamaktayız.

6.1.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin belirgin bir ana mekânı yoktur. Olaylar bir köyde geçer "ağaçlık" adı verilen yer tasavvuru ve burada yaşanan olaylar merkezdedir. İki ağacın adı zikredilir fakat hikâyede ayrıntısına inilmemektedir. Ağaç, parça - bütün ilişkisi çerçevesinde bir dış mekân unsuru olarak karşımıza çıkar. Ayrıca hikâyenin son bölümünde tarlalarını süren ailenin mutlu olduğu yegâne mekân tarlaları olarak ifade edilmektedir. Olayların geçtiği mekânlar bu şekli ile hikâyenin olay zincirine yerleştirilmektedir.

6.1.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Olayların bakış açısı kahraman bakış açısının varlığına işaret etmektedir. Olayların anlatıcısı aynı zamanda olayları müşahade eden yazarın kendisidir. Olaylar, birinci şahıs ağzından aktarılmış olup betimleyici ögelerin ve bağlamların ağırlıkta olduğu durum öyküsü adını verebileceğimiz tarzda kaleme alınmıştır diyebiliriz. Olaylar anlatıcının merkezinde gelişmiş olup yazar, olayları bizâtihi yaşayanı olarak da karşımıza çıkmaktadır.

6.2. KIRIŞALIM

Ber-mu‘tâd? müzâyaka günlerinden, sıkıntıdan bahsolunuyordu, hâzır-ı bi’l-meclis bir zât, sözümüzü keserek, tahatturundan nazarları karara karara dedi ki:

— O mel‘ûn (mütâreke)nin ikinci senesi … Geçirdiğim bir günü aslâ unutamayacağım. Yâ Rabbi! O gün ne uğursuz bir gün idi. Gece karların eridiğini yattığım kapının açıldığı sofaya çat pat ederek birbiri ardınca düşen damlalardan anlıyordum.

İki saatten beri yatakta uyanık duruyor, havanın burûdet ve rutûbetinden yorganın altından çıkamıyordum. Refîkam çocuklarla berâber öteki odada yatıyordu. Odasına giderken demiş idi ki:

— Bey! Yarına ağza konacak ne lokma var, ne de ısıtacak kömür! Bu akşam kömürlüğü ellerimle eşeledim. (Eliyle maşayı karıştırdı. Birkaçı az büyücek olmak üzere beş on kığılcım pırpırından mâ‘adâ bir şey bulamadı) bu mangalı yaptım, işte o da ..! Sabâhleyin kalkınca donacaklardır!

Bunları düşünüyor, düşündükçe sokakta bir laterna, üşüyor, oralardan ta bize kadar na‘ra sesleri geliyor, düşüncelerimi hiddetler, gazaplar ile bulandırıyordu. Neyi? Zâten ne kalmış idi? Ödünç istemek… Kimden?

Hesâb ediyordum: İki üç okka kömür, iki üç okka fasulye, biraz zeytinyağı bi’l-hâssa… Cebimdeki kızıl yüzlü iki yüzlüğün tedârik edeceği malzeme değil idi. Yüz guruş iki yüz guruş bana milyon gibi geliyordu! Yatakta, uzak, bir yerden gelmiş gibi yorgunluktan bir dürlü doğrulamıyordum. Güç hâl ile kalktım. Her akşam yaktığımız idâre kandilini araşdıra araşdıra buldum. Şişesi yaş yaş …

Araşdıra araşdıra buldum. Şişesi yaş yaş elime dokundu. Anladım. Kibrit de ıslak. Birkaç saatden beri eriyen damlaların bir kısmı burada… Fi’l-vâki‘ kibriti yokladım ki sırsıklam. Ah bir sigara içebilse idim, belki uyuyabilirdim.

Kendi kendime:

— Herhâlde tamâm olmalı, dedim.

Yine yatağıma geldim. Yine o laternanın sesi, yine o na‘ra-i mestâneler geliyor, beni bütün bütün kıvrandırıyordu.

Bir aralık dışarıda bir pıtırtı, oldu.

— Hu… Sen misin?
— Benim!
— Kibrit… Kibrit var mı?

demeğe kalmadı. Kapının aralığından ince bir ışık çıktı. Nasıl kalkdığımı bilemiyorum. Refîka girdi. O zavallının da uykusu kaçmış. Elinde evdeki idâre, sırtında eski hırkası, o sönük mangalın kenarına çöktü. Ben de battaniyeyi sırtladım, karşısına geçtim. Yatmadan evvel rutûbeti gitsin diye mangalın altına koyduğum paketten bir sigara yaptım. Oh! Bir nefes …

Ne o söylüyor, ne ben söylüyordum. Belki bir yarım saat, böyle durduk. En nihâyet dedi ki:

— Bey, ne yapacağız? Bu çocuklar…
— Bey, ne yapacağız? Bu çocuklar ateş isterler, yemek isterler!
— Sus!

Susdu, Refîkam, beni pek iyi anlar. Birkaç dakîka sonra dedim ki:

— Yarına Allah kerim!

Böyle dedim ama ne yapacaktım? Orasını bilmiyordum. Dost ziyâretinden başka çârem yok idi. Bunun içün en münâsib tarassudgâh, bizim çaycının dükkânı idi!

Karı koca saatlerce o ateşsiz mangalın başında pinekledik. Kış sabâhı o kirli, koyu kara mavi acılıklarla görünür görünmez titreye titreye gittim. Güyâ derhâl öteberi alacak idim gibi aşağıdan büyük, eski çantayı aldım. Kapıdan fırladım aldım. Kapıdan fırladım.

Ortalık vıcık! Sol ayağımın lastiği? Delinmiş, bastıkça cırk cırk öter! Durmayıp gidiyordum. Çaycıya geldim ki dükkânı açmış, iskemleler alt üst… Geçdim, bir köşeye oturdum. Dükkânın içi fenâ hâlde kokuyordu. Bütün gün içilen tütünlerin, nargilelerin dumanları, sanki tavandan inip benim burnuma giriyordu.

Belki bana öyle geldi:

Neden sonra semâver kaynadı, neden sonra çay atıldı. Neden sonra önüme bir çay geldi. Isınmak için bardağa iki elle sarıldım. İçimde donmuş ki ilk sıcağı ağzımdan mideme kadar harita çizer gibi geçtiği yerleri belli ede ede indi.

Bekliyordum! Artık bu güvendiğim bir ahbâbdır… Kim?

Kim olur ise olsun!

Tanımıyordum. Bi't-tabi' aldırmadım. O da öyle. Yine aldırmadım. Daha müz'iç, daha beter biri daha düşdü. Biraz köz köz olmuş:

— Sabâh-ı şerîfler hayrolsun!
— Sabâh-ı şerîfler hayrolsun!

Bir aralık azâb-ı intizârı gazetelerin vürûdu kesdi. Fakat bunları okumak da bir derd (her sütunda bir belâ-yı siyâhın haber-i zuhûru!) Âdet yerini bulsun diye bir dânesini okuyacak imişim gibi elimde tutuyorum ama aklım evde, gözlerim kapıda! Camlar buğulanmış. Taraflarından birtakım sivri sivri hayâletler, heyûlâlar geçip duruyor. Her kapı açılış bir ümîd, bildik duruyor. Her kapı açılış bir ümîd, bildik çıkmadıkça her kapanış bir ye'is!

Ben geleli bir saati geçdiği hâlde hiçbir bildik gelmedi. İçimden vapur iskelesine doğru bir gideyim, dedim. O suratsız çırağa çantayı havâle ettim. Birkaç adım yürüdükten sonra gözüme kestirdiğim birinin gelmekte olduğunu gördüm. Oh! O bana, ben ona bakışıyorduk. Eyvâh! Yüzünde on günlük tıraş. Nerde ise sakal olacak! O bana aldırmadı, ben de ona! Geçdik gittik.

Vapur vakti! Herkes telâşla gidiyor. Vay! Bizim bacanak! Tamâm! Hiç de hâtırıma gelmedi idi. Gelse idi, daha evvel evine gelmedi idi. Gelse idi, daha evvel evine uğrardım. Ay! Gülerek bana doğru eliyor. İsâbet!

Nereye?

— Ağabey ben de sana bakınıyordum, bir kâğıdın var mı? Akşama yakacağım.

Elim ayağım buz kesildi:

— Vallahi yok!

Dedim ama orasını ben bilirim! Çünkü ihtimâldir. İçinden var da vermedi der! Ben onunla şu kısacık muhâvereyi de ederken pek ziyâde candan seviştiğimiz yağlıkçı Ahmed Efendi geldi geçdi. Arkasından koşub çevrilmez a!

Yâ Rabbi! Çocuklar ne hâlde? Bu mülâhaza ikide bir de geliyor, dermânımı kesiyordu. Yine çayhâneye döndüm. Düşünüyorum, düşünüyorum. Nerede saatlece uzak bir semtte oturan can ciğer ahbâb, arkadaş var ise o hâtırıma geliyor… Çıldıracağım!

Oturup dururken birdenbire kalkdım. Çocukların bir süt ninesi vardı ki ben arada arada sıkıldıkça andan ufak tefek istikrâz ederdim. O da ta cehennemin bir bucağında, (Gazhâne) taraflarındadır ama düzayak, gidilir, dedim. Yine ayakta lastik çarık, çuruk bata, çıka gittim. Kapıyı çaldım ki dîvâr! Komşusuna sordum.

Sordum.

— İki gecedir, yoklar!

Diye bir ses!

— Bugün gelir mi?
— Giderken bir şey söylemedi. Bilmeyiz ki. Bu, dönüş değdi. Hem ta ciğerime! Kederli zamânlarda insân açlık duymaz imiş! Acabâ bu herzeyi kim yemişti. Karnım hem ayağımdan aldığım soğukdan hem de boşlukdan ötüp duruyor, bana yine çocuklarımı andırıyordu. Diyelim ki anaları anları yorganlarına sarmış, kukla gibi oturtuyor. Ya karınlarını neye saracak? Of! Saracak? Of!

Bu ağır, bu hayâtfersâ düşünüşle köy içine geldim. Eski mütekâidlerin bir (Hamdullah) Efendi vardır, pederimin de pek aziz ehibbâsından iyi bir zâtdır. Başını, gözünü sarmış, bastonla dayana dayana geliyor. Kendi kendime:

— Ne olursa olsun,

Dedim. Yanaştım. Elini öptüm. Memnûn oldu. Fakat hâlini pek beğenemedim.

— Efendi peder, kefiysiz misiniz?
— Keşke…
— Amân efendim.
— Ya! Başıma gelenler! Dün bir, bugün iki, bizimki sizlere ömür!

Başınız sağ olsun bile diyemedim. Başım o kadar döndü!

O kadar döndü!

Evet… Evet… Siyâset.. İşte, geçiyor. Gel de bundan alacağını iste, bakayım.

Şu îtilâfçı herifden tam üç yüz guruş isterim. Üç sene evvel bir gece karımın ağrısı tuttu.

Diye kapımı çalmış, istemiş idi, vermiş idim, şimdi sen iste bakayım. Nasıl da gidiyor! Selâm bile vermiyor.

Ne o? Öğle okunuyor! Zavallı çocuklarım! Ağlamak geliyor. Sinirlerim boşanmış, düşüp kalacağım, rezîl olacağım! Ah bugünler, bu kara günler! Ne tâli‘siz imişim! Ben böyle olacak adam mı idim? Anamdan, babamdan da inkisâr almadım! Bu ne yaman baht imiş! İki çocuk, ikisi de çocuklarım! Ağlamak geliyor. Sinirlerim boşanmış, düşüp kalacağım, rezîl olacağım! Ah bugünler, bu kara günler! Ne tâli‘siz imişim! Ben böyle olacak adam mı idim? Anamdan, babamdan da inkisâr almadım! Bu ne yaman baht imiş! İki çocuk, ikisi de gül gibi! Ah! Yavucaklarım!

Melûl ve mahzûn yine çayhâneye geldim. Artık ümîdim kesilmişti. İçeriye girer girmez duman gözlerimi bürüdü, yaktı. Hiçbir tarafı görmüyordum! Sobadan hazzetmediğim içün evvelce uzakta oturmuş idim. köşemi kimse kapmamış. Doğruca oraya teveccüh ettim. Oturdum değil, ‘âdetâ çöktüm.

Alnımda terler birikiyordu. Bir şeyler oluyordum.

Yanıma birinin geldiğini hissettim. Gâyet müşfik bir sadâ ile dedi ki:

— Nen var, birâder?

Dikkat ettim ki, eski mekteb arkadaşım (Raşid)! O kadar sevişiriz ki… Harb-i ‘umûmînin ibtidâlarında asker olmuş, gitmiş idi. O günden beri görmemiş idim.

— Bir şeyim yok!
— Yok değil, var. Benden ne saklıyorsun? Söylemezsen sana bunca senelik arkadaşlığımı helâl etmem. Paran mı yok?
— …
— Merâk etme. Bendekini kırışırız! Haydi kalk! Dışarıya çıkalım! Manivelalı imişim gibi kalktım. Köşeyi döndük. Kar yine yağmağa başlamış idi. Cebinden cüzdânını çıkardı.

Yağmur yağmağa başlamış idi. Cebinden cüzdânını çıkardı. Al şu on lirayı. Anladım. Haydi doğru eve git. Gel! Ben seni yine orada beklerim.

Zannederim ki koşuyordum.

Hâin ev! Bir dürlü yaklaşmaz! Ben sulara canbul cunbul bata çıka gidiyordum. Kapıyı çaldım. Derhâl açıldı. Bir de bakdım ki bizimki elinde yelpâze, büyük sac mangalın ortasına bacasını kurmuş, bakıyor! Yüzü gülüyordu.

— Çocuklar?
— Uyuyorlar.
— Aç mı?
— Tok! Bey, iki saat evvel süt nine gelmesin mi?
— Ey!
— Üç lira ver dedim, verdi. Hem
— Üç lira ver dedim, verdi. Hem bize kömür aldı, patates, et etmek aldı.
— Elverir! Benim yatağımı yap. Zîrâ hiç hâlim kalmadı. Bir saat sonra beni kaldır. Şu beş lirayı da al!
— Nerden buldun?
— Bir arkadaşla kırıştık!

Vakit. 2124, 26.11.1923

6.2.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin henüz ilk cümlelerinde bir zat olarak ismi belli olmayan kişinin yer aldığını görmekteyiz. Burada silik bir kişi olarak karşımıza çıkan ve hikayenin giriş kısmında sadece varlığına işaret edilen kişi nitelendirmesi vardır. Mütareke anılarını anlatan bu kişi hikâyenin yardımcı karakteri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyenin asıl ana karakteri yani hikâye anlatan kişi aile efradının "baba" rolündeki şahsıdır. Olayların merkezinde baba figürünün yanında refîka olarak bahsedilen eş karakteri vardır.

Olaylar aile içerisinde geçmektedir. Hikâyenin yardımcı karakterleri içerisinde yer alan kişiler çocuklar olarak zikredilmektedir. Hikâyenin yardımcı karakterlerinden çaycı adı altında zikredilen kişi ana karakterin yardım almak için kapısına dayandığı yerdedir. Hikâyede sadece bir yerde ifade edilen çırak karakteri hikâyenin yardımcı karakteri olup suratsız olarak nitelendirilmiş ve silik olarak hikâyede yer edinmiş bir şahıstır. Hikâyede merhametin sembolü olarak gösterilen şahıs sütninedir. Gazhane taraflarında oturan kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hamdullah Efendi mütekâidlerden olduğu zikredilen yaşlı bir adamdır. Kişilik özelliği olarak elisıkı, pinti bir adam olarak tasavvur edilmektedir.

Bir diğer kişi olan Râşid Efendi hikayenin ana karakterinin mektep arkadaşıdır askerdir ve ona para vermeye niyeti vardır hikayede eli açık cömert bir kişi olarak zikredilmektedir.

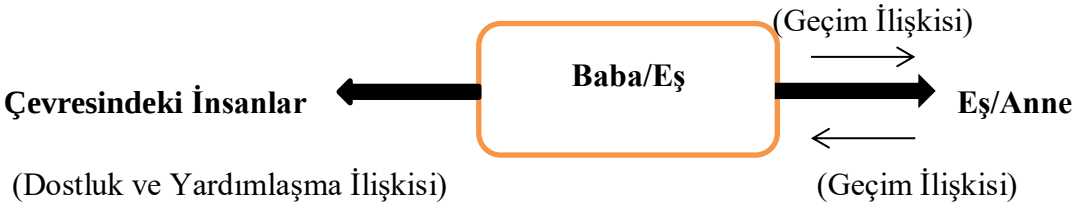
Hikâyenin son olay zincirinde yer alan karakterlerden sütnine çocuklara süt parası veren yaşlı, müşfik, cömert bir karakter olarak nitelendirilmekte, olayların çözümü sütnine ile vukû bulmaktadır.

6.2.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Olaylar Bir babanın çocuklarının maişeti için karısı ile mücadelesi anlatılmaktadır. Henüz savaştan çıkmış bir ailenin sefalet ve çaresizlik içinde kalışı, yaşadıkları evin içinde bulundukları hayatın zorluğu anlatılmaktadır. Olaylar bir babanın gözünden aktarılmaktadır. Geçimini sağlamak için gösterdiği mücadele olayların basit bir örgüsünden ibârettir. Olaylar kendi içerisinde çetrefilli değildir; daha çok eşi ile olan diyaloğu ve kendi içerisinde geçirdiği psikolojik süreçler monolog tekniği ile aktarılmaktadır. Basit olaylar hikâye içerisinde en ince ayrıntısına kadar betimlenmiş olup yazar betimsel ögelerden ve nitelemelerden faydalanmaktadır.

Olaylarda realist bir bakış açısı kullanılmış olup ünlemlerden ve geriye dönüş tekniklerinden faydalanan yazar kurmacalarında gösterdiği genel bir hikâye anlatıcılığını bu hikâyesinde de sürdürmektedir. İçe bakış yöntemi ile yer vermiş olduğu ve aynı zamanda geçmiş anılarını zikrettiği geriye dönüş tekniği hikayenin anlatım özellikleri içerisinde dikkat çekmektedir.

Olayların şematize edilmesinde eşler arası çatışmanın varlığına işaret edilmektedir. Bu durum, sütnine karakterinin baba karakteri ile karşılaşmaları arasında çözüme kavuşmaktadır. Bu olay örgüsünü şu şekilde şema hâline getirebiliriz:

Kahramanın diğer kişiler ile olan ilişkisi olayların çözüme kavuşmasında bir karşılaşma şeklindedir. Bu nedenle olayların içinde, olayların merkezinde olan baba figürünü burada bir arayış ve beklenti içerisine bulmaktayız:

(Aile İlişkileri)

Baba/Eş ⟷ **Evlatlar**

(Arayış) (Bekleyiş)

Baba figürünün çaresizlik içinde pek çok kişi ile karşılaşması kahramanlar arasında gerçekleşen olumlu ilişkilerin sürekli zikredilerek okuyucuya hissettirilmesi şeklindedir. Her ne kadar Hamdullah Efendi'nin cimri oluşu okuyucuya sezdirilse de kahraman ile çatışma yaşadığına dâir bir olay yer almamaktadır. Bu kişiler ya kahramanın kendi dostu ya da babasının eski dostları şeklinde ifade edilmektedir.

(Dostluk)

Baba/Eş ⟷ **Çaycı (Arkadaş)**

(Arayış) (Yardımlaşma)

(Tanıdık İlişkisi)

Baba/ Eş ⟷ **Hamdullah Efendi**

(Arayış) (cimrilik)

(Dosluk İlişkisi)

Baba/ Eş ⟷ **Râşid Bey**

(Çaresizlik) (Cömertlik)

Olayların çözülüşünde öneme sahip kişinin sütnine olduğu görülmektedir. Yazar, olayların son zincirinde sütnine karakterinin önem sırası bakımından öne alarak anlatıcının yardımlarına koşan, merhamet sahibi bir kişilik geliştirmektedir.

(Akrabalık)

Baba/Eş ⟷ **Sütnine**

(Arayış) (Merhamet)

6.2.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede belli bir zaman dilimi olmamakla birlikte yardımcı karakterin mütarekenin ikinci senesi olarak bahsettiği zaman ayrıntısı hikâyede yer almaktadır. Sabah başlayan olaylar zinciri ile birlikte kış mevsimi tasvirleri hikâyede önemli yer edinmektedir. Hikâyenin muhtevasında anladığımız kadarıyla kış manzarası soğuk, kirli olarak nitelendirilmektedir.

Vapur vakti adını verdiği vakitte ana kahramanın bacanağını gördüğü zaman olayların gerçekleşme ânının yaşandığı nitelendirilmektedir. Hikâyede diğer bir dikkat çekilen nokta ise zaman sıçramalarının görülmesidir. Hikâyenin baş karakteri birden kendi içinde bulunduğu zaman diliminden ayrılarak süt ninesinin evine gelmiş olduğunu ifade etmektedir. Hikâyede zaman bu şekilde ayrıntılandırılmaktadır.

6.2.4 Hikâyede Mekân

Hikâyede mekân unsurlarını iç mekan ve dış mekân olarak sınırlandırdığımızda olayların neşet ettiği büyük alan ailenin evidir. İç mekân kendi içerisinde genelden özele bir formda görülmektedir. Oda bir iç mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış mekân olarak ise çayhane, vapur iskelesi ve köyün muhtelif yerleridir. Hikâyede zikredilen açık alanlar kapalı alanlara göre olayların entrika birliği içerisinde verildiği mekânlardır.

6.2.5. Hikâyenin Bakış Açısı ve Anlatıcı

Olaylar hikâyede hem anlatıcı olan hem de olayları yaşayan kişi merkezinde gelişmektedir. Olayların ana karakteri olmakla birlikte aile efrâdı içinde yer alan baba rolünde olan kişi hikâyenin aynı zamanda anlatıcısıdır. Hikâyede kahraman bakış açısı olaylara hâkim olan kişidir, aynı zamanda olayları müşahede eden kişi konumundadır.

Anlatıcı olayların epizodik bir şahidi gibidir ki an be an olayları titiz bir anı yazarı gibi okuyucuya telkin etmektedir. Yazar hikâyesini yeknesaklıktan kurtarmak için hikayesinin dil ve anlatım özelliklerini geleneksel bir hikâye formundan kurtarmak istemektedir. Bu vesile ile çoklu bir bakış açısı geliştirmektedir.

6.3. İKİ PAKET

Bir refîkim anlattı:

Daha kapıdan girer girmez gazinocunun nazarları parladı. Bu sıcak, kesâd zamânlarda yağlı bir müşterinin vürûdu kadar müferrah bir şey olmaz! Yürüyüşünden belli… Nâzik, kibâr bir zât.

Fesinin rengi, kalıbı, dübün püskülünün sol kulak üstüne doğru aldığı vaz‘iyet, kaş, göz, hattâ burun, ağız, zilenlerin savletiyle sinekkaydı bir duhtun sîmâsına verdiği letâfet, yarım bıyıkların bu letâfete zam ettiği bir nev‘ şebâb-ı zâil, çene çukurunun düzgünlüğü, ince gabardin caketin sol tarafda vâki‘ üst cebden uçları kabakçiçeği renginde sarkmış, bir Ermeni dostumun ta‘bîri vechile cıngıl cıngıl bir traponer (pompador) mendilin, yakası kendi kumaşından çizgileri zarîf, hafîf muslin veya rakir gömlek üzerine kelebek ve arı konmuş üzeri kara benekli, kırmızı (papiyon) kravatın, kemeri kendinden, saat cepli bol paçalı karam külot pantalonu yukarıdan çeken ipek menevişli askının görüşünü birdenbire gözden düşürüp sivri Amerikan iskarpinlerin ayak bileklerinden izhâr ettiği yanları ufak ipek işleme beyaz çoraplar zâten yakışıklı olan endâmını daha ziyâde açmış idi.

Sağ elinde kamış, kaz boyunu bir baston, sol elinde hüsn-i tabî‘ata mukârin bir sûretde bağlanmış iki minyon paket olduğu hâlde ta iç taraftaki masalardan birine oturur oturmaz gazlar yandı. Gece mukaddeme-i hulûlünü hafîf bir serinlik ile i‘lân ediyor, gazinoya gelenler çoğalıyordu.

Birinci şişe ikinciye yol açtı. Bu def‘a büfeden iki lokma etmek üzerine tereyağlı havyar ile yine iki lokma etmek üzerine tereyağlı yarımşar ançüezden mürekkeb bir caba, şimdiki ıstılâh ile anafor (meredaki) geldi.

Gâlibâ beni de tanıyor, bakışlarından öyle anladım. Tesâdüf bu ya, o günkü (akşam)da da bir makâlem var. Gazeteyi öyle tutuyor ki benim makâleyi okur olduğu hissediliyordu.

Bir aralık yerinden kalktı. Dışarıya çıktı, geldi. Gelir gelmez ibtidâ gözleriyle paketleri aradı.

Müsterîh, âsûde bir tavırla yine makâmına geçti. Bir sigara tellendirdi. Garsonu çağırdı. Bir şeyler söyledi.

— Başüstüne beyim
— Sakın başka rakı koymayın!

Garsona bayıldım. Öyle bir vaz‘iyet aldı ki (mümkün mü)nün bundan daha belîğ bir mimik ifâdesi bulunamaz!

Baktım ki yarım okkalık, ince çizikli, eczâcı sargı kâğıdına dolanmış bir şişe! Kendi kendime:

— Bizim bey, gâlibâ bir yere düşüyor!

Dedim demedim çatal yine vuruldu. Garsona yine bir şeyler söylendi.

— Başüstüne!

Alık alık masaya doğru yürü. Eli ibtidâ sigara paketine gitti. Açıtı. Bomboş!.. Geldiği zamân açıp şaşa şaşa şehlâ nazarâne bakındığı paket! Yine bana baktı. Paketleri işâret ettim. Görseydiniz hayret ederdiniz, paketlere öyle bir sarıldı ki, insân:

— Eyvâh! İçindekiler ipekli bluz, falan fülan ise bumburuşuk olmuştur.

Der, fakat eyvâh!.. Yokladıkça hışır hışır ediyordu. Hırs ile birini çözdü. Gazino sâhibi bu muâyeneleri gözden kaçırmamak içün büfede parmaklarının uçlarına basmış, başını kaldırmış, kemâl-i helecân ile bakıyordu. Bir yığın sarı, gül rengi bakkal kâğıdı çıkınca gözlüğü bir tarafa sarka sarka ânın da ağzından Rumca sontorlu bir küfür çıktı…

Perde inmiş idi. Yalnız bir monolog kalmış idi. Garson.

Perde inmiş idi. Yalnız bir monolog kalmış idi. Garson.

— Ben ağnadım ama…

Gazinocu:

— Ben de ağnıyordum ama…

Garson bana:

— Siz bana göz attınız, ağnadım ki iyi bakın…

Dedim ki:

— İkiniz de o zamân bir şey anlamadınız. Hesâb kaç?

— Üç yüz yetmiş!

— Şimdi anladınız!

Akşam. 1722, 9.7.1339 (1923).

6.3.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyede olayların merkezinde olan kişi hikâyenin aynı zamanda anlatıcısıdır. Burada baktığımız zaman hikâyenin ilk cümlesinden anladığımız kadarıyla yazarın bir dostunun dilinden olayları naklettiği görülmektedir. Olayları sanki başkasından dinlemiş imajı veren yazar, hikâyede anı türünden istifade etmektedir. Hikâyenin ana karakteri ve yardımcı karakterleri şeklinde bir sınırlama görülmemektedir; çünkü olaylar üç kişinin merkezinde gelişmektedir ki olayların yoğunlaştığı ve çözüme kavuştuğu karakterler bu üç kişinin güdümündedir.

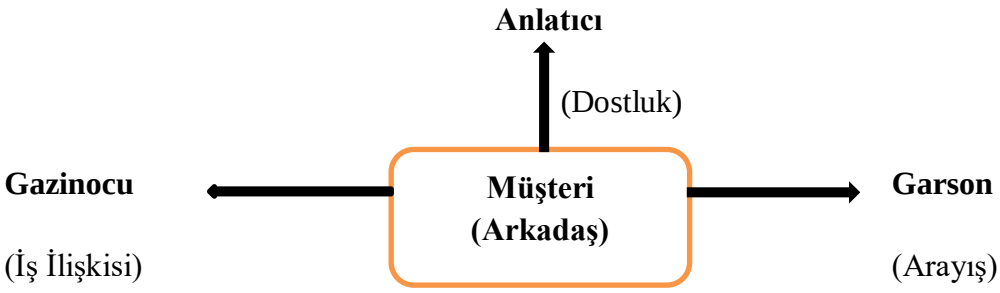
Hikâyede olaylar gazino garsonunun bir müşteriyi görmesi ile başlamaktadır. Müşterinin uzun ve ayrıntılı betimlemeleri hikâyeyi zenginleştirici unsurlar bütünü olarak görülebilir çünkü yazarın algıları içerisinde dâhil ettiği Batılı formlar Batı geleneklerinin bütün yönleri ile edebiyat dairesi içerisine nüfuz ettiğinin işaretidir. Müşterinin bütün özellikleri ile özellikle dış görünüşünde belirtilen yabancı unsurlar karakterin idealize edildiğinin bir göstergesidir. İdealize tip Tanzimat ile gelen edebi anlayıştır. Yazar bu unsurları deforme etmeyerek toplumdan soyutlamamaktadır.

6.3.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyede olaylar bir müşterinin gazinoya girmesi ile birlikte gözlemlerin onun üzerine yoğunlaşması ve burada gerçekleşen konuşmalar müşterinin sigara paketini arayışı ile olayların çözüme kavuşması şeklindedir. Olaylar en ince ayrıntısına kadar gözlemlere tâbi tutulmaktadır.

Devinimin en aza indirgendiği, betimlemelerin ve durumların ağırlıkta olduğu bu metinde olaylar garson ile karşılıklı konuşmaların çözüme kavuştuğu hâli ile son bulmaktadır. Hikâyenin geleneksel bir hikâye dışında seyrettiği formeller Batılı bir tiyatro metnini de okuyucunun muhakemâtına nakletmektedir.

Anlatıcı bir arkadaşından neklettiği olayları okuyucuya sunmaktadır. Olayların merkezinde yer alan kişi, bir gazinoya müşteri olarak gelen ve burada garson ile olan konuşmaları yer almaktadır. Anlatıcı olayları sadece nakleden ve gözlemleyen kimse olarak hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Bu olay örgüsünü şu şekilde şematize edersek:

Müşterinin arkadaşı ile olan ilişkileri gazino içerisine girildiğinde garson ile olan ilişkileri ağırlık kazanmaktadır. Bu hususta olayların ağırlığı değişiklik göstererek farklı bir kişinin üzerine toplanmış diyebilmekteyiz.

Müşteri ile gazinocunun arasında gerçekleşen vak'a zinciri basit bir görüş ile sürmektedir. Yazar bu karşılaşmayı para kazanmak için müşterinin yolunu gözleyen bir gazinocuya atfetmektedir

Hikâyede ilişkilerin süregeldiği vak'a parçaları kahramanın arayışlarında karşılaştığı ve farklı meslek gruplarından oldukları ifâde edilen kişilerdir. Yazar, olayların devinimini hızlandırıp gerilimin yükselişe geçtiği olay çözümlemelerinde kahramanların kişilik özelliklerini ifâde etmekten geri durmamaktadır. Bu nedenle kişilik tasvirlerinin son derece titizlik ile kurulduğunu söylemek doğru olmaktadır.

6.3.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede belirgin bir zaman dilimine yer verilmemektedir. Olayların başlangıcı müşterinin kapıdan girmesi ile başlamaktadır. Tesadüflerin gerçekleşmesi ile zaman atlayışlarında olaylar arasında sürekli bir geçiş vardır. Yazar olayları kronolojik bir zaman diliminde verme amacı gütmemektedir. Bu nedenle anakronik bir zaman tasarısı söz konusudur.

6.3.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin kapalı mekân olarak nitelendirilen ana bir mekân vardır. Bu mekân gazinodur. Gazinonun içerisinde zikredilen ve hikayenin merkezinde yer alan karakterler hâricinde hiçbir yardımcı karakter ve dekor unsuru bulunmamaktadır. Hikâyenin mekânı anlatıcı ile anlam bularak karakterlerin ve betimlemelerin önüne geçememektedir. Olay metninden uzaklaşan yazar kişisel betimlemeleri mekândan ayrı tutup kişinin dış görünüşünü ön plana çıkarmaktadır.

6.3.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyede ağır basan bakış açısı gözlemci bakış açısıdır; çünkü olaylar müşterinin gazinoya girmesi ile birlikte bakışlar tek bir kişi üzerine teksîf olmuş bu kişinin ayrıntılı olarak nitelendirildiği özellikleri anlatıcının gözlemine tabi tutulmuştur. Bakış açısı metnin bağlamı dâhilinde olayların anlatımını konumlandırmaktadır.

6.4. ANNE KALK

-1-

Saat dördü vurdu.

Zavallı sâhibe-i beyt, çocuğunu uyutmuş mangalı etrâfına sahanları dizmiş, zevcinin vürûduna intizâr ediyor.

Açlık, meşâk-ı nehârın bâ‘is olduğu rehâveti tezyîd ettiğinden gözleri ara sıra da kapatır, fakat sokağın ağzında hâsıl olan bir avâz-ı pâ üzerine derhâl i‘âde-i intibâh eder. Bir meserret-i şitâbkârâne ile merdivenin yarısına kadar iner. Yine döner. Zîrâ o ayak duruyor. Tarîki ta‘kîb ediyor. Melâl, o kalb-i hâifin hemdemi olduğu içün içini çeker, gecesini, gündüzünü meyhânede geçiren o zevc-i bîhaberin artık seyyiâtına tahammül edemeyeceğini kendi kendine tasdîk eder.

Bilâ-dîde, mütehammil, sabûr ise de artık şikâyete hak kazandığını hissediyor. Zevci hadîd, ayyâş, mâil-i darb, haşîn olduğundan korkuyor.

Komşunun saati altı buçuğu çaldı. Bîçâre, serdiği yatağa aç acına yattı. Kendinin bedbaht olduğuna acımıyor. Semere-i fuâdın böyle bir peder elinde kalacağına teessüf ediyor. Felsefe, o dimâğ-ı tehîde iki nokta-i muzîe uyandırmış, fikr-i 'âile o kalb-i sâdıkda iki hayâl resmetmiş, hayât, o vücûdda biri ciğerde, diğeri ahvâl-i rûhiyede sâ'ir iki mikrob biriktirmiş, âsâr-ı tabî'at gözlerinde iki manzara-i latîfe bırakmış idi. O iki nokta-i muzîenin biri gayret, diğeri tahammül, o iki hayâlin biri zevc, diğeri kerîme, o iki mikrobun biri verem, diğeri kelâl, o iki manzaranın biri câmi', diğeri hâne idi.

Uyuyamadı. Uyumak da istemiyordu. Fakat yarım sâ'at sonra yatağın harâreti vücûd-ı nahîfini uyuşturdu. Derin bir hâb-ı ıztırâb soluk benzini tağayyürât-ı şedîde içinde bıraktı.

Uykusu arasında kuvvetli bir elin oda kapısını sarstığını işitti. Helecânı, heyecânı vücûdunu harâb edercesine kabarttı. Gırtlağı hamlât-ı asabiye altında zebûn olduğundan bağıramadı. Cesîm nâ-tüvâni tezelzülât-ı müdhişe içinde olduğundan kalkamadı.

Çocuğun avaz-ı istimdâdını müteâkib:

— Açsana. Diye bir ses işitildi. Bu sadâ, zevcin vürûdunu bildiriyordu. Kapıdan içeriye giren hemân bir çamur yığını idi. Sol gözünün altı kâmilen çürük, şişmiş, üstü başı yırtılmış idi.

Odaya hatvesini atar atmaz evvelki kadındaki hamlât-ı asabiyeden daha müdhiş bir kuvvetle kadının boğazını sıktı. Bir yumrukta bîçâreyi yere düşürdü. Zîrâ muvakkat bir cennet-i mînûşiye uğramış idi.

Kadın bîhûş düşdü. O tarrâka kızı fenâ hâlde korkuttu. Ma'sûm odanın en kizli yeri olan köşeye sığınmış, havfından donmuş idi.

Zevc teskîn-i hiddet edemiyordu. Bir de tekme urdu. O zamân bir sadâ-yı müellim:

— Elverir! Diye haykırdı.

Zevcin nazarı odanın tahtaları üzerinde hafîf hafîf baharlar neşreden bir seyyâl-i ateşînin serpintisini gördüğü zamân korkmuş idi.

Şiddet ve hiddet-i evveliye derhâl bir ric‘at-i me’yûsâneye uğradı. Netîce pek müdhiş görünüyordu.

Yavaş yavaş eğildi. Elleriyle kadının omuz başlarından tutarak kaldırdı.

O nazar-ı sâdıkın başka bir manzara istediğini o soluk çehrenin alâmât-ı mevt ile sarardığını, o latîf dudakların kan ile mülemme‘ olduğunu gördü. Hayretinden kadını birdenbire bırakarak:

— Hanım! Ne oluyorsun? Diyebildi.

Kadın son nazar-ı ihtirâmını zevcine atfederek bir de semere-i hayâtın oda köşesine ilticâsını göstererek:

— Ölüyorum! Dedi.

Sarhoş cünûn-azmâ kahkahalarla yıkıldı. Çocuk tahammül-fersâ bir girye ile:

— Annem öldü. Diye bağırdı.

Herif o anda belindeki revolveri çıkararak:

— Pederin de kızım! Diye hayâta hâtime verdi.

Zavallı kerîme yavaş yavaş o mihribân-ı ebediyet- kârînin sokuldu:

— Anne kalk! Babam öldü diyerek âzime-i ahreti telsiye etti.

Servet-i Fünûn. Sayı: 35, 31 Ekim 1307 (1890)

6.4.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

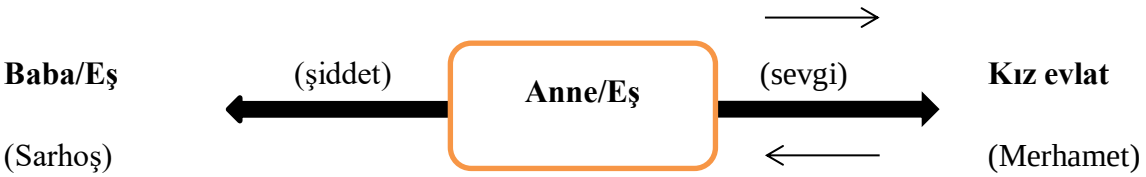
Hikâyenin şahıs kadrosu aile fertleri ile sınırlıdır. Hikâyede ana şahıslar olarak yer alan kişiler ev sahibi olarak hikâyenin ilk cümlelerinde görebildiğimiz kadın karakteridir. Burada kadın ailenin merkezindedir, olayların yaşandığı evde mağdur konumda bulunan kişidir; zevcini beklemesi ve geçimini sağlamak için mücadele etmesi hikâyede idealize edilmiş bir anne figürünü de çağrıştırmıştır. Hikâyede çizilen ve eşin hayalinde canlandırdığı koca tipi aynı zamanda kız evlat tipi idealize edilmiştir. Hikâyede üç kişilik bir şahıs kadrosu vardır ve olaylar bu şahıs kadrosu üçgeninde vukû bulmuştur.

Olayların gerçekleşmesinde anne, ana kahraman olarak hikâyede yer almaktadır. Anne kahraman evin sahibi ve tek çocuğunun annesi olarak hikâyede tanıtılmaktadır. Olaylar onun

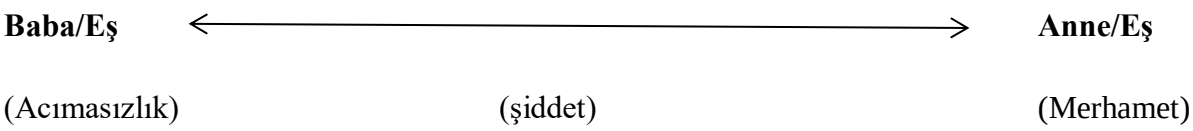
merkezinde gerçekleşmektedir. Bu hususta olayların şemasını anneyi merkeze alarak oluşturabilmekteyiz.

6.4.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsü kadının kocasını günlerce evde beklemesi ile meyhaneden evine avdet etmeyen ve bu durumda teessürünü ifade eden kadının ruhsal durumunu nitelendirmesi ile başlamaktadır. Kadının uykusu arasında oda kapısının sarsılması ve zevcin odaya girmesi ile olaylar doruk noktasına ulaşmıştır. Zevcin üstü başı çamur eli yüzü şiş olarak meyhaneden eve gelmesi ile hikâyenin ikinci bölümüne geçilmiştir. Kadının bu bölümde kocasından dayak yemesi, kocası tarafından hırpalanması kızının olaya müdahalesi ile olaylar çözüm bölümüne doğru seyretmiştir. Olaylar geleneksel hikâye formundadır. Olayların akışı kronolojik bir zaman dilimine doğru seyretmiş; karakterlerin birbirleri ile olan münasebeti karı-koca çatışması hikâyede işlenmiştir. Basit bir ailevî olay kurgulanmış, kızın babasının öldüğünü annesine bildirmesi ile olaylar dallanıp budaklanmadan son bulmuştur.

Olaylar, anne ve babanın çatışması şeklinde gerçekleşirken anne ile evlat arasında süregelen bir karşılaşma ilişkisi vardır. Olaylar bu iki farklı vak'a örgüsünün gerçekleşmesi şeklindedir. Yazar, olayların çözümünü olumsuz bir duruma isnat etmektedir.

İki farklı karakter özelliğinin yazar tarafından iki farklı olay örgüsü oluşturmasına dayandırılmaktadır. Bu nedenle olayların eşler tarafından ve evlat arasında iki farklı parçada sunulduğu görülmektedir:

Anne/Eş ⟷ **Evlat**

(Merhamet) (Merhamet) (Merhamet)

6.4.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin zamanı saat verilerek ifade edilmiştir. Olayların başlangıç zamanı saatin dördü vurması ile gerçekleşmiştir. Olaylar arası geçişte ayrıntılar söz konusu değildir. Uyku süreci ile uyanıklık arasında uzun bir zaman dilimi olmamakla birlikte yazarın şahsî tercihi olarak betimlemeler bu hikayesinde azınlıktadır. Olayların şiddetini artırması kocanın karısına olan hücûmu sürecinde kendisini gösterir. Burada zaman olayların başlangıç noktasının habercisidir; yazar olayları saat vererek açığa kavuşturmuş bu hikâyeyi zaman bakımından âfâkîlikten kurtarmıştır.

6.4.4. Hikâyede Mekân

Hikâyede mekân unsurları kapalı mekân olarak yer almaktadır. Hikâyenin iki kapalı alanı mevcuttur. Bu mekânlardan başka hikâyede herhangi bir mekân ve tasvirine yer verilmemiştir. Olayların geçtiği, olayların seyrettiği ve şiddetini artırdığı yer olarak ev ve onun bir parçası olan oda verilmiştir, bölümler arasında mekânlar çok fazla değişiklik göstermemiş, kocanın meyhaneden eve gelme sürecinde meyhane tasviri ayrıntılı olarak verilmemiştir.

6.4.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyede bakış açısı olarak ağırlıkta olan hâkim / tanrısal bakış açısıdır. Bu bakış açısının hikâyede hikâye anlatıcısının olayları kendi gözünden kendi tasavvur dünyasından ve kendi fikirlerine muvâzî bir tavır içinde bakış açısı geliştirdiğini söyleyebiliriz. Olaylara muktedir olan bir anlatıcı olayları kendi ruh süzgecinden geçirerek olaylara adeta öznel perspektiften bakmaktadır. Kadının içinde bulunduğu ruh hali kocasının kendisine olan ve aile efrâdına olan duygu durumları, anlatıcı tarafından bizzat yaşatılmış gibidir. Anlatıcının inisiyatifinde olduğu cihetle bakış açısı bu şekilde ifade edilmektedir.

6.5. BİR FIKRA

Necm sihri, Maltepe ufku üzerinden yavaş yavaş yükseldi. Eylül'ün evâili olduğu hasebiyle hilâl-i kamer, küre-i semânın hemân nısf-ı evvelini kat' edememiş idi. Hafîf ve fakat te'sîr-i burûdeti biraz ziyâdece olan bâd-ı sabâh Heybeliada'nın üzerinden sık sık vezân olarak çiyler düşürmektr, ortalığı bir tarâvet-i cedîdeye mazhar ederek takarrüb-i eyyâm-ı şitâyı ihtâr etmekte idi.

Sonbahar, âsâr-ı hazân-âlûdunu bu cezîre-i latîfe üzerinde birkaç varakpâre-i seyyâr, birkaç dıraht-ı üryân, yanmış sararmış bayırlarla izhâr etmiş, sekene-i muvakkatesinden birkaçını nakl-i mekâna mecbûr ederek tek tük âşiyânını boşaltmış idi. Tabî'atın su gibi bir müfîz-i bîpâyânı ortasına kondurduğu o üç, dört hâkpâre letâfet-i mevki'iyece ahsenü'l-menâzir ıtlâkına mâsadak olacak tecelliyât ve mazhariyât-ı bedîaya cilvegâh olduğundan mevâsimin sûret-i hulûl ve güzârı dahî anlar üzerinde garîb garîb tahassüsât husûle getirerek vâki' olur.

Tahavvülât-ı arziye mukteziyâtından olarak Marmara'nın bir kenârından yükselen o zirve-i cibâl, hemân kayalık diyecek derecede sengîn görünüyor ise de dest-i ümrân-ı beşer ânı dahî ıslâh ederek üzerinde mesâkin-i mütenevvi'a, bağçeler, bağlar, te'sîs etmiş ve ümrân-ı kudret ortasında iktidâr-ı beşeri tasvîr edercesine bir numûne-i sa'y ve amel göstermiştir.

Bu adalar, güya bir tenâsüb-i hendesîyi ta'kîb edercesine birbiri pişgâhına dizilmiş, velâkin Heybeli iki zirve-i zümrüdîni ile cümlesinin agûş-ı istirkâbında bulunarak başkaca bir letâfet-i tabîiyeye mazhar olmuştur.

Sabâh, bu toprak yığını üzerinde nazar-firîb bir levha teşkîl eder, güneş, Anadolu Dağları arkasından kesb-i irtifâ' ettikçe İzmit Körfezi cihetleri, yavaş yavaş zerrîn, sîmîn, ateşîn dalgalar içinde kalır. Maltepe, Kadıköy tarafları ise gittikçe koyulaşan bir hazâret-i mütemevviceye penâh olarak nazar-ı temâşâya bin bedîa-i tabî'î gösterir, cibâl-i mütenâzire birbirine aks-i zilâl ediyormuşçasına refte refte tenevvür eder, ilk şuâ zirveden zirveye çarparak âfâkgüzîn-i mehâbet olan sehâb-ı seheri inikâsât-ı mütelevvineye gark eyler.

Kâh bir sürü tuyûr-ı seyyâre bir sâye gibi Karşıyaka'ya geçer, kâh bir mübâriz-i hayât bâdbân-küşâ-yı azîmet olarak süzülür. Bazen vapurun velvele-i hareketi etrâfı tutarak dem-i intibâhı anlatır, arada sırada hayvânât-ı nehâriyenin avaz-ı teyakkuzu o yalçın, sarp millerde aks-i sadâlar husûle getirir, insan hemân bir âlem-i vahdette imiş gibi müteessir olur.

Dâhil-i cezîrede amed ve şod evvel-emirde vâsıl-ı gûş-ı dikkat olmaz. Göz, bir manzara-i cedîdeye dalarak tefekkürât-ı dimâğiyeye intizâm-bahş olur. Dimâğ-ı tefekkürât-ı

muntazamaya müstağrak oldukça mütâla‘ât ve mülâhazâtını tevsî‘ ederek hemân bir velvelezâr-ı dâ’imî olan bilâd-ı cesîmenin ezhân ve efkâra bahşettiği sıklet ve atâletten rehâyâb olduğuna inanır.

Ortalık hafîf maviliğe boyanarak kırk elli adım ötesi manzûr olmağa başladığı hengâmda idi ki Büyükada’ya nâzır cihetde kâ’in hânelerden birinin kapısı açıldı. Biri kısaca diğeri uzunca iki erkek dışarı çıktı. Kısa boylusu bi’n-nisbe daha taze ise de etvâr-ı hâzırası mihen-i kalbiyeni garîb bir enmüzec-i tabîsini izhâr ediyordu.

Kısa saçları şakaklarıda gayr-i muntazam bir sûretde durmuş, alnı hutût-ı ekdâr ve âlâmın bir safha-i siyahı gibi katmer katmer olmuş, iki kaşları derd-i seherîden şişkin hûn-âlûd gözleri üzerine düşerek çehresinin manzara-i şebâbını ihlâl etmiş, yüzü biraz ateşîn olup bıyıkları karmakarışık bir sûretde kalın dudaklarını örtmüş, hafif tıraş sîmâsını bütün bütün karartmış idi. Fakat nazar-ı ma‘nîdârı, o dimâğ-ı mütefekkirde bir kuvve-i nâmiyenin vücûduna delâlet edecek sûretde tiz, müteharrî, mütecessis olduğundan efkâr-ı sâde erbâbından olmadığı, anlaşılıyordu. Refîki nim sarışın, uzun boylu, münâsib çehreli, zaaf-ı basar hasebiyle gözlüklü olup benzi biraz uçuk, beyaz urbalı idi.

Bu iki arkadaş âheste âheste çamlığa doğru yürüdüler. Yolda birkaç serseri avcıya rast gelerek tebessüm ettiler. Kısa boylusu o zamân refîkine dönüp dedi ki:

— Mâil Bey! İnsan mübâreze-i hayât denilen kavga-yı dâ’imîden kâbil değil halâs olamıyor.

Mâil Bey diye hitâb ettiği refîki gencin bu mülâhazasını lüzûmu olan dikkatle dinlememiş idi. O, andaki serhayât-ı fersâyı anlamak hevesine düşmüş olduğundan bîçârenin şu mütâlaa-i hikemiyesinden hazzetmedi.

İkisinin de pâ-yı azîmini çamlığın tâ içerisine müteveccih idi. Güyâ menâzır-ı subhiyeyi seyredecekler, anın enzâr-ı dikkatine arz edeceği tebeddülât ve tahavvülât-ı adîddeden istifâde eyleyeceklerdi. Buna hâcet kalmadı. İkisi de dîde-i dikkatini Büyükada’nın Marmara cihetine müsâdif olan tarafa çevirdi. Genç gözlerinden yuvarlanan sirişk-i teessürü çam kabuğu koparmak bahânesiyle sildi. Bu ketm-i teessür, bu vesîle-i ihtifâdan öteki asla haberdâr olamadı.

Mâil, yanındaki çocuğun ahvâl-i rûhiyesinde bir keşmekeş dâ’imâ hükümfermâ olduğunu biliyor, görüyor, anlıyor idiyse de ağzından muntazam ve mukârin-i hakîkat söz almak biraz

müteassir olduğundan az buçuk şaşalamış idi. Genç, biraz mağrûr, kimsenin minnetdâr-ı muâveneti olmamağa arzudârdır. Bu cihetle sevdiği o zâta bile bir şey söylemiyordu. Yalnız mübhem ve cihet-i halli hayliden hayliye güç birkaç nokta-i hakîkat açmış idi. Fakat hakîkat-ı külliye olmadıktan sonra neye yarar?

Bir aralık, bir sâye-i dıraht anlara nişînem-i istirâhat oldu. Genç garîb bir dalgınlık içinde olduğu hâlde birdenbire irkilerek:

— Bugün Pazar. Buradan Kartal'a geçer, oradan dahî şimendüferle Fener'e kadar gideriz.

Dedi. Bu teklîf tarafeynin arzusuna mutâbık olduğundan derhâl kabûl edildi. Bir müddet daha ârâm edildikden sonra Kartal'a gidecek vapura intizâren iskeleye inmeye başladılar.

Akşam saat on bire gelmiş idi. İki refîkin râkib olduğu araba Fener'i terk ederek Çifte havuzlar'a revân oldu. Bu gidiş bidâyeten bir mecbûriyet tahtında değil idi. Mahzâ bir iddi'â-yı vâhî üzerine idi. Bu iddi'âda genç kazadı. Kadıköyü'nde on ikide kalkan vapura yetişmek üzere arabalarını sürdüler. Kuşdilini kemâl-i sür'atle geçerek tam vaktinde yetiştiler. Köprüde vedâ ettiler.

Genç İstanbul tarafına, Mâil, Galata cihetine revân oldu. Yürümek o dimâğ-ı taze içün pek müteassir idi. Derhâl geriye dönerek Kadıköy vapurlarının yanaştığı taraftaki kayık iskelesine vardı. Birdenbire:

— Süleyman! Diye bağırdı. Bir ses:
— Buradayım! Diye aksetti.

Genç iskeleye inecek merdivenden süratle indi. Vüruduna muntazır olan yeni çifte bir kayığa binerek oradan müfârakat etti.

Kayık yine Kadıköy istikâmetini tutmuş idi. Genç akşamın metâib ve meşâkkı hasebiyle biraz daldı. Kayıkçı kendini uyandırdığı zamân Haydarpaşa iskelesine yanaşmış idi. Derhâl kendini toplayarak Süleyman diye hitâb ettiği kayıkçıyı yanına aldı. Çayırı geçerek zalâm-ı leyl arasına karıştı. Yel değirmeni taraflarını geçerek alçak duvarlı bir hâneden içeriye atladı.

Hânede bir sükûn-ı tenhâî var idi. Bu sükûn genci şiddetle müteessir etti. Vücûd-ı beşere delâlet edecek hiçbir emâre görünmüyordu. Evvelce bellediği odayı açtı. Sol tarafta bir karyola, karşısında bir konsol, üç dört koltuk, ufak bir kanepe manzûr-ı çeşm-i hayreti oldu.

Karyolanın cibinliği nim mekşûf olup yorganın vaz‘iyet-i muntazamasından içinde kimsenin sâkin olmadığı anlaşılıyordu. Kemâl-i hayret ile geri geriye çekildi. Yine evvelki metânet azmi ile karşısında odayı açtı. Orası da meskûn değil idi.

Sofada bulduğu bir gazı yakmağa çalıştı ise de fitil birkaç şerâre-i hafîf fırlattıktan sonra söndü. Genci garîb bir tahassür, müessir bir fütûr içinde bıraktı. O zamân anladı ki aradığı muhibb-i cân bu akşam hânede değil.

Ateş içinde yanan ellerini başına koyarak hâbgâh-ı yâre döndü. Birdenbire karyolaya atılarak hüngür hüngür ağlamağa başladı.

Heves ve mağlûbiyet-i sevdânın bu hayât-ı fâniye müddetince gösterdiği menâzir-i müessif olduğu kadar da beyhûdedir. Delikanlı bu mağlûbiyetini hissettiği dakîka ölüm derecesinde azâb içinde kaldı. Çeşm-i nemnâki avuca cemîli fi’l-hâl idrâk edercesineaçıldı. Bir boy hasret-amûz meşâm-ı âmâlini doldurarak sevmek husûsunda insanların tâbî‘ olduğu kânûn-ı tabî‘înin ahkâm-ı şedîdeyi câmi‘ olduğunu tasdîk etti.

Düşündü. Tefekkürât-ı bedbahtânesi pek dilsûz, pek müessir inhimâlarla bir dereke-i mechûleye doğru tenezzül ediyordu. Kâh dimâğında tahaşşüd eden âmâl-i muhtelife birdenbire dağılarak bir sâdegî-i tam içinde kalıyor, kâh bin fikr-i ecnebî o kitle-i meteâib-i dîdeye hücûm ederek te’sîrât-ı muhtelifede bulunuyor, kâh bir katre olmak üzere toplanan sirişk-i hasreti şiddetlenerek çehresini bir mecrâ-yı ıztırâb hâline getiriyor. Kâh dudakları gayr-ı ihtiyârî bir sûretde açılıp kapanarak teneffüsât-ı münkatıasını tanzîm ediyor, kâh elleriyle saçlarını çekerek beşeri kendi nefsi önünde uğradığı acz ve kahrın ne büyük bir te’sîr îcâd ettiği tasvîr eyliyordu.

Endîşe bu dimâğ-ı rencîdenin mihmân-ı ebedîsidir. O dimâğ altı aydan beri düşüne düşüne ‘âdetâ yorulmuş idi. Bu düşüncesi hayât-ı cismâniyesini ihlâl ettiği gibi ma‘neviyatını dahî ihlâl ederek taab ve inkisâr-ı tahammül gibi bir netîce-i mühimme husûle getirmiş idi. Serbâlîni ıztırâb ve azâbının gözlerinden icrâ ettiği yaşlarla ıslanmış olduğundan ne tarafına dönse soğuk bir zemîn-i ateşîn, yüzüne temâs ediyor, vücûdu on on beş günden beri râhat yüzü görmemiş olduğundan yavaş yavaş iktisâb-ı rehâvet ederek o firâş-ı istirâhatı benimsiyordu.

Uyku, edviye-i hicrân dîdenin hayli zamândan beri bîgânesi olduğundan göz kapakları şiddet-i teessür, hücûm-ı efkâr, saaf-ı asab, endîşe-i sevdâ, yürümek, işret gibi her biri insânî başka

başka it‘âb eden ahvâl-i husûsiyeden dolayı ağırlık peydâ ediyor, harâret-i vücûdiyesi gittikçe tenezzül ederek teninde bir burûdet-i nâbehengâm husûle getiriyordu.

Gecenin zalâm-ı hafîfi pencere perdelerini göz fark edecek derecede belli etmiş, duvarda asılan levhaları hayâl meyâl merî kılmış idi. O bister-i dildâr. Ana bin hâtıra-i neşve-firûz ihtâr etti.

Bir hayâl-i müessir, çeşm-i cânı önüne geldi. Bu rü’yet tecellî-i rûh etmişçesine bîçâreyi üzdü. O zamân tahayyül dahî vüs‘at-i nâmütenâhîsiyle dimâğını işgâl ederek dürlü dürlü mülâhazâta daldı. Bir zamân oldu ki genç, gözü yaşlı, vücûdu rıhnedâr, kalbi sükûnperver, bir hâlde uyudu.

Sabâha bir saat kadar kalmış idi.

Ufak bir silkinti anı soluna dönmeğe mecbûr etti. Odada yanan gazın şuaı, bir nefes-i aherin aksı göz kapaklarını açtı. Bu inkişâf, bir âlem-i diğer temâşâsına maksûr imiş gibi pîşgâh-ı nazarında bir lvha-i mütebessim gördü. Bu bir çehre idi.

Sarı saçları kıvrık kıvrık yüzüne düşmüş, hele gerdanı hep geysuvî latîf içinde kalarak altun çerçeve içine geçirilmiş bir sîmâ-yı bedî manzarasını vermiş idi. Lâhûtî nazarla in‘itâfât-ı müessireye mazhar olan gözleri, ufak ince dudakları tebessüm denilen ve bu vech-i melîha bir letâfet-i diğer veren tebeddül-i bedî yavaş yavaş büyüyerek genci şaşırttı. Zavallı birdenbire firkatini, mihnetini, ıztırâbını, gamını, endîşesini unuttu. Rûh-ı mütekâsif gibi sînesine düşe o vücûd-ı muhabbetâlûd anda bir girye-i bahtiyârâne hâsıl etti. Akşamki sirişk-i teessür yanaklarını yaktığı hâlde şimdiki katarât-ı şâdî bilâkis tefrîh-i kalb ediyordu. Kadın bir aralık:

— Biz, Alemdağına gitmiş, geç dönmüş idik. Eve geldiğimizde saat dört var idi. Fakat siz bizden evvel girmiş, uyumuş idiniz.

Diyerek sebeb-i gaybûbetini anlattı. Delikanlıyı kendi nefsi önünde mahcûb etti. Bir müddet sonra yine o necm-i seheri Kayış Dağı tepeleri üzerinden yükseldi. Hilâl-i seher, bu sefer semtü’r-re’sini güzer etmiş idi.

Servet-i Fünûn. Cilt: 4, Sayı:82, 24 Eylül 1308 (1891)

6.5.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâye Maltepe ufuklarını seyreden iki arkadaşın yıldızları seyrederken bir eylül ayında Heybeliada'ya hayranlıklarının terennümü ifade edilir. Hikâyenin şahıs kadrosu genç- hikâyede adı Mâil Bey olarak zikredilir - ve onun refiki olan diğer bir kişi izâh edilmiştir. Olaylar iki arkadaşın ekseninde meydana gelmiştir. Yardımcı karakterler hikayenin belli bir bölümünde kayıkçı olarak nitelendirilen gençleri gitmek istedikleri yere götüren kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Adı Süleyman olarak geçmektedir. Hikâyede asıl anlatılmak istenen iki arkadaşın kendi güzergahlarında tabiatın güzelliğini temaşa etmek istemeleridir. Hikâyede adı "genç" olarak ifade edilen kişi gittiği evde sevgilisini görmeyi ümit etmektedir. Hikâyede iki arkadaşın özellikle yüz betimlemeleri son derecede ayrıntılı olarak verilmiştir. Güzellik unsurları karakterlerin dış özelliklerinin mütemmim cüzüdür. Bu şekilde hikayeden çıkarabileceğimiz şahıs kadrosu iki kişinin merkezinde gelişen olaylar bütünüdür

6.5.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

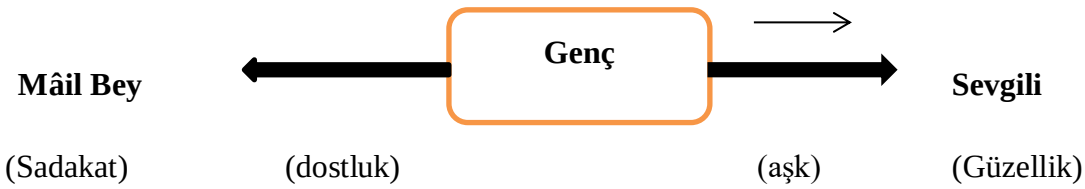
Hikâyenin olay örgüsü Maltepe ufuklarından tabiat manzarasını izleyen iki arkadaşın sabah gördükleri manzara karşısındaki ruhî coşkunluklarını ifade etmeleri ile başlamaktadır. Daha sonrasında iki arkadaşın Heybeliada'nın güzelliklerini, sabah vaktinde Anadolu Dağları'nın İzmit Körfezinin Maltepe ve Kadıköy taraflarının manzaralarını gözlerinde resmetmeleri ile olaylar devam etmektedir.

Yazar bu hikâyesinde iki arkadaşın tabiat karşısında duydukları heyecanı vahdet-i vücûd anlayışı ve devriye nazariyesi ile görmüş, kendisinin tabiat karşısında panteist bir felsefe geliştirdiğini söyleyebiliriz. Olaylar süreç içerisinde kişisel betimlemelerden ibarettir. İki arkadaşın avcıya rast gelmesi, Mâil Bey'in Büyükada ziyareti anlatılır.

İki arkadaşın Kartal taraflarına şimendiferle buradan Fener mahaline gidişleri ve Kadıköy'den kalkan vapura ulaşmaları anlatılır. Genç ve Mâil Bey'in Galata tarafına ve İstanbul tarafına gidişleri, Haydarpaşa'da kayıkçı Süleyman'ın genci uyandırması olay örgüsünün sıralı olarak devam edilişini anlatmaktadır. Olaylar hikâyenin sonlarına doğru hanede geçmektedir. Bu hâne içerisi sükun içinde bulunduğunu nitelendiren tasvirler ile tezyîn edilmiştir.

Hikâyenin ana kahramanı sevgilisini bu evde bulamayarak bütün hevesi yerini üzüntüye bırakmıştır. Bu ruhsal hezeyanlar sabaha doğru yerini mutluluğa bırakmış idealize ettiği sevgili tipi çıkagelmiştir. Olaylar sevgilisinin Alemdağı'na gidip geri dönmesi ile son bulmuştur.

Olaylar, Genç ve Mâil Bey isimli iki arkadaşın merkezinde gerçekleşmektedir. Genç'in sevgilisini bulmak için İstanbul'un muhtelif semtlerine uğraması anlatılmaktadır. Sevgili tipi burada karşılaşılamayan ve arayış içinde gösterilen kişidir. Sevgilinin Genç'in karşısına çıkmayışı yazarın nezdinde karşılaşmayı yarım bırakmaktadır. Olayları şematize edersek:

Kişiler arasındaki ilişkiler iki yönlü ve tek yönlü olarak gerçekleşmektedir ki Mâil Bey ile Genç arasındaki ilişki, güçlü bir dostluk bağının olduğunu simgelemektedir. Sevgili ile Genç arasındaki aşk ilişkisi hikâyede tek yönlü bir şekilde ilerlemektedir.

Hikâyede Kayıkçı olarak nitelendirilen kişi Genç'in Süleyman isimli arkadaşıdır. Aralarında gerçekleşen ilişki başka muhitlere gidişte yardımlarından istifâde edilen kişi olarak tasvir edilmektedir. Süleyman için hikâyede müspet bir rol biçilmektedir.

6.5.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede anlatılan zaman sabah mevsimi ile başlamaktadır. Hikâyede vakitler zaman dilimlerine göre sınırlandırılmıştır. Olaylar sabah vaktinde başlayarak olayların sonucu da sabah vaktinde gerçekleşmiştir ve çözüme kavuşmuştur. Mâil Bey'in sevgilisinin evde olmadığı zaman dilimi de akşam vaktidir.

6.5.4. Hikâyede Mekân

Hikâyede mekân unsurları oldukça önemli yer edinmiştir. Baktığımız zaman yazarın İstanbul'a olan gözlemlerine en açık ayrıntıları ile malumat sahibi olmaktayız. Hikâye Maltepe ufuklarından başlayarak Heybeliada mekânına kadar devam etmektedir. Muhtelif İstanbul semtleri, Adalar, Kadıköy, Anadolu Dağları, İzmit Körfezi, Marmara tarafları, Galata, Haydarpaşa, yazarın seçmiş olduğu mekânlar arasındadır. Bu nedenle bu hikayede dış mekan unsurlarının ayrıntılı olarak verildiğini söylemek mümkündür.

6.5.5. Hikâyenin Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin bakış açısı gözlemci bakış açısının ağırlıkta olduğunu gösterir. Anlatıcı üçüncü tekil şahıs ağzından verilmiş olaylar içerisine müdâhil olmayan; olaylara dışarıdan bakan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.6. HASTA

Hastahâne kapısından içeriye girdiği zamân pek ziyâde müteessir olmuş idi. Merhamet-i hükûmetin mücessem zîşefkati olan o mahal derhâl kendine bir agûş-ı istirâhat, ıztırâbât ve âlâm-ı cismâniyesini tahfîf içün pul bir şişe ile birkaç yudumluk ilâc takdîm etti. Bu adam fenâyâb olmak üzeredir.

Bir zamânlar meşâgil-i zihniyenin şiddet-i vahdetine dal olacak sûretde parlayan nâsiyesi katmer katmer çizikler içinde kalmış, kaşlarının bazı kısmı haddindn ziyâde uzayarak bir vaz-ı mütemâyilâne ile göz kapakları üzerine düşmüş, gözleri ezvâk-ı sekriyenin imtidâdını gösterir bir sûretde siyah kısmı haleldâr olmuş, yanları şişmiş, sol tarafında netîce-i sukûtu mübeyyin büyücek bir çürük peydâ olmuş bıyıkları gayr-i muntazam sûretde kavrulmuş dudakları üzerine düşmüş, yanakları tıraş nâmına müddet-i medîde bir şey görmediği cihetle kıllarla örtülmüş.

Boynu incilmiş, fakat bir hareket-i ihtilâciye sûret-i mütemâdiyede o sırr-ı gamzedeyi sarsmakta bulunmuştur. Şakaklarına kadar inen saçlarıyla çeneye tesâdüf eden kısm-ı lihye beyaz lekeler ile muhât olduğu gibi omuz başları dahî haddinde ziyâde yükselmiş idi. Fakat nazarında eyyâm-ı güzeşteyi gördüğüne, hem de o hayât-ı âkilâneye teessüfler ettiğine dâ'ir bir dalgınlık görülüyordu. Çehresi hemân koyu sarı denecek derecede solmuş, elleri ra'şe-i sekr ile hemân bir şey tutamayacak dereceye gelmiş olduğu gibi lisânında dahî su'ûbet-i ttekellüm denile ilcâât-ı asabiye mevcûd idi.

Bulunduğu koğuşta kendi gibi daha yirmi otuz hasta bulunuyordu. Tabîb sûret-i mutlakâda istirâhat etmesini tavsiye ederek muâyenât-ı evveliyesini ikmâl etti. Baş tarafındaki levhaya kuvâ-yı vücûdiyenin vehn ve inhilâlini müş'ir bir ta'bîr-i tıbbî yazarak gitti.

Tabîb iştigâlât-ı fikriyeyi men ediyordu. Fakat o dimâğ bu nasîhati dinlemeyecek. Elîm, müessir bir azâb-ı ma'nevî anın adüvv-i hayâtıdır.

Akşam takarrüb etti. Ahzân-ı tabîiye o dârü't-tedâvînin geniş pencerelerinden bir sûret-i hazînânede nüfûz ederek koğuşu bir zulmet-i uhreviye içinde bıraktı. Derhâl bir hizmetçi ortadaki kandili yaktı. Bu çerâğ-ı mihrez, ufak ufak, gayr-i muntazam şuaât neşrederek köşelere, bucaklara arada sırada mütehavvil sâyeler andı. Her karyolanın altında biz zıll-i keşf peydâ olarak aks-i zalâm-ı hayâtı andırdı. Fakat bu manzara ezhân-ı müştagile içün müessir bir levhadır.

Hasta oturduğu yerde yavaş yavaş taab-ı nefsânî içinde kaldı. O sükûn âbâd-ı ıztırâbdan bir sûret-i müessirede su'ûd eden asvât-ı müellime efkâr ve ezhâna menâkıb-ı ffenâ okunurmuşçasına bir te'sîr-i rehâvetkârânede bulunuyordu. Kâh birkaç ayak sarı Maltalar üzerinde bir sûret-i hâifânede yürür, kâh bir avâz-ı tîz duvardan duvara öarparak ta ötelerde biter, kâh bir hasta birdenbire bağırarak yanındakileri müteessir eder.

O zamân hazîn, elem-engîz bir uğultu sâmia-hırâş olur. İşte şu tessürât-ı ibtidâiye anı da üzdü. Yavaş yavaş başını yastığa koyarak, yorganı hafîf hafîf çekerek yüzünü yanındaki muzdaribden sakladı. Bir bükâ-yı şedîd netîcesinde baygın bir hâlde kaldı.

Hayât hakîkaten garîbdir. İnsan ızdırâbâtını düşündükçe me'yûs olur. Nâzım-ı hayât denilen dimâğ nâmütenâhî tefekkürât içinde bulunarak ıztırâbât-ı mevcûdeyi tezyîd ediyor.

Başını yavaş yavaş o puşîde-i fenâ-âlûddan çıkardı. Gözleri gayr-ı ihtiyârî bir sûretde köşedeki karyolaya mün'atıf oldu. İki hizmetçi harekât-ı acûlâne ile karyolanın perdelerini

çekiyordu. Bu işârât intıfâ-yı hayâta âid idi. O zamân garîb bir sûziş-i tahassür ile bakındı. Gözleri önünde iki çeşm-i nemnâk göründü.

Bu bir nazar-ı merhamet idi. Bu bir teveccüh-i ma‘nevî idi. Yavaş yavaş doğrulmak istedi. Fakat gözünün önünden geçirilen o vücûd-ı mürde anı birdenbire titretti. Enzârından bir meyl-i fenâ hahî âşikâr olarak yine yattı. Lâkin kulağı hâlâ o cesedi nakledenlerin avâz-ı pasını dinlemekle meşgûl oldu. Bu sadâda yavaş yavaş bitti. Koğuşta birkaç fısıltı peydâ olarak nihâyetinde hüzün-âver-i kulûb olacak bir sükûn-i tenhâî etrâfa hâkim oldu.

Hasta henüz otuz beş yaşlarındadır. Zihnen aldığı terbiye tefekkür denilen hâssa-i ma‘neviyeyi pek fevkalâde îkâz etmiş, fakat rûhundaki ıztırâb ve elem denilen mahsûsât-ı hayâtiyeyi izâle edememiş idi. Yirmi yirmi beş yaşından beri vahdet ve uzlet gibi ahvâl-i tecrübeyi ister. Şiddet-i incizâb, fart-ı temâyül-i ibtilâ gibi ahvâl-i rûhiyeyi ihlâl eden hâlâtdan hazzederdi. Bu haz anda vezâ’if-i medeniyeyi nisyân gibi bir dalâl-i nefsânî husûle getirdi.

Düşündükçe mebânî-i hayâtın heves ve emel denilen ve hodgâmî-i beşeriyeti tevsî‘ eden şeylerle hissedilmeyecek bir sûretde çürüyerek intikâl-i hayâtda garîb, tatlı bir hâlet-i rûhâniye bulunacağına hükmetti. Şiddet-i irtibât ve temâyülât-ı kalbiyeyi zevk ve şâdî içün esâs ittihâz eyledi.

Leyle-i zifâfında zevcesine enzâr-ı harîsâne ve emelcûyâne ile bakarak sevdi. Ertesi gün bir yerde karâr edemeyerek akşama kadar ömür mahvedercesine gezdi. O akşam taze-i pâk, sarışın, bir vücûd-ı muhabbet-alûd karşısında bulunarak hissiyât-ı sâbıkasını izâleye çalıştı. Öbürü nefsânî tahassüsât-ı umûmiyesinde tahavvülât-ı müessire husûle getirdi. Meclûbâne bir sûretde atf-ı enzâr ederek neşveler içinde görünen refîka-i hayâtın temâşâ-yı reftârı, ‘âdetâ onda ihtizâzlar, raşeler, husûle getiriyordu.

Kadın ancak on sekiz yaşındadır. Fakat bu on sekiz senelik hayât-ı sâfiyâne bir vecihle lekedâr olmamış ve bir ma‘neviyat-ı hâlisa yüzünde sâfiyet-i kalb ve vicdânına dal olacak bir aks-i mahsûs husûle getirmiş idi.

Genç mütâla‘âtında vukû‘ bulan udûlü dalâli yavaş yavaş mahva çalıştı. O zamân bir mücâdele-i vicdâniye karşısında kaldı. Hâmî-i hayât olacak şu pür sitâr-ı emeli ciddî bir sûretde sevdi. Fakat bu seviş bir derece-i müfriteye vararak anı hissen rûhen ma‘nen mağlûbiyet-i kat‘iye içinde bıraktı.

Devr-i izdivâcın yedinci ayında genç değişmiş idi. Zîrâ sevdâsını, helecânlara heyecânlara, ıztırâblara elemlere tahvîl edecek bir sebeb zuhûr etmiyordu. Hâlbuki ma‘îşet-i sâbıkası böyle değil idi. O leyl-i zifâfda bulduğu neşve teceddüd-i hissiyât sâyesinde başladı. O zamâna kadar fikrini saf bir çehrede taharrî-i emele sevk ettiğinden hayât-ı fikriyesi şu âlem-i intizâmdan hat etmemeğe başladı. İşte anın içün bu da bir sermâye-i haz idi.

O dimâğ-ı izdivâcın üçüncü senesi bütün bütün yorulmuş idi. Akşamüstü olup da mastabanişîn olduğu zamân ilk içtiği kadeh ile son kadehi mâbeyninde mürûr eden vakit anın devr-i istirâhatı sayılabilecek bir hâlde idi. Sarhoşluk âlemini derece-i müntehâsına kadar sürmek emeli peydâ oldu.

Akşamın neşvesini, sabâhın limonlusuyla ihyâ ederek hayât-ı serseriyâneye düştü. Fikr-i ‘âile bu sûretle zihninden çıkarak yavaş yavaş o mesken-i muhibbi bıraktı. Geceleri gelmemeğe, gelse de evdekileri görmeyecek bir hâlde gelmeğe başladı. Bir müddet sonra nefret-i mütekâbile âsârı husûle geldi.

Genç, eski göz âşinâlarına teveccüh ederek kadın eyyâm-ı şebâbında uğradığı fart-ı tezellülde nâşî rûgerdân olarak yaşadılar. İftirâk husûle geldiği zamândan i‘tibâren gençte i‘âde-i hissiyât gibi bir intibâh peydâ aradı. Zihninde menkûş kalan o çehrenin mu‘âdilini bulamadı. Kadında bir meyl-i fenâ hâsıl oldu. o mest-i bîşu‘ûrdan kazandığı hâtırâtı unutamadı.

Kadın garîb, fecî‘ bir endîşe-i hayât içinde idi. O ilk çehreyi bir türlü ferâmûş edemiyordu. Kocasının birkaç sene evvel kendine karşı gösterdiği temâyülât-ı şedîdeyi kesr eden ahvâli anlayamadı. Zîrâ ettiği tahkîkâta nazaran henüz evlenmemiş, zenperestî âlemine de dalmamış idi. Arada sırada kendinden bahsederek zevcinin yine kendine ‘avdet edeceğini düşündü.

Genç, şu âlem-i tecerrüdden de bıktı. Serveti zâten mahdûd olmağla berâber anı da meyhâne köşelerinde mahvetmiş, ra‘şe-i sekr, zaaf-ı asab gibi a‘râz-ı sekriye vücûdunu istîlâ tmiş idi. Hayât yavaş yavaş aslına rücû‘ etmekte, kadeh anı muttasıl tesrî‘ etmekte idi.

Hayâtın devr-i sefâleti hulûl etti. Koyu bir leke peydâ olarak hâsiyet-i işretten nişâne verdi. Gözler târîkî, mestî içine dalarak dimâğa eşkâl-i hâriciyeyi nakilde su‘ûbet çekmeğe başladı. Fikr-i rehâvet-i muktesibesini tezyîd ederek tekellümâtına perîşânlık getirdi.

Bir sabâh oturduğu handan çıkıp da bir tarafa gitmek azminde iken sokak ortasında birdenbire bayıldı. Bu sukût andaki kuvâ-yı hayâtiyenin aczini isbât ediyordu. Lâkin zâbıta derhâl anı hastaneye sevk ederek îcâb eden mu‘âveneti bezl eyledi.

Sabâhın envâr-ı feyyâzîde pencerelerde müterediddâne girdi. Hasta el-ân uyuyamamış idi. Bir günlük istirâhat anda i‘âde-i fikr ve hayâle biraz vüs‘at vermiş idi. Geceden beri bir hayâl ile meşgûl idi. O hayâl sarı saçlı, tîz nigâhlı, gördüğü çektiği belâ ve mihnetten sararmış bir hayâl idi. Ezvâk-ı rûhâniye onun temâsında, eşvâk-ı vicdâniye onun sevdâsında imiş.

Çeşm-i ma‘nevîsi ta hânesinin cüziyât-ı sâbıkasına kadar cümlesini birer birer temâşâ ederek halce-i âmâle kadar girdi. Orada köşeye oturmuş bir vücûd-ı za‘îf gördü. O zamân birdenbire titreyerek gözlerini perdedâr eden, hançeresini fenâ hâlde tazyîk eden bükâdan kendini alamadı. O hayâlde ağlıyordu. Muhâverât-ı vicdâniye hastanın işiteceği, müteessir olacağı derecede başladı. İ‘tirâfât-ı lâzımede bulundu.

O göz bu hayâlden bir dürlü usanmadı. Kadının da i‘tirâfât-ı kalbiyesini vaz‘ ve tavır hâlinde dimâğa naklederek el-ân kendisini sevmekte olduğunu hissetti. O zamân şu fenâabâdda rûhun bin dürlü tebeddülât-ı fecî‘a ile müteezzî olarak hakîkaten istirâhat-i uhreviyeye tâlib olduğunu anladı. Bu anlayış ne derece ciddî, ne derece i‘tidâl-i dem olursa olsun bir havf-i mechûl tevlîd ederek hastayı garîb bir emele sevk etti.

Bu endîşe, bir hafta kadar sürdü. Artık kendisi de derece-i tebâha eriyordu. Midesinde husûle gelen seretân anı tegaddîde mahrûm bırakmış, sun‘î bir sûretde uyuyordu. Bir öğle vakti koğuş hizmetçisi yatağının yanına gelerek kaldırdı. Etibbâ odasının yanındaki odaya kadar götürdü.

Hasta kapıdan içeriye girdiği zamân bir kadın karşısında bulundu. Bu zevcesi idi. Çehresi fenâ hâlde mütegayyir olarak isfirâr-ı tam hâlinde kaldi. Yanak kemikleri içine gömülmüş olan gözlerinden bir şu‘le-i mantıkiye hâlinde bir nazar-ı ıztırâb fırladı. Eliyle kanepeyi tutarak ra‘şenâk bir hâlde oturmağa çalıştı. Fakat gözünü bir sûret-i sâbitede dikmiş, çeneleri kilitlenmiş idi.

Kadın bir hareket-i mechûleye tâbi‘ olarak yavaş yavaş kalktı. Gözleri yaş içinde, benzi uçmuş, gördüğü manzara-i fenâdan ürkmüş idi.

Bir çaryek kadar imtidâd eden sükûn iki nazar-ı hayretin mücâdelâtına meydan vermiş idi. Nihâyet hasta tavr-ı giryâniyle söze başlayarak:

— Teşekkür ederim, âhir hayâtımı siz tenvîr ettiniz. Artık benim için ömür nihâyet bulmuştur. Dedi ve bir hareket-i serî‘a ile yerinden kalkarak:

— Ben artık duramam. Size zahmet olur diyerek oda kapısına doğruldu. Birdenbire başını çevirerek:
— Benim memâtıma ağlama. Ben şâyân-ı rahm adam değilim. Diyerek o dâru't-tedâvînin muzdaribîni gürûhu içine karıştı. Kadını bir levha-i hicrân karşısında bıraktı.

O gece devr-i buhrân-ı hayât hulûl etti. Henüz şafak sökerken sîne-i muzdaribde bir hırıltı peydâ oldu. Son nazar-ı bekâ-alûdu etrâfına çevrilen beyaz örtüleri seyrederken hâilden içeriye nüfûz eden o çehreyi de gördü.

Servet-i Fünûn. C: 3, Sayı: 67, 11.6.1308 (1891).

6.6.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin ana kahramanı hasta bir adamdır. Bu kişi aynı zamanda hikâyede koca rolünde yer almıştır. Hasta adamın ismi hikâyede zikredilmez. Karısı ile olan ilişkileri bir karısının varlığı hikayede belirtilmiştir. Hasta adam bütün yönleri ile betimlenen bir şahıstır, dış özellikleri betimlenerek muntazamını kaybetmiş bir hal itibariyle hasta kişiliği gösterir.

Hikâyede olaylar hasta adamın merkezinde gerçekleşir. Hasta adam ve karısı hikâyenin ana kahramanlarıdır. Hikâyenin yardımcı karakterleri olarak koğuş hizmetçisi ve beraberinde başka hizmetçiler de yer almıştır. Hikâyede kişiler yaşları ile birlikte verilmiştir. Otuz beş yaşlarında olan hasta adam on sekiz yaşında olan karısı hikayenin ayrıntıları arasındadır. Hikâyenin sadece bir yerinde gördüğümüz şahıs ise zabıtadır. Hasta adamın sokak ortasında yığılmasından sonra hastaneye getiren kişi zabıta olarak hikâyede yer almıştır. Hikâyede olaylar karı kocanın birbiriyle konuşmaları ve kocasının son cümleleri ile vukû bulur.

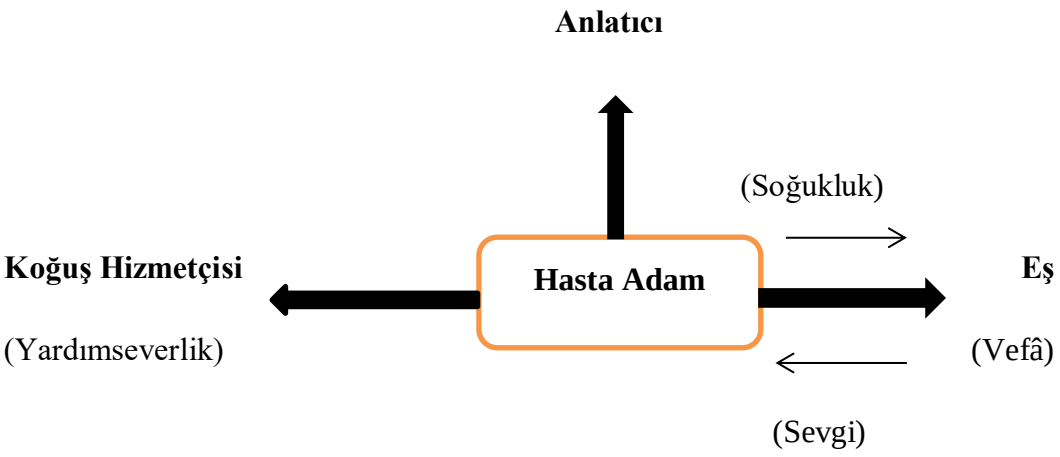
6.6.2. Hikâyede Olay Örgüsü

Hikâyede olaylar hastane kapısından içeriye giriş ile başlamaktadır. Hasta adamın hali ayrıntılı betimlemeler ile okuyucunun muhayyilesine sunulmuştur. Olaylar hastane içerisinde geçmektedir. Hastaların yer aldığı bu hastanede hikâyenin baş karakteri olan hasta adam haricinde yirmi otuz hastanın bulunduğuna dair bir ayrıntı vardır. Olayların merkezinde hasta olan adamın hastalığı ve daha sonra hastaneye düşme süreci anlatılmıştır fakat bu hikâyede olayların içerisine farklı bir olay katmanı da dâhil olmuştur.

Adamın karısı ile olan izdivaç münasebeti ve değişmiş olduğu ruh haliyle içine düştüğü buhran, yazarın olaylara dâhil ettiği alt yapıdır. Karısının evliliklerinin ilk senelerindeki çehreyi bulamaması kendisiyle olan meylinin azalmasından yakınması hikayede aile

ilişkilerinin de konu dâhilinde olmasına işarettir. Olaylar burada son bulduktan sonra farklı bir mecrâya girer ve birden âni zaman sıçrayışları ile hasta adamı sokak ortasında yığılarak bulmaktayız. Sabah hastanın istirahati ve öncesinde geçirdiği baygınlık karısının hastaneye gelerek ona hitâbı olayların çözümüne delâlet etmektedir.

Hasta adam ve karısı arasında gerçekleşen ilişkiler zinciri olay hikâyesinin merkezinde bu iki kişinin olduğunu haber vermektedir. Olayların anlatıcısı olayları nakleden bir vazife ile hikâyede yer almaktadır. Hasta adam, hikâyede eş rolünde olduğu için karısı ile ilişkisini şu şekilde şematize edebiliriz:

Hikâyede olayların merkezinde karı-koca ilişkileri yer alırken hasta adamın hastanede iken koğuş hizmetçisinin yardımlarından istifâde etmesi ana olayların yanında yer alan yardımcı vak'a parçaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.6.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede verilen zaman dilimi genel bir zaman ifadesi değildir. Olayların gerçekleşme zamanı vaktin belli aşamaları olarak nitelendirilir. Olaylar sabah ve akşam olarak iki vakit diliminde gerçekleşmiştir. Bu nedenle zamanın ayrıntıları söz konusu değildir. Hikâyede zamanda geriye dönüşler vardır. Geçmişte gerçekleşen evlilik olayının üzerinden geçen zaman verilmiştir ki daha sonra hikâye kahramanlarını içinde bulundukları zamanla birlikte görmekteyiz.

6.6.4. Hikâyede Mekân

Hikâyede olaylar büyük çoğunlukta hastane içerisinde geçmektedir. Hastane aynı zamanda bir koğuş bölümüdür. Bu hikâyede olayların hastanede geçmesi hasta adamı okuyucuya bütün yönleri ile sezdirmek amacıyla kurgulanmıştır. Hikâyenin belli başlı yerlerinde adamın sokakta baygınlık geçirdiğini görmekteyiz fakat bu hikayede önem arz eden ve olayların merkezine alabileceğimiz bir mekân değildir.

6.6.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin bakış açısı gözlemci bakış açısı ile yazıldığını gösterir. Kişisel betimlemeler realist çizgiler çerçevesinde hasta adamın dış özelliklerini nitelendirir. Uzun betimlemeler ve hastanın ruhsal ve bedensel özelliklerinin kurgulandığı tamlamalarda olayları bizzat yazarın yaşadığına kanaat getirebileceğimiz ayrıntılar vardır. Bu da kanaatimizce yazarın bütün yönleri ile insan personasını kurmacalarına meczettiğini göstermektedir.

5.7. İKİ KALBİN TÂRİH-İ IZTIRÂBI

Konağın yukarıki salonuna doğru olan odalardan birinin kapısı açıldı. Ortada her tarafı ziyâlara gark eden lamba biraz kısalmış ise de yine en ufak harekât derecesinde idi. Kapının açılmasını müte'âkib gecelik entarisiyle bir genç çıktı. Bu genç, kara kaşlı, kara gözlü, ter bıyıklı, mütenâsib çehreli, uzun boylu olup etrafı bir müddet dinledikten sonra karşıdaki koridora doğruldu.

Harekâtı gayet ser'î idi. Koridordan yürüdükten sonra selamlığa açılan kapıyı açarak çıktı. Fakat gencin sofadan kayboluşunu müte'âkib yine o odadan henüz on dokuz yirmi yaşlarında kendi gibi kara kaşlı, uzun saçlı, siyah kirpikleri altından enzâr-ı şedîde ve sevdâ- yı firûzâne ile nümâyan olan güzel gözlü latîf endamlı bir kadın daha göründü. Bu kadın hemen ra'şeler içinde olduğu halde salonu bir kere gözden geçirdi. O da koridora saparak selamlık kapısını

açtı. Selamlığın salonu karanlık idi. Kadın şaşırdı. Garip bir hâlecânla müteessir olarak birtakım endişelere giriftâr oldu. Biraz yürüdükten sonra sol taraftan bir odanın aralıklarından sızan ışık kendine rehber ittihâz ederek parmaklarına basa basa yürüyordu.

Heyecân bî-çâreyi boğuyor, havfı dermânı kesiyor, nefesine ârız olan inkitâ' hasebiyle fevkalâde muztarîb oluyor fakat şu azm-ı mütâretkârânesini ihlâl ediyordu. Artık hevesi son derece kesb-i rakt etmişti. Takip ettiği mes'ele-i hayat olup bunun neticesini görmek, öğrenmek elzem idi. Bir sadâ onu îkaz etti. Bu ses odadan geliyordu. Hem de kadın sesi idi. Diyor idi ki:

— Kimsenin haberi yoktur değil mi?
— Beyim, bilseniz teşrifinize intizâr ettiğim müddetçe ne kadar korktum. Fi'l-vâki size merbûtiyetim bana her türlü tehlikeyi göze aldırtır. Îcâb ederse cânımı bile fedâ ettirir.

Bu ses burada münkat' olduğu halde diğer bir erkeğin sesi:

— Teşekkür ederim. Sizce burada hiçbir tehlike melhûz değil midir?

Diye mukabele etti. Kadın şu sözlerin meâlini derhâl anladı. İğbirâr ve infiâl içinde olduğu halde gözlerini anahtar deliğine tevcî etti. Ufak bir masanın üzerinde birkaç sürahi ile sol tarafında sarı zülüflü hafif mavi gözlü biraz mülhem-i melâhat; kendinin bile şâyeste-i takdir gördüğü bir kadın oturmuş, elini yerde rû-mâl-i pâyı olan gencin arkasına atmış işve-bâzâne bir nigâh ile bakıyordu. Kadın otuz beş yaşlarında görünmekte idi. Fakat tanzim-i tazyînat hususunda pek ziyâde mâhir olduğumdan hey'et-i umumiyesi hemen bir en-mûzec-i cemâl olacak derecede mükemmel idi. İşte mes'ele! Kadın da bunu halletmek istiyordu. Yavaş yavaş döndü, selamlık salonunun o karanlık koridorundan geçerek odasına girdi. Bir girye ile yatağı üzerine kapanıp bir müddet o halde kaldı. Henüz cem'-i tefekkürât etmeğe muttasıl cereyân eden gözyaşlarını dindirmeğe muvaffak olamamıştı. Odasının kapısı bir suret-i muhterizâne açıldı. Fakat kadın bundan haberdâr değil idi.

O gözler şiddet-i teessürden kızarmış, yanakları bir humret-i şedide teessiri içinde kalarak asâbı zedelenmiş dudakları infiâlât-ı nefsâniyenin mecruh-ı ateş-nisârı imiş gibi, tab'ı intikamdan kavrulmuş, saçları birer tarafa dağılarak kendine hakikaten bir vaz'-ı perişanı îras eylemiş idi. Genç, bu vücudun ıztırâbını bir anda anladı. Vechi mosmor kesilerek hicâb ve ıztırâbın bahşettiği bir tereddüd ile yanına sokuldu. Birdenbire:

— Hanım! Diye hitâb etti.

Kadın bir vaz'-ı mahzûnâne ile dönerek teessürü kurumamış gözlerini kapayarak:

— Buyrun, dedi.

Bu tavır, garip gence bir sâika-yı teessür gibi te'sîr etti. Derhal o dahi gözlerini dolduran işin nedâmetini îsar ederek:

— Müddet-i ömründe bir kere beni affet! Diyerek sarıldı.

Şu nedâmet, mürur- ı zamân ile kalbine bahşettiği ıztırâbı mahvedemedi. Fi'l-vâki zevç, en mes'ûd bir aile teşkil etti ise de zevcenin nazârında her zaman gördüğü o emâre-i tâlim, sözlerinde bulduğu o nükte-i tazallüm kabahat-ı evliyesinin henüz esîrâtını izâle etmediğine nişâne idi. Bir gecelik heves ikisine de iki ıztırâb kazandırdı. Zevcin ıztırâbı nedâmet-i medîde, zevcenin ıztırâbı zevcinin sırrı idi.

Servet-i Fünûn. C: II, Sayı:46, 16.1.1307 (1890).

6.7.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

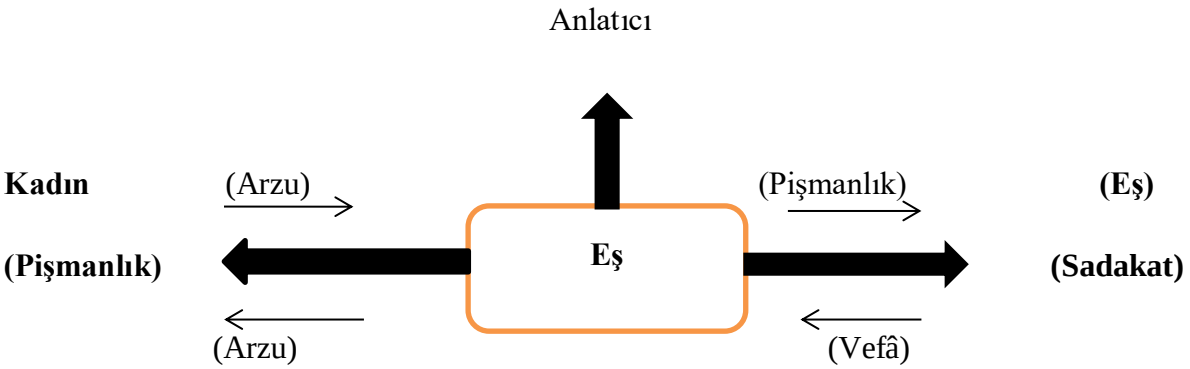
Hikâyenin şahıs kadrosu genç bir kadın ile genç bir erkeğin selamlıkta buluşmaları birbirleri ile olan karşılıklı konuşmaları, kadının kocasına bu durumu izâh edemeyerek vicdânına muamelesinde olayların durumunu ifade etmektedir. Olaylardan çok durumların ağırlıkta olduğu bu hikâyede iki kişinin birbiriyle olan münasebeti sözel bir rabıta içinde gerçekleşir. Hikayenin son bölümünde genç kadının kocasını görünce ruhunda açılan yaralar düştüğü nedamet hissi, affedilememe korkusu, şahıs kadrosunun ruhsal özelliklerini teşkil eder. Bu hikâyede kişiler yazarın hikayelerinde genel bir özellik atfettiği kişisel betimlemeler ve nitelendirmelerden ibarettir.

6.7.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

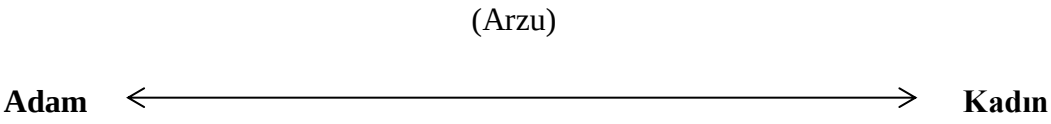
Hikâyede olaylar bir odada ve selamlık arasında gerçekleşir. Genç bir adamın koridora çıkması ile selamlığa vardıktan sonra yine kendisi gibi on dokuz yirmi yaşlarında nitelendirilen endamlı bir kadınla olan münasebeti anlatılmıştır. Bu ilişki sonrasında kadının ve adamın endişelere giriftâr olması her türlü tehlikeyi göze aldıkları gerçeğini değiştirmemektedir.

Olaylar kadın ve erkeğin beraber anahtar deliğinden selamlığa bakarak birinin olup olmadığını gözlemlemesi ile sonlanmaya başlamaktadır. Hikâyenin sonunda bu görüşmenin kadının vicdanında açtığı derin teessür bir gecelik hevese düşme pişmanlığı ile son bulmaktadır.

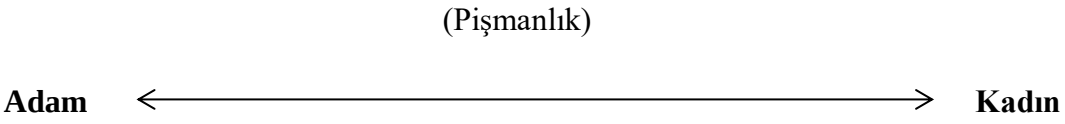
Olaylar iki kişinin şüpheleri merkezinde gelişen bir vak'a örgüsünden ibarettir. Müşterek bir aşk ve zaafın iki kişide tecessüm etmesinde içsel bir pişmanlık ve korku çatışmasını beraberinde getirmektedir. Eşi karşısında pişmanlık hissi duyan zevci olayların sonunda olması gerekenin farkına varan bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun şematize edilmesinde ilişkiler şu şekilde oluşmaktadır:

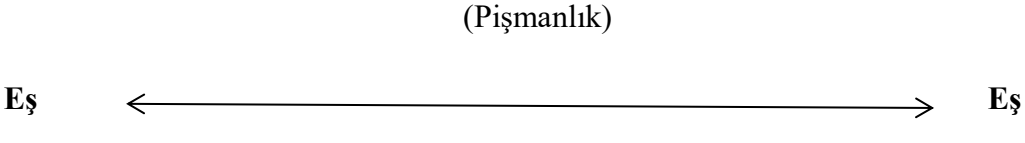
Hikâyede birbirinden hoşlanan iki karşı cinsin eş karşısındaki pişmanlıklarını dile getirişinde karı koca arasında gizli bir çatışma söz konusudur. Bu nedenle çatışmalar eşler arasında sessiz bir hayal kırıklığı şeklindedir.

Hissî duyguların yoğunluk kazandığı olay örgüsü hikâyenin ilerleyen sürecinde pişmanlık duygusu karşısında kalan kadın ve erkeği ifade edecektir.

Eşler arasında çatışan duygu durumları sessiz bir gerilimin gerçekleştiği ândan haber vermektedir. Bu nedenle eşler arasındaki çatışma unsuru pişmanlık olarak ifade edilmektedir.

6.7.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede belli bir zaman diliminden bahsedilmemiştir. Genç kadın ve genç erkeğin beraber buluştukları vakit hikayede belli bir zamanın olduğuna dair bir bilgi yer almamaktadır ve olayın hangi zaman dilimi içerisinde gerçekleştiği muğlaktır. Olaylar arası geçiş çok hızlıdır, olaylar arasındaki bu geçişte ayrıntılar söz konusu değildir; sadece yaşanılan olaylar zincirinde gerçekleşen ve hikâyenin bel kemiğini teşkil eden ana fikirler okuyucunun fikrine bırakılmıştır.

6.7.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin mekânı odanın salonu olarak nitelendirilen daha sonrasında selamlığa açılan kapı ve sofa şeklinde sınırlandırılmıştır. Olayların geliştiği yer selamlık dairesi içerisindedir daha sonra karı koca ilişkileri ve karşılıklı konuşmalar kadının bulunduğu odada gerçekleşir. Bu nedenle kapalı mekânlar içerisine dâhil edebileceğimiz bu mekân unsurları sadece dekor unsuru olarak ve olayların gerçekleşme yeri ifadeleri ile mahduttur.

6.7.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin bakış açısı olarak gözlemci bakış açısı kullanılmıştır üçüncü tekil şahıs anlatıcının olaylara hâkimiyeti kendi gözlemleri çerçevesinde ifade edilmiştir. Bakış açısı anlatıcının kendi tasavvuruna bırakılmış olup gözlemleri ışığında olayların akışına müdahale etmemiştir.

6.8. NÂ- TAMÂM BİR ROMAN

İkisi de oradaki makberin yanına oturdu. Genç, hayatın ser'i-ül cereyân olduğuna mu'tekad değildir. Çünkü musâb bir ıztırâb her lahza ona ihsâsât-ı mu'limânede bulunarak eyyâm-ı leyâli hemen belâ-yı ârâm- emârede mecbur ediyor. Ömr-i güzeşteye ircâ-yı nazâr etmekten de haz etmiyor. Zîra ebediyen vedâ etmiş olan o eyyâm-ı kederi bir daha hisseder ve ıztırâbât hâzırasına birtakım hâtırât ve meşakk-ı zam' eyler diye korkuyor. O, henüz muhteriz, müteredditendişenin nazarıyla etrafına bakıyordu. Galiba öteki de muzdarîb idi. Genç, ihtirâz ve tereddüdünü sordu. Kadın tavr-ı mahsusuyla bakarak:

— Benim hiçbir ıztırâbım yok, dedi.

Lîkin onun ıztırâbâtı tenâhî- pezîr olmadığından yavaş yavaş mecrâ-yı mubâhaseyi değiştirdi. Hatta bir aralık dedi ki:

— Siz beni seviyorum diyorsunuz ben de sizi seviyorum fakat aramızdaki râbıta yalnız histen ibârettir. Pek âlâ biliyorsunuz ki mekâsıd-ı beşeriyenin nokta-yı ictimâı, heyet-i ictimâiye içinde âsûde yaşamaktır. Halbuki ne siz âsûdesiniz ne de ben…

Bunun üzerine kadın, gözlerini kaldırdı. Fart-ı teessürüne dâl olacak surette hazînâne bakarak:

— İster iseniz muhabbetimiz burada kalsın, dedi.

Bu söz, gençte bir aks-i şedîd husûle getirdi. O ana kadar kalbinde cây-gîr olan âmâl-ı mahsûsenin şöylece ihlâl bulması nefsine gîrân geldi. Bu söz onun mâhî-yi hayatı imiş gibi yavaş yavaş geriye çekilerek:

— Ya! Siz hissiyâtınızı birdenbire tevkife mukadder olabiliyorsunuz. Ah ben mağlûbiyetimi şimdi anladım, fakat zararı yok ben şu koca ebediyet âlemini, sizin vefâşinaslığınıza şâhit tutarım. Ben ıztırâbımı te'dil ettim; zîrâ ben muzdarîb olduğum zaman yaşadığıma hükmediyorum.

Diyerek vedâ etti. Kadın yine o vaz'-ı mahsusiyeyle kalktı genç mest-i bî- şuur imişçesine iki tarafa sallanarak yürüyordu. Muhakemât-ı fikriyesi hemen bir noktaya ictimâ ederek onun üzerine düşüyordu. Tefekkirât-ı mahsûsiyesi içinde:

— Bu kadın mutlaka beni sever, nazarı henüz beni ta'kîb ediyor. Lâkin ben onu nasıl ta'kib edeyim? Onda ya benim için ve yâhud başkası için bir meyl-i mahsus olduğunu hissediyorum. Eğer bana karşı mütehassis olduğu teessirâneyi verecek olursa mutlaka ona karşı hissettiği teessirâtı da zabta müfik olur. Fakat metânet-i kalbin bu derecesi görülmemiştir, diyordu.

Yürüdü, lâkin her hatve-yi müterеddidi bir fikr-i rücû-yı muhtır idi. Ondan ayrılmak, onu görmemek, onun sadâsını, tebessümünü iğbirârını, infiâlini etvâr-ı sevdâ-kârânesini terk etmek kâbil değil idi. Dönmek hezimet-i sevdâ- kârânesini 'ezâm ederek bir kat daha teşdîd-i ıztırâbâta bais olacağından harekâtında müteenniyâne davranmaktan başka çaresi yoktu.

Deniz kıyısına geldiği zaman o âb-ı revanın üzerinde gördüğü emvâc-ı bî- nihâyeden mütessir oldu. Kendi kendine dünyada her şey insanın zevâl-i hayatını andırıyor. En ziyâde müte'accib kaldığım bir mes'ele var ise o dahi mücâdelât- ı hayatiyedir. Bana öyle geliyor ki her şey

insanı öldürebilecek bir kötü hâizedir. İnsan eğer nikbîn olmazsa istirahât-ı kalp ve vicdâne-i mâlik olamaz.

Dedi ve atladığı kayığa:

— Karaköy!

Diyerek muhakemâtına daldı. Mağlûbiyet vak'asından dolayı teessüfler ediyordu. Dalmış zavallı genç evvelleri metânet-i kalbine pek ziyâde i'timadı var iken şimdi za'afından şikayet ediyordu. Yanından doğru geçen bir çifte kayıktan akseden bir sadâ onu intibâha davet etti. Nazar-ı mihneti önünde yine o vücudu gördü. O çehre, dâimâ o çehre!

Derhâl halecânına nişâne olacak surette çehresi kan içinde kaldı. Gözleri hûn-âlud çiziklerle kızararak birkaç damla toplandı. Muhakemâtı evvelki tarz-ı endişeyi terk ederek bahtiyârâne âmâl ve mukasdî tertibe başladı. Kadın yine evvelki vaz'-ı sevdâkârânesini takınmış fakat biraz mütebessim buluyordu. İki kayık yan yana gelince kadın eğildi ve dudakları ra'şedâr olduğu hâlde :

— Beni unutma! Ben sizi unutmam.

Diyerek genci teessür-i mesrûrâne bıraktı. Genç hânesine geldiği zaman garip bir tezat-ı hissiyât içinde kalmış idi. Derhâl masasının başına oturarak şu mektubu yazdı:

'' Sizi göremediğim zamanlarda uğradığım ahvâl-i perişânı gördükten sonra hissettiğim iftirâkta zam'' oluyor da bütün bütün şaşırıyordum. Bugün teşrif edeceğinizi ümit etmediğim halde işte gecenin sekizinde henüz uyanık olduğum halde sizi düşünüyordum. Size yazmış olduğum vecihle bendeniz bu muammâ-yı sevdâyı hâlâ anlayamadım. Öyle hayâl eyliyor ve kendi vicdân ve hissiyatıma müracaatımda öyle hissediyordum ki benim âkıbet-i sevdâkârânem nihayet beni mâziden meyus, istikbalden müteneffir olanlar da vücudu mümkün olan tahassüsât –ı garîbe içinde bırakacaktır.

Bakın sabahın şu maviliği yavaş yavaş zâil oluyor. Gözlerim bir hareket-i gayr-ı ihtiyâri ile pencerelerin ahzettiği şeffâfiyete dalarak beni yerimden kaldırarak Kuzguncuk Dağlarından doğru kalkan zılâm-ı hafif içinde bir semt-i mübârek teharriyesine mecbur ediyor; fakat nazarım sade o mahale in'itâf etmekle sizi her yerde görmüyor ise de hayaliniz de kalbiniz gibi bence mechûl ve mübhem etvâr ve evzâ' göstermekte olduğundan ye'is ile sürûr arasında bir hiss mütehassis oluyor.

Galiba bendeniz size sevmek fevkinde başka bir rabıta ile merbûtum . Ziyareti henüz bendeki teessîr-i ta' dil edemedi O fenâ-zârın o gün kalbime karşı okuduğu menâkıb-ı uhreviyye

sebebiyle hâlâ titriyorum nazarım ta'alluk-ı ebediyyet gibi garip in'itâfât ile müteheyyic oluyor. Zihnim sizden başka bir şey düşünmüyor şu efkâr-ı mahsusemi istihzâ buyurmayın! Size dahi arz etmiş olduğum vecihle ben bir mağlûbiyet-i şedîde altındayım. Lîkin hâtır-güdâz meserretim olan ve benim gibi teselliyeye rûhânî bir medârı bulunan:

'' Bende makhûr olsa da mevlâsı kâfîdir ona mısraı sizden dırığ-i letâfet gibi bir netice-i zâlimâne görmeyecek mi tebşîr ediyor.''

Siz de Bunu hep şiir ederseniz hakikaten Bahtiyâr olurum dalgınlığım sersemliğim muntazam mektup yazmaya mâni oluyor. Hemen her satırda ihrâf-ı mefkûre nişaneleri görülüyor değil mi? Ben bu hâli yanınızda bulunduğum zaman lisânıma arz olan tutkuluğa benzetiyordum. Bakın ziyaretten sonra ne düşündüm:

İhtimâl ki netice-yi tefekkürâtım sizin için hoş değildir, Fakat benim için pek değerli pek kıymetli…

Siz bana seni seviyorum dediğiniz vakit ebediyet ile aramızda bir taş, birkaç yabani çiçek var idi, değil mi? İşte Bu itirafınız beni size ebedî bir râbıta ile merbût kıldı.

Siz bu yoldan dönseniz de benim için dönmek kâbil olamaz. Ben o zaman şâhid-i itirâfınız olan o ervâh-ı sâketeyi arar bulur, Sizin hakkımda ne derece zâlimâne davrandığınızı anlar, anlatırdım. Öyle ben ne diyorum ki siz henüz bendenizi tamamiyle anlayamadınız. Ben size cinnetimi, mağlûbiyetimi anlatıyorum. Siz bana benim cennetimi kederimi büyütecek esbâb-ı mûcibe buluyorsunuz. Ben size kalbimin ebedî bir sûrette irtibâtını söylüyorum. Siz bana sehv-i lisân ve mahzâ-yı kasûr-zâtı olmak üzere kaçırdığım birkaç sözden bahsediyorsunuz Siz beni bu ana kadar hissetmediğim müthiş bir endişe içinde bırakıyorsunuz Eğer beni seviyorsanız neden ihtirâz ediyorsunuz? Sevmiyorsanız ne için ümidvâr ettiniz? Allah aşkına beni düşündürecek müteellîm edecek sözler söylemeyin!

Zîrâ sizi düşünmek isterim; ben çektiğim ıztırâbı, elemi kederi bilirim bunu siz bilmezsiniz. Size hepsini anlatacağım fakat dinleyeceksiniz insan bir hayat-ı serseriyânesini güle güle seyreder de macerâ-yı kalbini dinlemekten haz etmez. Bu bir sûret-i hâldir ki insan hayatı kadar sevdiği âdem de bile görür.

İki ay sonra o makber yanında diğer bir toprak yığını görünüyordu. Bu bir gencin ârâmgâh-ı ebedîyesidir. Siyah cârlı bir kadın titreye titreye geldi. Yarım saat kadar ayakta sabit, sakin durarak rûh-ı aşkın telezzizât-ı uhreviyyeye istirhâm etti. O manzara-yı bekâ sevda-yı

hakikînin gûyâ teheccürüne üzülüyordu. Kabrin sırtında biten bir sebz-pâreyi kopardı. O nâim-i ebedînin eczâ-yı vücûdiyesinden birine nâil olmuşçasına teselli- yâb olarak döndü.

Servet-i Fünûn. Cilt. 3, Sayı. 74, 30.7.1308 (1891).

6.8.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Olaylar iki kişinin bir makberin yanına oturmasıyla kederlenen günlerini anlatması şeklinde başlamaktadır. Olayların merkezinde yer alan kişinin adı zikredilmiştir. Cinsiyet özellikleri verilen bir kadın ve bir erkeğin birbirleri ile olan konuşmaları yer almaktadır iki kişinin birbiriyle olan hissî münasebeti bu durumun bir gizden ibaret oluşunu ifade eder. Hikâyede adı zikredilmeyen kadın ve erkek ruhsal durumlarına göre betimlenen tipleri oluşturur. Zamana yenik düşmüş, nefse ağır gelen ve muhakemesini kendi içinde gerçekleştirmek isteyen insan tipi belirir. Hikâyenin merkezinde yer alan iki kişi hâricinde kayıkta yer alan çift hikayenin yardımcı karakterleridir. Hikâyede adı verilmeyen iki kişiden ve yardımcı karakter olarak kayıkta gördüğümüz çiftten başka şahıs kadrosu bulunmamaktadır.

6.8.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Olay örgüsünde iki kişinin makberin yanında oturarak günlerin geçmesi ile kederlenişleri ve hatıralarını aklına getirme korkusu yaşamaktadır. Adamın sevdiği kadını kendisi ile aynı hisler besleyip beslemediğini kâni olamayışı aralarındaki muhabbetin devam etmemesi gerektiğini öğrenmesi ile devam eder. Adam kadının kendisine meylettiğini ya da başkasına karşı duyduğu hissiyatları iç dünyasında yorumlar, ondan ayrılışını kabul edemez. Daha sonra ana karakterin deniz kıyısına gelmesi ve deniz metaforunun dünya ile irtibatlandırması görülür. Denizi bir dünya mücadelesi olarak görür. Her gördüğü yerde sevdiği kadının çehresini tahayyül ederek ona mektup yazmaktadır. Bir muamma olarak sevda mektubunu geçmiş ve geleceği nefret görerek kendi vicdan ve hissiyatına müracaatında gördüğü hayâlâtın efsûnuna kapılmıştır. Çünkü kadının hayali hep bir muğlak olarak kalmıştır. Hikâyede kendisini ümit içinde bırakan ve bir açıklık getirmeyen sevgili imajı vardır. Mezar metaforu dünya hayatında ulaşılamayan emelleri içinde barındıran bir yer olarak olayların akışında yer alır.

Kadın ve erkeğin isimleri hikaye zikredilmemektedir. İki kişinin tefekkürâtı, hayat karşısındaki yoğun duyguların terennümünden başka bir şey değildir. Bu durum, hayat karşısında duruşun kadın ve erkek dimağında ne şekilde yer ettiğinin bir göstergesidir. İkilem içerisinde kalan kadın ve erkeğin birbirlerine olan zaafları kesinlik arz etmeyerek hayal içinde

bulunan kadının gerçekte olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu nedenle ilişkiler şematize edildiğinde bu iki kişinin nasıl bir kesin ilişki içinde bulunduğunu söyleyememekteyiz:

(Şüphe)

Kadın ⟷ **Erkek**

(Hayâl-Gerçek)

Kadın ⟷ **Erkek**

İki farklı temanın varlığına kanaat getirdiğimiz hayâl- hakikat çatışması kadın ver erkeğin bir arada oluşlarındaki kuşkuyu ve huzursuzluğu meydana getirmektedir.

6.8.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede zaman unsuru olarak iki kişinin makbere gelmeleri ve buradaki konuşmalarından ibarettir. Belirgin bir zaman mefhumundan söz edemeyiz. Olaylar arasındaki geçişlerde zamansal bir geçiş yoktur. Yazar yer unsurlarını hikayeye katarak ikâme ettiği şahısları içinde bulundukları ân ile konumlandırır.

6.8.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin dış mekanı diye adlandıracağımız belli başlı yerler vardır, bunlardan ilki mezardır. Olayların neşet ettiği yer mezarlıktır. Mezar ve çevresi hakkında bilgi sahibi olamamakla birlikte yazarın bizzat seçmiş olduğu deniz ve mezar motifi hikâyede mekân izleği olarak yer almış, hikâyede yazarın hayat görüşünü ve edebi anlayışını ifade etmektedir. Bu hikâyede karşılaştığımız deniz ve mezar mekânları bedbîn bir görüşün karakterler vasıtası ile yansımalarının göstergesidir.

6.8.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyede çoklu bir bakış açısı görülmektedir, çünkü hikâyenin anlatıcısı olayları kendi gözlemleri çerçevesinde ifade ettikten sonra ana karakterin sevdiği kişi için yazdığı mektupta kendi düşünceleri, kendi yaşadıkları ben dili ile anlatılmış olup metinlerarasılık tekniğine mâtuf bir üslup özelliğini de beraberinde getirmiştir.

6.9. TAYF-I HÂİL

Mehtap ağaçların berg ü şâhı arasından nüfûz ederek bahçenin sath-ı müstevîsi üzerinde üzerinde hafif lekeli sâyeler bırakmış fakat kıyılarını nazar-ı dikkate aşikâr edecek derecede aydınlanamamış idi. O, sükûn-ı bayebânı, o vahşet-i leyâl bir imtizâc-ı garîb hâsıl ederek bahçeye nâzır odaların birinde oturan kadının hissiyat-ı umumiyesinde derin bir inkılâb husûle getirmişti.

Eyyâm-ı sayfe mahsus olan bir harekât-ı bakiyye kadını terk etmiş nahiyesine tesadüf eden saçlarından bir kısmı adeta yapışmış, yüzü in'ikâsât-ı mehtaptan bir levha-yı sîmin gibi âyân olmuş, endişnâk, muzdarîb hâlecânı hasebiyle bî-huzûr bir halde durarak çenesini iki elleri arasına dayamış idi. Korkuyor bu havf bir takip-i hafî endişeden mutavveldir.

Üzülüyor, bu azab bir hakk-ı meşrui taleb olan gözlerin kendini görür mülahazasında münbaistir. Düşünüyor bu endişe hayat denilen şu devr-i inkılâbın mazi, hâl ve istikbâl nâmıyla münkasım olduğu edvar-ı mütetâbi'ede gördüğü göreceği mukavemet ve mümaneat ve Hatta şiddet ve dehşete ma'tuftur.

Bakıyor, fakat o nazar her sakini kıyafet-i evveliyesinden tecrit ederek bir hayal-i muakkib hâlinde görüyor, çekilmek istiyor; lâkin bir kuvve-i cazibe onun irâdâtındaki şiddeti mahvederek sebat denilen ve câiz olmayan bir hâlet-i mahsûseyi ona telkin ediyor. İzlenecek fakat bir çeşm-i maneviyenin en kesif hâ'illeri, en kalın duvarları yararak kendine medd-i nigâh ettiğini anlıyor.

Saat üçe geldiği halde intizar ettiği adam henüz gelmemişti O zaman endişe-yi vicdânı tezâyüd etti. O koca hanenin derununda yapayalnız kaldığını düşündü. Hafif bir ihzâz-ı asabî ile ibtidâ eden ra'şe, yavaş yavaş teşdid-i şiddet ederek vücûdunu üzdü, zedeledi. O zaman menâkıb-ı hayatını okuyan âvâz-ı mâzi henüz lekedâr olmadığını bildirdiği halde şuraya gelinceye kadar andığı hutevât-ı cenâiyeden dolayı kendisini ithâm ediyor idi. Pencerenin yanına uzattığı eli diğer bir elin tuttuğunu hissetti bir hamlede kalktı fakat bu bir hayâl idi. Kanat ufak bir rüzgâr sebebiyle hareket ederek temâs etmiş idi.

Bunu anlayamadı nazârı müteheyyic bir surette bahçenin en ziyade karanlık olan mahallerini tetkike başladı; o zaman fevkalade müteessir oluyordu. Gittikçe nazârı önünde büyüyen bir hayâl-i mahûf hareket etti. Sâike kadar seri bir tehaccümle alt kattan girdi kadının kanı der-hayât ediyormuşçasına kendi kulaklarında nuhûset-âmiz tanînler peyda oldu. Fi'l vâki bir âvâz tahtaları gıcırdattı. Kapı önüne kadar gelen bir vücûd:

— Nerdesin ?

Diye sordu. Bu sadâ-yı teheccüm hissiyâtın en müdhişini vukuâ getirdi. Metânet ve sebat mahvolmuş idi. Bulunduğu köşeye büzülerek gözleri sâbit, dudakları, elleri ra'şedâr bir halde kendi kendini fehmedemeyecek derece bir baht-ı muhtazırâne ile evâkıb-ı ahvâle muntazır oldu. Fi'l-vâki ufak bir kibrit parıltısı kapının aralıklarından sızarak dışarıya bir vücûdun vücûduna kanaat verdi. Kapıdan içeriye giren mütebessim bir çehre derhâl istifsâr için bir tedebbül gösterdi ise de kadın bayılmıştı. Bu havf, bu şiddet-i teessür-i muamelât-ı gayr âlâm-ı fâniyeden idi. Güneş vurdu. Zirve-i harâret feyzânesiyle yine bir humret-i latife verdiği zaman evvelki havf ve teessür oldukça kesb-i i'tidâl eylemişti.

Servet-i Fünûn. C. 2, Sayı. 35, 31.10.1307 (1890).

6.9.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

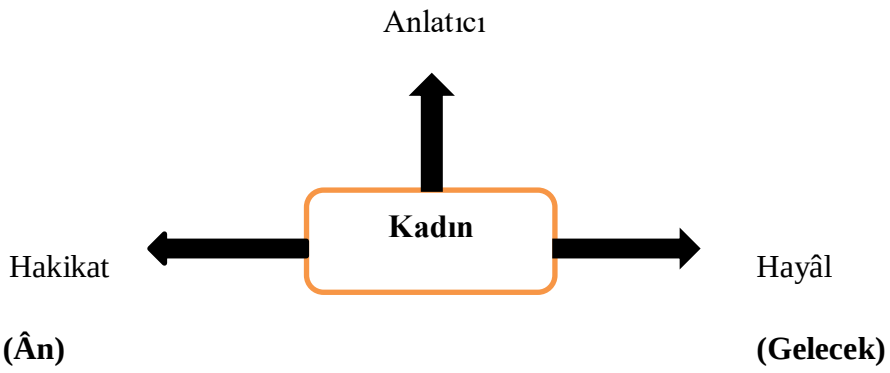
Bu hikâye kendi bahçesine nâzır odaların birinde oturan kadının hissiyâtında derin değişiklikler olması, muzdarip bir hâl altına girmesi ile başlamış olup hikâyenin olaylarını yaşayan hâl ve istikbal arasında sıkışmış kendi durumunu mukavemet edemeyen kadın tipi vardır. Diğer bir şahıs ise kadının beklediği fakat henüz gelmeyen kişidir. Bu kişi kadının korkularına mâruz kalan kişi olarak betimlenmiştir. Hikayenin şahıs kadrosunda iki kişinin ayrıntısından başka söz edebileceğimiz kişi kadrosu bulunmamaktadır.

6.9.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsü her ne kadar basit bir olaylar zinciri olarak görülse de kadının içinde bulunduğu ân ve gelecek ikileminde kalışını, şüpheciliğini dönemin boyutları ile ve zihniyeti gereği düşünmek gerekmektedir. Her şeyi bir hayâl kisvesi altında gören kadının geleceğe olan endişesi ve karanlığın büyüdükçe ruhuna olan hücûmu anlatılmaktadır. Kadının uğursuzluk hissettiği bu durum kapı önüne kadar gelen vücudun pencere kenarından bir elin ona dokunduğuna ve bu durum karşısında kişinin bayılmasına sebebiyet vermesi ile ilintilidir. Korku teması olayların çözülüşünü ifade etmektedir.

Hikâyede farklılık arz eden bir çatışma vardır ki kadının söz edildiği ve kendi içinde geçirdiği benlik çatışması içsel bir çatışmanın gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu hususta kadının bir başka şahıs kadrosu ile karşılaşma veya çatışma yaşadığı görülmemektedir.

Hâl içinde sıkışıp kalmış ve gelecek karşısında bedbîn bir bakış açısı geliştiren kadın, hayata dâir umutsuzluğunu ifade etmekten geri durmayışı anlatılırken pencereden dokunan bir elin onda açtığı ruhsal hasârın hayâl-hakikat çatışması geçirdiğine işaret ettiğini söyleyebilmekteyiz:

6.9.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede yer alan ve sadece bir bölümde ifade edilen zaman unsuru saatin üçe gelmesi ve kadının henüz beklediği adamın eve gelmemesi ile sınırlıdır. Âni olan olaylar olaylar arasındaki hızlı geçişler hikâyeye süreklilik katmış hikayeyi durağanlıktan kurtarmaktadır.

6.9.4. Hikayede Mekân

Hikâyenin mekân unsuru olarak kadının oturduğu ev ile ilgili betimsel ögelere rastlamaktayız. Bu evin hâricinde başka bir mekâna istinat edilen bir durumdan söz edilmemektedir.

6.9.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin bakış açısı tanrısal bakış açısı adını verebileceğimiz ve hikâyenin olaylarına hâkim olan bir anlatıcının varlığına kanaat getirebileceğimiz bakış açısıdır. Anlatıcı olayların hissiyâtına vâkıf hikayede yer alan kadının hissettiklerini düşündüklerini ve geleceğe dâir ne gibi bir adım atacağını karakter çözümlemesi yaparak açıklamaktadır.

6.10. TA'KÎB-İ MA'NEVÎ

Henüz yirmi bir yaşlarına gelmiş maarif-i beşeriyenin mukaddematına belki mahiyet-i lazımesini iktisab etmiş. Hâfızası tetkik-i teba-yı insaniye hakkında eslâfın yazdığı tetebbuat-ı mühimme ile müzeyyen fikri hüviyet-i asliye-yi fıtratın istiknahına ait vesait-i istihzâr ile uyanmış cehresi daima mütebessim gözleri hazin nazarlı ekseriya dalgın dudakları mensup bulunduğu cemiyetten natık olduğu mezâyâyı söyleyecek kadar hâhişkâr tekellüm-i kalbi yaramaz fakat henüz mübâdî-i meşî ve harekette bulunan çocuk kadar saf bir genç akraba ehibbâsında mütecerrid bir halde bir otelde oda tutmuş sermaye-yi hayat addettiği hezîre-i muharrerâtı o odanın bir köşesine yağmış idi.

Bir genç galeyyân-ı fikr denilen fikri terakkiperveriyi hâiz se'î ve iştigâle perestişkâr olduğu cihetle intisab ettiği tarîk-i edebin en güç en bedî bir şubesi olan roman yazmak seyrine sülûk etmiştir.

Hayat onun için bir inkılab-gâh-ı daimi olduğu için daima âsârını mütalâaya hele felsefe psikoloji gibi beşeriyeti izah eden fünûn-u insaniyi iktisâba meyyâldir. Gök bir feryadın ahval-i ruhiyede gösterdiği in'ikâsları yazmak ister günlerce düşünür. Gâh bir bekâ-yı hazînin teessürât-ı şedîdesini tasvir etmek hevesine düşer. Ağlayarak bir diğerin teessürâtına tercümân olur.

Bazen tezellül-i vicdan gibi taklibat-ı ruhiyeyi tetkike kalkışır izhâr-ı acz eder. Bazen de zapt-ı heves gibi bir lâzıme-yi insaniyeti teshîl edercesine vesait-i ahlakiye hakkında çareler taharrî eder. Henüz o marâz-ı nefsâniyenin elinde mağlûb olduğunu hisseyler.

Felsefe bu gencin ilticâ-gâhıdır. Cihan-ı hikmetin menakıb-ı esâtiriyesiyle tarihin masdukât-ı âliyyesi arasında hükemâ ve asr-ı hâzirûn bedâyi'i-i hikemiyesini cem' eden mu'lifât-ı tefekkürâtı ikmâle münhasırdır. Her hâtıra indinde kıymetdârdır. Ağladığı günleri müteselliyâne yâd eder. Güldüğü günleri mahzûnâne-yi tahattur eyler.

Gece o tenhâ-zârı karartmaya başladığı zaman ev meşgul-ü taharrîr idi. Genç bir roman yazıyordu yazdığı romanın esası bir metrûkenin ahval-i hayatiyesini tetkike âid olduğundan artık tefekkürât-ı hikmet perverânesini orada cem' etmek hevesine düşmüş dalgın dalgın önündeki varak-ı pâreyi dolduruyordu masanın bir tarafına attığı bir kaç kâğıt henüz o romanın mukaddemâtını teşkil ediyor eyyam-ı keder unvânını hâiz bulunuyordu. Bir yerde durdu yazdıklarını bir daha okumak için yerdeki kâğıtları topladı okumaya başladı.

Metrûke

(Eyyâm- ı Keder)

Hüviyet-i insaniye, kabiliyet-i beşeriye, heyet-i ictimâiyenin istihzâr ettiği kavaid-i husûsiyeyle tezyîn etmezse sefâlet denilen o girîve-yi müdhiş az zaman sonra o sâhib-i kâbiliyeti başlar. Bir dereceye gelir ki arzu-yı halas kâbil olamaz. Yazdığım roman o girîveyi şerh edecek fakat tetkikât-ı amîkaya girişemeyecektir. Kış, kar yağmış gece bir metânet ile o külbe-i fikriyânenin etrâfını çevirmiş zaruret birkaç günden beri muhafız- ı bâb imiş gibi hâne halkını dışarıya çıkarmamış hastalık bir vehâmet-i meş'ûme halinde içeriye çökmüş.

Hâne iki odadan ibaret olup birinde marîz beş yaşında bir kız çocuğu hastanın yanında oturmuş elindeki bebeği ile oynuyor diğeri boş. Hasta otuz beş yaşlarında bir kadın fakat zayıf ve nâ-tüvânî vaktiyle perestâr-visâlî olan erkeğini çıldırtacak derecede güzel olan çehresine bir renk-i uhrevî saçmış. Saçları dökülmüş alnı sararmış çehresi yanak kemiklerinin uçlarına doğru kızarmış kolları göğsünde toplanarak ıztırâbât-ı sadriyeyi teskîne hizmet edercesine kuvvetli basmış.

Çocuk meşgûl-şadî adın hem marîz hem mahzûn ıztırâbât-ı cismâniyesi arasında her türlü kederleri unutmuş fakat bırakacağı o tıfl-ı nev-resîdenin istikbâlde göreceği muhâtırâtı düşünerek müteessîf bu bir azâb, lîkin ne yapsın? Bu azap ruhunda bir ihtilâl husûle getirdi. Zayıf bir endâzâne bir tehâcüm ile döndü çocuğu kaparak sinesine bastırdı İnce Bir feryat o tıfl-ı garîbânın gözyaşları ile beraber ibtidâ etti. Kadın teskîn-i galeyân etmiş idi. Genç bu satırları okurken fevkalâde müteessîr olarak bir hatıra-yı kadîmenin teessirâne altında bulunduğunu hissetti bu hatıra pek kadîm idi.

Tam on altı sene olmuştu ki genç tâbiyesinin himâyesi altına girmiş idi fakat bir hâtıra O zamandan beri cây-gîr-i kalbi olmuş onu bir türlü unutamamış idi. Bir gün hânenin holunda oyununu tamam etmekten sonra yavaş yavaş merdivenlerden çıkıyordu. Bu esnâda hizmetçi kadının kemâl-i telaş ile indiğini kendini başka yere savmak üzere çalıştığını görmüş velîkîn bir kuvve-yi ma'nevîyenin icbâriyle yukarıya kadar çıkmış idi.

Vâlidesinin hasta olduğunu hayâl meyâl hatırladığı halde oda kapısı önüne kadar geldiğini ve orada bir hırıltı işittiğini iyice biliyor kapıyı açtığı zaman iki in'itâf -ı şedîd altında kalmış biri bir nazâr-ı sâbit genç olan altı seneden beri iki nazârın tek olduğu ma'âniyi düşünememiş velîkîn bir teessir-i garîb ile dâimâ müteessîr olarak hiçbir kimsenin inzârında teessir -ı hazînini görememistir. Bu nazâr onun uykusunda hâl-i teyakkuzunda hayaline gelir titretir

hatta ağlatırdı romanında o yere geldiği halde gûyâ o manzarayı görüyormuşçasına müteessîr oldu. Kendi kendine:

O iki nazar halini takip ediyor, bana anlatmak istediği maâ'ni-yi mühimmeden beri memât arasında bile şefkat-i mâderânenin ne derece şâyân-ı ihtirâm olduğudur. O çeşm-i ebediyet henüz beni görüyor himaye ediyor fakat o nazâr-ı sâbit ma'nevîyât -ı mütâlakadan çıkarak rûh-ı mâderin evlâda ne kadar kerîm olduğunu isbât ediyor dedi. Ve bir girye-i yetimâne ile gözleri kızarmakta iken o nazâr-ı vedâ bir daha dimâğından geçerek genci bir zılâm-ı garîb içinde bıraktı.

Servet-i Fünûn. C.3, Sayı. 38, 21, 11. 1307 (1890).

6.10.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin ana kahramanı olarak henüz yirmi yaşlarına gelmiş bir kişi vardır. İdealize ettiği hayat görüşünü ve dünyayı tecrübe etmesi ile güçlü bir karakter özelliği göstermiştir. Yazar kurguladığı bu karakterin idealize bir tip olarak hikâyede yer alışını kendi yazarlık tecrübesi ile ilişkilendirmiştir. Herkesten uzakta otel odası tutan ve hayat sermayesini bu odanın köşesine yığan kişi yazarın kendi gölgesidir diyebiliriz. Hikayede ismi geçmeyen, roman yazmak amacı ile beşerî ilimleri özellik de felsefeyi hayatının umdesi haline getiren adam idealize edilmiştir.

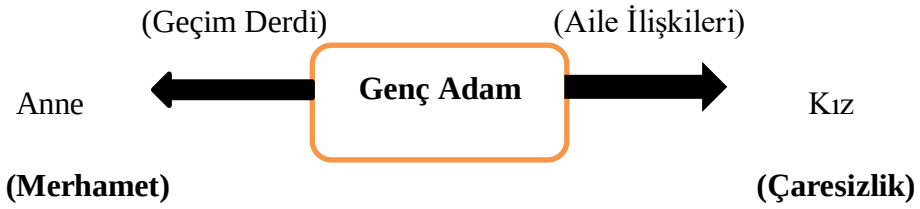
Ruhunda görülen dalgalanmalar kişinin hayatını tasvir etmek ile bir nebze olsun dinginliğe ulaşacaktır. Gencin yazdığı roman bir metrûkenin hayat hallerini tetkik etme amacıyladır. Hikayenin içerisinde yer alan ve hikayenin çekirdeğinde yeni bir olay zincirinin gelişmesi şahıs kadrosunu zenginleştirilmiştir. Gencin yazmış olduğu kitapta hânede bulunan beş yaşındaki bir kız ve otuz beş yaşındaki bir kadının çevresinde gelişen olaylar anlatılır. Anne-evlat ilişkileri bu bağlamda hikâyede yer edinmiştir.

6.10.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Olaylar yirmili yaşlarındaki bir gencin ikâme ettiği hayat görüşüne münatıf bir edebiyat anlayışı geliştirmesi ve yazmış olduğu romanda kendi anılarına dönerek geçirdiği buhranlı süreci anlatmaktadır. Yalnızlık teması ile gelişen olaylar zincirinde hasta bir anne ve kızının hayat mücadelesi kitabının konusunu teşkil eder. "Kederli Günler" adına sahip olan romanında aynı zamanda kendi hayatının izleri vardır.

Yazar, yalnızlık ve çaresizlik düşüncelerini hikayelerinde genel bir izlek oluşturmuş, bu hikâyesinde de olayları çözüme bağlamayarak okuyucunun tasarrufuna hem toplumsal hem de şahsî sorunsallar bırakmıştır.

Olayların anlatımında gencin gözünden görülen anne ve kızın hayat dramı, genç adam tarafından roman hâline getirilmektedir. Olay örgüsünü oluşturan kişiler hikayede anlatıcı rolünde olan anlatıcı ve anne- kız üçgeninde geliştirmektedir. Bu olaylar şu şekilde şematize edilmektedir:

6.10.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede gencin olayları yaşadığı tarih ve zaman dilimi hakkında bilgi sahibi olamamaktayız. Roman yazmak amacı ile gitmiş olduğu otel ile romanı yazma serüveni aynı zaman dilimi içerisinde yer almıştır. Hikâyede âni geçişler olmamakla birlikte kendi yazdığı satırları okuduğu süreç ile geçmiş zaman olarak olayları yaşadığı tarih arasında zaman farkı vardır diyebiliriz. Geçmişe dönük yorumlamalar içinde bulunduğu durumun mütâlâası aynı zamanda eritilmiştir.

6.10.4. Hikâyede Mekân

Hikâyede kapalı alan olarak ifade edilen otel odası vardır. Olayların belli bir kısmı burada geçmektedir ve romanın yazılma süreci bu oda içerisinde olmaktadır. Aynı zamanda bu roman içinde sığınılan hayal dünyasını ifade ettiği için dış mekandan bağımsız içsel bir mekan olarak yer almıştır. Anne ve evlâdının ilişkilerinin yer aldığı mekân ayrıntılı betimlemeler yapılmayan fakat isminin zikredildiği evdir. Sadece iki odadan ibaret olduğu dâhilinde bilgi söz konusudur.

6.10.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyede çoklu bakış açısı kullanılmıştır. Hikâyede roman yazarı olarak görülen gencin dışarıdan gözlemlediği olaylar gözlemci bakış açısı ifadeleridir. Kendi romanını yazdığı süreç içerisinde yazarın hâkim bakış açısını kullandığı ve metinlerarasılık tekniğinin bir gereği olarak kişisel hayatın ve gözlemlerin öznel bir üslup getirdiğini söylemek mümkündür. Olaylar üçüncü kişi ağzından anlatılmış olup olayları gözlemleyen anlatıcı kendi kurguladığı karakteri olayları asıl yaşayan ve kendi gözünden gören biri olarak tahkiye etmiştir.

6.11. ŞİMDİ YALNIZ KALDIM

Sabah olmaya başlamıştı fakat o henüz uyuyamamıştı küre devr-i yevmiyesini âfâk-ı baîde üzerine serptigi hafif şe'â'ât ile ispat ettiği halde mâderde devr-i seheriyesini sarı benzi kırmızı gözleri ile göstererek hayatın seri'ül cereyân ve lîkin oldukça müdhiş bir âb-ı revân olduğuna inanıyordu.

Horozların âvâz-ı bâ-medâdı sükût-u leyâl içinde kalan hânede bir sûret-i müdhişede çınladı. Zavallı kadın odasında âlâm-ı mecnûnâne uğramış olduğu halde odasının kapısını açtı, ağır ağır basarak karşıki odanın kapısı önünde durdu dinliyordu bu dinleyiş-i te'sîrât kalbiyesine bir teselli bulmak için idi.

Dudakları ra'şenîn gözleri perdedâr elleri lerzedâr vücudu ihtilâcât içinde olduğu halde bir şey bekliyordu şu müddet esnasında derin bir endişe ârâmını yaktı on sekiz senelik bir mahsûl-i mesâinin istikbâl hayatında gördüğü tehlikeyi düşünüyordu. Zevcinin hayal-i ebediyet-pûşi gözü önünde dolanmaya başladı.

Sofadaki iskemleye oturduğu zaman ta'b-ı rûhânî içinde kaldığını hissetti ibtidâ-yı zîfâftan şu ana kadar geçen vakâ-yı hayâtiyesi dâhilinde dört şey nazâr-ı dikkatini celp eyliyordu. Bu dört şeyin bir necîsi eyyâm-ı nevcivânisi olup vâlidesinin dizi dibinde çalışır mesudiyet ve bedbahtı hakkında hemen bir fikr-i mahsus olmadığı halde güler, oynar, düşünür idi.

Bu devr-i hayat pederinin vefatı ile mürûrât-ı bahş-ı hâtır oldu. İlk keder dört beş ay kadar ahval-i ruhiyesinde bir mâtem-i ma'nevî emrettiği için gittiği yerde münfail göründü. Fakat bir rebi'-i hayat bu müddet-i mürûrât içinde emel denilen bir çiçek daha açtığından onu koklamaya güldeste-yi hevesâtı içine karıştırmaya çalıştı. İşte ikincisi devr-i izdivaçtır. Bu emel bir sûret-i afîfânede tecellî ettiğinden hayat-ı ebeveyninden çıktı ise de hayat -ı izdivâca

girdi. Bu dühûl, teşkîl-i âile denilen fikr-i medenîyi teferruât lâzımesiyle ona öğretti. Zevc onun hâmisi, emel-i nâ-mütenâhisi fikr-i endişesi ve'l hâsıl hissiyâtı idi. Gözü onu, perestişgâh-ı inzârı etmiş, kalbi hayâl-i latîfine cilvegâh olmuş olduğundan bir müddet sevindi hatta semere-i hayat olarak bir de kız doğurdu kaybettiği hayata bedel taze hayat kazandığından dolayı mes'ûd olduğuna inandı. Bu esnada ayatım bir inkılâb-ı müdhişi daha göründü nakkat-ı mühimme-i hayatiyesinin üçüncüsü gayet fecî sûrette göründü.

Bir ay zarfında validesi bir sene sonra zevci vefat etti. O iki himayekâr müşfik kalbinde derin bir yara açtı hayatında garip bir tenhâ husûle getirdi.

Bu acı, tahassüsât-ı umumiyyesini bir nokta üzerinde cem' etti. O nokta kızı idi. Kızı hep ailenin medâr-ı istinadı oldu. Muhabbet-i ebeveyn sevdâ-yı zevc, meyl-i dünyâ istikbâl-i hayâtı oldu. Gâh bakışını pederine gâh tavr-ı tekellümünü vâlidesine gâh duruşunu zevcine benzeterek imrâr-ı ömr eder.

Cenâb-ı Hakk'ın böyle bir teselli-i cihân-dâne ile kendini mes'ûd ettiğine şükür eylerdi. Kızı o mâye-i ârâm-ı cânı onun için hem mâzî-yi hayât hem istikbâl-i âmâl idi. Zevk ve lezzet denilen ve hemen hayât-ı umûmî-yi insâniyede nâdiren zuhûr eden o tecellî-yi garîb işte temsil etmiş duruyor onu öpmek sevmek onunla bir yerde bulunmak onun sözlerini dinleyerek bakışına yürüyüşüne dikkat ederek tarih-i hayatını okumak o validenin sermaye-yi te'sîrâtı idi.

Fakat bedbahttı büründüğü kisve-yi istitârdan yavaş yavaş görünmeye başladı, kesik bir öksürük o vücûd-u nahîfi zedeliyordu. Artık devr-i endişe hulûl etmiş, artık neş'e bir dikkat-i mütemâdiyeye münkalib olmuş idi. İşte bir buçuk seneden beri o dikkat-i mütemâdiye, ıztırâblar, hâlecânlar heyecânlar endîşeler fevlîd etti. Leyâl dâima bir hâlet -i seheriye ile geçti.

Servet-i Fünûn. Cilt. 2, Sayı. 33, 17.10. 1307 (1890).

6.11.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin şahıs kadrosu, ailesini kaybeden bir kadının kızı ile birlikte hayatlarını idâme ettirmesi şeklindedir. Olaylar bir annenin merkezinde geçmektedir. Kızı ile olan bağı ailesini hatırlatarak geçmişi olan özleminin bir neticesidir. Hikâyede anne ve kızın birbirleri ile olan bağlılıklarını gösteren durum nitelikleri dışında yardımcı karakterler bulunmamaktadır. Kadının aile efrâdı isimleri hâricinde varlıklarına değinilen tipler yer almamaktadır.

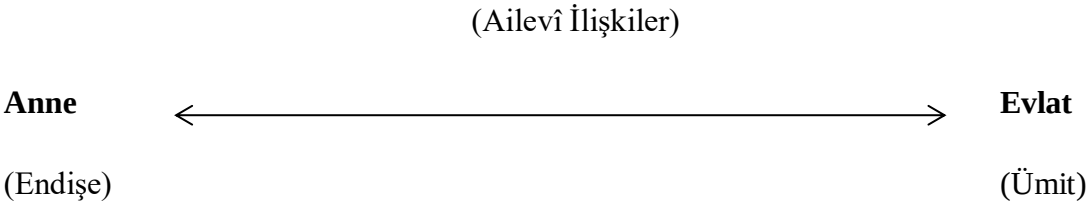
6.11.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Olaylarda bir kadının evinde uyurken birden başka bir odada zevcinin hayalinin canlanması ve geçmişte sürdürdükleri aile saadeti ile duyulan özlemin giderek artırması anlatılmaktadır. Olaylar geçmişe dönük bir seyir izlemiştir. Kadının izdivacını gerçekleştirmesi ve bu sayede kalbinde emel denilen bir çiçeğin açması ile bir kız evlat doğurması anlatılmıştır. Yazar geçmişe dönen ve eski anılarını anlatan bir annenin geleceğe dönük endişelerini, ölüm korkusunu yaşamasını kadının ruh haline atfetmiştir. Olaylar kadının aile efrâdını teker teker kaybetmesi neticesinde kendi içinde duyduğu ölüm ıztırâbını okuyucuya sezdirmek için tahkiye edilmektedir.

Anne ve babasını kaybeden kadının kocasını da kaybetmesinden sonra hayat karşısında güçsüz bir duruma düşmesi, kızı sayesinde hayata tutunması anlatılmaktadır. Geçmişe olan özlem, geleceğe dâir endişelerin çatışması şeklinde gelişen olaylardan oluşmaktadır. Bu nedenle annenin çatışma yaşadığı geçmiş ve gelecek çatışmasından söz etmek yerinde olacaktır:

Annenin hayata tutunmasındaki temel gerekçe kızını dünyaya getirmesidir. Bunu hikayede ‘‘emel denilen çiçek’’ tamlaması ile dile getiren yazar, Anne-evlat çatışmalarını değil karşılaşmalarını ifade etmektedir. Bu nedenle karamsarlık duygusunun bir nebze olsun değiştiği olay parçası kızının doğumu ile gerçekleşmektedir:

6.11.3. Hikâyede Zaman

Hikâye sabah vakitlerinde başlamaktadır. Henüz uykuya dalmış bir kadın sabah saatlerinde odadan gelen bir sesle yerinden kalkar ve başka bir odanın kapısının önüne dayanır zevcinin hayali ile müteheyyic olan kadının daha sonra kendisini geçmişte yaşadığı anne ve babasını kaybettiği henüz yeni evliliğini ifade ettiğini görmekteyiz. Bu da iki ayrı zamanın iç içe geçmişliğini ifade eder.

6.11.4. Hikâyede Mekân

Hikâyelerinde ağırlıklı olarak kapalı dar mekanları seçen yazar bu hikayesinde de odalar arasında geçen olayları başka bir mekana taşımaz. Mekân burada silik kalmıştır ve sadece bir dekor olarak hikayenin bazı yerlerinde adı geçmiştir.

6.11.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyede "O" olarak ifade edilen kişi kadındır. Anlatıcı kadının kendi ruh hallerini yaşıyormuş hissine mâtuf bir bakış açısı geliştirmiştir. Yazar, olaylara hakimiyet gözeten ve geleceğe dönük endişelerini kendi duygu ve izlenimlerini katarak ifade etmiştir. Kadının geçmişte yaşadığı durumlar yazarın kendi inisiyatifinde ve hâkimiyetinde bulunmaktadır.

6.12. SİZ MİSİNİZ?

Ne için ağlıyordu? O ateşîn gözyaşları soluk çehresi üzerinde yuvarlandığı esnada ben ne için elem-i hayat içinde bulunuyordum? Bu ne için neler beni, vicdanımı o derece ta'zîb ediyor iki ki endişe denilen o bar-ı girân adetâ mefkûremi ihlâl ediyor fakat bir damla sirişk icâd edemiyordu. Nazârı gâh mütereddidane bir sûrette nazarımla telakki ettikçe garip bir in'ikâs-ı tefekkür içinde kalıyor ıslak kirpikleri arasından bir bir sûret-i hazînânede nümâyân olan o fikr-i cevvâl altında adeta eziliyordum.

Bir yaz akşamı idi. Güneş henüz âgûş-u gurûba çekilmiş bir teravet-i hususiye bulunduğum yere kadar gelerek beni adeta üşütmüş idi. Bendeki insiyâk, tereddüt ve hicâb gibi iki mâni'-i âmâl ile mündemiç olduğu halde birdenbire kesb-i kuvvet etti. Zîrâ emel-i pîşegâhımda duruyor. Heves-i sevk ediyor, sevdâ rahat bırakmıyordu.

Yavaş yavaş odamdan çıktım. Bir bereket-i beti'iyye ile sofadan çıkarak merdiven başına geldim. Fakat bu yürüyüşüm müterediddidâne değil idi. Zîrâ tereddüt edecek bir mânâ zuhûru müstahil olduğundan merdivenlerden indim aşağı sofanın sağındaki odanın kapısı önüne

geldim garip bir hicap ben de bir eser-i tereddüt husule getirdi. O zaman bir fikr-i hâifâne ile dönmek istedim. Fakat buna kâdir olamadım.

Zîrâ bir hiss-i nedâmet beni o anda mahvedecek derecede kalbimi yakıyor o nedime-i hayatı üzdüğüm kıskandırdığım için ithâm ediyordu. Yavaşçacık kapıyı açtım. Mahcûbâne bir tavır ile köşede oturmuş ağlamaktan gözleri kızararak soluk benzinin tağyirâtına başka bir hüzün vermiş olan o yâr-i cânın yanına sokuldum. Hissettiğim acıların en müdhişi olacak derecede bir vaz'ı-i sitemkârâne ile kıyam ederek yer gösterdi. Bu asalet-i sevdâ artık bendeki seyyiat-i mâhî olacak derecede kavî idi. Nazarım o çehrenin nâtık olduğu ma'âniyi tatkik ederek bir intibâh ânı içinde bulundu.

Nazarında beni sevdiğine fakat benim onun için Bir bela-yı hayat olduğuma dair bir sönüklük yüzünde huzurumla fer-i hayat olduğuna velîkin kalbi için dâi-yi âlam olduğuma âid bir solukluk dudaklarında dört senedir söylediği neşe-i sevdakârânenin ansızın tecellisini bir rekabet hakkında artık cereyan-ı âlâmı nâtık bir tebessüm görülüyordu.

Erimiş zayıflamış fakat metânet-i kalbiyesini muhafaza etmiş olduğundan iddia-yi hakk edercesine bakıyordu bu nazar o dört senelik hatıranın bir icmâl-i tahassüsâtı idi. O da yavaş yavaş kalktı kapıyı sürmeledi ben bu hareketin neyi müntic-i ihtimâline bir münaza'ayı mûcib olacağını düşündüğüm halde birdenbire ayaklarıma kapandı.

O mütenezzil değil idi. Ben mahkûr idim. O ricâsiyle ulviyyet-i evliyesini muhafaza ediyordu. Ben tavr-ı mahkûrânemle derekat-i ma'neviyenin en aşağı derecesi ne iniyordum zira o yer hak sahibiydi ben ondan bir şey istemiyordum bu darbe beni fena halde ezdi tesiri henüz kalbimde olan bir sadâ ile:

‘‘ Beni affedin! Tavrım sizi rencide ediyor. Benden nefret ettiğinizi biliyorum zira nefret ettiğinizi bilsem yaşamazdım fakat o âhir-i hayatına gelmiş bir muhtazırı rencide etmezler. Teselli verirler son inâyet olarak huzûr-u Rabb'ül Âlem'ine kalbi yaralı göndermeyin!’’ dedi.

Oradan çıktığımda bu derece elîm azâb çektiğime kâni idim. Garip değil mi? Ben onu sevmiyorum yalnız ona acıyor idim. Bu merhamet bilmem ne gibi bir hissin ilcâatıyla husûle gelmişti. Artık evde gezindiğim anla mülakkî olduğum anda tahassüsâtım birdenbire heyecâna gelir gayr-ı ihtiyâri der-agûşlar bûseler ile taltif ederdim.

Bu hayf-ı nüvâziş onu bütün bütün zedeledi. Bir gece saat üçe gelmiş uyumamış idi. Sekr beynimi yaralamış idi. Bir hiss-i müheyyicâne ile odamdan kalkarak odasına girdim karyolası

üzerine yatmış soluna dönmüş fakat benzi balmumu gibi sapsarı kesilmiş uyuyordu bunun bir hayat-ı mevt-i iktidârân olduğunu anladım. Gözleri kapanmış, soğuk teneffüsât ile kalkıp inmesini müteâkib garip bir hırıltı çıkarmakta, burun delikleri âlâm-ı cismâniyeye tahammül edemeyecek gibi çabuk çabuk kapanmakta, dudakları her nefes atışında bir kere yanarak harâret-i nefsânî başka bir ateşin daha karıştığını göstermekte idi. O gerdan zaîf ve nâ-tüvânı olacak derecede incelmiş kollar berg ü bârı dökülmüş dal gibi kurumuş göğsü evvelki letâfetini kaybederek adeta siyaha karıp bir sarık içinde kalmış.

Âh! O ma'âni-yi vechiye âlâm-ı fâniyenin hakikaten çekilmeye tenezzül edilecek elemlerden olmadığını işrâb edercesine tağyirât-ı mütenevvic ile bir lisân-ı hâl hâline getirmiş saçları seyrek seyrek şakaklarına dökülerek zaîf halinde başından infikâk eden küçük kansız kulaklarını örtmüş idi. Sevmiyorum ha!

O zaman nedâmetim aşikâr oldu. Bu dünyevî bir cemâl değil idi. Çehresi uhrevî bir letâfet içinde baygın bir halde idi. Ben bu tecellî-yi bekâ-âmuzun tahassüsât-ı umûmiyyem üzerinde icrâ ettiği te'sîr ile adetâ mecnûna döndüm. Onun mezar içinde de böyle bir letafet-i bakiyye ile yatacağını söz söyleyecek olsa yine beni anacağını tefekkür ettiğim esnâda idi ki hafif bir inilti ile döndü zayıflamaya adeta bağırmaya başladı bu feryat bana dokundu Bu bir nükde-i hayât idi. Onu yalnız ben anladım kimseye anlatmadım o zaman ismini çağırarak:

‘‘Uyan!’’ Diye bağırdım.

Hayret-i sırfe içinde olarak kalktı yanakları çökmüş dudakları fart-ı zaîften dişlerini setr edemeyecek bir hâlde olduğu halde bana:

Siz misiniz? Sizi görüyorum diye mütebessimâne bir surette hitâb etti. Bu hitâb benim azâb-ı vicdânımı husûle getiren nidâlardan biridir.

Servet-i Fünûn. Cilt. 2, Sayı, 36, 6. 11. 1307 (1890).

6.12.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

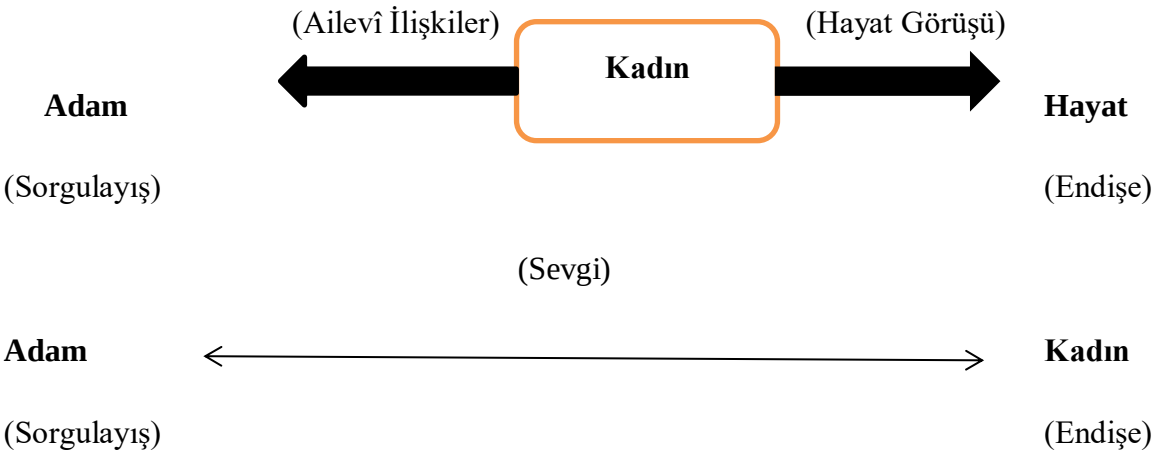
Hikâyede ağlayan birinin ne için ağladığını anlam verilmeyen elem ve ye'is içinde bulunduğu anlatılmıştır. Olaylar birinci kişi ağzından yazıldığı için şahıs kadrosunda hikâyenin anlatıcısı ve "yâr-i cân" şeklinde ifade edilen bir kadının var olduğu ifade edilmektedir. Olaylar iki kişinin merkezinde gerçekleşir. Hikâyede yer alan başka bir şahıs kadrosu bulunmamaktadır.

6.12.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Olaylar ağlayan birinin elem karşısında duruşu ve bu fikrin altında ezilişi ile başlamaktadır. Olayları anlatan kişi kadının ağlayışlarına şahit olarak kendisinin neden ağlayamadığını sorgulamaktadır. Yavaş yavaş odadan çıkan kişi kadını görmüş bu kadının yanına oturmuştur. Kadının mahcûbâne bir tavır içinde olduğuna kanaat getirmiş, kendisinin sevgisinden emin olup olmadığını sorgulamaktadır. Daha sonra olayların birden yükselişine geçtiğini görmekteyiz. Kadının adamın ayaklarına sarılması ve kendisini hak sahibi olarak nitelendirmesi adamın gözünde affedilmeyi bekleyen mahcup bir kişi şeklinde nitelendirilmiştir. Daha sonrasında adamın kadını sevip sevmeme hissiyâtını sorguladığını görmekteyiz. Bu bir merhamet mi yoksa başka bir hissi mi husûle getirmiş olduğunun tefekkürâtıdır.

Olayların son halkasında adamın kadının bütün bütün çöküşünü izlemesi anlatılmaktadır. Kadının birden hayat karşısındaki feryâdı adam nezdinde hayat nüktesinden ibarettir.

Hayat karşısında gözyaşlarına hâkim olamayan kadın, sevilmek karşısında emin olmak istemektedir. Bu nedenle kendisini sevmesini isteyen adam ile olan ilişkileri sevilmek ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

6.12.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede beliren zaman ayrıntısı olarak bir yaz akşamı ifade edilmiştir. Hatıraların dört sene içerisinde gerçekleşmesi uzun bir zaman diliminde geçmiş yaşantıların anlatıcının ifadeleri ile anlam kazanmıştır. Bu hikâyede üç farklı zaman dilimine yer verilmiştir; bunlar hikayenin başlangıcını teşkil eden içinde bulunulan ân, diğeri geçmişte yaşanılan ve dört sene tanışıklığı

ifade eden geçmiş zaman, diğer bir ifade de adamın gece saat üçte kadının odasına intikâl etmesini veren zaman unsurlarıdır.

6.12.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin anlatıldığı mekan bir odada geçmektedir. Adamın olduğu oda ve kadının olduğu odalar farklı mekânlar arasındadır. Odalar arasındaki geçişlerde hikayede ân be ân iz sürülmüştür. Geçişler mekânların değişiklikleri ile ifade edilmiştir ve olaylar arasındaki bu geçişler son derece hızlıdır.

6.12.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâye olaylar kahraman bakış açısı ile yazılmıştır. Bu bakış açısı gereği anlatıcı olayları bizzat yaşayan, olayları gözlemleyen ve olaylara hükmeden kişi olarak hikâyede yer almıştır. Anlatıcının ve olayları yaşayan kişinin aynı kişi olması yazarın şahsî tercihi olup olayların zihnine ve ruhaniyetine vâki bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.13. İLK HEVES

Hengâm-ı şehâbın ezhânda yâdigâr bıraktığı hâtırâttan bahsediyordu. Musahabâtımız hakkında herkes bir türlü beyân-ı mülâhaza ettiği sürede yanımda oturan arkadaşım dedi ki:

Benim ilk defa uğradığım mahcubiyet hakkında size tavsîlât vereyim. Kendisi zâten hissiyât-ı sevdâ-perestîde cümlemize takdîm edecek sûrette sâhib-ı tecrübedir. Hele asabiyeti derece-yi nihâyede olmak cihetiyle her gördüğüne meyleder. Tab'iyen tabi'aten ateş-dil tekellümü hoş bir gençtir. İlk sevdiği çehre hakkında vereceği tafsîlâtı dinlemek üzere cümlemiz ona döndük oda takrîre başladı:

Kış idi kar kuşbaşı yağıyor ön pencereleri buz tutuyordu lakin ben eve geldiğimde saat yarım var idi. O zaman henüz on altı on yedi yaşlarında idi isem de aklım her şeye erer. Fakat validem bana henüz çocuk nazarıyla bakarak misafirleri benden kaçırmamak hususunda ısrar ederdi. Kendisi daha yed-i sâf olduğu gibi vicdanen dahi benim saf olduğuma mu'tekîd olduğundan gece eve gelen misafirlerin yanına çağırır oturur idi fakat henüz bir şey, yâhûd o zaman validemin hakkımda hissettiği sâfiyetten pek de hârice çıkamamıştım.

Ben o gece o kulübede selamlık ta pederin yanında oturmakta iken içeri taraftan bir takım âvaz-i kahkaha işittim. Bu benim için hâl-i lâbüd olan bir mesele hükmünü aldı. Fakat bir

müddet kımıldamak imkânı olamadığından can sıkıntısından patlıyordum. O aralık bir misafir geldi.

Ben yavaşça kalkarak sofaya çıktım artık geniş nefes alıyordum hareme geçecek koridoru tehâlükle aştım. Sofaya çıktığımda karşıki odanın perdesi arasından tereşşüh eden ziyâ oradan doğru gelen velvele orasının misafir odası olduğunu bana ifhâm etti. Artık birdenbire girmek münasip olamayacak öksürük ile vücudumu anlatmakta gayb düşecek, gezinmek havanın şiddetinden dolayı müteassir, eğer bu hareketimde tutulacak olursam mesele değişecekse de merâkını çeldirtecek derecede olduğundan çâr u nâ-çâr karar verdim.

O koca perdeyi yavaşça kaldırarak gözümü anahtar deliğine tatbîk ettim. Şimdi o deliğin daire-yi rü'yete müsâid olan cihatta gösterdiği eşkâli bir kere mülâhaza eden sâğ gözüm nazâr olduğu hâlde gûyâ sol gözümü kapayarak ötekine bir şiddet-i in'itâf verecek imiş gibi durdum. İlk nazârım bir kere orta yerde duran kocaman pirinç mangala ve onun biraz ortasında bulunan çay takımına konsolün ön tarafına soldaki kanepenin ayaklarına musâdif olduktan sonra vâlidemin çehresine iliştim.

Validem benim nîm-mütebessimâne bir surette bulunuyor onlarca muteber olan hanımlık tavrını muhafaza ediyordu fakat onun orada olduğunu gördüğüm anda ufak bir endişe içinde kaldım zira biraz asabi olduğundan odada pekçok oturmaz Bu fikir zihnimden geçtiği anda idi ki nazar-ı tetkîkim karşıdaki mindere oturmuş bir çehreye musadif oldu. Bu çehre benim için bi'l-külliye ecnebi idiyse de vehleten kalbimde garip bir hiss-i muhabbet îkâz eyledi. Artık hedef-i nazarım olduğunu anlayın tekmil-i kuvvetimi topladım. Ona bakmaya başladım bu çehre gayet beyaz münevver idi.

Hemân-ı zülf denecek derecede uzun iki saç perçemi mini mini kulakları üzerinde düşmüş açık nâsiyesi kar gibi bir levha-yı inşâ'a arz ettiği halde ince mukavves iki kaç dahi cazibe ve neşve içinde dönen siyah uzun kirpikli gözleri üzerine dil-firîbâne bir sûrette çekilmiş idi. Ufak âteşîn burnu, kırmızı iki dudak ile müzeyyen dehânı top çenesi hemân-ı göğsüne kadar açık olan gerdanı nazarımda bir levha-yı incizâb husûle getirdi.

Ara sıra söylediği söz kulağıma yâr-i vâsıl olarak bir latîf hâsıl ediyor. Hele bileklerini kâmilen örtemeyen mantosunun arasından nazar-ı firîbâne bir beyazlıkla manzur olan o sâid inip kalktıkça kalbimi halecânlara sevk ediliyordu. Onun solunda bir kadın daha oturuyor idiyse de onunla iştigal artık benim için uyamayacağından ihâle-i nazar bile etmedim.

Ben temâşâ-yı cemâlde devam edip türlü türlü tefekkürâta daldığım esnada idi ki o güzel kadın benim ismimi yâd etti. Zihnin fenâ halde karıştı korktum hemen çekildim koridordan hızlı geçerek pederin yanına gittim. Peder iki misafir ile beraber oturmuştu pederin mütalâ'at-ı hikemiyânesine karışacak iktidârım olmadığı gibi dinlemesinden de hazzetmediğinden oturduğum yerde düşünüyordum. Evvelki mülâhâzâmın bî-esâs olduğuna dâir deliller buldum. Eğer o kadın benim orada bulunduğumu bilmiş ve söylemiş olaydı mutlaka validem yerinden fırlayacak idi. Beni kapının önünde bulamazsa bile koridordan geçerken ben kapının açıldığını duyacak idim velhâsıl kendi kendimi ikna ettim. Bir müddet daha oturduktan sonra yine pederin yanından kalkarak içeri girdim hâl yine eski hâl idi. Ayaklarımın ucuna basarak kapının yanına kadar gittim yine evvelki vaziyeti alarak sol gözümü kapadım sağ gözümü deliğe tatbik ettin eyvâh!

O kadın eski yerinde değil. Biraz sola doğru meyletmiş ben vücudumu sağa meyl ettirdim onun tarafını iyiden iyiye görecek bir vaz' almaya çalıştım. Hemen biraz görmeye başladım. Hırs heves beni çıldırtıyor Ordu dişlerimi birbirine kilitlemiş sol elimi kapının üzerine dayamış olduğum halde tamamen görmeye cehd ediyordum. Bu aralık kadın biraz daha köşeye takarrüb etmek üzere bir hareket gösterince ben daldığım o âlem-i temâşâ içinde her türlü merâsim-i tecessüsü unutmuş adeta kendi kendimden geçmiş olduğumdan başımı kapıya kuvvetle istinâd ettirmiş, elimle daha ziyâde tazyîk-ı icrâ etmiş olduğumdan kapı açılmasından mütehassıl bir gıcırtı hem de uzun ince tiz nağmeli bir gıcırtı peyda oldu.

Hâin kapı çivileri üzerinde tamam bir hareket-i devriye icra edecek imiş gibi kâmilen açıldı. Odanın manzara-yı umûmiyyesi önümde kemâliyle tecessüm etti. Âh âh! Sadâlarını müte'âkib yüze başa kalkan eller hele benim va'zi camdan olur manzaralardan değildi.

Sesimin ön tarafı basık ellerim dizlerim tiril tiril titriyordu az kaldı düşecektim vâlidem benim bu hâlimden bütün bütün şaşırmış yerinden kalkarak:

Oğlum! Bir şey mi var? Diyerek bana mükerrer mükerrer sualler soruyor onun bu safiyane muamelesine mi güleyim yoksa uğradığım mahcubiyete mi aglayım? Arkadaşım bu hikâyeyi bitirdiği anda vâki olan suale:

— Evet o kadın meseleyi tamam anlamış hatta benim eve gelen kadınları gözetlemekte olduğumu dahi hiss ile mes'eleyi vâlideme kadar ismâ' etmiş olduğumdan o tarihten itibaren O da sade yalnız yatacağım zamanlar içeri girerim.

Diye cevap verdi.

Servet-i Fünûn. C: III, Sayı: 63, 14.5.1308 (1891).

6.13.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Bu hikâye iki ayrı olay örgüsüne sahiptir. Olayları anlatan kişi ben şahsı yani birinci tekil şahıs ağzından anlatılmış olup olayların gerçekleştiği ve tahkiye edildiği anılar anlatıcının arkadaşı olan kişinin anılarından ibarettir. Hikayede "Yanımda oturan arkadaşım dedi ki" cümlesi ile başlayan ve hikayenin büyük bir bölümünü teşkil eden bu anı hikâyenin ana fikri ve temasını oluşturur. Hikâyenin şahıs kadrosu içerisine dâhil edebileceğimiz kişiler anlatıcının arkadaşı annesi babası ve misafir diye nitelendirilen kişi topluluğudur. Olaylar anılarını anlatan kişinin görünce heyecan duyduğu ecnebî misafir ile gelişir.

6.13.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Olaylar anlatıcının arkadaşının yaşadıklarını anlatması ile başlar. İlk defa uğradığı mahcubiyet hissinde tafsilatlı bilgiler vermek üzere olayları anlatır. On altı on yedi yaşlarında annesi tarafından davet edilen misafir karşısında oğlunun memnuniyetsizliği anlatılır fakat oturma odasında olan misafirler oğlanın dikkatini celbetmiş babasının yanından sofaya doğru çıkmıştır.

Burada olayların doruk noktasına geldiğini görmekteyiz ki oğlanın ikinci kez aynı şekilde kapıya doğru yanaşması annesinin onun bakışlarını fark etmesi ile yaşanan gerginlik ve kadına duyduğu hayranlık hissi neticesinde olaylar son bulmuştur. Yazar, hikâyeyi soru ile bitirip olaylar çözüme kavuşturulmamaktadır.

Olayların çatışması genç adamın annesi tarafından davet edilen misafirleri görmesi ile başlamaktadır. Misafirlerin gelişi gencin düşüncesinde hem bir çatışma hem de bir karşılaşma ifade etmektedir. Misafirler arasında etkilendiği kadını görüşü ile olaylar yükselişe geçerek annesi tarafından görülmesi ile gerilim yaşanmaktadır. Ana olayların şematize edilişi bu hususta şu şekilde olmalıdır:

(Hayranlık)

Genç Adam ⟷ **Misafir Kadın**

(Arayış) (Güzellik)

Hayranlık duygusu genç adamın nezdinde gelişen duyguları ifade etmektedir. Bu hususta tek taraflı bir duygusal bağlanma gerçekleşmektedir. İlişki ağının tek taraflı yaşanması bir çatışma olarak gerçekleşmemektedir.

(Anne- Evlat İlişkisi)

Genç Adam ⟷ **Anne**

(Arayış) (Otorite)

Annenin oğlu ile olan ilişkileri odaya girmesine izin vermeyişi ile sınırlandırılmaktadır. Bu hususta baba rolü başka bir odada oturan ve silik bir karakter özelliği gösteren biri olarak hikâyede yer almaktadır ve çatışma ilişkisi kurmamaktadır.

6.13.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede zaman unsuru olarak görebileceğimiz tek ayrıntı kış mevsimi olmasıdır. Kahramanın eve geldikten sonra yarım saat geçmiş olması ve misafirlerin eve avdet edişi ile geçen zaman dışında başka bir zaman unsuruna rastlamamaktayız.

6.13.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin mekânı bütünsel bir kapalı mekan dairesinde gerçekleşir. Evin bölümleri odalar şeklinde sınırlandırılmıştır. Misafirlerin geldiği bölüm misafir odası, oğlanın babası ile birlikte oturduğu selamlık, daha sonra kalkarak misafir odasına doğru yol alırken geçtiği sofa ve koridor, kapının ardında yer alan misafir odası, olayların geçtiği mekanlar arasındadır.

6.13.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâye kahraman bakış açısı ile yazılmıştır. Burada bulunan anlatıcı iki kişi olduğu için olayları anlatan kişi kendi kişiliğini gizleyerek anlatma sırasını karşı şahısa vermiştir. Buradan itibâren kahraman bakış açısının ikinci kişiye geçtiği görülmektedir. Dolayısıyla hikâyede anlatıcının gözlem zenginliği hikâyede önemli bir yer tutar. Burada gördüğümüz ve dikkat ettiğimiz diğer bir husus şahıs kadrosu içerisinde yer alan ecnebî misafirin uzun betimlemeler ile anlatılmasıdır. Ayrıntılar bu hikayede kişisel betimlemeler ile sınırlı tutulmaktadır.

6.14. HAYÂL-İ YÂR

Üç sene imtidâd eden âlem-i izdivâcda zevcin vezâif-i askeriyyesini ifâ için ihtiyâr ettiği sefer münasebetiyle bir iftirâk-i vukû'a gelmiş idi. Fakat bu iftirâk ihtimâline o âhir hayata kadar sürecek acılar hâsıl edebiliyordu. Zîra barut kuvve-yi muharribânesini vücud-u beşerde tecribe etmek istiyordu. Zavallı zevc! Azîmetinden bir saat evvel siz zevcesini bir kere der-agûştan sonra kemâl-i sür'atle kapıdan çıktı. Kederinden ye'isinden solmuş hâmi-yi müşfikinden mahrûm kalan zevce pencere arkasından reftâr-ı refîk-i hayatı nazarıyla takip ederek nihân oluncaya kadar durdu. Nihayet bir sayha ile oturduğu minderin üzerine düştü. Feryâdı gayet hazin gözyaşları henüz peyda olan zahm-ı derûnun hararetiyle imtizâc ettiginden garîbâne idi.

Zevc! O vücûd-u muhterem kendinin melce-i amâli iken kelle, top denilen mahâyy-ı hayata siper oluyor. O vücut yine kendini himaye ediyor fakat göz onun metânet-i merdânesini görmek kulak onun âvaz-ı besâletini işitmek kalp onun hamiyyet-i meftûresi müessinini hissetmek meşamm, onun bûy-i metâ'ibi duymak ve'l-hâsıl hissiyât-ı beşeriyyede görülmesi tabî olan inkılâbât-ı rakîkeye iştirâk etmek istiyor. İhtimâl ki kendini bir zamandan beri taziyat-i hayât ifzâsı elinde bulunduran o âgûş bir daha kuvve-yi evliyesini ihsâs edemeyecek ihtimal ki zevcin nazâr-ı tesellî-âveri ona bar-ı hayatı unutturacak hiss-i bedi' atıfeti verecek ihtimâl ki âlâm-i ma'nevîye ve cismâniyesini ona ferâmuş ettiren nâtıka-yı zî-hayât bir daha ona hitâb edemeyecek idi.

Kulağında henüz tanîn-endâz olan o ma'l-i hazîn hissiyât-ı beşeriyenin en galeyanlı en heyecanlı bir zamanını muhtır idi. Zîrâ o hem-ser vefâdâr titrek dudakları sönük solgun çehresi ile (Belki görüşemeyiz) demiş ve bunu iftirâk-ı ebedî iki kalbi birdenbire pâreleyecek sûrette te'sîrât-ı zâlimânede bulunmuş idi. Bî-çâre kadın ağlıyordu. O girye-i teessür bir nev'î teselli ile sükûn-pezîr oldu. O teselli (olsa da olmasa da iki kalp birbirini arar bulur) cümlesiyle hâtime bulmuş idi.

Akşam olmuş tabîatin bir bedîâ-yi hüzün-âveri olmak üzere telakkî edilen gurûb-u elvân zaifesinde şuâât-ı hafîfesinde kuvveti dahi gaip ederek enzâr-ı müteredde ye yalnız semânın gittikçe koyulaşan renk gerdûnu rehber-i harekât olmak üzere bırakmış idi. Kadın henüz merâret-i firâka alışmış hemân i'tilâf etmek üzere bulunmuş iken hânenin kapısı birdenbire çalındı.

Bir postacı tedkîkat-ı evliyesini îfâ ederek bir mektûb bıraktı. Bu mektûb iftirâktan iki ay sonra gelmiş idi. İntikâlât-ı hâzıranın her türlü îcâbâtında olan bir halecân ile o varâk-pâreyi elleri arasına aldı koşa koşa yukarıya çıktı fakat bir heyecân-ı garîb hücûmuyla odada bir müddet durdu. Derhâl zarfı yırttı. Gözleri esk-i teessür ile dolu olduğu halde okumaya başladı. Mektup şu me'alde idi:

Sevgili Halîlem!

Birbirimizden ayrıldık fakat bu iftirâk-ı merâret, bahş-ı hayât olacak derecede müesser değildi. Belki âilemce mûcîb-i iftihâr olacak bir meziyeti hâiz idi. İskelesine çıktığımız zaman size bir mektup yazmak üzere hazırlandım ise de harekât-ı askeriye buna mânî' oldu. Binâenaleyh yazamadım. Haber alamadığımız cihette ne derece müteessüf olacağımızı biliyorum. Lîkin ne çare?

Müvasaletimizden bir gün sonra meydân-ı muharebenin velvelesi şamatası işitildi. Vezâifini der-pîş ederek müsterihâne bir sûrette ateşe girdim. Zîrâ seni avn-ı Hakk himâyet-i devlet gibi iki şeh-per-i müşfik altında bırakmış olduğumdan dolayı müsterih idim. Çünkü ben dahi o iki himaye-yi âliye altında bulunuyordum.

Harp yarım saat kadar devam etti benim taburumun hücûma ma'mûr olduğu istihkâma yaklaştık. O zaman yine seni hatırladım hayalini görüyordum fakat sen beni göremiyorsun isterdim ki sende zevkinin ne derece fedakâr-ı muhabbet olduğunu görmeli idin. Gülle kurşun gibi her biri uğradığı yeri yakıp mahveden o mermiyât-ı müdhişe metânetini zerre kadar halledâr etmedi.

Yalnız o senin gözyaşların beni titretti ben vazifemi unutuyordum seni düşünüyordum bir kurşun sağ omzuma isabet ederek bana dikkat ve itâ'at-ı askeriyeyi ihtâr etti. Onu müteâkîb bir kurşun dahi sol şakağım üzerinden az derince bir surette yaraladı. Kadın mektubun burasına gelince birdenbire sademât müdhişe-yi kalbiyeye uğradı.

Zevci vurulmuş hem de iki yerinden. Bu ne müdhîş azâb idi. Zîrâ iki yâr-i cân-ârâm cismâniye ve ma'neviye ile bir anda müte'ezzî oluyordu. Tahammül edemedi dizlerindeki kuvve-i bakiyye dahi o kalb-ı hazîne tahammül edemeyerek bütün bütün yığıldı. Tezelzulat-i cismâniye bu bi-tâb-ı firâkı tezyîd etti. Ahvâl-i asabiyede ekseriyâ heyecânı mu'kîb olan feryâd kadının âlâm-ı kalbiyesini musavver olmak üzere kapanık dudaklarını açtı. Kalkmak istiyordu bu mümkün mü?

Ah o gece ! Zevcenin tefekkürât-ı mecnûnânesine vüs'at veren o gece hatîme-yi hayatı muhattar idi. Şedîd bir humma o vücûd-u iftirâk alevini cehennem ateşleri kadar şedîd bir harâret içine atmış. Dimağı bin velvele-yi mechûle içinde kalmış mefkûresi bir hâl-i sâfi tahayyüle dalmış küçük bir hizmetçi kız hanımın şu hâl-i bedbahtîsini seyr ede ede dönmüş bir köşeye büzülmüş idi. Kadın sayıklıyordu nâm-ı zevc vird-i dâimisi olup artık ebediyete nâzır olan o gözler dahi bir hayâli tavaf ediyordu. Bir tebessüm o rûy-u zerdi bir müddet buruşturdu. O vücûd-u nahîf yavaş yavaş kalktı. Gözü karşısında uzun boylu sarışın çehreli hazin bakışlı ela gözlü biraz uzunca bıyıklı dudakları mütebessim irice gövdeli siyah kaputlu çizmeli bir hayali temâşâ ediyordu. Bu hayâl-i timsâl-i cânân idi. Hasta da bir hareket-i mechûle ve mübheme göründü. Zîrâ derhâl o hayâl değişiyordu. Zayıf bir cism-i nâ-tüvân sol gözü bağlanmış, sağ eli birtakım revâbıt-ı muzayyıka ile yukarı kaldırılmış bir farâş-ı âlâma doğru sevk ediliyor

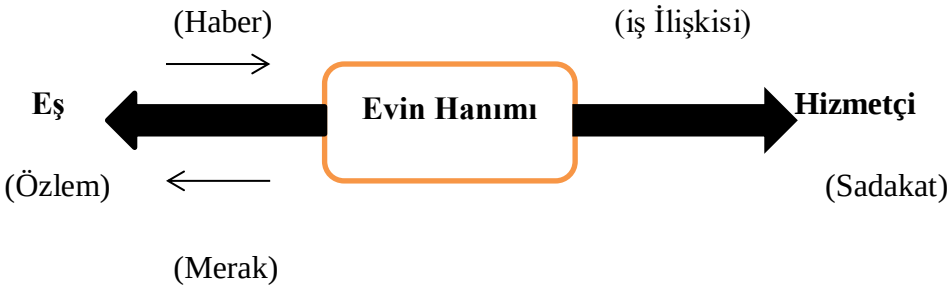
O vüdûd her türlü tefekkirât-ı hâzıreyi unutmuş olduğu halde hazîn, müessîr bir enîn sadrını şişiriyordu. Kadın bu manzaradan fevkalade müteessir oldu. Dâ-ül cümûda uğramış hastalar gibi dondu. Nazarı bu levha-yı zi'mâ'ileden dimdik kesilerek harîsâne bir sûrette tafsîlâtını gaîb etmemek istiyordu. O nûrânî inkişâf birdenbire söndü. Kadın bir zalâm içinde kaldı. Fakat bu zalâm muvakkat değil ebedî idi.

Servet-i Fünûn. C: II, Sayı: 43, 26.12.1307 (1890).

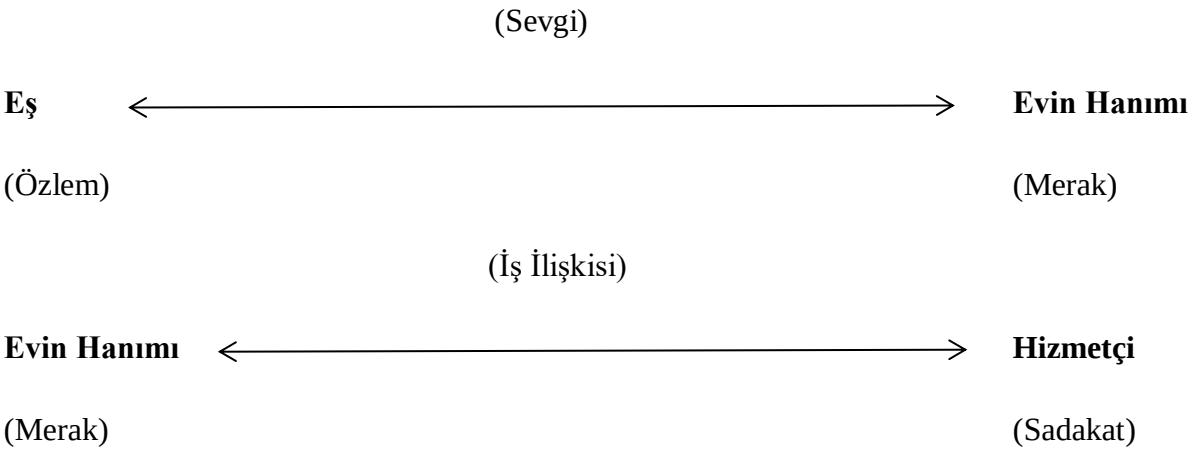
6.14.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyede olaylar karı ve koca arasında geçmektedir. Hikâyenin ana şahıs kadrosunda kocası ile ayrılık zamanı gelmiş zevcenin hikayesi anlatılmaktadır. zevc askerlik vazifesini yapmak üzere eşinden ayrılışı ile bilinir. Yazar, zevci karısının gözünden nitelendirmiş, hikâyede betimlenen unsurlar olarak adamın uzun boylu, sarışın çehreli, hazin bakışlı elâ gözlü, uzun bıyıklı olarak nitelendirilirilişi söz konusudur.

Karısı ise bu durum karşısında son derece bedbaht olarak nitelendirilmiştir fakat aralarında olan asıl bağlılığın iki kalbin birbirini arayıp bulması ile muvaffak olacağını bilmesidir. Hikâyenin bir kısmında görülen diğer bir kişi hizmetçidir. Hizmetçi kadın hizmet ettiği ve hanımına sadık olduğu söz edilen kişidir. Kocasından ayrılan ve yaşadığı buhranı her türlü durumda yaşayan kadın ile hizmetçi arasındaki ilişki hikayede sadece görüş mesafesinde kalmıştır. Hikâyenin diğer bir yardımcı karakterlerinden ise postacı vardır. Postacı iki ay sonra eşinden haber getiren ve mektubun açılıp okunması için olayları başlatan kişidir.

Evin hanımı ve aynı zamanda eşinin zevcesi olan kişinin zevcine olan bağlılığı hikâyede karşılaşmanın varlığına işaret etmektedir. Zevci vazife için gittikten sonra ondan haber alamayışı evin hizmetçisi tarafından teskin oluşu temsil etmektedir. Bu hususta olayların ana şahıs kadrosu şematize edilmektedir.

Evin Hanımı ile hizmetçi arasında gerçekleşen ilişki sadakat duygusu ile birlikte anılmaktadır. Hizmetçinin hanıma itaatinde ona olan bağlılığı dışında bir ilişki ve olay örgüsü bulunmamaktadır.

6.14.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyede olaylar üç senelik bir izdivaç hayatından sonra karısından askerlik vazifesi ile ayrılan adamın karısına yazdığı mektup ve bu durum karşısında bütün haliyle bedbaht olan kadının yaşadığı derin teessürler ifade edilmiştir. Karı kocanın birbirlerine vedâ etmeleri daha sonrasında postacının kocasından mektup bırakması, bu mektuplar karşısında yere yığılarak hizmetçisi tarafından gözlemlenmesi hikâyenin olay örgüsü dâhilindedir.

Kocası askerlik vazifesinde sol şakağından ve sağ omzundan kurşun almış vurulmuştur. Bu olaydan sonra kadının bedbaht ve ızdırap içinde bulunduğu hali tasavvur edilmiş, olayların neticesinde gerçekleşen bu ruh hali betimlemeler ile ifade edilmiştir.

6.14.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede belli bir zaman dilimi bulunmamaktadır. Sadece karı kocanın evlilik süreci hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Kadının postacıdan mektubu aldığı zaman akşam vakitleridir. Adamın askerlik vazifesini ifâ ettiği süreçte hangi dönemde ve hangi şartlar altında savaştığı ve savaş sürecinin kronolojik bir seyri olay örgüsü içerisinde yer almamaktadır.

6.13.4. Hikâyede Mekân

Olayların geçtiği mekân evdir evde gerçekleşen olaylar hikâyenin iç mekânını ifade eder. Hikâyede geniş alanlar bulunmamaktadır. Yazarın şahsi görüşü dahilinde ve edebiyat anlayışı cihetiyle alanlar sınırlı dar ve kapalı olarak seçilmiştir.

Hikâyenin mekanları dar sınırlı ve kapalı mekânlardır, adamın karısına yazdığı mektup iskelede gerçekleşmektedir. Savaş alanının olduğuna dair bir ayrıntı söz konusudur ki adamın savaş içerisinde askerî bir harekâtın başladığını ve tez vakitte yazamadığını anlatışı hikâyede yer alan mekân unsurlarıdır.

6.14.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyede anlatılan olaylar gözlemci bakış açısı ile yazılmıştır çünkü hikâyenin genelinde sevdiğimiz ve özellikle kadının gözünde canlanan adam imajı kocasının dışsal görünüşü ile sınırlandırılmıştır anlatıcı olaylara her ne kadar vâkıfmış gibi görünse de hikâyede yer alan şahısların düşüncelerini ve hislerini ifade etmek konusunda geri planda kalmaktadır.

6.15. HASTA-İ HİCRÂN

Üç buçuk aydan beri ruhen tebdîlat-i ciddiye içinde kalmış idi. Gâh geceleri yâr-i cân edindiği vücudu gelecek diye pencere önlerinde bekler, gâh sabahları bir haber alırım fikriyle öteye beriye adam yollar. Fakat teşebbüsünde muvaffak olamadığını hissederek içleniyordu. Bu hiss-i mahsûs inhilmâk-ı intizâr onda bir nev'î melâl husûle getirdi. Nazâr-ı sâfî iğbirâr-ı kalp gibi bir ârıza-yı asabiyye üzerine sönük sönük in'ikâsata başladı. Dimâğ-ı tâzesi türlü türlü mu'talaâta makr olarak yavaş yavaş endişeler içinde kaldı vücudu rûhen ıztirabat-ı hazırasına iştirâk ettiğinden garîb fakat te'sîri batî bir za'afa dûçâr oldu.

Zaman olurdu ki o nazâr-ı sâf tahayyülât-ı şedîdesi arasında hemen gittikçe kaybolmaya başlayan bir çehreyi görür. Bir müddet -i cüz'iye içinde mesrûrâne temâşâya dalarken o hayâl-i beşûş birdenbire söner fakat bir eser-i nev-zuhûr bırakarak mütâ'laâtı için bir reh-güzâr-ı latîf açardı.

Zaman olurdu ki o dimâğ-ı nâze ilk leyl-i zifâfı tafsîlât-ı mes'adet nümâsıyla birer birer çeşm-i ma'neviyesi önüne getirerek hayat-ı sâbıkanın hiss-i vicdân üzerine atfettiği te'sîrât-ı teselliyât-kârânesi müteheyyic olur. Hadd-i hicrâna yaklaşır yaklaşmaz derhâl tağyirât -ı esâsiyeye uğrayarak göz-i hicrânı düşünüyordu.

Zaman olurdu ki o vücûd-u nâzın vaktiyle mazhâr olduğu der-âgûşların tazyîkât-ı mes'ûdânesini hisseder gibi olarak ihtilâcât ve tezelzülât-ı asabiyeye uğrar. Fakat şimdi kaldığını temâdî-yi ıztırâptan anlayarak birdenbire kalkar aşağı yukarı gezer idi ne çare! Bu dem-i intizâr uzadı. Gün, hafta hafta, ay, ay iki üç oldu.

Yine perestâr amel onu bulamadı. Arada sırada haber alır biraz ümîd-vâr olur fakat o ümîd birkaç gün sonra mahv olarak yine azâb-ı kalbe dalar. Iztırâb temâdî ettikçe i'tilâf husûle geldi. Bu i'tilâf onda bir tesliyet-i gayr-ı muntazıra peydâ ederek sitemkârâne in'itâflarda tezâlümkârâne mukâlemelerde mahzûnâne tavırlarda bulunur idi.

Ne olduysa oldu. O vücûd bu sadme-yi hicrâna tahammül edemedi. Gündüzleri şedâid-i intizâr içinde geceleri zâlimâne hulyâlarda buluna buluna renk-i rûyı attı. Hatta endâm-ı dil-ârâsını tamamen gösteren âyineye bakarken pek ziyâde değişmiş olduğunu anladı. Evet değişmiş idi.

Evvelki turreler muntazam giysiler şimdi gelişigüzel surette üzerine konulmuş sarışın halkaları bir vaz'-ı perîşan alarak küçük kulakları düz beyaz alnı şakakları üzerine düşmüş

ince kaşları biraz daha süzülerek bir zamanlar kemâl-i neş'e ile süzülen ala göz üzerine düşmüş yanaklarındaki o hamret-i latîfe dağılarak ince dudakları ağarmış fakat âteşîn bir nefes arada sırada o mecma'-ı lezâizi o nakl-i hissiyâtı yakarcasına ince ufak kabuklar peydâ etmiş, gözlerinin kenarı hemen belli olmayacak derecede siyahımtırak bir renk bağlayarak çehresini mihnet-i kalbiye erbâbına mahsus bir manzaraya sokmuş idi. Ne olursa olsun mahzûniyet-i kalbiye üzerine tağyîr-pezîr olan çehrede bir bakıyye-yi melâhat nigehbân-ı âmâl gibi durarak bir müsabaka-yı gayr-i muntazâmesini irâe ediyor.

O sadâ-yı mühtez o edâ-yı tekellüm o vaz'-ı ifâde o yâl u bâl-ı nahîf o vaz'iyet-i ser o cünbüş ebrû o harekât-ı sîne o dâim-i latîfe-i vechiye tenâsüb-i tabî-yi zenâne numûne-yi hilkat olacak gibi mûnis görünüyordu.

Bir gün başında ufak bir ağrı hissetti bu ağrı aldığı bir haber-i müessif üzerine idi. Bu elem o ser-i elem-pürveri biraz daha üzünce yatağa düşürdü insan bu hüzn-ü mucessim-i melîhi görünce acır bir söz onun şifâ-sâz kalbi olacak derecede müesserdir. Bir çehre ona her türlü âlâm-ı kalbiyeyi unutturur. Bir muâmele-yi âsıkâne onu yine perestâr-ı amel eder.

Akşam oldu. Odada yanan mum gözlerine sarımtırak göründü. O harre-yi yâr garîb bir manzara-yı siyâh ile göründü. Kendi kendine hasbihâle daldı tezellümâtı arasında :

— Beni sevmediğini bilirim fakat tahammül ile ona galebe çalmaya arzu ettim. O istediği yerde gezer, ben burada elem-i hecrini çeker hasta olurum. Hatırımı olsun sormaz. Peki bunu da çekerim, fakat nedâmetini görmeden ölürsem o zaman mahsun mahsun ebediyete giderim.

Diyordu, hemen dalıyordu evin kapısı birdenbire çaldı; ferâş-ı ıztırâbı içinde bir kere sıçradı. Kulağa hayli zamandan beri o darbeye alışmış idi. Doğruldu, etrafı dinledi, merdivenlerden kuvvetli kuvvetli çıkan bir ayak tâ oda kapısına kadar geldi zavallı hasta! O anda hissettiği sürûru yenemedi. Yataktan dışarıya fırladı lîkin bilmediği bir hiss-i sâik üzerine kanepeye oturdu. O çehre artık turreler içinde değil idi. Kapı açıldı birisi salıntılı bir surette yürüyerek yanına kadar geldi. Edâ-yı 'ıyân-şâne ile :

— Hanımcığım ne yapıyorsun diye sordu kadın bu tavr-ı istifsârı dahi hiss-i kabûl ederek:
— Sizi bekliyorum. Dedi.

Bu genç yüzü gözü kıpkırmızı dudakları yanık saçları perişan üstü başı pejmürde bir halde idi kadının gösterdiği vaz'iyet-i mahzûnâneden iğtiyâbının ne dereceye kadar mûcîb-i keder

olduğunu anladı. İ'tirâf-ı cürm etmek istedi. Fakat muvaffak olamadı. Bir girye-yi tekmîl-ı mezâlimini unutturacak derecede ibtidâ ederek muhtâc-ı tesliyet olan o mahb vicdânı tesellî-kârâne niyâzlarla kendine yalvarttı. Sabah o haste-yi hicrânı iyileşmiş o rûh-u rencîdeyi salâha takrîb etmiş olduğu halde buldu.

Servet-i Fünûn. C: 4, Sayı: 85, 15.10.1308 (1891).

6.15.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin şahıs kadrosunda yâr-i cânını bekleyen bir kişinin tasvir edildiği görülmektedir. Pencere önlerinde beklediği sevgilisi için öteye beriye adam yollayan bir kişinin ifade edildiği görülmektedir. Kadının bekleyişleri adı belli olmayan fakat ollarında intizâr eden sevdiğini bulma ve görme amacını taşımaktadır.

Hikâyenin merkezinde gelişen olaylar hikayenin son bölümüne kadar durum betimlemesi şeklinde ifade edilir. Olaylar bu kadının bekleyişi ile sınırlıdır. "Hanımcığım ne yapıyorsun?" sorusuna karşı kadının "Sizi bekliyorum." cümlesinden anladığımız kadarıyla hikâyede iki karşı cinsin olduğunu söyleyebiliriz fakat bunun haricinde hiçbir şahısa rastlanmamaktayız.

6.15.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyede belirli bir olay zinciri bulunmamaktadır. Sadece kadının bekleyişi ve bu bekleyiş neticesinde kendi üzerinde bıraktığı etkisi yazarın tasavvuruna bırakılmıştır. Durum öyküsü olarak nitelendirebileceğimiz bu hikâyede merak unsurundan ziyade duygu durumunun yansımaları kadının hikayenin başında gösterdiği reaksiyonun hikayenin sonunda yerini mutluluğa sevk edişine bıraktığı anlatılmaktadır. Bu hususta olayların gelişimini belirli bir sıra takip etmemektedir.

Olaylar bir bekleyiş neticesine gerçekleşmektedir. Kadının merkezinde gelişen olaylar, bekleyişin kadının durumsal değişmelerini yansıttığı görülmektedir. Adamın karısını görmek için bir anda gelmesi hikayede birden oluşan ilişki reaksiyonunun göstergesidir. Durağan seyreden olaylar adamın gelişi ile çözüme kavuşmaktadır:

(Duygusal İlişkiler)

Karı ⟷ **Koca**

(Özlem) (Kayboluş)

6.15.3. Hikâyede Zaman

Olaylar kadının mum ışığında kendi kendine hasbihâli ve düşünceleri ile gelişmiştir. Akşamın insan ruhunda yarattığı dalgalanmalar yazarın sözcük seçimindeki tasarrufunu ve tefekkürünü ifade etmektedir. Her şey ruhsal bir çözülüştür. Bu da hikâyede akşam vaktinin olayları çevreleyen ve olayların akıbetini değiştiren anı oluşturmaktadır. Diğer hikâyelerde karşılaşmadığımız bir zaman ayrıntısı olarak hikâyede günlerin haftaları, haftaların ayları oluşturduğu ve zamanın çok hızlı bir şekilde geçişini görmekteyiz.

6.15.4. Hikâyede Mekân

Hikâye metninde yer alan mekân unsurları oda ile sınırlıdır. Hicrân hastalığı içerisinde kadının yatağından tez bir şekilde kalkması merdivenlerden hızlıca çıkması dışında hikâyede mekân unsurları hakkında bilgi sahibi olamamaktayız.

6.15.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâye anlatılan olayları yaşayan kadının bütün ruhî terennümünü bilen bir anlatıcı vardır ve olayların yaşanmasında görgü tanığı bilhassa olayların içerisinde yer alan bir şahıs konumundadır. Hikâye üçüncü kişinin ağzından anlatılmış olup muhteva bakımından durum hikâyesine daha yakın görülmektedir.

6.16. FERDÂ-İ FİRÂK

Arkadaşım dedi ki:

Saat üçte vapur limandan hareket etti. Fikr-i gurbet beni son derece muzdarip ediyordu. Bıraktığım şehr-i emel ve heves muhabbet rahat-ı fikr ve vicdân gibi her biri ayrı ayrı ferde mahsus olan birtakım hissiyât , mahsûse-yi kalbiyeme penâh-ı münferid olduğundan ayrılmak beni sırasıyla mütelezziz eden o çehreleri terk etmek demek olduğundan tahassüsât-ı umûmiyemde bir nev'î melâl-i ârâm-sûz peydâ oldu. Gözlerim yavaş yavaş ayrıldığım o kıt'a-yı vatanı temâşâ etmekte. Dimağım hırmân ve hicrânımın teessürât-ı evliyesi ile meşgûl

olmakta kalbim bilmediği anlamadığı bir nâtıkiyet-i garîbe karşısında mebhût kalmakta idi. Bir gün evvelîsi benim gibi za'f-ı a'sâba mübtelâ olan bir âvâreyi mes'ûd edecek bir haber almış fakat gecesi kendi nefsimi mütâla'at ve mülahazâtımla mağlûb ederek bir müddet mevkute için seyâhati ihtiyâr etmiş fikren elvedâ-yı meşâkk cismen bî-tâb hissen müterediddid bir halde idim. Ruhun tecelliyât-ı husûsiyesi mazhariyât-ı bedî'ası önünde sakin sâker kaldım.

Düşünmek zaten bu dimâğ-ı efsürdenin mâhî-yi ârâmıdır. Bin velvele-yi teng-nây muğberi seyreder. Bin meşgale o velvele-zâr-ı dâimi içinde bulunarak bekâ aramış cân-ı âsayiş-bâl gibi istirâhat-ı dünyevîyeden numûne olacak esbâb-ı bahtiyârîyi unutturmuş olduğundan seyahatimde kelâl-i nefsânî içinde kalmış idim.

Düşünmek bu bî-çâre serin mübtelâ olduğu beliyyât-ı müdhîşedendir. Bin sûret-i perestîde sırasıyla vârid-i hâtır olur. Herbirinin nazâre-yi incizâbâtından ayrı ayrı muzdarîb-i mütelezziz, mütehayyir görünerek endîşe-yi hayat nâmına yorulur. Bin fikr-i elem bir sâniyelik rahatı ihlâl ederek ta'zîbât-ı mütemâdiye altında bırakır.

Vapur Sarayburnu'na takarrüb ettiği esnada bu seyâhatin ne kadar elîm olacağını hissetti. Bedâyet-i tecellî-yi elem şehirde bıraktığı ahbâ-yı müşfikanın fürkati idi. Fakat bu fürkati teşdîd eden bir semâ-yı diğer vâr idi ki ruhum ondan başka surette mütelezziz olur görsem de görmesem de yâd-ı hâtıra kâbilinden olmak üzere ona mensup bir şey üzerinde uğraşarak meserrât-ı fâniyeye uğrar. Âh! Bir gün evvelisi idi beni aramış bulamamış kemâl-i teessürle ufak bir mektup bırakmış halbuki ben onu henüz almış idim bana yazdı. O mektupta Bir nev'î melâl var idi.

Bu melâli tahlîl etmek hayât-ı hazıremi teşhîre hizmet edebilir. O mektup ilk defa aldığım ve benim için eyyâm-ı teveccühüne nişâne addettiğim bir yâdigâr idi. Bu maç'neviyata i'tikâd ederim. Benim hissimi işgal eden telezzîze hizmet eden her ne olursa olsun benim için bir intibâh-ı hususiyeden mâadâ bir şey değildir.

Sevmek bu hayât-ı elem-perverin müntehî olduğu bir neticedir sevilmek o neticeyi mes'ûdiyete takrîb eder. Onun içini insan en sevimli bir şehri olmak üzere telafi ettiği çehrede bir mücâzibe bulur. Bulamazsa meyl-i husûsiyesi te'sîrde kalır. Arkadaşım buraya kadar serd ettiği mülahazâtı müte'akîb başını Kadıköy istikâmetine çevirdi benden saklamak istediği iki katre sirişki gözünü oğmak bahanesiyle sildikten sonra:

— Kardeşim, hayat bâki olsaydı bu derece neşve-dâr olmazdı. İnsanda emel, heves arzû kâm lezzet zevk mes'ûdiyet fikirlerinin tamamen husûlü müddet-i medîdeye müftekir degildir.

Pâ-yı teşebbüs tuttuğu tarîkte istediği neticeye ererse rahat vicdan husule geliyor fakat ne çare terbiye-yi fikriyenin mi diyeyim ne diyeyim? İnsan o neticeye nâil oldukça tahmîk iltizâm eder. İşte rahat ruh o zaman muhtell oluyor.

Dedi. Ben de onun perestiş-gâh olan o karyeye dönmüş idim. Arkadaşımın buraya bir rabıta-yı sevdâ-fürûz ile merbût olduğunu az buçuk anlamış olduğumdan istizâha mecburiyet hasıl oldu dedim ki:

— Sende böyle bir rabıta varken İstanbul'u nasıl terk ettin?

Bu suâlim bî-çâreyi şaşırttı, kemâl-i sür'atle dönerek:

— Bunu hiç sorma zira nereye gittiğimi bilmiyordum. Bu seyahatim ruhen hissettiğim bir mecburiyet-i ilmiye üzerine idi. Bak yazdığın mektupta iki üç gün için beni Kadıköy'üne davet ediyor halbuki onun da dediği gibi benim dû-çâr olduğum mâni' pek şedîddir. Ben bu mâni'i mahvetmek için seyahate lüzum gördüm . Dedi.

Adada gezdiğimiz müddetçe o derece muzdarip idi ki adeta beni korkuttu gece o vücûd-u muhtelîk kâffe-yi ıztırâbâtına vâkıf oldum. Uyku o rûh-u muzdarîbi garip garip levhalar ezhârına sevk ediyordu göğüs belâ-yı işretten tutulmuş, vücudu günlerce imtidâd eden rahatsızlıktan bî-tâb kalmış idi. Vapurda bana tevdî' ettiği mektubu iyice okumamış idim uykum kaçmış olduğundan mektubu okumayı tasvib ettim o mektup şu vechile ibtidâr ediyor:

— Cumartesi günü sizi görebilirim zanlıyla gelmiş isem de muvaffak olamadım halbuki va'd-i âliniz böyle değil idi.

Aldanmak kadar kalb-i garîbi üzecek bir şey olamaz zannediyorum. Bâ-husus münasebet-i sahîhâmızın ibtidâ ettiği günden beri ilk defâ uğradığım bir hâl olduğundan zevâl-i teveccühümüze inanacağım geldi. Fikri bu endişeden kurtarmak devâm-ı teveccühâtınızı isbât etmek için pazartesi salı günleri gûyâ teşrif buyurmanızı niyâz ederim.

Bir mân'i-yi şedîd zuhûr ederse çarşamba günü yine orada beklerim bana evvelce yazmış olduğunuz ve bildirdiğiniz şeylerde hissiyât-ı mütekâbiliyeye riâyet buyurulduğu mevcûd idi. Bu husûsa ra'bet zaten benim için de mültezem olduğundan üç dört günden beri nazâr-ı iştiyâkıma görünme mekânınızı bir şeyle tefsîr edemedim.

Mektubun burasına geldiğim anda idi ki arkadaşım bir enîn-i muharrik ile uyandı. Benim uyanıklığımdan istifade ederek derhal bahsi onun üzerine intikâl ettirdi dedi ki:

— Seyahatim iki netice-yi zâlimâne ile bitti. Bu iki neticenin biri meşâkk-ı gurbeti kendi kendime ihtiyâr etmekliğim diğeri o yâr-ı cânı elden kaçırmaklığımdır.

Zîrâ yârim benim için ferdâ-yı firâktir. Sitemli, çehresi gayet lakayd artık bana temâyül edemeyeceğini mu'len idi. O kadar müsterhemâne durduğum halde yüzüme bile bakmadı ben uzaklaştım yalnız bir kere dönerek baktı sokaklarda ağlayacaktım zira metanetim mahvolmuş idi.

Artık o beni sevmiyor artık beni istemiyor fakat ben onun adem-i sebâtına karşı kemâl-i ciddiyet ile davranmaklığı kavradım. Bak bu gece bana garip bir hatıra yad ettiriyor Mehtap böyle saat beşte çıkmış idi ben odama çekilmiş tefekkürât-ı bedbahtâneye dalmış idim.

Yavaş yavaş bir ayak patırtısı ta odamın kapısına kadar geldi kapı birdenbire açılarak içeriye bir vücut girdi beyaz dekolte gömleği bana bir levha-yı âmâl küşâde etmiş idi. İlk lezzet sevdâ-yı bûse-çîn visâli olduğum zaman duydum işte o günden beri haydi zaman geçtiği halde ben henüz o zevk-i rûh-perverden istifâde etmekteyim. Fakat sabah hûnîn ziyâlarla şu ufku tenvîr ettiği zaman ben eyyâm-ı fürkat ve mihnetimin birinci gününe ermiş olacağım anlıyor musun?

Bir günlük mihnet-i kalbiyemin çehremde hâsıl ettiği alâmet-i keder seni de müteessîf ediyor. İnsan meşâkk ve mütâ'ib-i cismâniyeye aylarca yıllarca tahammül ediyor da yirmi yirmi dört saatlik renciş-i rûha sabredemiyorsun fakat ne olursa olsun ben hayattan âlâm ve mihnetin gâlib olduğuna inandığımdan bu âteş-i tâkat bir endâze göğüs vereceğim dedi.

Bir girye ile yatağına kapanarak saatlerce ağladı. Bu bir rûh-ı muhtell idi. Ma'neviyat onda garîb bir tahassüs husûle getirmiş zihni daldığı girdâb-ı hayretin kenârına kadar geldiği halde bir türlü çıkamamış idi.

Beşerin tahavvülât-ı rûhiyede gösterdiği manzaralar şâyân-ı tedkiktir. Zaman oluyor ki bir hiss-i mükevvenâtı doldururcasına vâsi'görünüyor. Zaman oluyor ki bir gözyaşı ummân-ı ma'neviyatı cûşa getirecek kadar mütelâtım oluyor tetkîk-ı ahvâl beşer ile iştigal edenler bu vüs'at-ı tahassüsâtı bir şeyle tefsîr edemiyor.

Servet-i Fünûn. C: 4, Sayı: 83, 1 Ekim 1308 (1891).

6.16.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

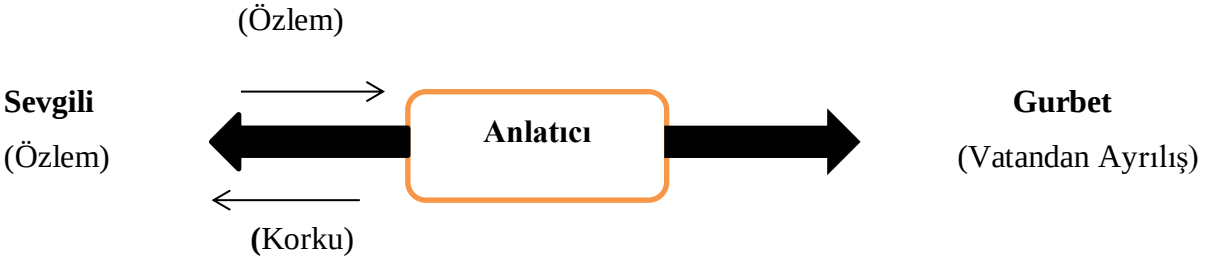
Olaylar birinci kişi ağzından anlatılmaktadır fakat bu kişinin adı zikredilmemektedir. Arkadaş ile olan ilişkileri gösterir ki olaylar bu iki kişinin merkezinde gerçekleşir. Hikâyede yazarın müşterek bir aşk inancı ve sevgili portresi vardır. Manevî bir sevgilinin hayali canlanmaktadır. Süflî bir kadın imajı çizilmemiş, ulvî duyguların hasıl olduğu ilişkiler ifade edilmektedir. Kişilerin nerede ve nasıl tanıştıklarına dair bir bilgi yer almamaktadır fakat ortak bir amaç içerisinde seyahat etme ve bu seyahatten edindikleri izlenimlerin kendilerinde bıraktığı izleri terennüm etmeleri ortak özellikleri içerisine dâhil edilir.

6.16.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâye bir gurbet fikri ile başlamaktadır. Gurbet fikrinin kişiyi muzdarip bir hale sokması ile birlikte farklı çehreleri görme ihtiyacı husule gelmektedir fakat kişinin tanıdığı çehreleri de terk etmek istemeyişi kendisinde melâl hissine kapılmasına neden olmuştur. Vatanından ayrılmak istemeyişi ve ruhunda gözlemlediği manevî elem onu bulunduğu yerden uzaklaştırmıştır. Olaylarda vapurun Sarayburnu taraflarına gitmesi ve burada okuduğu mektubu arkadaşı ile paylaşması anlatılmaktadır. Olaylar içerisinde geriye dönüşler yer almış, yazar arayıp bulamayan sevgilisi hakkında okuyucuya bir nişâne vermektedir.

Sevmek ve sevilmek mefhumlarını bir şehirde bulma cazibesi ile yolunu Kadıköy'e çevirmektedir. İnsanda yer alan neşve, emel heves arzu durumları ruhun uzun ömürlü olmasına delâlet etmektedir. Yazarın inisiyatifine bağlı olarak bu durum İstanbul'dan uzaklaşmak ile mümkündür. Nereye gittiğini bilmeyen kişi sadece ruhen hissettiği bir mecburiyet olduğuna inanarak bu seyahati gurbet ve yâri elden kaçırmak olarak nitelemektedir.

Hikayede ana olay örgüsünün gerçekleşmesinde anlatıcının sevgilisini bulmak için vatanından istemeden de olsa ayrılma mecburiyeti yer almaktadır. Bu nedenle anlatıcının kendi içinde yaşadığı gurbetten ayrılmak istememe çatışması yer almaktadır:

Olayların gelişmesinde vatandan ayrılmak istememe fikri ve duygusu ile sevgiliye duyulan özlemin ve sevgiliyi kaybetme korkusu arasında gelişen tek taraflı bir ilişki ağı söz konusudur.

Sevgili (Aşk) **Anlatıcı**

(Özlem) (Özlem)

6.16.3. Hikâyede Zaman

Olayların geçtiği zaman arkadaşından naklettiği ve gurbete çıkma sürecinin başladığı zamandır. Seyahat zamanları sadece olay örgüsü içerisinde kelimeler ile ifade edilmiş olaylar içerisinde zaman ayrıntıları eritilmiştir. Beraber bindikleri vapurun Sarayburnu taraflarına ne zaman gittiği hikâyede zamansal bir ayrıntı vermemektedir.

6.16.4. Hikâyede Mekân

Hikâyede mekân değiştirme fikri gurbete çıkma hayali içinde bulunulan mekanın memnuniyetsizliği ile ifade edilmiştir. burada ana mekan İstanbul'dur. İstanbul'un semtlerine dikkat çekilmektedir. Mekânlar arasında hızlı bir geçiş vardır.

Vapurun Sarayburnu'na gitme süreci daha sonra olayların bir anda Kadıköy'e çevrilmesi uzak mekan hayaline bir adımdır ve bu seyahat tasavvur edilen ve idealize edilen bir sevgiliye kavuşma ve bu kavuşmanın yazar nezdinde ferdâ-yı firâk olması şeklinde tasavvur edilmektedir. Yazarın Servet-i Fünûn ruhunda ikrâr ettiği uzak diyarlara göç etme muhayyilesi hikâyede tedâi edilmektedir.

6.16.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyede çoklu bir bakış açısı kullanılmaktadır. Hikâyenin ilk cümlelerinde arkadaşından naklettiği bir anısını anlatan kişi olayları bizzat yaşayan ve olayların merkezinde olan kişidir. Daha sonra gözlemci bir bakış açısı ile arkadaşının ağzından cümlelerin doğrudan aktarılışı ve nakledilişi görülmektedir. Olaylara müşahit bir konumda olan yazar yeknesaklıktan kurtulmak için ve tekdüze bir üslup özelliğine maruz kalmamak için olayların yaşanma sürecine iki kişiyi de dâhil etmiştir.

6.17. BİR HÂTIRA-I VİCDÂNİYYE

Pek ziyâde sevdiğim bir refikim de mesâil-i izdivaciyeden bahsediyorduk refîkim mesail-i mezkûrenin vicdâniyâta intikâl eden cihetine gelince müteessifâne bir surette içini çekerek ve bana tavır da hitap ederek:

— Birâder!

Henüz mübâdi-yi hayatta bulunduğum o günlerin bence tahatturu şimdiler kendi kendimden hicâb, nedamet etmek gibi hissiyat-ı tevlîd eder. Fakat bu hissiyat ne derece nâfiz olursa olsun yine o âlemlerde bulduğum halleri unutamam bazı gece evde yalnız kalırım bu tenha-yı tahassüsânımda garip bir halecân husûle getirir.

Oturduğum odanın pencerelerinden bir takım enzâr-ı hâliyenin beni gözettiğini bir takım âzân-ı müdkîkanın mükâlemât-ı kalbiyemi dinlediğini kendi kendime hükmederek beşeriyetin vicdan gibi hakîm ve derece-yi hikmeti nisbetinde dakîk olduğuna inanırım bu i'tikâda zühûl denilse bile böyle bir kuvve-yi ma'neviyenin âdem-i vücûdu kimse tarafından inkâr edilemez insan için kendi nefsi önünde kendi muhakemesi kendi kararı huzurunda ne derece zayıf kaldığını görmek kadar büyük temâşâ olamaz.

Buna temâşâ-yı kalb denilir ki dimâğın mahfûzât ve in'ikâsâsını tebdîl ederek netice hâlinde olduğu halde çeşm-i ma'nevî önünde bulundurur. Bu netice ne kadar mu'lîm ne kadar mu'sîr olursa olsun bir nev'î tezkiye-yi rûh demek olacağı haysiyetle istifâdât-ı ma'neviyeyi ta'mîn eder eğer nazâr bu ana kadar gördüğü tahavvülât-ı tabî'iyeye ve ma'neviyeye maddî bir sûretle bakmış olaydı sathîliğinden kurtulamazdı. Zaten her meslek hikmet'in icadı o dûrbîn-i hakîkatle münâzır-ı beşeriyeyi seyretmek değil midir? Fakat bundan matlûb olan cihet o dûrbîn-i hakîkatin müteveccih olduğu semtteki eşgâl-i mütehavvile ve münâzırı kemâl-i sâfiyetle görmektir. İnsan ne derece hod-kâm olsa yine kendi nefsi önünde belîyât-ı sathiyenin bahşettiği netâ'ic-i hissiyeyi görerek mütegayyir olur işte şu dakika sebebiyle insâniyetin târih-i teşrîhât-ı kalbiyesini yazmak müstahildir.

Garîbdir! İnsan kendi i'tirâfât-ı vicdâniyesini bile mütekebbirâne bir sûrette serd ediyor. Gûyâ bu i'tirâfâtı onu diğer insanlar yanında başka bir rüchan başka bir tevaffuk ile müstesnâ kılacak zanneyliyor. Nefsimce cây-ı tedkîk addettiğim bir cihet var ise o dahi vicdânen zayıf tahakkuk ettiği esnada ahz edilen tavr-ı mahsûsadır.

O nazar gerek vâkıf-ı hâl olsun gerek vâkıf-ı hâl olmasın nazâr-ı zaîfe musâdîf oldukça inkisâfât-ı kalbîyede bir sür'at-ı inkibâz hâsıl olur. Bazen te'sîrât-ı şedîde husûle getirerek yanaklarda humret gözde şaşılık peydâ eder. Bazen gûyâ muhafaza-yı kalb edecek imiş gibi birdenbire sath-ı cildden çekilerek bir levha-yı ızfırâr izhâr eder işte tatbîkât-ı vicdâniyenin en derîn köşeleri bunlardır. İktidâr zekâ-yı beşerde nâkiliyet hiss-i husûsî olduğu söyleniyor fakat derece-yi nâkiliyeti bildirecek henüz bir mikyâs-ı ma'nevî bulunamamıştır.

Ahvâl-i ruhiye bi'l-temâs bi'l-inkişâf bir dereceye kadar anlaşılır ise de nâtkîtta mevcûd olan noksân-ı mühîm henüz zâ'il olmamış ve olamaz da. Bunun içindir ki nâ-takayd en nâzik en rûh-perver -i ahvâl-i ma'neviyeyi ihtizâzı yalnız rûha mahsûs olan bir savta terk ederek belagat-ı ma'nevîyeyi hiss-i sûretinde îfâ etmektedir. Fakat bunun da ehemmiyeti yok if'âl ve harekât-ı gayr-ı makbûle-i insâniyede sâbıka olduğu gibi ma'neviyatta dahi sâbıka mevcuttur.

Mahâkim sâbıkayı esâs-ı hükme bir madde-yi müşeddede olmak üzere idhâl ediyor. Lîkîn mahâkim-i vicdâniyede sabıka bir cinsten olursa ibtidâlarından bir nev'î i'tiyâd hâsıl oluyor. Bence buna en güzel bir tarif îrâd edilmek matlûb olursa dimağ kendi kendine aldanıyor tuhaf değil mi? Bu halde de tenâhî âşikâr oluyor. Dimağ kendi kendini aldattığını da biliyor.

Harekât-ı vicdâniyenin ibtidâlarından gösterdiği şiddet sonraları kesb-i zaif ettikçe o ismet-i cibiliye üzerine konan gubâr derece derece kalınlaşarak te'sîratte âsâr-ı ihtizâz husûle getiriyor. Ben ilk defa hissettiğim bir te'sîri tasvîr etmek hevesine düştüğüm zaman mütebessîmâne bir tavır ile kendi kendime acıdım. Fikrimin henüz çocuk olduğuna i'tikâd ederek insanın bu gibi şeylerden dolayı âlemi velveleye verecek derecede te'sîrata kalkışmasını abes gördüm. Lîkin yine söylüyorum. İzdivâcımın ikinci senesi idi.

O devr-i mühimmede henüz iğbirâr ve infiâl a'lâimi meshûd olmuyordu. Yedi sekiz yüz günlük bir maişetin bende îkâ'ettiği melâl O yeknesak âlem-i mevcûdiyetin fikre bahs eylediği sükûn bence hemen nâ-kâbil tahammül idi. Zevcemi enzâr-ı ihtirâm ile görür başka bir sevgi ile sever onla gûyâ mehâsin-i kalbiyyeyi konuşmaya mecbûr imişim ki cûşiş-i hissiyâtıma ait bahislere giriş mez olmuştum ben başka şey istiyordum ne istiyordum bilir misiniz? Beni bir günlük mülâkâtı aylarca süren firâkı ile düşündürtecek bir tarz-ı diğer! Bu fikir yavaş yavaş hâsıl olmuş değildir izdivaçtan pek çok evvel kazanmış olduğum bir seyyiedir. Zihin o zaman muhakemât-ı vicdâniyeye alışamamış olduğu gibi hakk-ı zevciyet nokta-yı nazârından dahi kendimden bir nev'î tevaffuk hissettiğimden ben bu haktan istediğim kadar istifâde etmeye haklı olduğuma hükmediyordum hem bu istifâdeden beni kim men' edecek?

Arzum yavaş yavaş husule gelmeye başladı vakti de göz aşinalığı olan bir kadına fuarda tesadüf ettim. O zaman üç sene evvelki nazarı mla bir kere daha mütehassirâne nazar eyledim. Nazardan hakikaten müte'essîr olmuş idim. Zaten gönlümde onun için bir hiss-i mütezâyid mevcûd olduğundan hareket üzere olan arzum'a bu münasebetle kuvvet verdim. O gün gâh nazarımda gâh arabamla takip ederek Bağlarbaşı'na kadar çıkardım. Gördüğüm iltifat bana ettiğim bir tebessümden ibâret idi.

Ondan ayrıldığımda mütefekkirâne müteessîrâne bir sûrette hâneme gelinceye kadar o tebessümün nâtık olduğu ma'ânî-yi dakikayı şerh ediyor o güzel çehrenin, o Latif tebessüm ile bir kat daha iktisâb ettiği melâhatı düşünerek ihtisâsımı takviye ediyordum.

Araba tâ evin kapısına kadar geldiği hâlde ben daldıgım o hayalden kurtulamadım kapıdan içeriye girip de zevceme mülâkî olduğum zaman onun da çehresinde bir tebessüm var idi fakat bu tebessümde lezzet bulamıyordum yalnız ruhen cismen bana merbûtiyetinden dolayı kalben hissettiği mesrûriyetin in'ikâsı o tebessümü husûle getirmişti.

Diyebilirim ki gözlerim alışmamış olaydı o tebessümden de safâ-yâb olurdum. Fakat izdivâcımdan ondan gayrı hiçbir kadın kalbimi işgal etmediği cihetle bugün onun muhabbete emeline rakip çıkan kadın ile onun tebessümü arasında bir fark zahir oluyordu birininki muhabbet-i sâfifiye hizmet ettiği halde diğerininki yeni zevki henüz başlamış bir zaman mahdûda maksûr bir maksadı işrâb ediyordu.

Aradan bir müddet geçti lakin bu müddet esnasında ben hayalâtıma kuvvet verdiğim gibi ta'kîb-i emel için evvelce iktisâb ettiğim maharetlerin cümlesini de îfâ ederek bir salı gecesi için söz aldım. Bu va'ad benim için gayrıihtiyârî halecânları mûcîb oldu.

Gün tekarrüb ettikçe zevcemin çehresinde alâ'im-i hüzün ve keder peydâ oldu. Biraz kaş çatacak olsam ağlayacak zannederdim. O dîde bana birtakım ma'ânî nakl eder o dehen bir başka yolda tekellüm eder gibi geliyordu ben bunların cümlesini kendi tereddüdüme kendi şüphelerime atfederek arzumdan geri dönmezdim o gün geldi yola revân oldum artık hali düşünecek iktidarım kalmamıştı kapının önüne gelinceye kadar gah titrer gâh tereddüt eder gah muvaffak olamayacağımı kavrar bir halde idim bir tavr-ı muhterizâne ile girdim artık sürûrum derece-yi nihâyeye vardı. Ah! O tefekkür! Kadının üzerine giydiği ince manto refika'mın mantosunun aynı idi. Ben bir müddet o mantoya bakıp da tanıdığım esnada o perestişkâr-ı emeli hatırladım. Bilmem ne türlü bir te'sîre uğradım.

O tahattur o derece mu'sîr idi ki zihnimi bir türlü mülahazâttan alamadım. O saatte hânede benim vürûduma muntazır olduğunu beni merak ettiğini beni sabahlara kadar bekleyerek muzdarip olacağını düşündüm o çehre-yi hayâli zaman zaman dimağımda yer etti sokakta ayak patırtılarını dinleyerek aldandığını gece gelmeyeceğimden bir türlü kat'î ümit etmeyerek uyusa bile arada sırada uyanarak evi bensiz tenha göreceğini ta'mîk ederken kızımın o minimini çehresini de gördüm.

Perişan bir surette yanmış o masum çehrede uyku hali ile işmizâzlar peydâ olmuş salıncağının ipi validesinin elinde duruyordu bu tahattur bende bir fikr-i mahsûs peydâ eyledi. Adeta neşem kaçtı fakat belli etmekte muvâfık-ı hâl olamayacağımdan duramıyordum.

Refîkam hep hayalimde idi ağlıyordu benim başka yerde olduğumu duymuş o mahsun gözünün yanı kızarmış, zayıf boynu halecânından hınçkıra hınçkıra ağlamasından ezilmiş idi. Bir hareket-i ihtilâciye ile yerimden fırladım. Meğer ben de ağlamışım derhal oradan çıktım kemâl-i isti'câl ile eve gittim. Kapıyı çalar çalmaz açıldı içeriye girdiğimde zevcemin galiba ağlamadan gözleri kızarmış mahzun mahzun bakıyor idi.

Bana o akşam büyük bir ıstırap içinde olduğunu o derece sâfiyâne bir sûrette anlattı ki o tavr-ı mahsûs ebedî sûrette zihnime menkûş oldu. Bende başka bir hiss-i garîb-nüvâzi peydâ etti. Ne çare ki o günden beri ben çehre-yi mahzûn ve sitemkâr gördüm. Her nazârı tereddüdler şübheler içinde olduğu halde bana mün'atıf olur. İşte bu tavr-ı beliğ benim en ârâm-sûz-ı iztırâbât-ı vicdâniyemdir.

Servet-i Fünûn. Cilt: 3, Sayı: 64, 21 Mayıs 1308 (1891).

6.17.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin olayları anlatıcının dostu ile birlikte evlilik meselelerinden bahsetmesi ile gelişir. Hikâyenin anlatıcısı olayları yaşayan olayların içinde bulunan kişidir ki hikayede refîkim diye hitâp edilen kişinin anılarından müteşekkildir. Bir adamla bir kadının izdivaçlarını gerçekleştirmesi ile yakın bir zaman geçmiş olması adamda bir takım fikrî değişimleri beraberinde getirmektedir. Adamın geçmişten bugüne değişen fikirleri nedâmet hissi ile yalnız kalışı şüpheci bakışları kendi üzerinde hissedişi hikayenin şahsını nitelendiren özelliklerdir. Adı verilmeyen kişi insanın kendisine olan yolculuğunu anlatır yalnız kalarak nefsi önünde kendi muhakemâtı kendi kararı ve kendi zayıf kalışlarını hakikat dürbününden geçirmesini içinde bulunduğu maddeci dünyanın hayal alemine kaçışla bir nebze olsun

silineceğine kânidir. Hikâyenin karakteri adeta insanın benlik katmanlarına erişi ile insanın varoluş felsefesini ortaya koymaktadır.

Bu değişim adamın izdivacının ikinci senesi olarak ifade edilmektedir. Evlilik müessesesinin insanın nefsine olan yolculuğunun başlangıç noktası olarak nitelendirilir. Mâişet derdinin hayatın bütün monotonluğundan ibaret olduğunu gösterir.

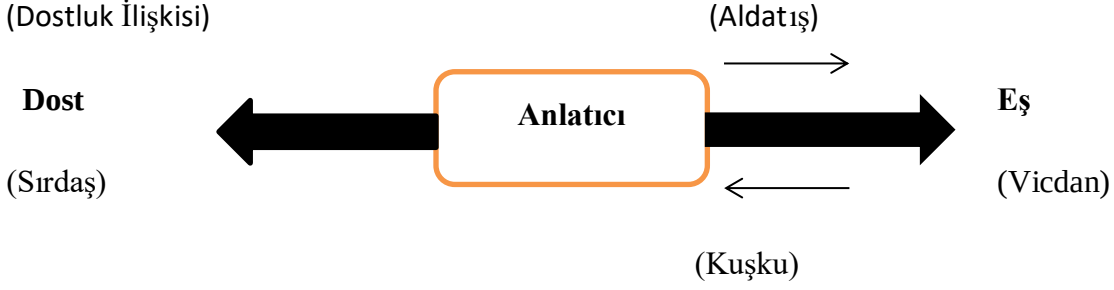
Hikâyenin olayları adamın kendi içsel dünyasında gerçekleşmektedir. Hikâyede kadının aldatılış sürecindeki şüpheleri neticesinde kızı ile bekleyişleri ifade edilmektedir. Hikâyede adamın karısı ile kızını ağlayışlar içinde görmekteyiz.

Hikâyenin diğer bir kişisi adamın fuarda tesadüf ettiği göz aşinalığı yaşadığı kadındır. Nazarında kendisine bıraktığı tesir neticesinde arabası ile onu takip etmesi ve Bağlarbaşı'na gelmesine neden olmaktadır. Kadının adamın nazarında tesire düştüğü ve hikayede yer alan ayrıntı mantodur. Kadının mantosu eşininki ile aynıdır fakat eşine duyduğu muhabbet eski lezzetini kaybetmektedir. Olayları yaşayan diğer kişi ise adamın kızı olan nitelendirilen şahıstır. Bu kişi sadece annesi ile aynı evde yaşadığı hakkında bilgi sahibi olduğumuz kişidir.

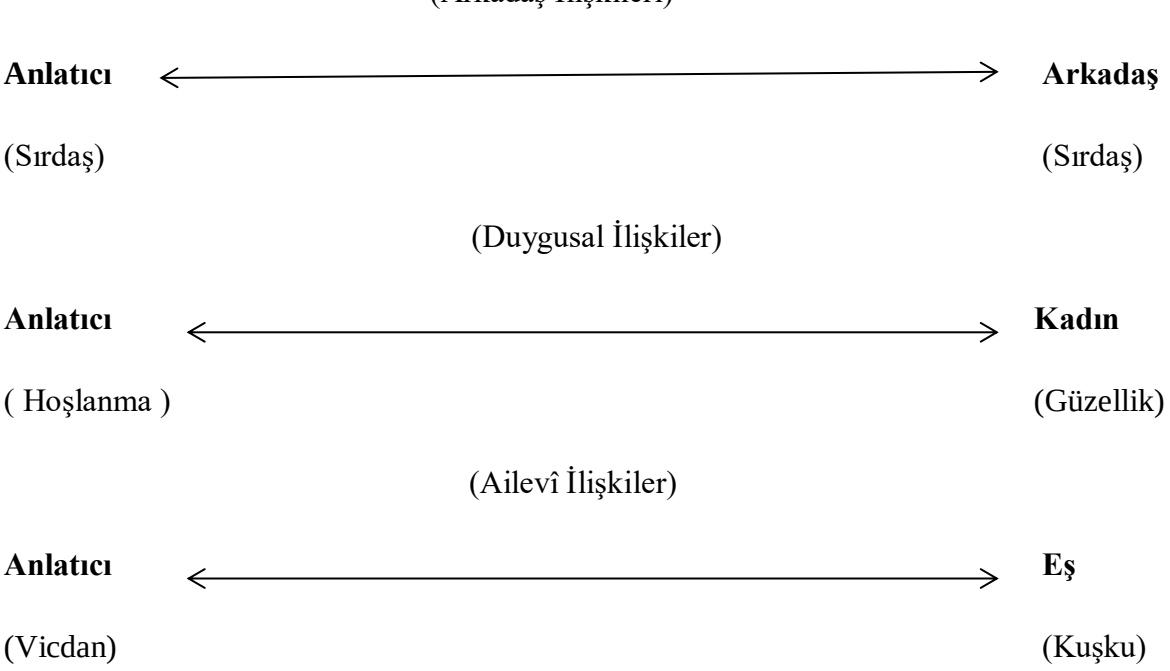
6.17.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Olaylar iki dostun birbirleri ile evlilik karşısında düşüncelerini ifade etmeleri ile başlar. Geçmişten bugüne geçirdiği değişimler hikayede evlilikten önce başlamış evlilik ile beraber devam etmektedir. Adamın karısını sevdiğini dile getirmesi yerini fuarda tesadüf ettiği kadına duyduğu muhabbet ile eski güzelliğini yitirdiğini anlatması şeklindedir. Karısına tebessümünden lezzet bulamayışı ve gün geçtikçe karısının da çehresinin gülmeyişi adamın nezdinde mânâlar nakleder.

Hikâyenin olay örgüsünde bir gün adamın eve gelmeyişi karısı ve kızının sokakları pür dikkat dinleyişleri ile hayal hakikat içerisinde şüpheler içinde kalan adamın sancılı günleri anlatılmaktadır. Adam bunu vicdan ıztıraplarının kendisini bırakmadığına kanaat getirmesi şeklinde ortaya koyar.

Hikâyede karısından gün be gün soğuyan adamın fuarda gördüğü başka bir kadına meylinin daha sonra vicdanen rahatsızlık olarak tebeddül edişi ifade edilmektedir. Dostu ile sırdaşlık ettiği esnada başlayan karşılaşmalar eşinin şüpheleri ile içsel bir çatışmaya dönmektedir. Bu nedenle ilişkileri şu şekilde şematize etmek gerekmektedir:

6.17.3. Hikâyede Zaman

Olayların anlatıldığı zaman iki dostun birbirleriyle iletişimlerinden öncedir. Olayları yaşayan kişi geçmişe dönük bir çıkarımda bulunarak içinde yaşadığı anı ilişkilendirir. Olayların geçtiği zaman evliliğin ikinci senesi olarak hikayede nitelendirilmektedir fakat izdivaç olayının hangi dönem içerisinde gerçekleştiğine dair bir çıkarım söz konusu değildir. Hikâyede süreklilik arz eden ve bir oluşu ifade eden geniş bir zaman dilimi vardır ki gün geçtikçe adamın zevcesi ile olan değişimleri geçmişle aynı kalmadığının habercisidir.

6.17.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin başladığı yer hakkında bir bilgi söz konusu değildir. Olayları anlatan iki dostun birbirleriyle karşılıklı konuşmalarının nerede geçtiğine dair bir bilgi hikayede yer almamaktadır. Hikayede mekan unsurları olarak küçük ayrıntılara yer verilmektedir ki bunlardan bazıları adamın kadını fuarda görüşü ve Bağlarbaşı'na kadar takip edişi ifadeleridir. Yine ayrıntılı olarak anlatılmayan mekân unsuru kadının ve kızının ev dairesi içindeki

bekleyişleri ile merbuttur. Hikâyede sokak olarak ifade edilen açık mekân içerisinde vak'aların yaşandığı mekân olmaktan ziyâde dekor unsuru olarak nitelendirilir.

6.17.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin anlatıcısı birinci kişidir fakat sadece bu kişi ile sınırlandırmak yanlış olur. Çünkü öncesinde olayların merkezinde iki kişi vardır ve bu iki ayrı kişi ayrı zamanları yaşamıştır bu nedenle anılarından yola çıktığımız kişi hikayenin hem anlatıcısı hem yaşayanıdır.

6.18. BİKR-İ HAYÂL

Şebâb, yadigâr-ı enîs bir hâtıra-yı elem bir nişâne-ı hasret bırakarak güzâr etti. Devr intihât-i halûl ettiği halde bile mazinin kalp ve üzerinde vücuda getirdiği te'sîrât gûyâ ruhunda idi. Bir şâibe-yi keder imiş gibi zail olmadı o bir kere sevmiş onunla kanaat etmiş hayata bir şevk ile aşk ve hevâ namına bir hiss ile mazhâriyetine inanmış idi. Evet bir kere sevmiş idi, bu his başka heveslere meyl ettirmeyecek derecede gına- bahş-ı vicdân olduğundan başka bir hatıraya başka bir emel'e düşeceği zamanda bile endâm-ı dil-firîbini göstererek onu îkâz ederdi. Muhakemât-ı kalbiyyesi arasında sevmek kelimesini tek güzel bir surette tefsîr eder, kendi kendine:

Sevmek hayatın sonuna kadar temâdî etmek hassâsını hâ'iz olan bir hisse nâiliyettir. Diyerek kalbinin ilk meyelânında ihrâz ettiği derece-yi tehassürü idâmeye çalışırdı zaman bu yadigâra bu hatıraya bu nişâniyeye dokunamadı hiçbir endişeye hiçbir ızdırap hiçbir heyecan o hiss-i nâziki yerinden oynatamadı. Bilseniz! Bu sevda nedir kadar saf bir surette başlamıştı. Umulmaz bir tehâlük ile o çehre-yi melâhat-i nümûde rabt-ı dil ederek kadr-i hayât için bir derece-yi iştigâl arıyormuş gibi bütün anı düşündü. Ah! O düşünceler o emeller o hayâl-i visâller birer birer nazarından düştü her giryesinde elem-i derûn gözlerinden akarak ruhunu temizledi. Bir zaman oldu ki:

"Mahvoldu hayalimdeki en tatlı emeller" diyerek sevdâ-yı mücerredi ile kaldığını anladı fakat bu hallerin cümlesi ayrı ayrı bir devr-i iktirâb açtı. Bir ıztırâb-ı nihânîden kurtulur kurtulmaz ikinci bir ıztırâb emrâz-ı indifâ'iyeden imiş gibi zuhûr ederdi. Bu tevâlî bu teâkub-u elem onu yavaş yavaş gam-ı hicran denilen mü'essir ateşlere alıştırdı ülfet ettirdi. O kalb-i hassâs şiir ile münasebete başladığı zamandan itibaren sünûhatını bir kisve-yi gâm-alûde bürünmüş olduğu halde gösteriyordu gâh tezâd-ı emele düşerek:

‘‘ Gülsüz görünce şâd olurum gülistânımı

Gamsız geçerse hissederem ben bu zamanımı ’’

Beyiti ile gâh gınâ-yı ma'neviyesini anlatmak fikriyle:

Nümâyân çehre-yi pür mihnetimden feyz-i istiğnâ vâr olsun ömrüm oldukça bu tab'-ı nâzenîn hâlim müfridiyle beyân-ı maksad muvaffak olurdu.

İrcâ'-yı nazâr onu bir temâşâ-yı mu'lim karşısında bırakır gözlerini kapayıp da o perestâr-ı âmâli düşündüğü zamanlar o vücudun her noktasını pîş-i enzâr-ı muhabbetinde tecessüm ettirir adeta görür konuşur idi acaba güzel miydi? Her zaman bir tarz/terz-i tezeyyünde gezer idi.

Her zaman ince yaşmağı arasından bir iki lapiska zülfü görünür her zaman o ala gözleri hafif bir nigâh-ı istirhâm ile süzülür her zaman kirpikleri arasından Bir nazar-ı iştiyâk kurtularak bir anda hal-i gam-nâkini anlatır her zaman sevile sevile öpülecek dudaklarından aşk ve muhabbete dair kelimeler dökülür.

Hülkat bu vücudu en nâzik bir masnû'a-i asabî olmak üzere mazhar-ı hayât ettiğinden ufak bir şeyden üzülünce derhal teessürü belli olur gûyâ bir manzûme-yi âteşîn imiş gibi azade-yi haşv kalmak ister gûyâ temâs-ı infâstan incinir bir şukûfe-yi rebî'i-yi dem imiş gibi en ufak nüfûz-u nazârdan sakınırdı.

Bu kız değil kadın değil şairin ârâmını âmâlini ihlâl edecek tecellîyât-ı ma'neviyenin mücessimi idi. Sâf gül gibi taze gençliğin taraveti, letâfeti arasında mahsur genç onu böyle gördükçe sever, arar bulur, görüşürdü. Yanında söyleyemediği sözleri yazar yollar te'essîrânından ne dereceye kadar hasseyâb olduğunu anlamak için cevap beklerdi hatta yazdığı bir 'arîzada :

— Ben seni gençliğim için değil dem-i şeyhühetim için hazırlıyorum ben senin vücudunla ihyâ-yı şebâba muvaffak olacağım saçlarım sakalım ağarmış yüzüm felaketten buruşmuş vücudum intizâ'-yı hayâttan nişan veren lerzelerle rahne-dâr olmuş fikrim hatırım boşanarak yalnız senin hayalin kalmış olduğu bir zamanda seni bütün âmâlimin nokta-yı ictimâ'ı bütün hevesâtımın muharrîki olan seni görerek kitâb-ı hayâtımın bir de aşağıdan yukarıya okuyarak dünyada geçirdiğim eyyâm-ı muhabbeti mîzân etmek isterdim ben sana âşık değilim; hayatım için merbûtum. Senin bûselerinden senin nevâzişlerinden senin âzârından müteessîr olmak için bende his yok.

— Yalnız seni sevmek için mütehassisim yalnız seni görerek yaşamak denilen bu maişet-i ilmiyeyi unutmanı arzu ederdim ben daimi bir muhtazırım.

Demiş idi. Bu sözler onun nakş-ı vicdânisi idi. Zaman bu yâdigâra bu hatıraya bu nişâneye dokunamadı. Tam on beş sene göremedi fakat o hayal bir türlü söylemedi o bî-vefâ imiş. Kaçtı görünmedi. Başka bir âgûşa düştü. Başka bir yed-i harîse esîr olarak hicâbından çıkamaz oldu. Başka memleketlerde başka sahillerde başka denizlerde geziyordu genç ihtiyarladı fakat o hayâl-i tarâvetini muhafaza etti.

O hayal onunla beraber yaşamıyordu. O vücut bir başkasıyla yaşadığı gibi hayâli de bî-çârenin kesb-i hiffet etmek bilmeyen tahassüsâtı arasına gizlenmiş her türlü ta'rîzden nisyândan masûn olarak yaşıyordu. Bu bir ömr-i hayâli o bir bikr-i hayâlî idi. Tam on beş sene zarfında yine kendi kendine:

Sevmek:

Hayatın sonuna kadar temâdî etmek hassesini hâ'iz olan bir hisse na'iliyettir. Tefsiriyle dem-güzâr olarak onun gam-ı hicrânına tahammül etti. En büyük muhâtaralara düştü. Bir gün onu artık ölmüş diye hayal ederek ağladığı esnâda birdenbire durdu. Bu girye ile hayâlinin de mahvolacağını artık onun da yaşayamayacağını düşünerek esası olmayan bir şeye inanmaktaki mahzûrun ne kadar büyük olduğunu kalben Âh! O rencide-i kalbiyeyle beraber tasdik etti.

Fakat ne oldu? Neden o hayâl-i rengîn gittikçe sönüyor neden o fikr-i ateşîn evvelki tehassüsâtı bulamıyor neden o gönül bu ateşlere dayanabiliyor neden o dîde-yi mütehassür eski fürûtâbını iktisâb edemiyordu. Acaba o hayât-ı pejmürde pek ziyade hırpalanmış mı idi saçları beyazlanmış yanaklarını örten sakalı kırlanmış gözlerinin yanında bir takım derin çizgiler peyda olmuş alnı uzun kalın kıvrıntılı ile bükülmüş bî-çâre emel düşkünü tasavvur ettiği ma'nâdaki hisse düştüğü halde bütün ömrünü hayâl ile geçirdi. O hayâl nümâyiş-i ma'nevî o tecellî-yi dimâğı onu aldattı onu kahredecek derekelere indirdi. Onu hayattan teberrîd ederek ciddiyetini bozdu ihlâl etti. Hala seviyor mu idi? Hayır sevmek için hissiyatta teceddüd lazımdır evvelki hissi ile kalmış onu bir tabî'at-ı sâniye ittihâz etmiş idi.

Sevdâya aşka alışmış bunların verdiği azâba sürûra katlanmış kâmilin tasavvur ettiği merh-i sükûnesinden birinin şekline değil ise de tabiatına girmiş idi herkese vücuda irtibatından bahs eder fakat kim olduğunu anlatamaz kendisine nasihat edenlere:

‘‘ Her şebî gûyem ki ferdâ terk în sevdâ konem

Baz çün ferdâ şeved imrûz hem ferdâ konem ’’

(Her gece yarın bu sevdadan vazgeçeceğim diyorum ertesi gün olunca bugün yine yarına erteliyorum.)

Tarzında mukâbele eylerdi. Bu müddet-i hicrân nasılsa bitecekmiş

Bu yaz onunla zaman-ı harâret son derecede. Göksu' da geziniyorken o çehre-yi hayalinin gözü önünde tecessüm ettiğini gördü. Solmamış o tarz-ı tezeyyün yalnız saçları görünüyor. Yine o ala gözler biraz sönmüş yine o nazâr-ı istirhâm fakat gayr-ı mu'sîr yine o pür-nâtıka dudaklar fakat evvelki gibi gülgûn değil o nihâl-i taze pür-berg ve bâr olmuş yanında iki nevresîde var o sâfiyet uçmuş o tazelik yıpranmış mahsur olduğu tarâvet ve letâfetten kurtulmuş bu görünüş o şûrîde dili zedeledi.

Eski hayâlini kaybetti şâiri tanımadı göz göze geldikleri halde yine teşhis edemedi galiba o da eski bir hayal sahibini arıyordu. O bikr-i hayâli bir anda kocadı zamana kim tahammül eder ?

Ben istediğim kadar zaman bu yadigâra bu hâtıraya bu nişâneye dokunamadı diyerek feryâd edeyim. Mümkün mü? On beş senelik sebât bir anda mahvoldu. Bî-çâre o anda gam-ı hicrânın onun bûselerinin nüvâzişlerinin âzârının ne derece şedîd olduğunu hissederek bir muhtazır-ı dâimiye has olan bir âh-ı derûn ile düşe kalka âşiyânına kadar gelebildi. Kapıdan girerken uğradığı herc ü merc nefsâni arasında :

"Mahvoldu hayâlimdeki en tatlı emeller." diye söyleniyordu.

Malûmat. Sayı: 21. 2 Kasım 1311 (1896).

6.18.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin şahıs kadrosu içerisine dâhil edebileceğimiz kişiler hikâyeyi anlatan ve olayların içinde yaşayan kişidir ki bu kişinin adı zikredilmemek ile beraber şairlik vasfını taşıdığına kanaat getirdiğimiz kişidir. Bu kişi sevmek anlamını sorgulayan ve bu mefhumun uzun uzadıya betimlemelerine hâiz bir fikir geliştirir. Hayatında bir kere sevdiğine iktifâ eden ve hikâyenin çok yerinde zikrettiği bu durumun timsâlidir. Bu kişi bir şair hassasiyeti ile idealize

ettiği sevgilisini arayıp bulmak mücadelesini içinde yaşamaktan başka çaresi olmayışından dem vurur. Mâzi onun için en önemli etkendir ki zamanın ne getireceğini ne ile karşılaştıracağını bilemeyişi ile hayat karşısında bedbîn durur.

Hikâyenin odağında sevilen rolünde olan kadın bütün emellerin lâyıkı olarak nitelendirilmiş bir nevi şair tarafından terennüm edilmiş olarak yaşmağı ve sarı lapiska zülfü ela gözleri süzgün bakışları şairin emellerini ihlal edecek güzelliği hâizdir.

6.18.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Olaylar bir akşam vakti elem ve hasret duygularının kişide bıraktığı duygular ile başlar. Olayların içinde bulunan kişi sevmek mefhumunu uzun uzun izâh ettikten sonra emellerini dile getirir ve arayıp bulduğu ve görüştüğü sevgilisini tasvir eder. Adam ile kadının olaylar dahilinde neler yaşadığı hakkında malumat sahibi olamamaktayız.

Durum hikâyeciliğinin ağırlıkta olduğu bu hikâyede sevmek karşısında adamın nasıl bir bakış açısı geliştirmiş olduğuna kanaat getirebilmekteyiz. Sevgi, bu hikâyede nefsâni arzuların süflî emellerin dışında tutulmuş ulvî bir tecellîye mazhar olmaktadır.

Hikâyenin düğümlendiği bölüm sevgilinin bir anda kaybolması ve tam on beş sene görünmeyişidir. Başka memleketlerde sahillerde denizlerde geziyor olması hikayede ifade edilmektedir.

Hikâyenin başlığını da temsil eden ve ana temasını oluşturan sevmek karşısında "bikr-i hayâl" arayıp da bulamayışın adıdır. Hikâyenin olayları arasında hızlı bir zaman geçişi vardır ki tam on beş sene geçmiştir. Bu uzun yıllar içerisinde kadının bambaşka biri olduğunu değiştiğini ve kendi içinde sevgiye bakışını sorgulaması görülmektedir. Hikâyenin en önemli unsuru değişimdir. Aşığın nazarında bu değişim şüphelerin, arayışın, sorgulayışın argümanıdır.

Hikâyenin çözüm bölümünde adamın Göksu'da gezinirken hayalinde tecessüm eden kadını eski hallerinden eser kalmamış bir şekilde görmesi ile son bulur. On beş senelik bir sebat bir anda mahvolmuş ve zamana yenik düşmüştür. Hikâyede kahraman anlatıcının sevdiği kadını on beş sene zarfında bulamayışında ümitsiz bir tavır görülmektedir ki bu durum zamana yenik düşen bir kişinin ardında kalışı ifade etmektedir. Geçmişe duyulan özlem sevgilinin aranıp bulunmayışının neticesidir.

(Değişim)

Anlatıcı/Kahraman ⟷ **Sevgili**

(Geçmişe Özlem) (Gurbet)

Olayların sonuca bağlanışında kahraman anlatıcının kaderine boyun eğişi ve geçmişin bir daha gelmeyişindeki kabullenişi ifadeleri kahramanlar arasındaki değişim olgusu ile açıklanmaktadır. Bu durum iki sevgilinin uzun bir zaman sonra karşılaşmalarının eskisi gibi olamayış gerçekliğinin ifadeleridir. Hikâyede bu iki ilişki ağı dışında başka bir durum görülmemektedir.

6.18.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede zamanlar arası geçiş hızlıdır. belirtilen zaman dilimi on beş sene olarak ifade edilir. Zamanlar arasındaki bu hızlı geçiş hikâyenin olay unsurlarının durumlara göre daha azınlıkta kalışını ve hikâyeyi nitelik bakımından durum hikâyesine yaklaştırması ifadeleridir.

6.18.4. Hikâyede Mekân

Hikâyede mekânlar arası geçiş vardır. Sevilen kişinin başka memleketlerde başka sahillerde başka denizlerde gezinmesi ifade edilir. Bunun hâricinde mekân unsurlarına değinilmemiştir. Sadece adamın sevdiği kadını Göksu'da görmesi ayrıntısı vardır. Yazarın seçmiş olduğu mekânlar İstanbul'un gözde mesire alanları olarak nitelendirilmiş, yazar bu vesile ile toplumu ve toplumsal çevreyi deforme etmemiştir.

6.18.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyede kullanılan bakış açısı hâkim bakış açısıdır çünkü anlatıcı yazar, olaylara hâkimiyet kurmuş kişinin düşüncelerini bilen ve içsel sorgulamalarını bir nevi yaşayan kişi olarak görülmektedir. Hikâyede bir gün adamın sevdiği kadını ölmüş diye hayal etmesi bu hayalin içerisinde kurduğu dünyada gerçekleşir. Hikâyenin içerisinde yer alan şiir parçaları üslubu zenginleştiren bir unsur olup şairin bu şiirlerinde sahip olduğu zihniyeti göstermesi bakımından önemlidir.

6.19. ÂH-I NİGÂH

Bu kadar teessür-i bahş-hâtır olacak bir bedî'a-yı cümle tesadüf etmiştim. Nazar cebîn-i pâkini örten kumral kıvırcık perçemlerinden süzülüp de vechin mütemmim-i tenâsüb ve zarâfeti olan ince az münhanî uçlarına doğru bitmemiş gibi görünen kaşlarına in'itâf etmeden evvel sabâhat-ı evlâ-yı beşeriyeti andırır bir beyazlıkla müntehâ-yı arz dil-âviz-i kemâlinde dolaşır Yârab! O ne levha-yı tezâd âferin!

Saçları daimâ bir vaz'-ı dilâşub ile biraz öne meyyâl omuzlarından dökülür reng-i rûyu safvet medârı ile uyuşamayan bu karaltı arasında top çehresi Âh yine o cebîn-i pâki o uçlarına doğru bitemeyen kaşları o sabâhat-ı evlâ-yı beşeriyeti andıran beyazlığı o güzel dudakları görünür, güzel hilkatin en nâzik en san'atlı en müesser en ziyâde te'sîr-i bahş-hâtır olan gözlerine bakamaz.

O sîmâ nedir? Enzâr-ı iştiyâk olacak kadar bir mahremiyet-i âşıkâneden dûr kalan o çehre nedir? İnsan bahara karşı acır mı? Bûse-gâh-ı emel olacak yere gözyaşı dökülmez affeden bu cemâl-i zindeyi bu nâzenîn hayâl-perveri bir kere daha tasvîr edeyim fakat nasıl?

Yine o kumral saçlarından yine o cebîn-i pâkinden yine o ince kaşlarından yine o sabahat-i nâdireden bahsedeceğim ben onu her vakit görürüm, her zaman odamdan içeriye girerken gûyâ dûş-u tahammülünde bir bâr-ı ıztırâb var imiş gibi mütemâyil görünür. Küçük gülgûn parmaklarla müzeyyen olan elleriyle bir şeyler arar en afîf bir çehreye yakışan tebessümlerle bana sesime doğru gelir.

O zaman yine nazarım o perestîde-i samimiyi baştan aşağı süzer. Fakat o sevdiğim saçlar en haylaz an sâfiye bir zevci leyâl-i muhabbetinde bûy-i nisâr-ı tabîiyesiyle hâne-yi bend edecek olan giysû-yı ham-beham o melâhat- nümûn nakş-ı siyâh-ı ezeliyeden mahrûm gibi görünen o nâsiye-yi sefîd-i taraf benâgûş-u zarîfinden neb'ân eden nûrân yanaklarından derece derece dağılan reng-i dil-pezîr-i cemâl dudaklarından dökülen nâtıka-yı hazîn gerdanından tâ harîm cismine kadar serpildiği âşikâr olan tenâsüb-i fıtrî fakat vaktinden evvel kurumaya yüz tutmuş bir nihâli andıran o yâl, bâl bî-hırâm vakit vakit karşımda durur. Dolaşamaz bir hatt-ı muavveci takip ederek gider gelir hayatının her saniyesinde bir istikâmet-i mechûleye doğru gidenlerde görülen bir tereddüd içinde gezinir, beni okşar elleriyle yüzümü âh!

Ekseriyâ yanaklarımı okşarken yâ gelerek gözlerime dokunur hezîmet-i noksaniyeye uğrayanlarda me'yûs-u emel olanlar da nâ-ümîd kalanlar da görmeyenler de manzûr olan bir telâş ile derhâl çekilir.

O zaman o giysû-yu ham-bahemde bir ihtizâz o zaman o nâsîye-yi pâkte bir iki hatt-ı keder o zaman o sîmâ-yı cemîlde bir humret-i mütezâyide, o zaman o güzel dudaklarda bir irti'âş onu o zaman dest-i fıtratın gûyâ tertîb ve tasnî'de bir eser ihmâli gibi nazara hazîn gelen beyaz örtülü ince ince hutût-u dem ile bulanık gûyâ maddiyattan müteneffir imiş gibi maneviyat-ı kalbiyeye tevcîh-i nigâh eylemiş olan gözlerinde aşağıdan yukarıya doğru bir hareket hâsıl olur.

Bu üzüntü bu melâl-i derûn birkaç def'a göz kapaklarını oynatmak bir eliyle açık parmaklarıyla göğsünü yoklamak gözünün kenarlarında birkaç buruşukluk peydâ olmak hızlı hızlı nefes almak, göğüs geçirmek durmayıp yerinden kalkmak gibi hallerle geçer, bazen o dîde-yi intifâ-pezîrden o çeşm-i bî-ferden o beyaz örtülü gözlerden bana doğru şu'âî zâif ma'kesi mefkûd dağınık perişan cihet-i in'itâfı mechûl maksadı meşkûk bir nazar geliyor zannederdim.

Yanıma yaklaşır kasr'ül basra uğramış da göremiyormuş gibi merdümün perde-dârını tâ gözlerime diker o zaman bende bir aks-i te'sîr vücûd bulur kendi kendime o görmüyor bari ben de en mu'sîr bir nüfûz-u nazar olsa da mer'îye maddiyeyi tâ kalbine kadar îsâl edebilsem diye hazînâne düşünürüm.

O gecede bu türlü tasavvurlar içinde idim yine yanımda duruyor yine o levha-yı bî-misal-i tezad karşımda bulunuyordu. Beni sever benden pek haz eder ben onun derd-i bî-devâ-yı zâhirisini bildiğim için benden hiçbir şeyi kıskanmaz bana işittiği müzeyyenât-ı nisvâniyeden her birini ısmarlar hediyelerimi güle güle kabul eder çantasını bana teslim ederek kefâyet edecek kadar para almaklığımı rica eder benimle şakalaşır duyduğu hikayât-ı garîbeyi anlatır, dinlediği romanları muhtasıran söyler fakat en ziyade sevdiği mûsikîdir o lehn-i ârâm-söz o nâğâmât-i kalb bâ-husûs Şarka has olan o edâ-yı hazîn ona pek ziyade dokunur ağlar ağlar mı artık o menba'-ı saf kurumamış mı?

Onda nazar var mı gözyaşları tehzîb-i inzâr için yaratılmamış mı? Hayır ağlamaz gözyaşları onun lisân-ı hâli değildir ondaki lisân-ı hâl gözleridir ben ağlarım o benim sirişk-i teessürümü görmez lîkin sükûtumdan anlar.

O gece ikimizin de giryân giryân bir köşede kaldığımız o gece ona büyük bir müjde ile gelmiş idin en güzel en ruh-perver şarkılarımızdan birini seçmiş idim ben onun hatırı için önüme gelen musiki meraklarından şarkı öğrenir ona öğretirdim O da udunu almış beni dinliyordu.

Âh bilseniz sazı kucağında iken ne kadar şen durur gûyâ zâde-yi tab'-ı hazînini der-âgûş etmiş gibi neşelenir başını bir tarafa eğer parmaklarının arasına mızrâbını sıkıştırır yavaş yavaş başka bir tarzda başka bir edâda çalar o gece bana peyrev oluyor mızrâbıyla sesimi ta'kîb ediyordu meşk ettiğim şarkı:

"Aşk âteşi sînemde yine şu'le-feşândır

Şevk-i ruh- ı dildâr ile çeşmim dolu kandır"

Beyitiyle başlayan ara nağmeli bir nihavend idi. Bir anda nağâmâtı zabt etti fakat güfteyi bir türlü ezberleyemiyordu muttasıl okuyor:

‘‘Aşk âteşi sînemde yine şûle-feşândır

Şevk-i ruh-ı dildâr ile çeşmim dolu kandır

Bî-çâre gönül derd ile bî-tâb u tüvândır

Bu hâle koyan hep beni bir yosma civândır’’

Diyor.

İkinci nakaratın girişini unutuyor idi belki on defa tekrar ettim ben orada gizlenip duran nükte-yi hâtır-şîkenin farkında değil idim mütemâdiyen:

Âh u nigâh akla ziyân âfet-i cândır mısraını söylüyordum en nihayet bir vaz'-ı mahcûbâne ile dedi ki :

— O başlangıçtaki söz bana yabancı geliyor da ezberleyemiyorum. Âh-ı nigâh ne demektir? Birdenbire irkildim dondum son derecede müteessir olduğum için onun haline dayanamayarak bir te'vîl -i müstahsen bulmaya çalıştım âh! O ceşm-i bî-fer bir vaz'-ı sâbit almış bana bakıyor gibi durmuş idin.

Bekliyor benden bir cevap istiyor idi. bir anda hâtırama bir şeyler geldi kemâl-i tehâlükle dedim ki: "Senin gibi güzel senin gibi mûsikî sever bir Şarkî güzelidir."

Ma’lûmat. 74, 6 Mart 1312 (1895).

6.19.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyede ismi belli bir şahıs kadrosu yoktur. Olaylar kişilik betimlemeleri ve fiziksel betimlemelerden ibaret olduğu için yazar tıpkı bir musavver titizliğindedir. Tahkiye ettiği hikâyesinde okuyucunun da gözünde canlandıran bir anlatım biçimi seçmektedir.

Odadan içeriye giren bir güzelin idealize edildiği özellikleri bütün yönleri ile sıralanmıştır. Benzetmeler ve mecazlar vasıtası ile okuyucunun dimağına sunulmuştur. Bir dokunuş ile başlayan tesir hikâyenin ana izlegidir ki duyguların terennümü bu sayede vukûa gelir.

6.19.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsü bir çehrenin nasıl olması gerektiği ve bu çehrenin tasvir-i hâli ile başlamaktadır. Olayların başladığı zaman bir kızın odaya gelişi ve ilk temasının sevdiğinin yüzüne doğru olması hareketin kendi içinde tecrîd etmesidir.

İki sevgilinin birbirleri ile olan şakalaşmaları, mûsîkî-şinas tavırları ile olaylar süregelmektedir. Mûsikî Şark'a ait olan Şark'ın özelliklerine mündemiç bir ruhu beslemektedir.

İki kişinin bu nağmeleri dinlemek isteyişlerinden başka farklı bir olay arz eden hikâye bölümüne rastlamamaktayız. Yazar hikâyesinde bir zihniyet unsuru olarak verdiği müzik ve divan şiirinden almış olduğu şarkı biçimi sevgilinin idealize edilmesi ile anlaşılmaktadır ki ona göre sadece Batılı unsurların kurmacalarında yeri yoktur. O, Şark'ın getirdiği sanatsal malzemenin imkânlarından da istifade eder.

Olayların çözüm bölümünde adam ve kadının aynı mekânda müzik dinlemeleri karşısında gözleri fersiz duruşları sabit bir vaziyet alarak kalışları anlatılmaktadır.

İki sevgiliyi ortak bir hayat görüşünde birleştiren başat unsur müziktir. Adam ve hoşlandığı kadının rûhî kıpırdanmaları müzik vasıtası ile hâsıl olmaktadır. Bu nedenle olayların merkezinde yer alan müzik iki kahramanın buluştuğu soyut bir muhittir. Bu durumun şematize edilişini şu şekilde ifade edebilmekteyiz:

Kahramanların birbirine karşı olan hisleri, süflî bir aşkın terennümü değil yazar nezdinde ulvî bir sevdanın zuhur edişidir. Bu nedenle basit bir hoşlanma sürecinde olayların seyredişi bütün ayrıntıları ile durumsal bir tasvire matuftur.

(Aşk İlişkisi)

Kadın ⟷ **Adam**

(Güzellik Timsâli) (Şevk)

6.19.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede zaman unsuru hakkında bir bilgiye sahip olamamaktayız. Sadece kadının her vakit odaya girmesi ve girdikten sonra adamın sesine doğru gelişi anlatılmaktadır. Olayların oluş sırası belli bir düzen içerisinde verilirken zaman akışları bu olayların içerisinde eritilmektedir.

6.19.4. Hikâyede Mekân

Olayların geçtiği mekân büyük çoğunlukta iki sevgilinin bir araya gelerek müzik eşliğinde birbirlerine olan bağlılıkları ve hayranlıklarının ifade edildiği mekândır. Fakat bu yerin adı hikâyede zikredilmemektedir. Bu nedenle hikâyede mekân unsurları ve mekânın geçişleri hakkında bir bilgiye sahip olamamaktayız.

6.19.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin anlatıcısı birinci tekil şahıstır. Hikâyeler ben kişisinin ağzından anlatıldığı için kahraman bakış açısı ile yazıldığını söyleyebiliriz.

6.20. MÂİ MENDİL

Sevgi insanı bazen çocuklar gibi sevindirir. İhtimâl ki o zamanlar muhabbetin arada sırada tecellî eden edvâr-ı ma'sûmiyetindendir ufak bir nişâne-yi sürûr nazarı birdenbire mâziye çevirerek hatıra, vicdâna rûha telakkî olan eyyâm-ı güzeşte safâlarını gösterir gittikçe kaybolan bu panorama o menâzır dûr a dûr küçük ehemmiyetsiz şurada burada unutulmuş bir bez parçasını görmekle yaklaşarak hatırada kalmayan vicdanı mükedder etmeyen ruhu

üzmeyen bir neş'e-yi sarîh vücuda getirir insanı saatlerce günlerce oyalar eğlendirir sevindirir bahtiyâr kâm-rân edecek imiş gibi ümîd-vâr eder. Neden etmesin? Neden sevindirmesin? Fakat benim bildiğim benim uğradığım sevdâ-yı garîb Neşesini zevkini hazzını safâsını hep unutulmuş unutulacak unutulan küçük ehemmiyetsiz şurada burada bırakılan bez parçasını görmekle mi bana ihsâs edecek? Bu ne bi- nasîbe iftikâr !

O günün şâm-ı şa'şa'a-dârı parlak bir gurûb ile halûl ettiği zaman biz bağda geziniyorduk. Köşkten epeyce ayrılmış tepeden ufak vadilere kadar inerek onun daimâ sevdiği saatlerce oturduğu ihtimâl ki hâtırât-ı ibtidâiyesine kavuştuğu ihtimal ki her zaman kendinde gördüğüm dalgınlıkların gelip geçici kederlerin kelâl-i nefsânî diyeceğim bir nev'î melâlin tazelendiği kalbini örselediği iki üç şecer-i sâye-dârdan müteşekkil ise de gitmiş idik.

Her akşam her sabah orada oturur oradan tek ziyade sevdiği tebdilât-ı gurûbu düz beyaz süslerle muhât gibi duran deniz-i cenûba doğru bir biri sırtınca dizilmiş tepeleri sağda siyah siyah semaya doğru sivrile sivrile doğmuş gibi duran o serv-i izâr-ı kadîmi aşağılara indikçe koyulaşan kurumuş kenarları nebâtât-ı vahşiyeye cây-ı nümuvv ve me'âş olan ufak dar girintili valileri dereleri Karşıyaka'nın renk renk manzûr olan adetâ tabî bir mozaik manzarası veren sath-ı mâilini köşke kadar imtidâd eden kötülüklere sık yaprakları zemini gölgelendiren kiraz vişne ağaçlarının bir tertîb-i intizâ-yı mekârâreden dolayı hâsıl olan güzelliğini tâ Haydarpaşa üzerlerine kadar haylület edemeyen seviyeye-yi münhânieyi seyreder eseriyâ tulû'a yetişemez. O benim gibi seher-hîz değildir uyumaz fakat ne türlü bir ataletin veya ne türlü bir endişenin mecburidir ki sabahları pencere önünde biraz düşünmeden biraz kendini dinlemeden dışarıya çıkamaz her ne zaman bu halini sorsam:

Başımı toplayamıyorum sabahları sersem oluyorum der neş'e bu vücud-u mütefekkir bu ruh-u rencide üzerinde hayret edilecek bir hareket-i tedriciye gösterir sabahın hüznü yavaş yavaş dağılarak öğleye doğru biter güneş üfûl için meylettikçe çehresi yine tedricî bir surette açılır.

Akşamın tarâvetiyle beraber gülmeye gecenin karanlığı ile beraber insanı tatyîb taltîf edecek sözler söylemeye gâh yalnız kendine has olan bir edâ-yı hazîn ile okumaya buraya şarka mahsus gibi görünen terennümât rûh-u nevâzâne ile menâkıb-ı leyâl arasında sadâ-yı kalbini gizlemeye gâh udunun telleriyle oynarken birdenbire hurûş-u hissiyâtı andırır bir sür'at ile çalmaya başlar gece onun dem-i ârâmıdır bu ibtilâyı ben ondan kazandım ben de geceleri şâd olurum eğlenirim en tatlı düşüncelerimi o zaman terk ederim en güzel hayalâtımı gündüzün uyutur geceleyin uyandırırım düşüncelerimle hayallerimle muhatabı, leyâl-i mükevkeb şeb-i yeldâ velvele-dârı temâşâ ederim

O günün gecesinde de öyle idik ayrı ayrı oturmuş düşünüyorduk iki ruh ihtimâl ki bir mecrâ-yı mechûle doğru süzülüp kesb-i mesârr ediyordu iki his ihtimâl ki yekdiğerine müsâit olmayan te'sîrât-ı bedbahtâneden âzâde kalarak gündüzün fikr ve nazâr üzerinde hâsıl ettiği ta'b ve sıkletten kurtulduğu için neş'e- i bahş- hâtır oluyordu kamer gurûbdan evvel doğmuş kıtâ'-ı dâire şeklinde laciverdî-yi eflâke gömülmüş hafif bir iltima' içinde idi bağ cır cır böceklerinin kurbağaların velveleleriyle pür-tarab tâ uzaklarda çan sadâsı başka bir şey yok o sırada tabiatin sükûna ihtiyaç gösterdiği o demde yine udunu alarak onun ilhamı onun talebi üzerine yaptığım:

Bilsen ne bela geçti şu bî-çâre serimden

Dünyayı gözüm görmüyor artık kederimden

Seylâb-ı elemdir dökülen dîdelerimden

Dünyayı gözüm görmüyor artık kederimden

Şu şarkıyı okudu çaldı fakat birdenbire ne oldu soru işareti bitirir bitirmez ayağa kalktı bana: burada oturmayalım! Köşke gidelim dedi her zaman yürüdüğü gibi yürümüyor adeta koşuyordu patikalardan kütüklerin arasından kiraz ağaçlarının altından geçerek giderken bir şey düşürdü. Derhal aldım Bir mendil avucumda sıktım içinde bir şey var kartvizit kağıtları gibi kalın cebime koydum yürü yemeyeceğim zihnim dönüyor ah!

O zaman anladım. O da algınlıkları o durgunlukları o geçici kederleri o melâli o zaman keşfettim, bütün mazi herc ü merc oldu bütün ümitlerin birbirine karışarak tanılmaz ne olduğu bilinmez üzeri kara kalem ile siyah edilmiş şekil ve suret gibi karmakarışık bir hale geldi. Elimle bir daha yokladım kalın küçük bir zar bir türlü mendilden kurtaramıyorum, çıkarsam belki görür köşke kadar nasıl sabretmeli? O hala koşuyor o hala gidiyor bir aralık durdu. Dönerek:

— Nerdesiniz?

Diye haykırdı. Âh! O sadâ degişmiş idi. O sadâ yabancı bir ses idi. O ses beni aldatan o sadâ bu değil idi. Muhatab-ı şeâ'at za'ifesini yaymış olduğundan beyazımsı yeldirmesi ile endâm-ı matbû'ı ile benden yüz yüz elli hatve ötede durduğunu görüyordum titriyordum bütün kanın başımda muttasıl şarkının nakaratını tekrar ediyordum dünyayı gözüm görmüyor artık kederimden diye söyleniyordum yaklaştım yine yürümeye başladık bu sefer koluma girerek: hatırıma bir şey geldi size köşkte söyleyeceğim de onun için acele ediyorum dedi. Bana ne

söyleyecek? Beni bir daha aldatma ya mı çalışacak? O mendilin içindeki nedir? Birden hem de benim şüphelerim den gelen bir muhabbetname değil mi? Onu bu derece sıkı fıkı saklayıcı ona meylettiğini göstermez mi? Bu hâtır-ı mahzûn artık dil ile tatayyüb edebilecek mi? Fakat ne söyleyecek? Sedde söylemeyip de köşkte söylemek neden icap ediyor titriyorum sinirlerim gevşemiş hatta bir aralık:

— Üşüyor musunuz?

Diye sordu cevap vermedim nasıl verebilirim? Fenâ hâlde meşgûlüm son derece de me'yûsum. Köşke geldik doğruca odaya çıktım o soyunmak için aşağıda kaldı girer girmez mendili çıkardım ipekli hafif mâi kenarında koyu mâi su var zarfın üzerine iyice sarılmış açmak isterken bir ayak sesi duydum yine cebime koydum. Güle güle içeriye girdi ela gözleri neşeler içinde vechi tâb-ı safâdan fürûzân yavaş yavaş mütebessimâne yanıma gelerek:

— Ben biliyorum sen beni sevmiyorsun sen bir başkasını seviyorsun bana dediler hatta fotoğrafını bile yanında gezdiriyormuşsun. Dedi.
— Ne ?

Ben bu hileye gelemem bu sözleri ile kendi kabahatini örtecek O benim hayretimi görünce dedi ki:

— Neye şâşâlıyorsunuz? Kadınlar erkekler gibi gezmez ama yine her şeyi görüp işitirler nasıl? Söylediklerim doğru değil mi? Bilmem yüzüne ne türlü bakmışım ki kendini biraz topladıktan sonra: cevap vermiyorsunuz? Size karşı sözleri söylemek benim için terbiyesizliktir ama…Dedi.

Şaşırdım benim söyleyeceğim sözleri O bana söylüyor mendili çıkarıp: sen söylüyorsun fakat bu nedir? Diyeceğim geldi bu esnada müsterhimâne, ricâkârâne bir vaz' alarak:

— Söylediklerime yalandır diyorsunuz değil mi? Müsaade ederseniz o üstünüzü yoklayım dedi derhâl:
— Peki! Dedim.

Kollarımı kaldırdım yani cebimi hiç cebimi yeleğimin ceplerini yokladı kendi kendime: ne âlâ! Şimdi kendi eliyle kendi tutulacak! Sıra bana gelecek diyordum. Taharrî pantolonun ceplerine intikâl etti mâi mendil kemâl-i şa'şâ'a ile çıktı ben de hazırlandım başımı sallamaya başladım lakin bir kahkaha odayı çın çın öksürdü. Mendilin içinden çıka çıka ne çıksa

beğenirsiniz? Kendi fotoğrafı! Meğer benim sabahtan beri düşündüklerimin cihet-i te'allukunu keşfetmiş beni şöyle bir bâziçe ile sevindirmek istemiş

(Hikâye-i Müntehibe). Malûmat. Sayı. 93, 24.7.1313 (1897).

6.20.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin ana şahısları hikâyenin anlatıcısı yani olayları yaşayan kişi diğeri ise karısı olarak nitelendirilen şahıstır. Bu hikâyede olaylar ağırlıktadır. Bir gezinti sırasında cebinden mavi bir mendili düşüren adam karşısında şüphelere düşen kadın anlatılmaktadır.

Bu hikâyede olayların yükselişe geçerek doruk noktasına ulaştığı kişi adamın karısıdır. Onun mendili alma mücadelesi ve içerisinde ne olduğu hakkındaki merak duyguları aktarılmaktadır. Bu nedenle olayların merkezinde mendil vardır. Yazar hayatta önemsiz olarak kabul edilen herhangi bir şeyi hikâyesinde bütün olayların çözülüşüne atfedebilmektedir.

Hikâyede şahısların ilgi ve alakaları dâhilinde müziğin olduğunu söyleyebilmekteyiz. Müzik bu iki kişinin ilham duyduğu ve edebiyat ile ilişkilendirildiği en tazyik verici lezzet menbaıdır. Hislerinde önemli bir yer tuttuğuna inandıkları Şark mûsikîsi müşterek bir hayat görüşünün sadece biridir.

6.20.2. Hikâyede Olay Örgüsü

Hikâyede olaylar sevginin insanı maziye nakledilişi hatıraları ile başlamaktadır. Küçük bir bez parçası olarak nitelendirilen mendilin vücuda getirdiği anılar yerini iki kişinin bağda gezinmesine bırakmaktadır. Köşkten epeyce ayrıldıktan sonra tepeden ufak vadilere bakan ve her akşam ağacın gölgesinde oturuşları anlatılmaktadır. Karşıyaka'nın renk renk manzur olan ve adeta bir mozaiki temâşâ edişleri ifade edilmektedir.

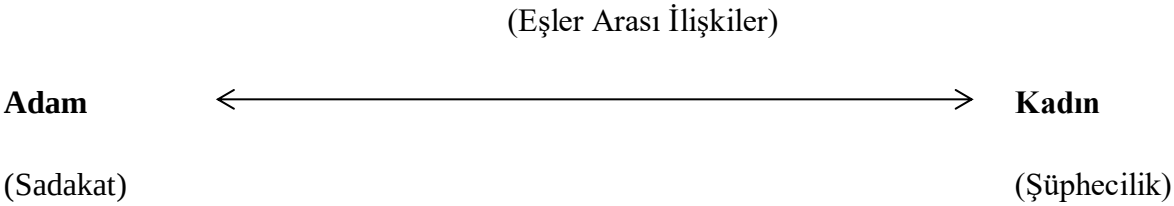
İki sevgilinin ud ve müzik eşliğinde şâd oluşları ve bu müziğin tesiri ile kendi içlerine dönük bir uzlet haline bürünmeleri anlatılmaktadır. Adamın mendili bulduğu ve olayların canlandığı kısım bu şekilde başlamaktadır. Köşke gittiklerinde herc ü merc halde bulunan mendilin içerisinde kartviziti andıran bir zarf vardır ve bunun içerisinde giz olarak nitelendirilen bir resim vardır ki bütün sorgulamaların merceğindedir. Olaylar kadının bu mendilin içerisindeki

fotoğrafı görme merakı ve sonrasında kolayca bu fotoğrafa ulaşma süreci anlatılmaktadır. Buraya kadar olaylar çetrefilli değil bir talebin süratle gerçekleştirilmesinden ibârettir.

Karı kocanın şüphe içerisinde birbirlerini sınayışı eşler arasındaki çatışmaları göstermektedir. Kadının şüphesi kocası tarafından hissedilen bir duygudur. Olayların çözüme kavuşturulmasında mendilin içerisinden karısının fotoğrafının çıkması üzerine şüphecilik yerini fikrî tatminkârlığa bırakmaktadır. Olaylar iki kişinin güdümünde gerçekleştiği için şematize edilişi şu şekildedir:

Adamın karısına karşı emin duruşu kadının duygularında değişikliğe uğrayarak hikâyenin son olay örgüsünde çözüme kavuşmaktadır.

6.20.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede nakledilen bir hatıra vardır ki bu hatıra küçük bir bez parçasını görmek ile başlar fakat ne zaman olduğuna dair bir bilgi yer almamaktadır. İki sevgilinin bağda gezinmesi her akşam vaktinde servi ağacının gölgesinde oturmaları ifade edilir. Bu nedenle hikâyede akşam vakti süreklilik arz eden bir ayrıntıdır. Yine iki sevgilinin ayrı ayrı odalarda gece vakti müzik ile hemhâl olmaları anlatılmaktadır. Zamanın hızlı akışı kadının ve adamın köşke gitme sürecinde daha da hızlanmış fakat hikayenin asıl doruk noktasında devinimini azaltmaktadır.

6.20.4. Hikâyede Mekân

Bu hikâyede yazarımızın diğer hikâyelerindeki gibi mekan unsurlarına çok fazla ayrıntılı yer vermediği görülmekte iken bu hikayesinde özellikle açık mekan unsurları ve burada yaşanılan olaylar ifade edilmektedir. Mekân unsurlarına dâhil edeceğimiz ilk yer köşktür. Köşkte yaşanan olaylar hikayenin başlangıcında önem arz etmekte iken betimsel anlatımlar Karşıyaka'nın görünüşüne manzurdur. Olayların geçişini sağlayan ve iki kişinin dinlenme yeri olarak bağ verilmiştir fakat burada sadece dekor unsuru olarak yer almaktadır. Hikâyenin asıl

olaylarının geçtiği yer köşkün içidir. Köşkün yapısal özellikleri hakkında bir bilgi yer almamış, olayların içerisinde basit bir yerin tarifi olarak kalmaktadır.

6.20.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Olayların anlatıcısı ile olayları yaşayan kişi aynıdır. Anlatıcı kendi rolünü iyi temaşa eden genel bir görüşü kabullenmiş, erkekleri ve kadınları mukayese edebilen, onların felsefesini idrak etmiş aklıselim bir kimse olarak nitelendirilmektedir. Kendinden emin bir kişilik geliştirmiş anlatıcının varlığı yazarın şahsi tecrübelerinin yansımalarını ifade etmektedir. Bu hikâyede yazarın düşünceleri edebî bir tefekkürün metodik umdelerini ifade etmektedir; yazar kadın personasına hâkim bir anlayışla sorgulayışın haklı gerekçelerini dile getirir.

6.21. AVDET-İ CÂNÂN

Görmeden habâle-i izdivâcına girmiş ama gördükten sonra da esir-i latîfi olmuş idi. Daha ilk gecesinde tavrından endamından sözlerinden hissettiği âsâr-ı vefâ onda sevinçli ümitler nihayetsiz düşünceler yüzünde bahtiyar olduğunu olacağını andırır tebessümler nazarında görenleri mesrûr edecek ma'nîdâr şa'şâ'alar kalbinde dinleyenlere daha iyisini dinleyecek olanları te'sîrât-ı nâfizeye sevine sevine ağlatacak hayaller hâsıl etmiş. Zaman geçtikçe o ümitler düşünceler tebessümler şa'â'lar hayaller teceddüd ederek hakikaten zevce-i rabt eden bir şîrâze-yi muhabbet-i vücûda gelmiş idi.

Bu aşk değil sevda değil heves de değil bu bir incizâb. Kalbin dimağın bir diğeri tamâmi-i irtibâtı kanâ'at-ı âmâl ile mütehassıs olan bahtiyarların bir kısmında görülen hâl-i istiğrâk ruhun vecd-i hazîni ne hicrânı ne firkatı ne ye'si var.

Sevgi ne ise ondan mütehassıl ondan müteşekkil bir hiss-i sermedî nişân afîf bir kalbin bir vicdân-ı sahîhâ-i temâyülü bir tebessüm, hissiyât-ı umûmiyyenin en galeyânlı en tatlı bir devrinde husûle gelen nazara güdâz bir tavr-ı müeddeb neyi ifhâm ederse onun da bu sevdâ-yı hakîkîsi o mefhûm-ı latîften ibâret insanın safiyeti bu menâzır-ı cibilliyede görmesini arzu edeceği gelir.

Onu gördüğümü fart-ı sürûrundan bî-tâb bî-huzûr imiş gibi yüksünürcesine boynunu eğer ona yaranmak değil hizmet etmek ister ihtiyacı olmadığı için tezyîd-i muhabbete vesile aramaz sevdâya istiğnâ gösterir, fakat dem olur hakâyık-ı mer'iye hayale benzeyecek kadar faydasız kalır o safiyet-i sürûr muhtell olur hicrân, firkat gibi muhacemâta uğramazsa da ona benzer

onun kadar te'sîrli mahrumiyet-i dîdârede söz yok her zaman uğradığı tebessümlerle her vakit güzel görünmez vakt-i firkatinde bir hayâl hâtır-nüvâzda insanı güldürür eğlendirir sevindirir uğraştırır bahâne-cû-yı tefekkür eder altı sene imtidâd eden bu ma'işet dalgasız sâkin yalnız handeleri andırır bir şırıltı en raks-âver nâgâmâta benzeyen bir zemzeme ile akan bir cûy-bâr gibi akıp geçti anasının ta'biri vechile tıbkı babası!

Bir tıfl-ı âsûde-hâl dördünü bitirip beşine bastı babasının sesinden ince sesli anasının neş'esinden füzûn bir sürûr-ı taze ile o âşiyân-ı sâketi dolaşmaya başladı lîkin ne onun muhabbeti ne de diğerinin incizâbı dûçâr-ı inkisâm oldu bil'akis büyüdü daha ziyade şiddetlendi daha ziyade te'sîrâta uğradı meselâ babası gözlerini anasınınkine anası saçlarını babasının saçlarına benzeterek âmâl-i tarafeynin nokta-i ictimâ'ına ta'yin edecekler imiş gibi mukayyesâta girişti̇ler. Her mukayesede ruhsâr-ı tazesinin birer tarafına dudaklarını dokundurarak ed'âlarını şu sûrette netice-pezîr ettiler bu buseler kalpten kalbe intikâl etmek için bir vasıtaya muhtaç olan hurûşânî-i arzuya benzerdi.

Her gün yek diğerinin nazar-ı dikkati önünde bulundukları için bir dakika unutmak gibi ihlâl-i hâtıraya bâdî olacak nakîse vukûu' gelmedi yalnız bir defa olmak üzere kadın bir kaç aylık iftirâka yok yok mahrûmiyet-i dîdara uğradı. O yâr-ı cân kendisinden ayrıldı bir iş için uzaklara Akdeniz sahiline gitti düşünün bu ayrılış ne kadar mu'sîrdir ne kadar hüzün-âverdir saf bir mevce bulanıyor henüz gubâr-ı endişeden 'ârî bir mer'et-i rûh üzerine keder denilen ârızî bir leke konuluyor gözleri yaşla doluyor ağlaya ağlaya hıçkırıyor edâ-yı mazlumânesiyle ayrılamayacağını anlatıyor, dünyada anlaşılmayacak sevilmeyecek bir hal var ise onun da buna benzer hicrân-ı eser yaralar olduğunu gizli gizli i'tirâf ediyor bin ihtimâl-i müdhişe imkân veriyor

Denizin dalgalarından fırtınadan rüzgârdan korkuyor fart-ı ita'atinden beraber gitmesini niyâz edemiyor me'yûs değil ondan daha vahim bir fütûr-ı şedîde uğruyor zihnine bir şeyler geliyor gözlerinde bir hayale minnetdâr duran kalbinde bir vehm-i muvakkat var göremeyeceğim diye üzülüyor fikrinde ki hasta ruhundaki âsâyiş târ u mâr olmuş acı bir tebessüm ile geziniyor gidecek akşam kalkan posta ile gidecek genç her şeyi hazırladıktan sonra belli bir keder çehresindeki intizâm-ı 'alâ'imi bozmuş gözleri biraz yorulmuş olduğu halde refîkasına döndü ömründe telaffuz etmek istemediğini anlatır bir hazin edâ ile:

— Üç aya kadar yine buradayım fakat sen ağlarsan benim endişem ziyadeleşir daha ziyâde kalırım beni rahat bırakmak için metîn durmalısın.

Diyerek yüzünden öptü verilecek cevabı dinlemek sizin elleriyle küçüğün yanaklarını sıkıştırdıktan sonra sür'atle kapıdan çıktı bu bir levha idi hayatında ilk defa mükedder olan bir vücudun gösterdiği âsâr-ı izmihlâli musavver idi kocasının "Metîn durmalısın!" Tarzında vukû' bulan merâmını yinelemeyeceğini ilk defa olarak böyle bir tavr-ı ser-keşânede bulunduğunu erâ'î ediyor ağlamak mazhar-ı tesellî olmağa başlayanlarda görülür hâllerdendir.

Bu elem-i dîdenin gözleri kurumuş saatlerce kalbini bu kederle üzdü daha bir ümit kalmış idi yavaş yavaş hazırlandı şaşkın şaşkın nazarlarla bakınarak iyiyim de beraberinde kızı hizmetçisi olduğu halde Moda'nın etrafından dolaşarak Mühürdâr Yolu'nun en yüksek bir yerinde durdu mermere saf sâkit sakin düz bir sath-ı laciverdî ufukları dumanlı sevâhil-i ba'îdesi sisli güneş semt'ül reisinden hayli inmiş saat on bire geliyor orada durmuş zuhur edecek postaya İntizar ediyor bu his onu son defa ölmek üzere kuvvetlendirdi.

Yeniden dirilmiş gibi taze hayat içinde bekliyor kiminin hareketinden seyrinden tefâ'ül edecek onun bir şeyler anlayacak yanında duran kızının ellerinden tutmuş enzâr-ı dikkatini sağa atfetmiş yeldirmesi açılmış başörtüsü şakaklarına temas etmekten kurtulmuş bu bir va'z-ı muhîb tal'a karşı nefret-hân olan bir afîfenin kıyâfet-i hicrânı beyninde bin gırîv-i ârâm-sûz var yalnız zevcinin hayalini görüyor fakat parça parça dağılmış onda cem'iyet-i hâtır yok ki hayâlinde intizâm bulunsun gâh denize bakıp:

— Oh fırtına yok !

Diyor gâh akşamın hulûlini derk ederek:

— Gece denizde mi kalacak?

Diye teessüf ediyor keder-âmiz bir tesellî içinde tehlikeli fakat sahili yakın bir deryâ-yı mütelâtım içinde bir gemi geliyor limana girecek seyrinde ki muhabbetten ka'r-ı deryâda pinhân dalgalardan korkmadığı anlaşılıyor dünyada yalnız o sahil-nişîni te'min edecek bir vaz'iyet gösteriyor.

Bir kotra ara sıra çıkan sağanaktan eğildikçe eğiliyor yalnız o temâşâ ger-hazîni korkutuyor birinden iktisâb-ı ferâh ederken diğerinden müte'ezzî oluyor bu ta'kîb-i elem bu tenâzur-i zıddînin endişesini büyültüyor fakat muttasıl o tarafa bakıyor halecânlı bir ıstıbâr içinde göründü. Bütün ümidini hülyasını götüren yahut öyle zannettiği gemi göründü bacasından siyah dumanlar çıkıyor her tarafı siyah bir gemi renk-i mâteme bürünmüş o dûd-ı siyâh şe'â'ât-

ı şemsten bile müteessîr olmuyor açılmıyor yalnız yayılıp mahvoluyor. Kimi sola meylediyor âh sahile yanaşsa olmaz mı?

O bir şey göremiyor bütün mer'iyât karmakarışık nazarının şeffâfiyet nüfuzu kaçmış birer katre sirişk hâ'il oluyor silmekle biter mi? Bir elinde mendili bir elinde ma'sûmenin eli nazarı sâbit vücudu öne mâ'il uzakta bir şeyi görmek üzere terasta varanlar gibi eğilmiş her lahza uzaklaşan gemiye bakıyor içinde kimse Yok mu? Kendini görmüyorlar mı? Kendini kalben tesyî' ettiği o ârâm-ı cân da bî-haber mi ? Uf! Bu melâl bütün a'sâbımı üzdü yüzünde bir takım hatût-ı asabiye peydâ oldu ellerini sıktı ince bir ses:

— Aman anneciğim!

Deyince kendine gelerek yavrucağın elini bıraktı zavallı küçük güç hal ile parmaklarını ayırmaya muvaffak oldu onun da gözü yaşlı mebhût mebhût anasının çehre-i giryânına bakıyor. Güneş son şe'â'âtiyle kıpkırmızı oldu kimi verâ-ı âfâka alıncaya kadar orada kaldı bir hafta sonra aldığı mektup onu dünyalar kadar sevindirdi zaten keder ilk hücumda ne yaparsa onla kalıyor temdîd-i teessür ettiremez yâre acımaz mı? Fakat ilk darbe kadar mu'lim midir?

O da yazdı elinden geldiği kadar çektiği acıları anlattı dili döndüğü kadar hissiyatını şerh etti gücü yettiği kadar yazdığına özendi aklı erdiği kadar sitemler serzenişler buldu aldığı ikinci mektupta yaptıklarına pişman oldu sistemlerinden serzenişlerinden dolayı mahçup kaldı.

Bu sefer firkate bîgâne bir zevcenin her kabahatini affetmek zevcin mukteziyât-ı mürüvvetindendir ma'linde bir istifâ-yı kusûrda bulundu mektuplar tevâlî ettikçe yüzü gülmeye başladı bunlardan pek çok hisseyâb oluyordu her ne zaman okursa mütebessimâne :

— Beni sevmez değil, sever varsın nerede olursa olsun sağ olsun da onun gönlü bana yeter!

Demeye alıştı rüyalarında hep onu göre göre oyalandı fakat dem-i hırmân uzadı iki buçuk aya vardı bir mektûbunda geliyorum dediği halde sonraki telgraf nâmesinde daha ma'lûm olduğunu bildiriyordu kayınvâlidesiyle istediği istişarede başka bir iş zuhûr ettiğine karar verdiler yine beklemek icâb ediyor.

Bir sabah kalkmış yine ona mektup yazıyor. Ne vakit avdet edeceğini soruyor rüyasında keyifsiz gördüğünden telgrafta haber-i sıhhatini vermesini niyâz ediyordu. Odanın kapısı birdenbire açıldı kerîme:

O nûr-ı dîde vechen değişmiş kızarmış şaşırmış sevince mi felakete mi uğramış belli değil bir şey söyleyecek fakat tehâllükünden söyleyemiyor yüzü terlemiş elleri birbiri içinde kavuşa kavuşa tâ dizine kadar geldi. Güler bir yüzle ismetin en şa'şalı bir nümâyiş-i ma'sûmiyetin mütezâhir bir heyecânı ile :

— Anne! Bey babam gelmiş! Dedi. Bu söz o muntazır-ı ârâmı inandırmadı.

— Seni yalancı ! Der iken sofada kalınca bir ses gıcırtılı bir ayak sadası aksetti kadın fart-ı sürûrundan yerinden kalkamadı.

Leylâ Ferîde[1]

Malûmat. (Hanımlara Mahsus). Sayı: 12, 13.9.1895.

6.21.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Bu hikâyede diğer hikâyelerinde benzer şahısların varlığı ifade edilirken yazarın aile büyüklerinden kayınvalide figürüne yer vermesi farklılık arz etmektedir.

Olayların henüz ilk cümlelerinde dört beş yaşlarında olan bir evlâdın büyüyüşü anne ve babasından aldığı özellikleri taşıması ifade edilmektedir. Çocuğun bu büyüyüş süreci birden gerçekleşmiş gibi anlatılmaktadır. Çocuğun anne ve babasından aldığı fizyolojik ve ruhsal özellikler dışında toplumdaki rolü, eğitimi, içsel süreçleri hakkında bir bilgi görülmemektedir. Hikayenin felsefik boyutu göz önüne alındığında henüz hikâyenin başlarında ifade edilen sevgi mefhumu iki kalbin ve ruhun bakiyyesi olan evlât ile müsemmâdır.

Hikâyede betimlemelerin daha az yer verildiği kişi merak unsurunu canlı tutan baba figürüdür ki ailesinden ayrılışı, uzaklara Akdeniz sahiline gitmesi ile kendisinden haber alınamayarak herkes tarafından aranan kişidir.

Hikâyenin sadece bir yerinde geçen kayınvalide, kadının kendisine danıştığı ve diyaloglar vasıtası ile birbirine sorular sorduğu yaşlı kadındır.

Hikâyede bu dört kişinin haricinde yardımcı şahıslar adını verebileceğimiz kişiler yer almamaktadır. Yazarın nezdinde şahıs kadrosu mahdut tutulmaktadır.

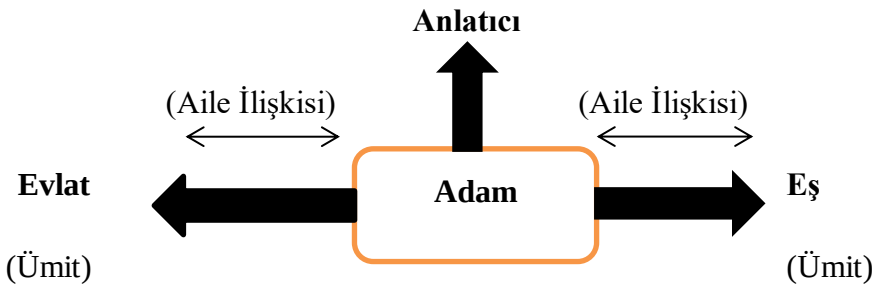
[1]Ahmed Râsim'in Muallim Nâci etkisinde hikâye ve şiirlerini kaleme aldığı müstearıdır. Ma'lûmât. (Hanımlara Mahsus). Sayı: 12, 13.9.1895.

6.21.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

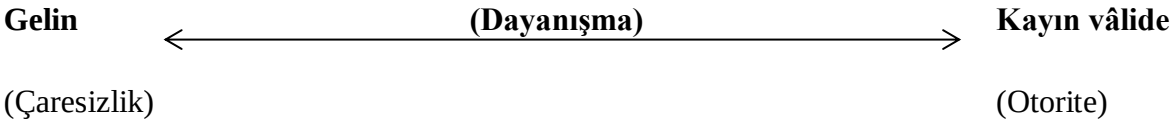
Hikâyede olaylar karı kocanın birbirlerinden ayrılışı ve kızlarının bu süreç içerisinde büyümesi ile gerçekleşir. Kendisinden uzun zaman haber alınamayan adam, refikası ile konuşarak üç aya kadar geleceğine söz vermektedir. Bu ayrılış ve vedâ adamın süratle kapıdan çıkması ile gerçekleşir.

Hikâyede bir geminin limana gelmesi karısının ve kızının onu yolcu etmeleri ile olaylar devam eder. Karısının kocasından aldığı mektupların süresinin gittikçe daha uzun zamana yayılması bir hafta sonra aldığı mektubun aylar sonraya sarkması anlatılmaktadır.

Kocasının ne zaman avdet edeceğini sorgulayan kadın bekleyişlerini hiçbir zaman bırakmamış her mektubunda geliyorum dediği halde gelmeyişine rağmen ümidini kaybetmemektedir. Bundan sonra olaylar anne ile kızının arasında geçen küçük bir diyalogdan ibarettir ki olaylar burada çözüme kavuşmuş ve mutlu sonlanmıştır. Kadın, adamın gelişine şahit olmuştur. Olayların vak'a zincirini meydana getiren kişiler bu hususta şu şekilde şematize edilmektedir:

Hikâyede yardımcı kahraman olarak yer alan kişi kadının kayın vâlidesidir ki bu kadın, sözüne itimat edilen ve kadının kocası hakkında danıştığı kişi olarak yer almaktadır. Hikâyede gelini ile beraber görülmesi dışında başka bir role sahip değildir.

6.21.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede dikkat çekilen zaman unsuru kızın büyüyüşlerinin an be an gerçekleşmesidir. Birden büyümesi ve her büyüdüğünde anne ve babasından çok çabuk bir şeyler alması ifade edilir.

Hikâyede adamın bir iş için Akdeniz sahillerine gerçekleştirdiği yolculuğu sırasında ne zaman avdet edeceği bilinmeyerek belirsiz bir zaman görülmektedir. Üç ay sonra tekrar geleceğinden haber ederek bu süreç içerisinde geri gelmeyişi fakat ani bir zamanda çıkagelmesi sâbit bir zamanın olmayışından haberdâr etmektedir.

Hikâyede dikkat çekilen diğer bir zaman unsuru kadının ve kızının kocasını yolcu etmek için limana geldikleri saat on bir civârlarıdır. Aynı zamanda mektubun alınış zamanları hafta ve ay ayrıntıları ile verilmektedir. Olayların anlatılış zamanı uzun bir süreci kapsıyor olsa da olayların geçişindeki hızlılık sanki küçük bir zaman diliminde yaşanmış hissini vermektedir.

6.21.4. Hikâyede Mekân

Hikâyede muhtelif açık mekânlara yer verilmektedir. Bunlardan bazıları Akdeniz sahilleri, Moda, Mühürdar yolunun en yüksek yeri liman, teras ve sadece adını bildiğimiz kotradır. Bu mekanların hikayede işlevi olaylar arasındaki geçişlerin buralarda teşekkül etmesidir. Kadının ve kızının adamı yolcu etmek için buralardan geçmeleri ifade edilmektedir. Adamın iş seyahati sürecinde sadece buralardan geçtiği ve daha sonra evine avdet ettiği bilinmektedir.

6.21.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin bakış açısı tanrısal - hâkim bakış açısıdır çünkü baktığımız zaman anlatıcı sanki bütün olayları kendisi yaşıyormuş gibi kendi hislerini karakterler üzerinde konuşturur. Kızın anne ile olan diyaloglarında annenin hisleri küçük kızın ailesinden aldığı özelliklerin mukayese edildiği bölümlerde yazar ebeveynin kızları üzerindeki izlenimlerini çok rahat bir şekilde dile getirmektedir ve bu da yazarın şahsi bir tercihidir. Hikâyenin psikolojik tarafları olaylar içerisinde eritilmemiş, merak unsurunun yükselişe geçtiği olaylar zincirinde yazar olan anlatıcı olayların geleceği karşısında fikir sahibidir.

4.22. ŞEB-İ YELDÂ-İ HAYÂL

O tiregî-i hicrândan asla hazzetmiyordu odasında minderin üzerine oturmuş kıvır siyah saçları etrafı işlemeli pullu yemeni içinde kalarak iki örgüsü beline kadar inmiş alnı zülüflerden mu'arrâ olduğundan cibîn-i pâki çiziksiz görünerek kaşlarının inhinâ-yı muntazamı bütün inzâr-ı dikkate mekşûf kalmış fakat hey'et-i umûmiye-i vechde görülen o sadegi-yi fenâ-pezîr gözlerin in'itâf-ı sâbiti hele bebeklerini istilâ eden kureyvât-ı sefîd o mecmû'a-i melâhati bütün bütün bozmuş yüzünde âlâm-ı derûnunun in'ikasât-ı mu'sîresini tanzîr eden işmi'zâzâtından gözlerinin kenârına burnu etrafına doğru derin hatlar peydâ olmuş idi.

Bütün gün o minderin üzerinde oturarak hayâlât-ı mes'udâneye dalar evdekilerle konuşarak tesellî-i hâtır eder akşamı zevc-i mahzûn ile görüşerek gözlerine tardî olan o 'imâ-i mevkıtın esbâb-ı indi'fâ'iyesi hakkında tebşîrâtı dinlemek ister ufak bir müjde gözüne akıtılan birkaç damla su nefes kalbine parlak parlak ümitler hâsıl ederek onu bir müddet sevindirir fakat hiçbirinin te'sîr olmadığını biraz sonra anlayarak kalben ağlar gayr-ı ihtiyari ah eder.

İki tarafına sallanarak derece-i ıztırâbını gösterir gözleriyle semt-i mechûle doğru bakarak ara sıra kirpiklerini oynatır bazen gayetle hafif bir şu'le o zulmetgâh-ı hazîni birdenbire tenvîr ederse de bir şekil göremez bazen a'mâk-ı mefkûrede bir nûr-ı serî' hâsıl olarak onu birdenbire titretir ise de mu'sîr olmaz, düşünür tâ otuz beş yaş gelinceye kadar gördüğü menâzır-ı latîfe-i âlemi sevimli çehreleri hâtırât-ı dimağiye-i zihninde ihyâ eder. Seve seve büyüttüğü nahl-i emeli mektuptan geldiği geceler yanına oturarak eliyle yüzünü okşar, yeni terleyen bıyıklarına eli dokundukça bir tebessüm-i mahzûnâne ile gülümser fakat bir şeyden müteessir; mu'zib muzdarîb elem-nâk olur.

O da henüz yürümeye söz söylemeye başlayan kerîmesinin hayalini olsun zihninde muhafaza edemediğidir. Kerîme sabahtan akşama kadar yanında gezerek bağırarak gülerek oturarak ağlayarak eliyle vurarak memesini emerek arada sırada onu öperek gözünü gözüne yaklaştırarak ufak eli tatlı dili ile kendisini taltif ederek âteşîn pür-heves nefesi ile ısıtarak eğlendirdiği halde dimağında bir hayâl-i mühim bırakmış idi.

İşitmiş:

— Siyah saçlı iri ala gözlü güzel yüzlü ufak burunlu sevimli imiş bu tarif zihninde bin türlü hayâl-i mevhûm hâsıl etti gâh kızını kıvırcık saçlarıyla yüzü bir hâle-i siyâh altından ay gibi nümâyân olan bir yavrucuğa benzeterek kaşlarını gözlerini ağzını kulaklarını gerdenini beğendiği gibi zihnine teressîm eder gâh o resimden de etmeyerek bin türlü

şekillerle uğraşır bazen oğlunun küçüklüğünü hatırlayarak ona benzetir bazen bir şekl-i diğer vererek o tıfl-ı ma'sûmu kemâl-i şiddetle seveceği manzaralara sokar.

Biliyor:

Ağzında sekiz on diş var elleri pek zarif kulakları pek küçük sözü tatlı henüz çetrefil olduğu cihetle musahhik sâlib-i ârâm öpüle öpüle ağlatılacak bir mahlûk-ı latîf (lâkîn ne çâre ?) Göze görünmüyor. Dimağ o bûy-ı nefsâniyi o eşkâl-i mübhemeyi, o sözleri duyuyor mümkün değil bir şekl-i sâbit veremiyor. O zılâm-ı mütemâdî arasında böyle bir hicrâna katlanmak pek elîm geceleri uykusunda o tıfl-ı nazenîni görür: Sever okşar öper ru'yâsında bile hâlât-ı menâmı tahattur ederek şu sûretle olsun teskîn-i hasrete çalışır, fakat o ru'iyet-i kâzibe o tecellî-i dil-ferîb o temâşâ-i mütehassırâne o manzara-i rahşiye onu şifâyâb etmez. Bir defa görerek mahfûzât-ı dimagiyesini itmâm etmek istiyor hayâlâtına doymak kâbil olamıyor bu tama' bu hırs-ı ma'nevî onu tekmîl şiddetle eziyor, hatta arada sırada birdenbire kerîmesini yakalayarak ağlatıncaya kadar öpüyor lîkin o yanakların kızardığını o gözlerin tatlı tatlı yaş akıttığını o rengîn dudakların arasından fırlayan feryâdlar esnasında vecihinin tağyîrâtını çırpınmasını tepinmesini göremiyor onun için bûselerinde lezzet bulamıyor bir akşam zevkli geldi derhâl yanına çıkarak:

— Müjde!

Dedi. Kadın derhal ellerini yukarıya kaldırarak ayağa kalkmak istedi gözleri bâlâ-yı serîne doğru dikilerek siyahı azaldı yüzü bir ısfırâr-ı ârânîye uğrayarak onu mu'teakîb kıpkırmızı kesildi ellerini dudaklarına bir ra'şe-i mevkıt geldi heyecân ve halecânı tezâyüd ederek boğuk bir ses ile :

— Gözlerim açılacak mı?

Diyerek o vaziyette incimâd etti başını biraz sola doğru eğdi o nazar-ı sâbit söylenecek sözler i dinlemek için bir tavr-ı mahsûs-ı dikkat aldı bu hal zevcine de dokundu adamcağız bu intizârın şiddetini hissetmiş olduğundan:

— Açılacak!

Dedi. Kadın bir sayha ile yerine düşerek mütesellîyâne bir surette ağlamaya başladı. Derhâl kerîmesi de feryada başladı bu ses onu hakîkına ircâ'ederek girye-i bahtiyârânesi arasında kalbî bir acı vicdanî bir teessür hissi bir mağlubiyet ile müteessir oldu başını örtüler içeriye

kalın sesli biri girdi. Gözlerini muayene ederek yarın geleceğini ameliyata başlayacağını söyledi

— Yarın mı? Bu ferdâ-yı hayâta nasıl ermeli? Ne kadar uzun? Görmek! Yani şu hayat-ı saniyeye nâ'iliyet için daha çok bekleyecek mi? Neden ? Şimdi olamaz mı?

O gece geçmedi O şeb-i yeldâ-yı hayal bitmedi o tiregi-yi kadîm bunun kadar muzlim değildi o Emel bu kadar büyük o zevc o kerime o ferzend bu kadar sevimli o Aşiyan-ı kadîm bu derece şâyân-ı temâşâ değil idi bütün gece uyuyamadım

Sabah olduğunu velvele-i umumiyeden anlayarak kalktı birkaç saat kadar daha farâş-ı ıztırâbında bulundu bir müddet daha geçtikten sonra tabîbin dest-i hazâkatına teslîm oldu ameliyat yarım saat sonra biterek gözleri sıkı sıkı sargılar içinde kaldı yatağı içinde yirmi dört saat bil-hareket yattıktan sonra yavaş yavaş sargıları açılmaya başladı tam altı gün daha şu surette devam eden mihnet-i hicrâna tahammül etti.

Haftasında idi ki tabib'in kararıyla gözlüğünü takınarak bir zamandan beri bir zalâm-ı âbâd-ı elem olan menâzır-ı dünyeviyeyi gördü. İlk şu'â-ı şems odasının siyah perdeleri arasından mavimtırak surette girerek donuk bir sâye-i münîr halinde kaldı duvarlar üzerine temayül eder gibi müteharrîk görünüyor. Bir kaç arşın ötesini göremiyor görse bile sallantılı bir hal hissediyordu odadaki tabloları yavaş yavaş tanıdı yanı başında oturan zevcini görür görmez haykırdı mini mini mektepliyi öptü yâ o küçük!

Yâ o küçük nerede idi? Tâ dizinin dibinde oturmuş ! Fakat sükût-ı umumiye ittibâ' ettiğinden nefes alamayacak imiş gibi sâkin durmakta idi. Vâlide derhâl onu gördü zihninde vücûd verdiği eşkâlin hiç birine benzemiyordu top top halka halka saçları nazar-ı neşve-dârı ufak, mütebessim ağzı beyaz ablak çehresi pek hoş idi çocuk bu nazardan müteessir oldu validesinin kendisini gördüğünü anladı. Bir hiss-i garîb sâ'ikasıyla:

— Anne ben güzel miyim? Dedi zavallı kadın âyine-i teessürâtında zuhûr eden bu şekl-i latîfe bir daha bakarak:

— Pek güzelsin kızım!

Diyerek göre göre öptü.

Resimli Gazete. 1309, 15.4. 1309 (1893).

6.22.1. Hikâyede Şahıs Kadrosu

Hikâye dört kişilik bir aile ile oluşturulmuştur. Olayların merkezinde yer alan kadın gözleri görmeyen bir anne rolündedir. Bu kadın geçmişe dönerek iç çözümlemelerine tanık olduğumuz kişidir yazar tarafından betimlenerek minderin üzerine oturan iki örgüsü işlemeli ve pullu yemenisinden görünen kadının özellikleridir.

İki evladını göremeyişi dolayısıyla hayalleri ile sınırlı kalan bir muhayyile dünyası vardır. Hikâyenin aile fertlerinden olan ve isimleri belli olmayan kişiler kadının çocuklarıdır. Erkek olan karakter henüz bıyıkları yeni terlemiş mektepli olarak nitelendirilen kişidir, kızı ise oğlunun küçüklüğünden tahmin ettiği ve henüz nasıl biri olduğunu göremediği kişi olarak yer alır ki kadının hayallerinde sınırlı kalmıştır.

Hikâyede kadının zevci çocuklarına göre nitelendirilmez. Sadece varlığına delalet edilen şahıstır ve son olarak hikayede yardımcı karakter olarak yer alan kişi kadını muayene eden ve ameliyat için hazırlanan tabiptir.

6.22.2. Hikâyede Olay Örgüsü

Hikâyede olaylar kadının hayal dünyasını ve görmek istediği dünya manzarasını okuyucuya sunması ile başlamaktadır. Olaylar kadının gözleri açılmadan önce sadece tahminlerden ibaret silik bir tablo gibidir. Olaylar basit vaka parçalarının bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu hikâyede önem arz eden iç çözümlemeler vesilesi ile ortaya konan kişilik tasvirleridir. Rüya motifi bu hikayede önemli bir yer tutmaktadır çünkü rüyalar kadına refakat eden bir dosttur. Henüz gözlerinin görmediği süreç içerisinde de kızını hayal etmesinde önemli bir aracı figüründedir.

Olayların ikinci aşamasında kadının gözlerinin görüp görmeyeceğini sorgulaması ile oluşmaktadır. Âniden doktorun kadının gözlerini muayene etmek için odaya girmesi hikaye tekniği bakımından basit bir kurgudur.

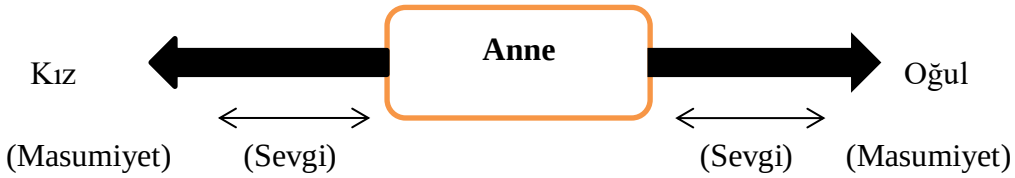
Gözlerinin açılma sürecinin ertesi gün olacağına teminat veren doktor kadının gecesini aydınlığa kavuşturan kişidir. Burada kadın, hayallerinin en uzun gecesi olarak ifade ettiği bir an önce hayat aydınlığına kavuşma arzusundadır.

Ameliyat süreci bitmiştir. Bir yarım saat sonra kadının gözleri açılmaya başlar. Burada ilk görüşün yavaş bir seyir içerisinde olduğuna işaret edilir, önce zevcini daha sonra oğlunu

görmesi, kızının birden olaylara dahil olarak güzel olup olmadığını sorması ile olaylar çözüme kavuşturulmuştur.

Hikâyede gelişen olaylar anne-kız-oğul üçgeninde gerçekleşmektedir. Bu nedenle bu üç kişinin ilişkisi annenin evlatlarını görmek isteyişi ve gözlerinin açılması ile mutlulukla sonlanmaktadır.

Olayların şematize edilmesinde ilişkilerin yer aldığı duygular, kadının hayalinde çizdiği evlat tablosunun ifadeleridir. Annelik içgüdüsü kadının merkezinde yer aldığı evlat hasretidir:

Hikâyenin yardımcı kahramanı kadının gözlerini açmak için onu muayene eden hekimdir:

Kadın ⟷ (Hekim-Hasta İlişkisi) ⟷ **Hekim**

(Çaresizlik) (Çare)

6.22.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede olaylar hızlı bir akış içerisinde gerçekleşir. Kadının ameliyat olma sürecinin hızlı bir şekilde anlatılması olayların merakını ikinci plana atmaktadır burada yazar özellikle kadının hayali ve hasta oluş ile geçmişe dönük bir iç muhasebesini yapmasını gerekli görmektedir.

Betimsel unsurların uzun bir zaman içerisinde gerçekleşiyormuş hissi vermesi ile beraber olaylar birden olup biten sırasal bir düzene sahiptir.

6.22.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin mekânı kapalı mekân olarak yer alan evdir. Aile efradının bu evde yaşadığına kanaat getirilir fakat evin hangi mahallede olduğuna dair bir bilgi yer almamaktadır. Yazar mekânlar arası geçişte son derece hızlıdır. Kadının evden hastaneye gidiş süreci süratle gerçekleşir. Bu iki mekân haricinde hikayede mekanlar ile ilgili ifade edebileceğimiz küçük ayrıntılar yer almamaktadır.

6.22.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyede çoklu bir bakış açısı kullanılmıştır. Kadının geçmişe giderek hayalî bir dünyada olan terennümâtı kızı ve oğlu için gerçekleştirdiği düşünce dünyasının hakim bakış açısının bir gereği olduğunu söyleyebiliriz. Anlatıcının aile ilişkilerini nesnel bir şekilde tıpkı bir gözlemci titizliği ile ifade etmesi gözlemci bakış açısının varlığına da işaret etmektedir. Yani olayların ağırlıkta olduğu hikâyenin bölümlerinde gözlemci bakış açısının daha ağırlıkta olduğunu söyleyebilirken hikâyenin henüz ilk cümlelerinden itibaren uzun betimlemelerin tanrısal bakış açısı ile kurgulandığını söylemek doğru olur.

6.23. SON TESELLİ

Bî-çâre ihtiyar! Bâr-ı sevit altında bütün bütün hemîde olmuş idi fakat kalben pek Mesut nazarında her şeyi bir her şeyi bir manzara da her şeyi bir renkte.

Ne endişesi olabilir? Zaman onu eskitmiş yıpratmış gözünün nurunu azaltmış kalbinin darâbanını bozmuş fikrini yormuş ona bir istirahat-ı medîdeden başka devâ-yı 'âcil yok dünyada acı çekmeyen bulunur mu? O zehir-nâk-i iftirâkın sademesine o da uğramış idi :

Otuz beş seneden beri keder ve elemini iştirak etmiş olan refikası üç sene evvel karargâh-ı ebediye dönmüş o pîr-i sâfî cenânî timsâl-i cemâli olan kızıyla bırakmış idi. Evet o devha-i irtibât bir meyve vererek kurumuş yalnız bir sâk-i latîf çiçekli yeşil yapraklı bir nev-nihâl halinde kalmış idi

o kerime gûyâ bir tesellî-i zî-hayât idi bakışı söyleyişi yürüyüşü tıpkı o ihtiyarın beyaz dağınık saçları arasında buruşmuş nâsîyesi uzun ağırmış öne doğru meyletmiş kaşları altında bulunan sönük gözleri beyaz bıyıkları sakalı içinde kaybolan soluk dudakları o hırâmân-ı emeli görür görmez açılır parlak tebessüm eder bütün anası nazarında ondan daha güzel daha pâk daha 'afîf bir kimse yok .

Onun bakışı kadar mu'sîr Bir nazar onun gülüşü kadar müfrih bir tebessüm onun sözü kadar teselliyet-âver Bir nazar yok. O hayat nâmına ne kadar lezzet var ise onda bir şevk-i mahsûs ile tecelli etmiş hayat ne ise ondan sevimli bir neşv ü nemâ halinde görünüyor. O bir güneş fakat ihtiyar için bir dem-i gurûb gösteriyor evet o kerime değil kış arasında karlar içinde bitmiş bir gonce heves onu koparacak muttasıl dest-i tasallut uzatıyor kopardı ya zavallı ihtiyar yalnız kaldı artık çekilmeli, kimseye görünmemeli. Dünyada sevilecek bir şey kalmadı. Kendini seven de yok sevdiren de yok. Oturduğu oda karanlık başka türlü muzlîm başka türlü keder-nemâ zavallı! Kimsesiz kalmış düşünmeyi unuttu bu ârâm-ı cân yemekten yemeğe görünüyor.

Hâ'în! Hayır hayır o bu kadar vefâ-düşmen olamaz O da ne yapsın? Kendininkini sevecek değil mi? O sevmemiş miydi soru işareti ah ne kadar sevmiş idi tam otuz beş sene o kadar zaman geçti de yine teskîn-i emel edemedi dem-i inkişâfında güldü sevindi dem-i iğtirâbında ağladı ben daha ima ederim gülmek de ağlamak da birdir gülsem de ağlasam da müteessirim şimdi unuttu mu zannediyorsunuz?

Hâlâ onunla meşgul her akşam okur her sabah onun rûh-ı pâkine hediyeler yollar her namazda onun için dua eder her tahatturunda içini çeker bir katre gözyaşı kirpiklerini ıslatır bazen yuvarlanır beyaz sakalları arasında kaybolur zaman olur ki o katreler birbirini veliyy eder o çehreyi sîrâb-ı teessür kılar bu seyl-i hicrân ondaki gubâr-ı kederi bir müddet alıp götürür ne çare?

Tahammül edecek zaman ilerledikçe ona yaklaşır mı? İki sene daha böyle yaşadı fakat Mesut idi o Kerime kendini aramıyorsa da araştırıyordu o babasının gözlerinden sözlerinden anladı her sabah kahvesini pişirir bir parça yanında durur, elini yüzünü öper, ihtiyârı sevine sevine güldürür şâd ederdi. Bir gün odanın kapısı açıldı küçük mini mini güzel saçları kıvırcık iki tarafına sallanan bir yavru geldi bu ne? Bu kim? Bu Nev-zâd kimin mahsûli? Nedir? Bir kahkaha bir kahkaha ihtiyar durur mu? O da pür-hande o karlar arıyor artık ihtiyar üşümüyor donmuyor karşısında yeni nev-zâd bir nâtıka var bir başka lisân söylüyor fakat onu büyükbabası anlar koşuyor odanın içinde yuvarlanıyor.

— Cici baba!

Diye sarılıyor öpüyor okşuyor ihtiyar pür-neşât olmuş idi ihtiyar sevilecek şeyi buldu kendi kendine:

— Çocuklukta oyuncak ihtiyarlıkta çocuk diyordu!

Ama ne çocuk? Sevimli anası gibi âh! Büyük anası göremedi âh!

Göreydi neler söylüyor?

— Cici baba bana sakal sür!

Diyor bir muhabbet ki ta'rîf kabul etmez

— Çapkın! Pür-neş'e şetâreti var tabî'î-i mudhîk o komedyalara duyulmaz ki !

Küçük her akşam büyükbabasının yanında uyur her sabah büyükbabasının kaldırır ihtiyar da yatarken kapıyı mahsusen açık bırakır Semada bir necm zâhir kalmayınca koynunda o mehpâre doğar büyük babasına uyandırır şakalaşır evin evvelki sükûtu kalmadı hâne bir velvele-zâra döndü fakat ihtiyar bir şeyler hissediyordu bir şeyler kavuruyordu gördüğü rüyalar acayip acayip şeyler! Her gece öteki ile uğraşıyor her gece onu rüyada görüyordu bir sabah yine odadan içeriye girdi ihtiyarın yanağına sokuldu Tâ göğsüne oturdu sakalı ile oynuyor gözünün kapaklarını açmak istiyor mümkün değil canı sıkıldı.

— Cicibaba kalk!

Diyor, ses veren yok avazı çıktığı kadar bağırıyor uyanan yok küstü darıldı dudaklarını bükerek odadan çıktı somurta somurta anasının yanına sokularak :

— Ben cicibabamı sevmiyorum!

Dedi, zavallı ma'sûm! Henüz bir şey anlamamış idi. Bir saniye sonra hanede kopan nâle-i hasret onun gül yüzünü buruşturdu gözlerini kızarttı.

Mektep. Yıl. 3, Cilt. 2, Sayı. 18, 1310 (1894).

6.23.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin ana şahıs kadrosunda bulunan ilk kişi yazarın bîçâre ihtiyar olarak nitelendirdiği, zamanın onu eskittiğini ve yorduğuna kanaat getirdiği kişidir. Otuz beş seneden beri kederini ve elemli hayatına iştirâk eden karısı ölmüş ve onu kızı ile bırakmıştır.

Hikâyede bu adam yalnız başına oturduğu evde ve karanlık bir oda ile tanımlanmaktadır. Başka türlü bir muzlim hayatı yaşadığından kimsesizliği alışmış ve hâlâ karısının hayali ile meşgul olmaktadır.

Hikâyede yaşlı adamın kızı olarak tanımlanan bir kişi vardır ki hikâyede bu kişi hakkında ayrıntılı bir bilgiye rastlamamaktayız. Fakat aile efrâdından olduğu ifade edilmektedir.

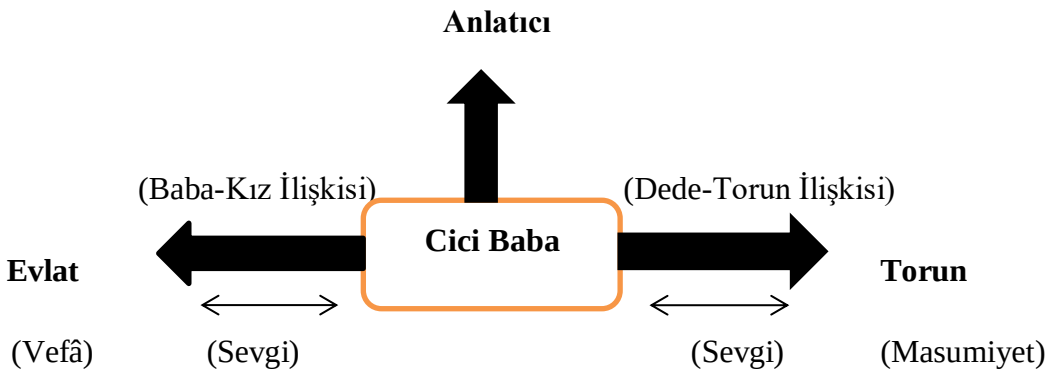
Hikâyede olayların iki kişi tarafından yoğun olarak yaşandığı kişilerden birisi torun olarak nitelendirilen ve hikâyede yer yer "cicibaba" olarak atfedilen kişi ile beraber ifade edilir. Her akşam büyükbabasının yanında uyuması her sabah büyükbabasının kaldırıp beraber şakalaşmaları onların mizaç özelliklerinin yansımalarıdır.

Hikâyede büyük anne figürüne rastlanmamaktadır. Sadece anısal bir yer edindiği görülmektedir ki hikayede bahsedilen büyük anne figürü torununu göremeyen fakat ölümü hakkında malumat sahibi olmadığımız silik bir karakter imajı içindedir.

6.23.2. Hikâyede Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsü yaşlı adamın eşini kaybetmesiyle başlayan hayat dramını gözler önüne sermesi ifadeleri ile başlamaktadır. Olaylar hakkında yaşlı adamın torununu görmesi arasında geçen süreç hızlı seyretmektedir ki dede-torun ilişkisinin nasıl başlayıp devam ettiğine dair fikir sahibi olunamamaktadır.

Yaşlı adamın torunu ile karşılaşma süreci odanın kapısından küçük bir kızın girmesi ile basit bir cereyana sahiptir. Olaylar arasında çatışma unsurları adı verebileceğimiz ve olayların seyrini değiştirerek heyecanı aktif kılan unsurlar bulunmamaktadır. Buna istinâden küçük kızın büyük babasının yanına sokularak avazı çıktığı kadar bağırması sonucun gerçekleştirilmediği izlenimini doğurmaktadır:

6.23.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin zamanı belirsiz bir zaman aralığıdır. Yazar tarihî bir zaman izleğini geri planda bırakarak yaşlı adamın kaç yaşında olduğuna dair bir bilgi sunmamış zaman olarak belirtilen "otuz beş seneden beri" ifadesi yaşlı adamın karısı ile geçirdiği zaman dilimi olduğundan başka bir bilgi sunmamaktadır.

Hikâyede zaman olarak bir orantıdan bahsedememekteyiz çünkü yazar karakterin uzun bir zaman içerisinde geçirmiş olduğu serencâmı hikâyenin son bölümünde bir saniyede gerçekleşen olay zinciri ile olayları sonlandırmaktadır.

6.23.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin tek ve asıl mekânı büyükbabanın oturduğu evdir. Bu ev hakkında ayrıntılı bir betimleme dizisi söz konusu değildir. Evde olan olaylar sadece bir mekân ile sınırlı kalmaktadır. Ev imgesi bu hikayede kimsesizliğin fakat daha sonra ümidin neşet ettiği birlikteliğin sembolüdür.

Her olayın başlangıç yeri evdir. Büyük babanın ilk defa torununu gördüğü yer kapalı bir mekân içerisine dâhil edebileceğimiz odadır. Hayat serüveninin en önemli parçası hâline gelen ev, geçmişte yaşanan olumsuzlukların gelecekte getireceği güzelliklerin teminâtının inşâsıdır.

6.23.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyede anlatıcı üçüncü tekil şahıstır. Hikâyede bakış açısı olarak nitelendirdiğimiz hâkim bakış açısıdır. Olayların hakimiyeti anlatıcının inisiyatifinde olduğu için olaylara vâkıf olan kişi de aynı kişidir. Hikâyenin bölümleri içerisinde hakim bakış açısına sahip cümleler vardır. Örneğin torunun dedesine karşı olan muhatabını gösteren iç çözümlemeler vardır. Bir çocuğun kendi içinde yaşattığı "dede" figürü ilkel bir küsme-barışma ilişkisinden ibârettir. Bununla birlikte kızın babası ile olan konuşmalarında babasının içinde yaşadığı ruhsal durumu yazar kendi muhakemesi nispetinde rafine ederek okuyucu mülahazâsına sunmaktadır.

6.24. ÜZÜM

Vaktiyle terbiyeli temiz bir kadın var idi bu kadının kocası işçiydi ekseriya evinde oturur işi ile uğraşırdı kadının Behice ve Nuri namında biri kız biri oğlan iki evladı var idi bu iki çocuk tıpkı anneleri gibi terbiyeli temiz idiler bir gün Valide kızı Behice'ye Bir salkım üzüm verdi kız bu salkım üzümü Nuri ile beraber yerse kardeşinin kendinden memnun olacağını anladı derhal üzerinden bir tane yemeksizin bahçeye koştu kardeşini buldu üzümü verdi beraber yiyelim dedi fi'l-vâki ' Nuri salkımı aldı fakat tuhaf tuhaf gülümseyerek Behice ye:

— Pekâlâ! Biz yiyelim ama babamız şurada çalışıyor yorulmuştur hem de bak terlemiş şimdi eğer üzümü ona götürürsek ikimizden de memnun olur dedi iki kardeş babalarına üzümü götürdüler peder salkımı aldı çocuklarına teşekkür etti lâkin karısı yanında olmadığından o da üzümü yukarı odaya çıkararak ona verdi işte üzüm elden ele geçerek yine anneye geldi. Vâlide Cenâb-ı Hakk'a teşekkür etti dedi ki:

— Çok şükür yâ Rab! Sen bana sevgili bir zevc terbiyeli çocuklar verdin ben bahtiyarım bu duayı çocuklar işittiler onlar da anaları gibi diz çökerek:

— Yâ rab! Biz de sana şükürler ederiz ki bize bize güzel güzel terbiye edecek ana baba verdin.

Dediler peder vücuda getirdiği aile için de bahtiyar olduğunu anladı gözlerinden sevinçle yaşlar aktığı halde:

— Allahım! Senin en 'âciz kulunum fakat beni bahtiyar kılan şu zevceye şu çocukları verdiğin için şükrüm hamdım nihayetsizdir diyerek her gün daha ziyâde çalışmaya başladı.

Mektep. Yıl, 1. Sayı, 13, 1307 (1890).

6.24.1. Hikâyede Şahıs Kadrosu

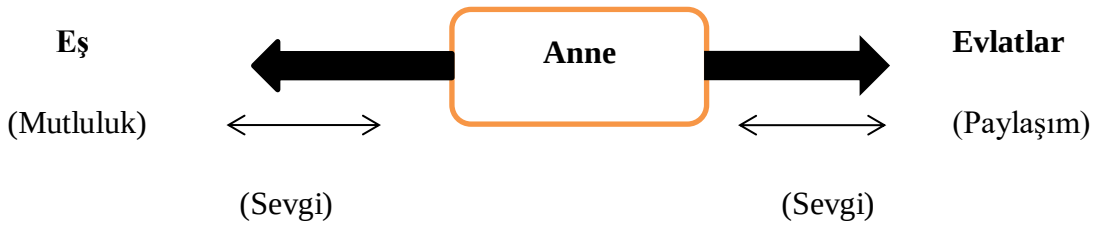
Hikâyenin şahıs kadrosu içerisine anne baba ve iki evladı yer almaktadır. İşçi bir babanın iki evladı vardır. Eşi ile mutlu bir hayat yaşamaktadır. Hikâyede Behice ve Nuri adında iki karakter vardır ki yazar tarafından idealize edilen bu kişiler anneleri gibi terbiyeli ve temiz olarak atfedilmektedir. Şahıs kadrosu içerisinde kendilerini nitelendiren vasıfların yer almamış olması ile yazarın bu hikâyesinde şahıslar üzerinden okuyucuya bir mesaj verme ve okuyucuyu bu hikâye karşısında düşündürme amacı vardır. Kişilerin fiziksel ve kişilik

özellikleri hakkında bilgi sahibi olamamaktayız. Çocukların sadece terbiyeli oldukları hakkında bir bilgi dâhilimizdedir.

6.24.2. Hikâyede Olay Örgüsü

Hikâyenin olayları vakti ile bir annenin yetiştirdiği Behice ve Nuri adındaki iki çocuğun birbirlerine üzüm vermesi ile başlamaktadır. Vâlide kızı Behice'ye bir salkım üzüm vererek kardeşi ile paylaşması gerektiğini ve bu şekilde memnuniyetin hâsıl olduğunu telkin etmesi ile devam etmektedir. Çocuklar üzümü birlikte yerken akıllarına babaları gelir ki o da paylaşma hissini karısı ile beraber tatmak istemektedir. Bu sayede aile ilişkilerinin bağları okuyucuya sezdirilmektedir. Olay örgüsü annenin babanın ve çocukların Allah'a şükür etmeleri ve dua etmeleri ile son bulmaktadır.

Kardeşler arasında gelişen ilişkiler yazarın gözünde çatışmaları değil karşılaşmaları ifade etmektedir. Kardeşler arasındaki paylaşım duygusunun öğrenilmesi anne ve baba tarafından takdirle karşılanmaktadır. Olayların şema edilişinde olumlu ilişkiler ve karşılaşmalar görülmektedir:

6.24.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin olay örgüsü geniş bir zaman dilimi ile başlamaktadır. Yazar herhangi bir vakitte fakat bu zamanın ne şekilde gerçekleştiğini okuyucuya sezdirmeden ifade etmektedir. Ailedeki çocukların anneleri tarafından ne zaman ve nasıl bir şekilde yetiştirildiğine dair bir kesinlik yoktur yazar nezdinde "vaktiyle" ile başlayan hikaye, geçmişte yaşanılan bir aile muhabbetinin anısal bellekteki izlenimini ifade etmektedir.

6.24.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin gerçekleştiği mekân olarak sadece bahçe olduğunu söyleyebiliriz. Bahçede yaşanılan olaylar zinciri basit bir kurgudan ibarettir. Karakterler üzerinden mekan izleyi sunan bahçe baba figürünün çalıştığı ve emek verdiği yer olarak tanımlanmaktadır. Bahçenin okuyucu tarafından imge dünyasına dahil edebileceği bir perspektif bulunmamaktadır. Olayların basit bir şekilde ilerleyişi yazarın daha önceki kurmacalarında göstermiş olduğu imge ve mazmun dünyasının bu hikayede ikinci planda olduğu söylenebilmektedir. Kıssadan hisse vasıtası ile okuyucuya sezdirilen bir ana düşünce vardır.

6.24.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin anlatıcısı üçüncü tekil kişidir. Olaylar gözlemci bakış açısı ile yazılmıştır. Hikâyenin şahıs kadrosu dahilinde gerçekleşen olaylar anlatıcı tarafından gözlemci bir bakış açısına tâbidir. Yazar tıpkı olayları an be an kayda geçiyor gibi bir hassasiyet içine girmiş gözlemci rolündedir. Konuşmaların nakledildiği bu hikâyede yazar tarafından işitilen kendisinin müşahit olduğu olayları yazıya aktarıcı rolünde olduğunu söylemek mümkündür. Diğer hikâyelerinde tespit ettiğimiz tefekkür ve muhayyelât dünyası yazar tarafından bu hikâyede geri planda bırakılmış, basit bir kıssadan hissenin tertibine müteşekkil görülmüştür.

6.25. SİRİŞK-İ KEDER

Tam on beş sene olmuş idi bu on beş senelik müddet-i hayat onun dûş-ı tahammülüne bir bâr-ı girân ıztırâb kondurmuş muttasıl eziyor Sabır ve tahammülü nispetinde hissi vicdani azaplar tevlîd ediyor düşüncelere atıyordu.

Muzdarîb, mu'azzeb, nâdim idi bu bir hayât-ı fersûde idi vaktiyle zevk ve sefâhatın gösterdiği tarîk-i delâlet onu yıpratmış çürütmüş eritmiş idi fakat yalnız düşünmek denilen ve hayatın fa'liyet-i mahsûsesine delâlet eden o elem-i ma'nevîden kurtulamamıştı.

Iztırâb! Onda garîb bir fikr-i istinâs peydâ eder gibi olduğu esnada uyanmış kendini galebelik fakat saket ve samit bir cem'iyet içinde bulmuş idi feryat edecek ne mümkün? Mu'ayyebât-ı evliyesi hançeresini tutuyor ağlayacak Çesud eskiden mübtelâ-i ferîbâne bekâlarından sahte giryelerinden o menâbi'-i sirişk kurumuş Bir damla yaş akmıyor tazallum eyleyecek eyvah! Mensûb olduğu cem'iyet onun lisanına Aşina değil bir köşeye çekilip oturacak heyhat! Her köşe hınca hınç yalnız istemediği cihetlerde cây-ı penâh var.

İşte o zaman 'azâb-ı hayat başladı akları belli olmasın diye bir zamandan beri boyadığı saçları kısalmış nâsiyesi derin mihnet-âmûz çizgiler hatlarla buruşmuş hayatın zevk ve neşâtına müte'allik hemân her türlü menâzırı görmüş olan gözleri 'amâ-ı ebedîye uğrayanlar da olduğu gibi birden bire bir zulmet-âbâd-ı nükteye dönerek bir taraftan bir cây-ı selâmet göremiyordu o zaman şedîd fakat yakmaz bir âteş-i rûhânî hâsıl olarak onu yaktı eritti O da çöktü dem-i nedâmet hulûl etmiş idi.

On beş sene evvel idi bir gece bir takım evcâ' ve âlâm çektikten sonra dünyaya bir kerimesi gelmiş idi kadın bu çocuğa kalben resm-i hoş-âmedîyi îfâ edemedi bu nev-zâdın tulû'una sevinemedi zîrâ o bir mânî'-i kavî idi daha üçüncü ayında iken o âşiyânı terk etti çünkü mecbur idi birini bir diğerini seviyor onun incizâbâtıyla düşüp kalkıyordu bir zaman geldi ki evini de çocuğunu da unuttu artık memnun idi .

O zaman âteşîn nazarlı genc sevimli dil-nişîn ârâm-fırîb hoş edâ idi lîkin hayat bu hevâsı teşkîl eden parçaları uğradığı sademât-ı sefîhâne ile dağıttı bazen bir sadâ kulağında akseder tam düşeceği zaman bir kemân na'mesi idâre-i kadh gibi bir sûret-i hareket gösterir bazen bir hikâye onda bir teessür husûle getirir. Neticesine ermeden tecdit-i hata edecek bir tarafa çekilerek durur idi düşünmek istemezdi bir darbe onu öldürecek idi fakat kurtuldu iktisâb-ı sıhhat edeceği zaman bir rivâyet onu bütün bütün kahırlandırdı.

Bu darbe kerîmesine 'âîd idi meğer oymuş bunu nasıl düşündüğü zevk ve sefâhatinde ihtiyarlamış, hayfâ ki bir müttekâ-ı vefâ-i âşinâya mâlik olamamış idi evet, manzarında bir kerîmenin hayali var idi keşke olmaya idi. Çünkü tanımıyordu, görmemiş idi. Tam on sekiz seneden beri ayrı duruyor zevci ölmüş kayın validesi o ma'sumu büyütmüş kendinden saklıyordu.

Bugün evinden çıktı on beş sene evvel kemâl-i gurûr ile çıktığı o hanenin kapısını vâzı'âne bir sûrette çaldı bir daha çaldı o derece zebûn idi ki açılmamasını istiyordu fakat içeriden bir na'leyn gürültüsü gittikçe yaklaşarak kapı açıldı genç sarışın uzun boylu parlak alınlı saf beyaz yüzlü bir kız göründü kadın boğuluyordu.

Birdenbire yüzüne vurdu. Gözleri ince ince hutût-ı dem ile boyanarak çehresi morardı, dudakları elleri bacakları metanetini kaybetti sabit sönük bir nazarla bakıp kaldığı esnada diğer bir kadın daha görünerek elinden çekip içeriye aldı. Bu kadın validesi idi ihtiyar tahammül edemedi.

Yavaş yavaş titrerken birdenbire kendinden geçerek yığıldı vâlide bu manzara-i hîrâd-sûz karşısında dondu dili dudakları bir harâret-i şedîde içinde kavruluyor gibi yanarak duvara dayandı kız ona tanıdığı hanım ninesinin müdavâtına göz yaşlarla çalışarak bir müddet sonra i'ade-i âfiyetine muvaffak oldu zavallı kerîme! Şu hali bir türlü anlayamamış idi yabancı bir kadının annesi üzerinde ne te'siri olabileceğini düşünüyordu ihtiyar aklını başına devşirdiği sırada eski gelinini karşısına kızını yanına aldı o iffet-i mücessimeye dönerek:

— Kızım hani ya sana geçen gün anlattığım kadın senin anandır, işte gelmiş seni istiyor.

Dedi. Lîkin o perverde-i ismet bu hitâbdan yüzü gül gibi kesilerek büyük anasının kucağına atıldı ve bir sadâ-yı hazîn ile :

— Ben nankör olamam, o doğurmuş pişman olmuş sen beni ağûş-ı şefkatinde büyüttün. Bâtının bilmediği bir kânuna tabî'en besilîn bu ağûş beni nevâzişlerle uyuttu zemininde hissiyât-ı nefret ve istikrâhını da anlatırcasına göründü söz söylemek istedi muvaffak olamadı fakat birdenbire dönerek:

— İstemem, istemem!

Diye odadan kaçtı kadın o zaman arkası üstü düşerek ye'is ve füturdan müteşekkil bir levha-i elîm halinde göründü hıçkırık gözyaşı o bî-çâreyi saatlerce üzdü irbâb-ı rahm ve mürveti cûşa getirecek bir halde kaldı kendine geldiği zaman yatakta idi kızı elinde bir kâse çorba olduğu halde girdi tesellî-kârâne bir tavır ile bakarak o çeşm-i nem-nâkte taharrî-i emel arzusuna düştü hasta-i sâbit mahzûn nazarla bakarak:

.— Kızım bir validenin kızına gösterecek en büyük bir gayreti ben sana gösteriyorum sen beni öpme lakin ben seni bir kere öpeyim korkma! Dudaklarım seni leke-dâr etmez diyerek başını avuçları içine aldı bir bûy-ı hayat-firûz o câ-yı temastan intişâr ederek onu on beş seneden beri bir kere bir neş'e-i sahîhe mazhar etti.

Resimli Gazete. Yıl. 3, 114, 20.5. 1309 (1892).

6.25.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin ana karakteri olarak tam on beş sene evvel dünyaya getirmiş olduğu kızını bir nedamet duygusu ile arayan "anne" figürüdür. Yazar tarafından nitelendirilen iki farklı karakterin iç yüzü vardır, farklılıklar sergileyerek duygusal bir dönüşüm geçiren karakterin hikayede iki farklı insan modelini temsil ediş süreci hikâyede duygusal bir atmosfer vukuâ

getirmektedir. Gençliğinde vurdumduymaz bir anne figürü sergileyen kadın daha sonrasında kızını görüşü ile beraber farklı bir kişiliğe bürünerek idealize edilen bir kadına dönüşmektedir. Zevk ve sefahat hayatının kadın üzerinde umulmaz bir dalâlet bırakması söz konusu iken mecburiyet ve çaresizlik kadının evlâdını kaybedişine sebep teşkil etmektedir.

Yazar tarafından kadına atfedilen düşünmek olgusu kişilik çıkmazının anne üzerine tebârüz edişidir. Bir annenin öncelikle insan olarak kendi merhalesinde kayboluşu ve ıztırâba alışmak olarak nitelendirdiği kimliğini, kızını görmesi ile değiştirdiğini söyleyebilmekteyiz.

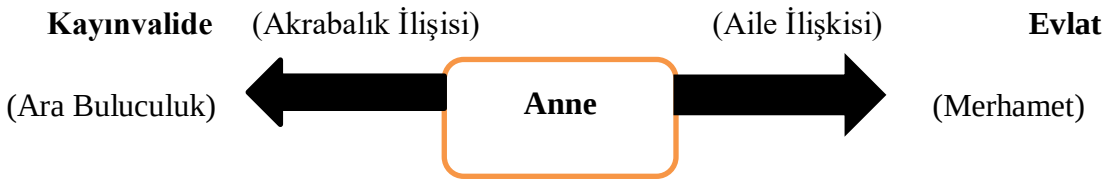
Hikâyede anne ile birlikte evlât figürünü görmekteyiz. Yazar geçmişe dönerek kadının on beş sene evvel dünyaya getirdiği kızının doğumuna sevinemediğini ifade eder. Üç aylıkken terk edilişi anlatılırken bu süreç içerisinde kızın nasıl bir gelişim ve değişim süreci geçtiğine dair bir bilgi hikaye içerisinde belirgin değildir. Yazar bu kızın büyüdüğü zamana kadar geçirdiği evreleri hikaye içerisine gizlemiştir. Kadının kızını buluşu ve ilk görüşünde karşılaştıkları ancak yetişkinlik döneminin betimsel özellikleridir. Bu ifadeler hikaye içerisinde genç, sarışın, uzun boylu, parlak alınlı saf beyaz yüzlü bir kız olarak tebârüz etmektedir.

Hikâyenin yardımcı karakteri olarak yer alan kişi kayınvâlidedir ve kadının evladını ileri yaşlara kadar yetiştiren ve büyüten kişi olarak tanımlanır fakat bu kişinin kız ile olan illiyet bağı onunla hayat refâkatinden başka bize bir bilgi alanı sunmamaktadır. Kız ile kadının arasında geçen konuşmalar dâhilinde kadının anne ve kızı birleştirici rolüne değinilmekte olup hikâye olumsuz bir kişilik geliştiren kadının daha sonra anne benliğini geliştirmesi ile karakterize edilir.

6.25.2. Hikâyede Olay Örgüsü

Hikâyenin olayları on beş sene öncesinde evladını bırakan bir annenin arayışını anlatmaktadır. Mahcûbiyet duygusuyla çaresizlik hissinin verdiği ıztırap ile yaşlı bir kadına dönmektedir. Olaylar kadının geçmişe dönük anıları ile başlar. Dünyaya kerîmesini getirdikten sonra çocuğun doğuşuna dahi sevinemeyen bir anne henüz çocuğu üç aylıkken evi terk eder ve bir zaman gelir ki çocuğunu da evini de unutur hale gelir. Geçmişe dönük teessürü ve nedâmeti onun hayat karşısındaki duruşunu ifade etmektedir. Kerîmesini bunca zaman göremeyişi hayali ile yetinmeyi öğretmektedir. Kadının evladını büyüten ve kendisinden saklayan kayınvalidesidir .

Olay örgüsü burada biterek yeni bir olay zinciri ne geçilmektedir ki kadının on beş sene öncesinde terk ettiği kızını görmesi eve girerek kayınvalidesi tarafından annenin tanıtılması kız ve annenin tanışarak hikâyenin mutlu bir çözülüşe ermesini anlatmaktadır.

Kayınvalidenin yardımcı kahraman olarak olayların içerisine sonradan dâhil oluşu olayların çözüme kavuşmasında önemli bir role sahip olduğunun göstergesidir. Bu nedenle yazar bu kişinin ara bulucu rolünü önemsemektedir.

6.25.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede yazar annenin evladını bırakış sürecini anlatırken geçmişe dönük bir iç muhasebe yapmasına hâiz bir anlayış geliştirerek anasal bir üslubun gereği olarak geçmiş zamanı kullanmaktadır. Olaylar on beş sene öncesinde hiçbir iz vermediği için olayların başlangıç zamanını on beş sene ile sınırlı tutmaktadır. Hikayedeki ana karakterin on beş sene öncesine giderek vakti ile bıraktığı çocuğunu hatırlaması flashback tekniğinin bir gereği olarak zaman geçişlerinin hangi karakter üzerinden tayin olduğuna hükmedebilmekteyiz.

Kadın için çocuğunu hatırlama süreci önem teşkil etmeyen birkaç ayrıntı ile açığa çıkmaktadır ki yazar tarafından bu bir mektup veyahûd keman sesi olarak ifade edilmektedir. Geçmişe harekât gösteren ve kadında teessür haline gelen her şey geçmiş zamanın şimdiki zamanda da tesirini sürdürmesi şeklinde ifade edilebilir.

6.25.4. Hikâyede Mekân

Hikâyede ana bir mekân ifadeleri yoktur. Kadının vaktiyle kızını ve evini terk edişi geçmiş zamanda evinde yaşadığını ifade etmektedir fakat hikayede ev mekânı olayların gerçekleştiği ortak bir yaşam alanı değildir. Hikâyenin durum ağırlıkta olması olaylar arasındaki geçişlerin betimlemeler yolu ile sınırlandırılması, mekan unsurlarını geri planda bırakmaktadır. Şayet hikayenin son olay zincirinde kadının kızını bulmak için girdiği ev kapalı mekan içerisinde

dahil edebileceğimiz fakat ayrıntıları verilmeyerek sadece kızın yaşadığı ev olduğu bilgi dışında malumat sahibi olunmamaktadır.

6.25.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâye üçüncü tekil şahıs ile yazıldığı için anlatıcı ile yazarın farklı kişiler olduğunu söyleyebilmekteyiz. Bu hikâyede anlatıcının ön planda olması olaylara vâkıf olarak hikâyenin seyrini değiştirecek şekilde hikaye karakterlerinin düşünce ve duygularına müdahale etmesi hikayenin tanrısal bir bakış açısıyla yazıldığını göstermektedir. Hikayede bu bakış açısını gösteren ve örneklendiren bölümler içerisinde kadının içinde yaşadığı duygu durumunun yazar tarafından başarılı bir şekilde tahlil edilmesi gösterilebilmektedir. Özellikle kadının kızını terk ettikten sonra geçirmiş olduğu ağır buhran yazarın inisiyatifinde bir arayış sürecidir ki iç çözümlemeler yazarın üslubu tarafından rafine edilerek okuyucunun muhayyilesine sunulmaktadır.

6.26. NÜZHET

Nüzhet pek ziyade sevdiğim bir pâkizedir, henüz altı yedi yaşında açık kestane renkli saçlı esmer az kirpikli gözleri hissiyatına göre tebdîl-i imâr eder burnu küçük ağzı ufak dişleri biraz çürük elleri oyundan ekseriya kirlidir kendisiyle aşinalık peydâ edeli bir iki sene oldu ilk gördüğüm zaman sevmemiştim. Yanıma sokuldu yadırgadı bir eliyle yüzünü örter gibi bir vaz'-ı mahcubâne alarak o parlak nazarlı gözleriyle harekâtımı tarassud ediyordu eğer üzerine doğru gidecek olaydım mutlaka kaçacak kaçamayacak olursa ağlayacak idi ben çocukları biraz ağlatmayı severim ama ilk görüşte değil biraz muhabbete koyulaştırmalıyım etfâl ile mülâtafeden haz ederim hikmet-i mutallakâ ricâle mahsur değil a!

Çocukluğunda kendine mahsus felsefesi hikmeti romanı hesabı siyâsiyâtı var bu Nuzhet'te biraz evvel tecelli etmiştir pek güzel değil fakat benim için pek şirin o kadar natûk da değil lîkin sevilişi tatlı hiss olunur olunmaz derecede peltek zavallı kızın dişleri vaktinden evvel düşmeye başladığından peltekliği bundan neş'et ediyor s'leri t gibi telaffuz ediyor bir adeti var:

Nazara hoş görünmesini istiyor henüz nev-bâve-i gülzâr-ı emel olduğundan mıdır nedir? Enzâr-ı ağyar gül yüzünü soldurmasın diye herkese yanaşmaz haşin değil fakat tavr-ı ma'sûmânesini ibtizâle düşürmek istemiyor.

Serbest, bâ-husûs benim gibi ahbabına her türlü serâ'ir-i kalbiyesini Söyler hatta bir gün kendi Refikalarından birine biraz ziyadece meyl ettiğimi görmüş de bana:

— Sen onu seversen ben seni sevemem! Diyerek beni kahkahalara mecbur etti kızarsa bir daha yanıma gelmez artık rica etmek sırası bana gelir o zaman bin türlü kelimât-ı taltifiye bulmaya çalışırım en ziyade haz ettiği tarz-ı hitâb :

— Seni çok severim bana darılma demeliyim en ziyade dil-gîr olduğu söz dahi :

— Seni sevsem bari ! Cümlesidir ben bu cümleyi îrâd eder etmez o da lisânına mahsus olan edâ ile :

— Sevsem bari! Der ve derhal yanımdan kaçar.

Zekâ, unutmayış, rûh bazen tecelliyât-ı mahsuseyle insanı ihsâs eder Nüzhet bu tecelliyâtı ma'sumiyet vâkı'asıyla izhâr eder bir gün kendisine:

— Ne kadar güzelsin! Diye hitap ettiğimi müte'âkib hemen vakûrâne bir lisân ile :

Ben kendimi bilmez değilim sizin söylediğiniz kadar güzel değilim hele dişlerim pek çirkin! Dedi. Garîb fakat pek latîf bir vaz' ile kucağıma oturarak içini çekti.

Hazine-i Fünûn. Yıl, 1, Sayı, 13, 23. 9. 1309 (1893).

6.26.1. Hikâyede Şahıs Kadrosu

Hikâye, Nüzhet adlı bir küçük kızın merkezinde gerçekleşmektedir. Nüzhet henüz altı yedi yaşlarında yazar tarafından bir iki sene görülerek sevilmeyen fakat daha sonra bilgisi dâhilinde olan çocuktur.

Nüzhetin mizaç ve karakter özellikleri yazar nezdinde idealize edilmektedir. Çocukluğun felsefesini temsil eden adetâ bütün çocuklara numûne teşkil eden yapısal ve karakteristik özellikleri ile tasvir edilmektedir. Yazar Nüzhet karakteri için felsefesi, hikmeti, romanı, hesâbı, siyaseti olduğunu sıralandırarak tek kusurunun pelteklik olduğunu ifade etmektedir.

Bu nedenle diyebiliriz ki yazar hikâyesinde kendisini ve kendisi ile refakat eden küçük bir kız olan Nüzhet dışında başka bir yardımcı karakteri hikâyesi içerisine dâhil etmemektedir.

Olayların ilişkisi kahraman/Anlatıcı ile Nüzhet arasında gerçekleşen bir bağ ile sınırlıdır. Bu nedenle bu iki kişinin dışında olay örgüsünde yer alan üçüncü bir kişi bulunmamaktadır:

(Büyük-Küçük İlişkisi)

Anlatıcı/Kahraman ⟷ **Nüzhet**

(Merhamet) (Sevimlilik)

6.26.2. Hikâyede Olay Örgüsü

Olaylar basit bir kurgudan ibarettir. Yazar Nüzhet'i tanıtarak kendisi ile olan rabıtasını ifade ettikten sonra Nüzhet'in kendi hayal dünyasında kendisini güzel bulmayışını anlatmasından ibarettir. Olaylar iki kişinin diyaloğu ile çözümlenerek güzellik kavramının çocuk ve yetişkin tasavvurundaki hâli nitelendirilmektedir.

6.26.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin belli bir zamanı yoktur. Hikâyede zaman kavramına değinilmemektedir. Sadece karakterler üzerinde bir zamansal ayrıntı vardır ki o da yazarın Nüzhet'i tanıdığı zamandaki yaşı ifade etmesi ile bilinmektedir.

6.26.4. Hikâyede Mekân

Nüzhet ve anlatıcı kişisi arasında geçen diyalogların gerçekleştiği mekân hakkında bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu nedenle bu hikâyede mekan izleği bulunmamaktadır.

6.26.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin anlatıcısı yazarın kendisidir. Bu nedenle bakış açısı olarak ele alabileceğimiz kahraman bakış açısı merkezinde gelişen bir hikâyedir.

Anlatıcı olayların merkezinde olduğu için Nüzhet karakteri ile tanışıklığını ifade ederken başka bir şahıs kadrosu ile olan ilişkisi bulunmamaktadır.

Hikâyede anlatıcı olan yazar olayları kendi düşünce dünyasından süzerek çocukluk hakkında öne sürdüğü fikri okuyucuya sezdirmektedir.

6.27. PİST ! Mİ YAV

Bıyık altından gülerek:

— Eski masallar!

Diyip geçmeyiniz meğer onların her biri bir fikrin muakkîb her hadisenin mahûru imişler yine böyle bir kış mevsimi imiş geceleyin aile efrâdı ocak başına toplanmışlar tâ kenarda boş kalan bir yerde de "kedi" kuyruğunu çekmiş çevirmiş ard ayaklarını uzatmış; üstüne oturmuş ön ayaklarından birini el yapmış … Yalanıp yüzünü hafarmış büyük anne görmüş demiş ki:

— Bize misafir gelecek !..

Küçük anne de görmüş demiş ki :

— Ben bu kedinin gözlerinden korkuyorum…

Biri yeşil biri elâ…

Hala kadın hak vermiş:

— Her kediden korkulmalı

Postu arslan yüreği kaplan imiş, galiba bahsin kendi aleyhine döndüğüne intikâl etmiş ki "kedi" de yine yüzünü sığaya sığaya cevap vermiş:

— Miyav!

Durduğu yerde uzanmış bel vermiş ön ayakları ile ocak örtüsünü didiklemiş kuyruğunu kaldırıp gerinmiş… Gözünün biri alevlere karşı hafif camgöbeği renginde diğeri eflatun eflatun parlamış ard ayakları üzerine oturmuş yalanmış büyükanne huylanmış kucağında uyuyakalmış en küçük hafîdesini kaldırmış odasına çekilmiş kapısını sürmelemiş ocakbaşı'nda biraz evvel ımızganan mavi gözlü damad kayın annesine usulca demiş ki:

— Demin kedi ne diyordu anladın mı? Telaşla sormuş:

— Ne diyordu?

— Bizim için ben bunları yemezsem bu bıyıklar bana haram olsun.

Kayın anne dönmüş bakmış ki… Kedinin çifte şuâ'alı gözleri yine alevlerle oynaşa oynaşa şaşı şaşı bakınır bir eliyle de bıyıklarını büküyor! Korka korka:

— Sahih!

Demiş. Sessiz sessiz yerinden kalkmış okuyor okuyor odasına girmiş dört tarafı üflemiş yollamış hala uygulamış damat horuldamış kedi horlanmış bir aralık hala:

— Allah hayırlar versin !

Diye uyumuş kalkmış gitmiş ayağı gürültüsüne damad sıçramış evde odasına çekilmiş döşeğe uzanırken hasta karısına demiş ki:

— Ben bu gece bizim kedinin halini beğenmedim!

— Hangi kedi?

— Hani bir gözü yeşil Bir gözü ela kara kedi! Bıyıklarını büküyordu bana öyle geldi ki:

— Ben bunları yemezsem bu bıyıklar bana haram olsun! Diyordu. Hasta yatağında yarı beline kadar doğrulmuş:

O kara kedi yine gelmiş mi? Akşamdan beri bizimle beraber tekin değildir öteki odada musallat oldu idi ! Az kalmış bizden evvel oturan "Abdî" lerin babası üzerinden atlayıp hortlatacakmış ! Bir hafta sonra aile buradan başka bir mahalleye göçmüş o gece yine ocağı yakmışlar karşısına geçmişler yorgunluk haliyle biraz sonra gevşeyip sızmışlar.

Evlâ: kocakarı uyanmış… Bir de bakmış ki kara kedi kucağında horluyor ne kadar sesi varsa bağırmış:

— Hırrr hırr!

Ondan sonra kızı uyanmış bakmış ki o kara kedi ocağın alevleri içinde yine bıyıklarını büküyor bu defa gözleri kıpkızıl olmuş Ateş saçıyor ne kadar sesi varsa bağırmış:

— Hırrr hırr! Daha sonra hasta kızları uyanmış bakmış ki o kara kedinin ağzında bir ciğer parçası elinde bir maşa ocakta kebap ediyor dönüp dönüp kendisine:
— İnsan ciğeri çok tatlı olur diyor O da avazı çıktığı kadar bağıracakmış ama bağıramam mış çünkü sağ ciğerinin yarısı yok imiş…
— Damat uyanmış ne görse iyi ? Kara kedi merhum kayın pederini kefeni ile beraber sırtına yüklemiş alabildiğine kaçırıyordu.
— Tutun… Tutun!

— Hırrr hırr!

Bereket versin küçük kıza…O bağırabilmiş:

— Anne, anne kedi yüzümü yalıyor!

Bu def'a bütün efrâd-ı 'aile ocağın karşısında tir tir! Birbirlerine bakıyorlar hepsinin gözleri güçle beraber yeni eve göçmüş olan yeşil ela gözlü kara kedide! Hâlâ yalanıyor! Hâlâ bıyık büküyor bunun üzerine hepsi birden için için:

— Bu bizi yiyecek! Demişler.

Ertesi gün damat gördüğü rüyayı haber ettirmiş muabbir demiş ki :

— Abdest alıp o kara kediyi tutmalı bir örtüye sarıp çuval içinde uzak bir sudan geçirip bırakmalı arkaya bakmadan kaçıp dönmeli!

Gördünüz mü? Rüya aynı yüzüne çıkıyor

Kefen: örtü

Kara kedi: tabut

Su: mezar

Mahallenin üç delikanlısı sevaplarına kara kediyi tutup sudan geçirmişler arkalarına bakmadan dönmüşler.

— Artık kara kedi yok! Fakat her gece ocakbaşında menâkıbı var Bir destan ki bütün serâ'îr-i 'âile ondan mündemic hatta bütün mahalle kedilerin tetkîk-i ahvâl tevâtürleriyle meşgul bıyığını bükeni örtüye çuvala koyup sudan öteye geçiriyorlar.

Aradan günler geçmiş bir gece eve misafirler gelmiş yine ocakbaşında toplanmışlar imiş tatlı tatlı konuşuyorlar çocuklarda oyun oynayacaklar mış içlerinde yalnız mavi gözlü damat yok imiş çocukların ikisi parmaklarını yaya yayaya ellerini yere basmışlar üçüncüsü ebe olmuş:

— Evelen develen deve kuşu kovalan çengi çenber misk u anber tazı tozu karakedi pist!

Diyip pist !

Hangi parmağın üzerine isabet ederse onu büküyormuş!

Fakat kaçıncı pist! Kaçıncı eveleme develeme!

Bâ-husûs kaçıncı kara kedi!

Kendisini attınız bari sözünü bırakın işte bir daha:

‘‘ Eveleme develeme devekuşu kovalama çengi çenber misk u amber tazı tozu kara kedi ’’

Der demez merdiven başında:

— Miyav!

Cümleten:

— Ay! Vallahi o ! Yine gelmiş oyunda ebe olan komşu çocuğu:

— Pist !

— Miyav!

— Ne zannettiniz di…Kedi gelmez mi ? Ya? Öyle ise neden ?

— Çok kovma arsız edersin demişler.

Vakit. 1477, 21. 1. 1922.

6.27.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin ana şahıs kadrosu içerisinde insan dışı bir karakterin varlığını görmekteyiz. Olayların gerçekleşmesi de aile efrâdının bir araya gelmesi ile başlamaktadır.

Hikâyede kedinin diğer kişiler üzerindeki etkileri ifade edilirken geceleri aile efrâdını ocakbaşında toplayan bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Biri yeşil biri ela gözlü olduğu için de aile efrâdının korkmasına sebebiyet veren ve daha sonra olağanüstü özellikler gösteren hayalî bir varlıktır konuşmaları tıpkı insan gibidir.

Hikâyede küçük anne ve büyük anne olarak nitelendirilen kişiler aileyi bir arada tutan ve evin içerisinde yaşanılan olayların gözlemcisi adeta olayları en ince ayrıntısına kadar aktaran kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hikâyede gerçek kişilerin betimlemeleri ayrıntılı bir şekilde verilmezken kedinin özelliklerinin sıralanması yazarın kendi tasarrufundadır.

Olayların şiddetini artırdığı olay zincirinde seyri değiştiren kişi evin damadı rolündeki şahıstır. Bu kişi bir gün kedinin halini beğenmeyerek onun bir kara kedi olarak nitelendirildiğini ve uğursuzluk getireceğini ifade etmektedir.

Hikâyenin yardımcı karakterleri içerisinde ailenin komşusu olarak yer alan Abdî adlı kişidir. Hikayede sadece bir cümle ile ifade edilen bu kişi kedi ile bizzat karşılaşan kişidir fakat kediyle karşılaşmasından sonraki süreci hakkında bir bilgi yer almamaktadır.

Hikâyede meslek grubu olarak ifade edebileceğimiz fakat bunun haricinde aile ile olan illiyet bağının ne şekilde olduğunu bilemeyeceğimiz kişi ise "muabbir"dir rüyayı yorumlayan rüyada görülen kavramların gerçekte hangi anlamlar ifade ettiğini açıklayan kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hikâyede mahallenin üç delikanlısı olarak ifade edilen kişiler isimleri ve kişilikleri hakkında bilgi sahibi olamadığımız sadece kediyi sudan geçirerek halk arasında yaygınlaşmış bir inancın insan üzerindeki kurtarıcılığını temsil eden kişilerdir.

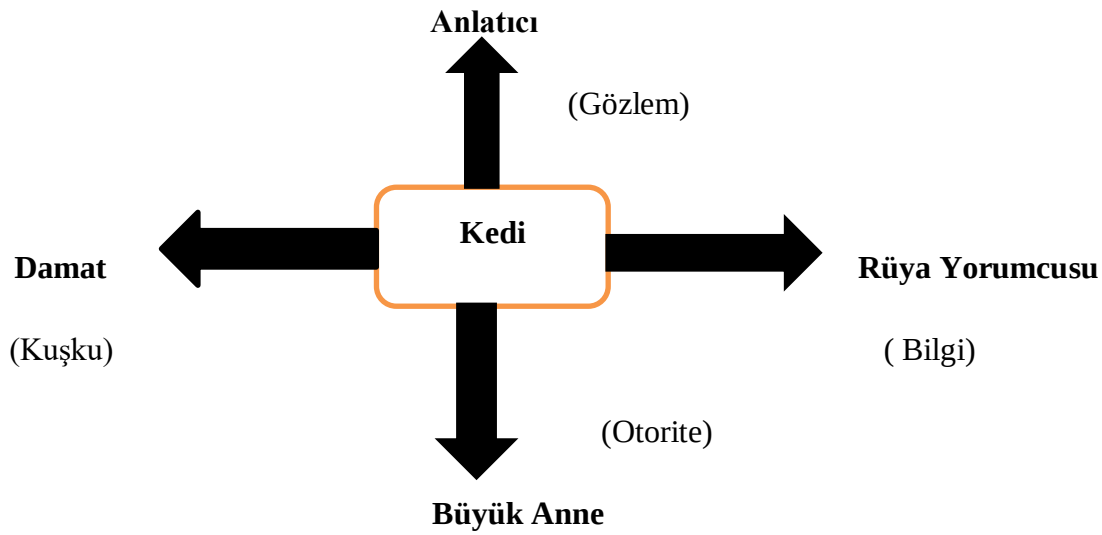
6.27.2. Hikâyede Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsü eski masalların anlatılması ile başlamaktadır. Bir kış mevsimi aile ocak başında toplanmış aile büyüklerinden olan büyük anne kediyi görmüştür. Bu kedi daha sonrasında korkuyu ortaya çıkaran ve aileyi tedirgin eden bir varlık olarak kabul edilmektedir. Kedinin insanüstü özellikler göstermesi ailenin bu durumda başka mahalleye göç etmesi ile sonuçlanmıştır. Olaylar rüya aleminden çıkarak gerçek dünyaya dönüş ile devam etmektedir.

Olayların oluşmasında rüya motifi son derece önemlidir çünkü rüya bu hikayede gerçek ile hayal arasında kalışı simgeler. Rüyalar toplumsal bir inanç olan ve rüya tabirini gerekli kılan geleceği görmek isteme amacını taşımaktadır. Bu hikayede de kefenin örtü, kara kedinin tabut, suyun ise mezar olduğunu tahlil eden görüşün aile tarafından itimâd edildiği anlaşılmaktadır.

Hikâyenin son olay örgüsünde kara kedinin bir anda yok olarak her gece menkıbevi hikayesinin anlatılışı ve dilden dile dolanışı anlatılmaktadır. Yazar halk edebiyatı unsurlarından istifâde ederek kedi hakkında söylenen tekerleme ile olayları sonlandırmış, nasihatvâri bir üslubu eve gelen misafirin dilinden okuyucuya nakletmiştir.

Kedinin merkezinde gelişen olaylar aile fertleri arasında ilk başlarda hoşnutluk uyandırsa da kedinin insan dışı haller sergilemesi ile olaylar çatışmaya dönüşmektedir:

Olaylar birden fazla kahramanın kedi üzerindeki yorumu ve kediye karşı sonradan oluşan korku duygularının gerçekleşmesi şeklindedir. Bu nedenle kedinin merkezinde yer alan şahıs kadrosunda her kişi kendi içinde önemli olayların vak'a parçalarını temsil etmektedir.

6.27.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede geçmiş zamanda yaşanılan bir kıssanın bir kış mevsiminde gerçekleşmesini ifade etmektedir. Ailenin toplandığı mekan gece vaktidir. Kedinin ilk defa görüldüğü zaman da bu gece vaktinde gerçekleşmektedir.

Hikâyede olaylar muallakta kalınan ve belirsizlik arz eden zaman ifadeleri ile başlamaktadır. Damadın herhangi bir gün içerisinde kedi ile karşılaşması ve bu olaylardan sonra tarihi bilinmeyen bir hafta sonrasında başka bir mahalleye göç etmeleri anlatılmaktadır. Bu hususta hikâyede zaman mefhumunun olaylar içerisinde sadece basit bir kurgu ifade ettiğini söyleyebilmekteyiz.

6.27.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin olaylarının geçtiği mekân kapalı mekanlar içerisine dâhil edilmektedir. Ailenin her gece toplandığı yer ev dairesi içerisinde özel bir mekana dahil edilebilmektedir. Ailenin ocakbaşında toplanması ve her akşam bu geleneklerinin sürdürülmesinde mekânın tekrarlı olduğunu söylemek doğru olmaktadır.

Olayların seyrini değiştiren bir diğer mekânı ise açık mekân olarak nitelendirilen mahalledir. Mahallenin hangi muhit içerisinde yer aldığına dair bir bilginin olmaması mekân betimlemelerinin geri planda kaldığı izlenimi vermektedir.

Olayların gerçekleştiği ve gerçek dışı olarak nitelendirilen mekân hayal âlemidir. Rüya motifinin merkezinde gerçekleşen hayalî görüntüler şahıs kadrosunun kendi muhayyilesinde bir yaşam alanı oluşturmaktadır.

6.27.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin anlatıcısı üçüncü tekil kişidir. Hikâyede gözlenen olaylar anlatıcının kendi düşünce ve ruh dünyasından sıyrılarak şahısların üzerine yüklenmektedir. Bu da hikâyede gözlemci bir bakış açısının ağırlıkta olduğu izlenimi vermektedir. Bununla birlikte hikâyeyi sadece gözlemci bakış açısı ile sınırlandırmak yanlış olmaktadır. Hikâyenin sonunda yer alan ve okuyuculara nasihat vermek amacı ile oluşturulan öğüt cümlesi yazarın kendi inisiyatifinde bırakıldığı için çoklu bir bakış açısı sunar.

4.28. MİNİ MİNİ ALİ

Bayram gecesi erken kalkalım diye yatsıdan sonra yatmışlar ona bir aralık uyanır bakar ki mini mini Ali koynunda yok…

— Mahmur mahmur söylenir:
— Ali!
— ...
— Ali!
— ...

Baba da uyanır:

— Ne oluyorsun yâhû?
— Efendi Ali yok!
— Ne?

Doğrulur bakılır görür ki üç günden beri hasta yatan kadını endişenâk bir vaz' ile yatağı içinde dimdik idare kandilinin hafif isli ziyası vücudunun gölgesini iki misli büyüterek duvara mühtez ve bî-şekl olarak aksetmiş…

— Ne diyorsun yahu?

Kısık kederli bir sesle:

— Ali yok!

Gazı alır fırlar:

—Dur bakayım dışarıya çıkmasın? Sofa karşıki oda abdesthane aralığı…

Ali yok! Aşağıya iner… Küçük oda…Matbah…Aralık Ocak içi…Kömürlük…Ali yok! Hizmetçinin odası…Yine yok…

Yüksekçe bir sesle:

— Ali!

…

Ana pür-halecân yukarıdan:

— Efendi yok mu? (Kendi kendine)
— Ay başım!
— Hasbün'Allah
— Yok mu ? (Başını elleriyle sıkarak)

Sanki çatlıyor…

— Sen bilirsin yâ Rabbi!
— Yok mu ayol, söylesene!
— Yo…k! inne'l-lahe me'a 's-sâbirin!
— Bu nereye gider?

Bahçe kapısını yoklar…Açık!

Tuhaf bir şey! Akşam yatarken ben sürmeledim… bunu kim açmış? Ali'nin boyu yetmez ki… Bu ne ? İskemle…

— Efendi!... Ay…! Sinirlerim boşandı!
— Sus be!

(Kendi kendine)

— Ah oğlum! Yoksa seni alıp götürdüler mi? Mübarek geceler hürmetine…

Baba bahçeye çıkar… Muğterîb nâkıs bir muhatabın son şu'â'-ı delâletiyle elindeki idârenin kuvvetiyle aranır… Ses yok… Yalnız üç dört ev, aşırı, bir yerden kesik kesik bir kaç meleme sesi gelir

— Ali…!
— Yok! Bizim kurban… Hâ… O ne ?
— O kim ?

İçeriden zayıf bir ses:

— Efendi yok mu?

Bağırarak:

— Var …burada!

Koyun sol tarafına az bir mey ile çekip uyku vaziyetinde durmuş Ali başını atın boynunun sağ taraf sâhesine koymuş derin derin uyuyor Baba bu hazin muânakadan son derece müteessir bu perişânî-i sevda kalbine dokunur gözlerinden Bir iki damla yaş çıkar:

Yine içinden ayn-ı zaif ses:

— Efendi, buldun mu?
— Döner:
— Buldum…Gel de gör!

Kurban gözleri açık… Fakat bî-hareket Ali hâlâ derin derin uyuyor

— Allah! Allah! Bu ne hikmet?

Ana fart-ı tahassüsle Ali'yi kucaklar koyun yerinden hoplar…

Derhâl bir vaz'-ı muhacim alır baba boynuzlarına yapışır ana Ali'sini içeriye kaçırır

Artık kim uyur? Zaten bayram sabahı bekçi…Davul …

Ali de uyanır henüz beş yaşlarında sarışın zayıf büyük gazın şulesi mavi gözlerini yeşile döndürüyor uyanır uyanmaz:

— Anne! Kuzu!
— Bahçede yavrum!
— Anne babam onu kesecek mi?
— Kesecek oğlum kurban bayramı!

Bahçeden uzun uzun bir:

— Meee!
— Anne babam onu keserse ben de ölürüm!
— Aman, Allah'a emanet oğlum…

Bu nasıl söz?

— Efendi ! Duyduk mu? Ne söyledi?
— Aldırma! Çocuktur! (kendi kendisine) Aman Yarabbi!
— Nerden de öğrenirler?

Bahçeden yine uzun uzun bir ses:

— Meee!
— Anne beni çağırıyor!
— Anne beni çağırıyor!
— Simdi olmaz gündüz olsun da!
— Baba kuzuyu kesme! Anne ! Keserse vallaha ölürüm!

— Efendi bu çocuğa bir hâl oldu! Her tarafı ateş içinde… Şakakları atıyor!

Elbette atar… Bu ayazda çırılçıplak bahçede yatılır mı? Üşümüştür

Bahçeden uzun uzun fakat makamlı bir:

— Meee!

— Efendi gel bizim bu koyunu kesmeyelim…

— Sen de mi çocuk oldun… Allah'ın emri… kesilmez olur mu?

— Baba kesme! Ölü….

Annesi ağzını kapar bahçeden uzun uzun yine makamlı bir:

— Meee!

— Uyu yavrum yarın sana bak neler alacağım!

— Kuzu mu?

— Kuzu ! Ama uyursan!

Bahçeden kısa titrek bir:

— Meee!

Baba:

— Yat diyorum!

— Efendi azarlama… Ateş içinde!

Sabah küçük Ali dalgın.

— Meee

Ali gözleri yine açılır kapanır.

— Efendi namazdan gelmedi

— Anne!

— Ne var oğlum?

— Kuzu!

— Peki yavrum! Sen uyu istediğin kuzu olsun!

— Meee!

Komşunun bahçesinden sesler:

— Ahmet Ağa kazdın bitti mi?

— Bitti!

— Ne istersin?

— Bir çengel!

— Al… o ağaca takma…Ötekine!..

Evin içinde birtakım sesler:

— Delendi ne yaptınız?

— Şimdi burada idi!

— Gülsuyu serpiyorum!

— Küçük kürek nerede ?

— Ud ağacı yakıyorum

— Kalın derûnî bir tasavvut:

— Allahu Ekber…Allahu Ekber…

— Meee!

— Anne babam koyunu kesiyor mu?

— Kesmiyor oğlum cennete yolluyor.

— Allahu Ekber Allahu Ekber…

— Anne kesiyor mu?

— Kesmiyor yavrum!

— Neden bağırmıyor?

— Kesmiyor da onun için! Kesse bağırdı;

— Allahu Ekber Allahu Ekber…

— Anne ! Bu koku ne?

— Ud ağacı…

— Anne neden başını örttün!

Dışarıdan bir ses:

— Vekil ettin mi?

— Ettim.

— Anne! Kuzu neden bağırmıyor… Babam cennete mi yolluyor?

— Yolladı oğlum…

— Ooof! Anne ! Ben bu gece nerede uyuyacağım?

— Benim kucağımda!

— Ben artık senin kucağında yatamam!

— Aa! Bu nasıl söz? Demek beni sevmiyorsun?

— Seviyorum! Onu ama daha ziyâde seviyorum…

— Peki! Sen bunu belle! Bir daha ben de seni koynuma almam!

Dudaklarını şişirerek:

— Ben de kuzunun koynunda yatarım.

— O gitti!

Hazin, hıçkırıklı bir sesle :

— Öyle ise ben de giderim!

Bayramın dördüncü günü idi ki küçük Ali'nin cenazesi evden çıktı. Mini Mini Ali:

— Ben de giderim!

Demedi mi idi? İşte koyunun ruhunun gittiği ârâm-gâh-ı ebedîye gidiyor. Zîrâ oraya böyle gidilir!

Vakit. 1669, 4. 8. 1922.

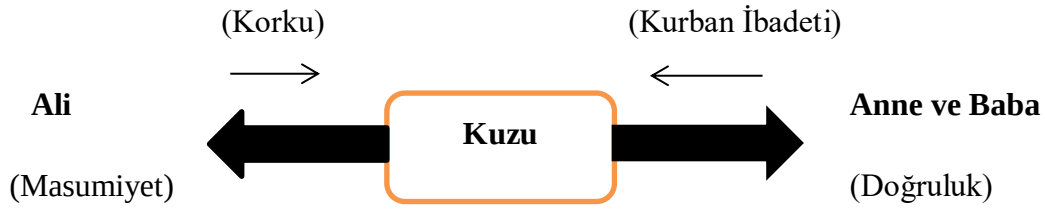
6.28.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin şahıs kadrosu içerisinde aile efradı yer almaktadır. Olayların merkezinde yazarın kişiye atfetmiş olduğu isim Mini Mini Ali'dir. Ali hikayede yaşı belli olmayan fakat küçük bir çocuk olarak nitelendirilmektedir.

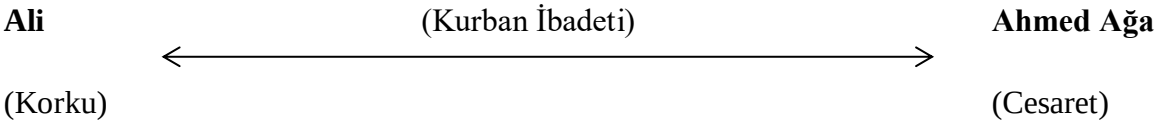
Hikâyede gerçek kişi ve gerçek olmayan kişi arasında gerçekleşen bir ilişki söz konusudur ki bu ilişki Ali ve kuzu arasında gerçekleşmektedir. Hikâyede bu sayede gerçek olmayan ve hayvan figürünün insan gibi düşünülerek ana şahıs kadrosu içerisine dahil edildiği görülmektedir.

Anne ve baba hikâyede arayıcı rolündedir. Hikayenin bir arayışı ifade etmesinde tek argüman çocuğun kayboluşu değil kuzu ile olan gerçek rabıtasının aile tarafından engellenmek istenişidir.

Hikâyenin yardımcı karakterleri içerisinde görebileceğimiz tek kişi ailenin komşuları olarak nitelendirilen Ahmet Ağa'dır.

Hikâyenin yardımcı kahramanı olarak yer alan kişi Kurban Bayramı'nda ibadetin yerine getirilmesinde ve kurban kesiminde görevli olan komşudur. Ali'nin çatışma yaşadığı iki kişiden biri de Ahmed Ağa'dır.

6.28.2. Hikâyede Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsü iki farklı şekilde gerçekleşmektedir; bunlardan ilki Ali'nin bir bayram günü kurbanın yanına gitmesi ve bu nedenle ailenin Ali'yi araması ile olan meşgalesidir ki olayların çözülüşünden önce gerçekleşen bir arayış sürecidir. Bu arayış sürecinden sonra Ali'nin kurbanın yanına gitmiş olarak görülmesi ve kesilmesine engel olması olayların ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Çocuk muhayyilesinde bu durum anne ve babaya bir başkaldırış ifade etmektedir. Hikâyenin son olay zincirinde annenin çocuğuna vermiş olduğu öğütler çocuğun düşüncelerinde geleceğe dair bir inanç oluşturmamış ve yazar bunu bilinçli bir şekilde tahkiye etmektedir.

6.28.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin olayları bir bayram gecesi gerçekleşmektedir. Yazar yatsı vaktini hikâyesinde ifade ederek aileyi ve okuyucuları ertesi gün gerçekleşen olaylar zincirine hazırlamaktadır. Bu nedenle hikâyedeki zamansal unsurlar okuyucuyu Bir nevi hikâyenin içine çekmek ve hikâyede merak unsuru oluşturmak için kurgulanmıştır denilebilir. Olaylar tıpkı bir tiyatro metni titizliği ile hazırlanmış, geçişler kişiler arasındaki duygu durumları ile yansıtılmaktadır. Bu nedenle bu hikâyenin yapısal özellikleri kendi içerisinde yarım bırakılarak heyecan ve merak unsurlarını diri tutmaktadır.

Hikâyede zaman kendi içerisinde bir bütünlük göstermektedir çünkü olayların gerçekleşme zamanı hikâyede birbirleri ile ilişkisi olan kişilerin içinde bulundukları ânı verir. Anneyle babanın evladını araması, Ali'nin kuzu ile olan diyaloğu, Ahmet Ağa'nın kuzuyu kesmek için kendisini hazırlaması, farklı zamanlarda gerçekleşmişse de kendi içinde bir bütünlük arz etmektedir.

6.28.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin açık ve kapalı mekânlar olmak üzere muhtelif mekânları vardır bunlar içerisinde yazarın sıralamış olduğu mekân dizisi yer almaktadır. Anne ve babanın Ali'yi aramak için sokağa sofaya abdesthaneye bakması ve daha sonrasında mutfakta ve hizmetçi odasında bulamayışı hiçbir yerde olmayışını genellemeektedir. Yazar burada tümevarımsal bir bakış açısı geliştirerek mekânlar arasında özelden genele doğru giden ifadelerini okuyucuya sezdirmektedir. Olayların gerçekleşme mekânları içerisinde önem arz eden yer Ali'nin

kurbanın yanına gittiği mekân olarak tasvir edilen bahçedir. Bahçe basit bir mekân unsurudur fakat burada önemli olan bir çocuğun gözünde bu mekanın önem arz etmesidir.

Bahçe mekânı hikâyede iki farklı öneme sahiptir. Anne ve çocuğun gözünden görülen iki farklı mekân olgusu vardır ki yazar tarafından bu durum çocuk ve yetişkin dünyasının farklı mecrâda oluşundan kaynaklanmaktadır. Anne için bu yer kurbanın Allah'a gönderilişi ile ebediyet alemine geçişi temsil ederken çocuk için bir kaçış ütopyasıdır.

6.28.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Olayların anlatıcısı üçüncü tekil kişidir. Bu nedenle tıpkı göstermeye dayalı bir metin gibi karakterler arasındaki olaylar zincirinin anlatıcı tarafından gözlemlenerek okuyucuya sunulmasına dayanmaktadır.

Yazarın bakış açısında gözlemlediğimiz toplumsal bir gerçeklik ve inanış olan kurban ritüellerini okuyucuya sezdirmek olduğu görülmektedir. Geleneksel formenlerin hikayenin içerisine yerleştirilmesi (ud ağacı, dua, tekbir, ebediyet) yazar nezdinde toplumsal bir gerçekliğin deforme edilmediğini göstermektedir.

6.29. MİNİ MİNİ YARAMAZ

Validelik bu hem valide hem on iki derece büyüğü henüz genç fakat o nev-nihâl-i ismet daha bahara tesadüf eder etmez pür-berg ü bâr olmuş iki üç gonçe açmış birisi büyümüş, henüz koklanmıyor. Birisi gül-gûn bir çehre ile arz-ı inkişâf ediyor diğeri daha ufak kıvırcık lapiska saçlı top top halka halka büklüm büklüm bir ser-pûş tabî'i ki bûy-ı ma'sûmiyet her bir târ-ı latîfîden intişâr ediyor el temâs ettiği zaman ince yumuşak gayr-ı muntazam bir kümeye dokunuyor, dudak her taraftan bir bûse-gâh-ı iştiyâk buluyor gözleri parlak in'itâfı serî nazarı bir neşve-i câvidâniye mazhar, insan muttasıl gülüyor zanneder. Daha garibi var o bakışı o nigâh-ı iltifat-cû, kime ta'alluk etse güldürür güldürmezse bile tebessüm ettirir kendini sevdirir ufak ağızlı dudakları soluk değil.

Bir hande o gülizârı sevimli şapır şapır öptürecek hale sokar mücessim bir mudhike , onun komedyaları sâf , nâzik, hikmet-âmûz büyüklük minyatürü onun dediği reddedilmez. Güler oynar bağırır sıçrar bir yerde durmaz bir saat oturmaz şen neşeli kahkahalarından geçilmez sürûr ve hüznü müsâvî birinden diğerine derhâl intikâl eder ağlarken daha gözyaşları kırmızı yanaklarından inerken güler daha aks-i hande hâsıl olmadan ağlar vâlidesi için safâ-yı cân. Ötekiler mektebe gidiyor hânede yalnız kiminle konuşacak?

Bundan iyi tercümân-rûh olur mu? Henüz çetrefil konuşuyor bir başka lisân söylüyor o kelimeler ma'nâ-yı mevzûunu tecessüm ettirircesine mutavassıt anlatamazsa eli ayağı var istediğini anasını yerinden kaldırarak ufak elinin mini mini parmağıyla gösteriyor her şeye dikkatli hiçbir şeyi unutmuyor son derece mukallid.

Bir sadâ kulağında ebedîyen çınlıyor zannedilir revanici şekerci muhallebici simitçi kuş lokumcu illa oyuncakçı ile âşinâ-yı ezelî imiş gibi onları derhal tanıyor seslerinden biliyor bir ses onu derhal pencereye koşturur minderin kenarında bir mücâhede-i nefsâniye ki ta'rîf-i kabûl etmez daha nerede? O kamet ile birden bire mindere çıkabilir mi?

O bacaklara yetiştiği surette kavis çevirmeye müsa'id halde değil. Hele düşmek tehlikesi daimâ mevcûd fakat telâş içinde. Onu düşünmeye zamanı var çıkamazsa bir feryâd-ı cân-güdâz ile istimdâd eder ağlayacak hâle gelir mes'ûd kadın saniyede tebeddül eden bu manzara-yı zî-hayât ile meşgul olur eğlenir güler sever günde birkaç defa onun için azâb-ı vaziyete düşer ne çare soru işareti insan sevdiği vücudun her kahrına tahammül etmeye alışmış ötekiler de böyle değil mi idi? Şimdi unuttu gitti ikisi de büyüdü.

Evlat yetiştirmek kadar tatlı bir emel var mı? Hane velvelesiz olmuyor bir çocuk gürültüsü en harabını mamur eder o da benim fikrimde çocuklarını gördükçe bahtiyârâne güler bütün gün mekteptekilerini düşünür hocaları dövüyor mu? Azar işitiyorlar mı? Diye oturduğu yerde endişe içinde kalır nasılsa bugün içinde bir sıkıntısı var sol gözü seyiriyor acaba bir şey mi var?

Öğle oldu mekteptekiler gelmedi artık hasbihal lazım değil mi? Belki derslerini bitirememişlerdir belki daha sokaktadır çocukluk bu. Yolda gelirken oyuna da dalıyorlardır. Âh âh! Yaramazlar o kadar nasihat edildiği halde yine dinlemezler onlar da ne yapsın? Evde ders mektepte ders babaları sert ya okurlar yahut öldürürüm. Diyor, öldürmez âh! Döver, niçin dayak yesinler? O kadar naz ve eziyet ile büyüttü o taze vücutlar şiddetli tokatlara yumruklara tahammül ederler mi? Yazık değil mi dayak onları soldurur ağlatır gözlerinin feri söner lakin…Küçük nerede? Nâhid nereye gitmiş? Şimdi burada uyanıyordu gülüyordu daha şimdi koşuyor bir şeyler mırıldanıyordu.

— Nâhid..!

Ses yok.

— Neredesin Nâhid!

Yine ses yok bahçeye çıkmış olmalı öyle ya çocukluk güzel sonbahar güneş gayet latif ortalık az serin ayva ağaçları henüz yapraklarını döküyor bir gürültü var tavuklar birbirine giriyor yaramaz Nâhid hayvanlara rahat vermiyor ki! Kapı çalındı en büyük girdi dokuz yaşlarında bir bikr-i ma'sûm. Gözleri yaşlı daha içeriye ayak atar atmaz:

— Anne kardeşimi hoca salıvermedi.

Diye ağlamaya başladı.

Acaba ne için? Besbelli dersini bilememiş. Evet bu cezaya katlanmalı akşam gelince pederine söylerim diyerek korkutmalı ki dersine çalışsın da böyle ara sıra bırakmayayım ki insana zehir etmesin fakat ortada Nâhid yok! Yemek yenecek bu nerede kalmış? Bahçede değil mi ya? Hayır. Odalara bakın orada da yok ufak bir endişe ana kız birbirine enzâr-ı müterediddâne ile bakıyorlar birbirinden bir şey sormak istiyorlar küçük nereye gitmiş? Mutlaka bahçededir deminden tavuklarla oynuyordu.

— Nâhid, Nâhid!

— Âh âh ses vermiyor biraz inatçıdır ablası acele acele bahçeye koştu aranıyor kimseler yok yine bir tavuk patırtısı zavallı kız! Odalara koşuyor yok büyük odada oyuncakları duruyor lîkin kendisi nerede?

Endişe büyüdü Nâhid kaybolmuş sokağa çıkamaz kapıyı açmak değil zincirine yetişemez evin içinde ama nerede? Bahçeye mi çıkmıştı? Eyvah! Bî-çâre kadın şimdi anladı nazarı derhal değişti Bir ürperme bütün saçlarını dimdik etti gözlerine hûn-u keder doldu Bir saniye evvelki şatâretini kaybetti derin bir keder takat-fersâ bir elem beynini yakıyor kalbini eziyor ve bütün kuvâ-yı vicdânesiyesi mahvoldu durduğu yerde iri iri terler döküyor

Bir şey düşünemiyor şaşaladı sersem oldu dimağında büyük velvele-yi hîrâd-sûz var

Yavaş yavaş bahçeye doğru ilerledi endişesini hareketini büyük kızından saklamak istiyor o ana kadar hissetmediği bir teessür bir acı ona hayatın kadrini anlattı Nâhid mutlaka bir kazaya uğramıştır orada bir kuyu var orada bir mukattel-i etfâl görünüyor evet Nâhid bakayım derken düşmüş.

Ah hiç o yaşta çocuk yalnız başına salıverilir mi? Daha o nezâret-i mâdereden uzak bulunacak çağa gelmemişti şimdi ne yapsın?

Vâlide bir azm-i metînâne ile yürüdü me'yûs olanlarda görülen bir his ile kuyunun başına kadar geldi evet kapağı açık eğildi nazarı o hafre-yi zulmâniyede bir şeyler aradı derin zift patırtısını andıran sönük bir lem'a var Lem'a değil bir parıltı ara sıra kayboluyor. Yine görünüyor o sadâ ne ? Heyhat! Bir inilti var. Kadın bir hücûm-u asabî ile doğruldu. Furt-u kederden gözleri karardı. Bağıracak mümkün değil gûyâ bir el muttasıl hançeresini tazyîk ediyor nefesi daraldı bu hâl ruha dar olan bir keder-i azîm bir dakikalık idm-i takayyüd neticesi değil mi?

Bir hatâ bir sehv bir dalgınlık o âşiyân-ı ma'mûru yıktı teessürün ne fâidesi var? Bilmeyerek döndü ağlayamıyor gözleri kurumuş nazarı sönmüş bir yeri göremiyor evet hâlâ o seğirme devam ediyor fakat sağ gözünde ümitsiz bir ruh rencîde bir kalp zebûn bir vücûd mükedder bir beyin müteessir bir vâlide…

Büyük kız bunların cümlesini anladı bir feryâd! O sakin duvarları çınlattı kardeşi kuyuya düşmüş bed-baht! Zevcine ne yüzle bakacak? Nazarında cihânın ehemmiyeti yok onu kim düşünür? Nâhid o gonce-yi emel soldu yıprandı. Hazır bir kabre düştü kanlı kuyu bu, o pek meş'ûm. Artık o durulmaz bir türlü kuyunun başından ayrılamıyor muttasıl oraya bakıyor bir nazar-ı hırs ile o makteli esâsından yıkacak derecede âsâr-ı gazâb gösteriyor hatırına bir şey geldi acaba ne geldi?

Bir ümit bir kuyucu çağırmalı, belki sağdır sağ olsun da ne olursa olsun! Bu sefer daha metin adımlarla içeriye girdi. Telaş ile merdivenden çıkarak çarşafını almak için odaya daldı, fakat ne çabuk kesiliyor. Hafakan boğacak gibi bir haller geçiriyor. Bir girye-yi elem mâtem-nümâ dîdelerinden boşandı Nâhid'in oyuncakları orada Hınçkırıyor. Ây! O kalın perde oynuyor. Rüzgâr mı dersiniz? Hayır, acaba kedi sinekler ile mi uğraşıyor? Zannetmem. Kadının nazârı değişti. Ufak bir halecân birden bire kesb-i şiddet etti:

— Ne var ? O hâ'il birdenbire açıldı perde kalktı O, Nâhid!

Güler yüzle görünerek:

— Cee! Demesin mi?

Ben size onun ne kadar komedyalar oynadığını söylemedim mi? Daha bu yaşında saklambaca meraklı O herkesin feryadına bakar mı? Küçük aklıyla perdeyi indirmiş gizlemiş bir der-âgûş o mihribân kerîme mini mini yaramazın kabahatini unutturdu yine o çehre güldü.

İkdam. 121. 18. 11. 1310, 30. 11. 1894.

6.29.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin ana kadrosunda yer alan kişilerden ilki Nâhid adlı kişidir. Nâhid'in merkezinde gelişen olaylar yer alır. Nâhid evin en küçüğü olarak bütün kardeşlerinin ilgisi odağında bulunan kişidir. Çok hareketli, yerinde duramayan gül yanaklı biri olarak nitelendirilmiştir.

Nâhid'in çetrefil konuşmaları yazar tarafından tek kusur olarak nitelendirilmiştir.

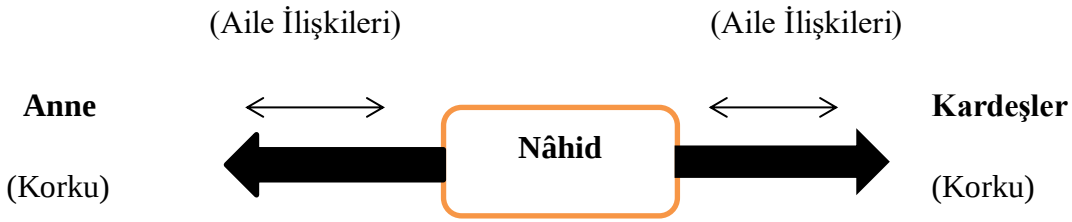
Vâlide, evde bulunan çocukların annesidir ve hikâyenin ilk cümlelerinde "evin on iki derece büyüğü" olarak nitelendirilmiş ve aileyi bir araya getiren kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hikâyenin yardımcı karakterleri olarak Nâhid'in kardeşleri yer almaktadır ki hikâyede"mektepliler" olarak ifade edilmektedirler mektepte talebe oldukları haricinde başka bir bilgiye yer verilmemektedir.

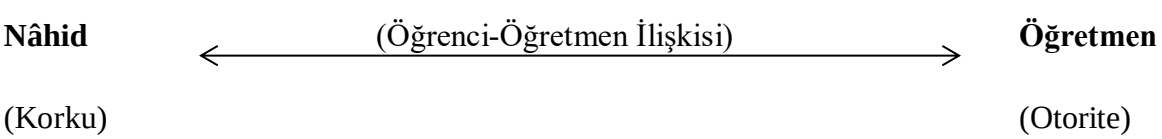
Hikâyede baba figürü ayrıntılandırılmamış sadece çocukların korktuğu sert mizaçlı biri olarak nitelendirilmektedir.

Hikâyede öğretmen figürü Nâhid'in eve gelmeyişine ihtimâl oluşturan kişilerdir ve hikâyede başka bir özelliğine değinilmemektedir.

Hikâyede sözü edilen ve meslek grupları dâhilinde ele alabileceğimiz kişiler revanici şekerci muhallebici simitçi kuş lokumcu meslek gruplarıdır. Bu kişiler sadece mesleklerinin neler olduğuna dair bilgi sunmaktadır.

Hikâyede ana şahıs kadrosunda bulunan anne ve oğlu arasındaki ilişkilerin süreklilik kazanmasında yer alan diğer yardımcı kahramanlar öğretmen ve babadır. Hikâyede otoritenin ve korkunun timsâli olarak görülen iki kişi olarak karşımıza çıkmaktadır:

Nâhid (Ailevî İlişkiler) **Baba**

(Korku) (Otorite)

6.29.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyede olaylar iki farklı seyir göstermektedir. Nâhid adlı çocuğun annesi ve kardeşleri ile olan ilişkisi dâhilinde başlamaktadır kardeşlerinin mektebe gitmesi küçük Nahid'i tek başına bırakmalarından sonra olayların cereyanı artmış ve olayların sonuçlandırılma süreci başlamaktadır.

Hikâyede anne ve çocuğun kendi yaşadığı olaylara karşı durumları ifade edilirken ikinci bölümde annenin evlat yetiştirme konusundaki tereddütlerini kendi iç dünyasında yaşayarak söze dökmesi anlatılmaktadır.

Hikâyede olayların gerçekleşme sürecinde yazarın merak unsurlarını ön plana çıkardığı görülmektedir. Nahid'in kuyuya düşüp düşmediği tereddüdü Nahid'in kayboluşu ile annenin ve kardeşlerin onu aramaları hikâyede basit bir düğümlenmeden ibaret gibi görülse de hikâyenin çözüm bölümünde yazar olayları alışılmışın dışında bir sonuç ile bitirmektedir.

6.29.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede belli bir zaman aralığından bahsedememekteyiz. Hikâyeden Nâhid'in arayıp bulunmaz süreci uzun bir zaman diliminde gerçekleşmektedir.

6.29.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin kapalı mekânı olarak nitelendirilen yer ailenin beraber yaşadığı evdir. Bu evin hikâyede ayrıntılı betimlemeleri görülmemektedir.

Hikâyenin diğer bir mekânı mekteptir. Kardeşlerin eğitim gördükleri mekan olayların geçtiği yer olarak değil sadece bir mekan unsuru olarak yer almaktadır.

Yazar hikâyede annenin evladını kanlı bir kuyuya düşmüş olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak gerçek bir mekânı hayali bir sonuca bağlamaktadır.

Yazar olayların çözümünde Nahid'in perdenin arkasından çıkışını tıpkı bir komedya sahnesi gibi düşünerek doruk noktasında düğümlenen olaylar tebessüm ettirici bir duruma tevessül etmiştir.

Bu sayede yazar hikâyede mekânların hikâyenin kaderini ve seyrini değiştirici bir özelliğe sahip olduğunu söyleyememekteyiz.

6.29.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin anlatıcısı anne rolündeki kişidir yazar tarafından bakış açısı annenin güdümüne bırakıldığı için olayların merkezinde olan kişi olarak yer almaktadır. Bu nedenle bakış açısının hâkim bir bakış açısı olabileceğini söylemek doğru olur çünkü yazar kendi görüşlerini hikayenin ana şahıs kadrosu üzerine yüklemektedir.

6.30. BİR AKŞAM

Güneş batıyordu tabî'atin ahenk-i velveledârı yavaş yavaş kesb-i sükût ederek deniz şamatası arasına gömüldü sahil hazin şeffaf sisler içinde kaldı gözümün önünde bir kotra var. Beyaz kanatlı bir mürg-i şinâver gibi uçuyor. Modaburnu'na doğrusu üzüldükçe yelkenleri ile teknesi birleşerek bir martı gibi nazara mı işgal ediyor döndükçe aks-i şu'â'dan bir perestû-yı zerrîn-pür gibi hızlı hızlı ârâm-gâhıma sokuluyor bocaladıkça gözümde hıyreler peydâ edecek derecede dalgalı saniyede mütebbel bir sath-ı sefîd gösteriyor.

Sırma saçlı göğüsleri kolları açık iki çocuk siyah elbiseli matemzede bir valide içine oturmuş, akşamın tarâvet-i bî-karârından istifade ediyor bir duman tâ karşıda bir gemi gidiyor. Bacalarından fırlayan dumanlar sema da dağınık bir siyah bulut, çarhlarından kurtulan sular, denize beyaz bir güzergâh bırakıyor. Muttasıl yürüyor. Hayırsız adalar bu sefîne-yi müzeyyenin haylûletiyle görünmüyor. Köpüklü dalgaları o deryâ-yı teng ile kenârında bulunduğu dil-nişîn körfeze mâ'il-i zevâl bir işaret hudûd etmiş gibi inip çıkıyor. Nazârımın hayâl meyâl gördüğü o cezîre-yi sengin tütün dumanı renginde bir pûşîde-yi buhâr-alûde sarılmış gibi duruyor sath-ı deryâdan tâ zirvesine kadar yükselen bir nev'i duman cenahlarındaki oyuklarını kayalarının renk-i renk-i manzûrunu değiştiriyor.

Kirli lekeli gayri muntazam bir duvar gibi duruyor. Saniye geçtikçe kararark bir heyûlâ-yı zulmânî şeklinde giriyor. Fenâr-ı siyâh-zâr ağaçlara güya zemine kadar eğmiş dalları arasından görünen seviye-yi semâ hüzün-engîz bir manzarada gecikmiş bir araba gubâr-ı mütesâ'îd içinden geçiyor, koyu siyah ekli bir parça gibi ağaçlar arasından görünüp kayboluyor. Bir gürültüyü müte'âkîb sahildeki ensiz yoldan geçerek bir müddet sonra görünmüyor. Görüyorum o sâhilin önüne serpilmiş olan kayaları görüyorum. Sular onların

ser-i metânetini örtemiyor. Denize ârâm eden zevî'ül meâşeyn gibi sabit duruyor bir sandal onların pîş-gâh-ı sebâtından geçerek ilerliyor ta uzaklarda parlayan seviye-yi deryâ artık renk-i aslîyesini almaya başladı akşam oluyor.

Gurûb henüz şuâ'ât-ı âhiresini bitiremedi Moda'nın vezerinden geçip gelen birkaç hayt-ı münîn bir levn-i ta'îr gibi uçup gidiyor Ziyâ vürûdundaki kötü in'ikasta bulunmadığından ateşin geldiği halde gülgûn bir anda mahvolan parıltılarla bitiyor

Ben ne duruyorum? Sandalıma atladım dereye doğru gidiyorum Ka'rî küreklerin uçlarına râm olan o koyda endişe-nâk bir surette yürüyorum nazarımda bir dalgınlık var. O havme-yi dil-nişînin karasına "Sâhil" denilir mi? O yerler nazâr- ferîb bir inhinâ ile bükülerek bir agûş-u tabî'i halinde açılmış behiştî-yi manzar bir sine gibi duruyor. Göz almayan bir şu'â sandalın kenarında söndü de hafif hafif çırpınarak i'âde-yi sükûn ediyor. Yalının alt katlarında görülen ziyâ mukaddeme-yi leyli ihtâr eyliyordu. O zaman tâ yanımdan geçen sandalda o perestâr kalbi gördüm güneş batmış kamer şekl-i münîrini dalgalar üzerine bırakmış idi.

Hazine-i Fünûn. Yıl: 2, Sayı: 7, 11 Ağustos 1310 (1894).

6.30.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin şahıs kadrosu içerisinde dâhil edebileceğimiz canlı ve gerçek şahıslar içerisinde "matemzede valide"dışında kimse bulunmamaktadır. Yazar durum hikayesinin kendi içerisindeki bütünlüğünü bozmayarak olayları merak ve çatışma unsurları ile karşılaştırmayarak bir manzara resmini okuyucuların muhayyilesine sunmaktadır. Bu nedenle hikâyeyi anlatan ve gördüğü manzara karşısında hayranlık hissine mazhar olan anlatıcının varlığından başka bir karakter yer almamaktadır.

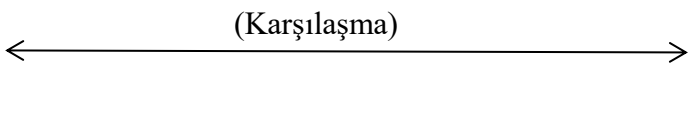
6.30.2. Hikâyede Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsünde güneşin batışı ile birlikte renkli ve ahenkli bir tablo gibi görünen manzaraya karşı kimlerin olduğu bilinmeyen bir kotranın Modaburnu'na doğru süzülüşü anlatılmaktadır.

Kotranın içerisinde yer alan kadının hayırsız adalara körfeze oyuk kayalara doğru gidişi yazarın nezdinde pessimist bir tavrın sonucudur ki yazarın kendi edebî anlayışının tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Semânın ve ufûkun zemindeki görüntüleri kayaların sular ile birleşmesi empresyonist bir perspektifin yazılar ile resmedilmesidir. Bu sayede yazarın akşam vaktini bilinçli olarak olaylarının içerisine yerleştirmesi psikolojik olarak şekil zemin algısının hikâyedeki bütünselidir.

Anlatıcının gözlemci olarak matemli bir annenin duruşunu anlatmasından başka olay örgüsü içerisine alabileceğimiz şahıs kadrosu bulunmamaktadır.

6.30.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede zaman akşam vaktinin tasvir edilişinden anlaşıldığı üzere kısa bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşir akşam vaktinin betimsel özellikleri uzun uzadıya anlatıldığı için yazar başka bir zamanın geçişine gerek duymayarak güneşin batış saatleri ile gecenin gelişini haber etmektedir.

6.30.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin mekân unsurları hayatın içerisinde canlılık arz eden bir manzaranın parçalarını ifade eder.

Modaburnu'na doğru bir kotranın süzülüşü, yoldan bir arabanın geçişi sabit duran bir sandal hikâyenin tasvir edilen mekân unsurlarıdır. Hikayede mekanların içerisinde gerçekleşen olaylar bulunmamakla birlikte akşam vaktinin okuyucuların tasavvuruna bırakılması hikayede mekânların bir dekor olarak yer aldığı izlenimini vermektedir.

6.30.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin anlatıcısı üçüncü tekil kişi ile ifade edilmektedir. Bu nedenle tabiatin güzellikleri bizzat yaşayanın ve anlatıcının izlenimlerini okuyucuya sezdirmektedir. Empresyonist bir bakış açısı ile yazılan bu hikayede durumlara dışarıdan bakan bir gözlemcinin akşam vakti karşısında duruşunu ve tabiat karşısındaki panteist tefekkürünü okuyucuyla paylaşması izâh edilmektedir.

6.31. BİR GÜNLÜK HATIRA

Hatırlıyorum ah! Bir sabah idi ben bütün hissiyatım senden başka bir şeyi olmayan ben ıztırâb-engîz bir halecânda idim Kürre-yi arz en nâzik kehvârelerde bile incinmesinden korktuğum nermin vücudunu katı tahtalar üzerinde görüyorum koştum bir tehâlikle koştum bu manzara az kaldı aklımı alacaktı imdâd!

Yine koştum Hey-Hât! Ne tevahhuş, uyandım. Sabah olmuş güneş doğmuş oh! Ne kadar sevindim bu bir hayal idi sen gitmemişsin benden ayrılmamış tın gayriihtiyari sevincimden yatakta kendi kendime bir tebessüm etmiştim hemân yorganı üzerimden attım kalktım hala inanmıyor hâlâ şüphede bulunuyorum acele ile giyindim merdivenlerden iniyor daha doğrusu inmiyor yuvarlanıyordu.

Tam odanın kapısı önüne geldim. Sen de birdenbire kapıdan dışarı çıkıverdin gördüğün gibi koştun geldin. Boynuma sarıldın en nihayet kalktın. Ne kadar çok uyudun dedin ben hayran hayran yüzüne bakıyordum. Sen yine bir sevinçle ellerini birbirine çarptın bugün düğüne gideceğiz dedin. Bunu bildiğim halde yâ dedim. İşte bu hal ekserî müşevveş bir kalbim mütefekkirâne hareketi esnasında kurduğunun düşündüğünün butlânını ispat eden hakikati gördüğü vakit sürûrundan şaşırmış olduğu zamanlarından görülür ki ben de o dakika da aynı halde bulunuyordum sonra çehrendeki beşâşeti uçurdun. Bir seyyâle-i elektrikten daha mu'sîr olan gözlerini yüzüme diktin kemâl-i cihetle:

—Ne oluyorsun?

Benzin atmış, dedin. Aklım başıma gelmişti. Sağ elimi perişan bir surette omuzlarının üzerine atmış olduğum halde saçlarının altından geçirdim. Sağ kolunu tuttum. Sol kolun göğsüme dayanıyordu. Gözlerime ma'tûf olan gözlerine gözlerimi değdim. Hiçbir şeyim yok meleğim, dedim.

O kadar telaş ediyordun ki hatta yemek bile yemedin sofradan hemen kalktın seni yakalamak tekrar sofraya getirmek için arkandan koştum odana kaçtın kendimden çocukça olan şu hareketini pişman olmuş idin hatta odana girdim ah! Her bir tarafın açık saçıktı gözlerim o manzaraya meftun oldu mini mini ellerinle korseni arkandan bağlamaya çabalıyordun o kadar uğraştın muvaffak olamadın:

— Off !

Dedin. Kollarını bir keselân ile aşağıya saldırdın o vakit beni gördün ben tebessüm ettim yüzünü hafif bir penbelik istilâ etti.

Korseni bağlıyordum sen de yalnız sana mahsûs olan bir edâ ile târif ediyordun duyduğum his beni halecândan öldürecekti. Âh! Güldüm gayri ihtiyâri dudaklarım şefkîk ile beraber şeffafî gibi çeşmânımın önünde titreyen ensene müncezîb oldu hafif baygın bir seda odanın sükûtu içinde uçtu bir çeviklikle döndün ellerimi tuttun eğildim.

Ellerini de öpmek istiyordum. Lîkin sen benden atik davrandın! Bu bir tahassür idi. Bu bir hırmân idi. Lâkin zevk-âver kalb olduğundan merârat-ı zihnimde seni daha ziyâde sevmek için başka bir neş'e peydâ etti.

Resimli Gazete. Yıl: 3, Sayı: 123, 22 Temmuz 1309 (1893).

6.31.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin şahıs kadrosu içerisine dâhil edeceğimiz kişiler olayları anlatan ve bizzat yaşayan kişidir. "Ben" kişisi yazarın kendini hikâyenin içerisine yerleştirmesi ve olayları kendi gözüyle görmesine atfedilebilmektedir.

Karısı ile râbıtasını okuyuculara hissettiren yazar sadece iki kişinin ilişkisini basit bir hazırlık sürecine indirgemiş gibi görünse de aslolan yazarın kadınlar hakkındaki görüşünü anlatıcı üzerine yüklemesidir. Kadın ruhundan anlamanın gerekliliğini hikâyenin arka planında gizlerken okuyucular hikâyeyi süflî duyguların terennümü olarak algılayabilmektedir fakat yazar için kadınlık duygusu basit bir olgu değildir.

6.31.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsü tek bir olay üzerine seyretmektedir. Bu nedenle olaylar tek bir durumun üzerine kuruludur. Bu da iki karşı cinsin birbirleri ile olan münasebetinde kadının geri planda kalmayarak anlatıcının idealize ettiği mümtaz hislerin bir nev'i bahşedildiği yegâne kişi olarak ifade edilmektedir.

Olaylar bir sabah günü bir kadının kocası tarafından hayal olmadığı hala yaşadığı sevinci ile başlamaktadır. Kapıdan çıkıp gelerek düğüne gitmesi gerektiğini söylemesi ile hazırlık süreci başlamaktadır. Yazar için bu bir kaçış ifade etse de eşler arasındaki muziplik râbıtasının terennümü demektir.

Eşler arasında gelişen hissî münâsebet, hikâyenin ana olay örgüsünü teşkil etmektedir. Bu hususta eşler arasında gerçekleşen şakalaşmalar mûzip kahramanın kişilik özellikleri ile anlam kazanmaktadır.

Bu sebeple hikayede çatışma değil karşılaşmanın varlığına işaret edilmektedir:

Kadın **(Karı - Koca İlişkileri)** **Erkek**

(Güzellik) (Mûziplik)

6.31.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin olay örgüsü sabah vakitlerinde başlamaktadır. Yazarın sabah vakitlerini sürekli zikretmesin de olayların oluşumunun henüz taze olduğunu yeni bir güne başlangıcın ümitleri ve yaşama sevincini hâsıl ettiğini ifade etmektedir.

6.31.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin mekân unsurları mahdut tutulmaktadır; yazar hikâyede konumlandırdığı ana karakterlerin varlığını bir evin herhangi bir odasına isnat etmektedir. Olaylar farklı odalardan çıkışa doğru gerçekleşmektedir. Bu nedenle açık mekânlar içerisine dâhil edebileceğimiz bir mekân unsuru bulunmamaktadır.

6.31.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin anlatıcısı ile hikâyenin ana şahıs kadrosunda bulunan kişi aynıdır. Bu nedenle hikâyede anlatıcı birinci tekil şahıs üzerine toplanmaktadır. Yazar kahraman bakış açısının bir gereği olarak yaşadığı olayları kendisine bağlamaktadır. Olayların anlatıcısının ve karakterin aynı kişi üzerine isnat edilmesi hikâyeye gerçeklik mânâsı kazandırır. Hikâyenin bakış açısı içerisine dahil edebileceğimiz yazarın üslup özellikleri kadına olan bakışın yazar nezdinde terennüm edilişidir.

6.32. BÜYÜKLERİMİZE İTAAT

Fatma ile Nûriye:

— Ne Sa'âdet ne Sa'âdet! Salıncağımız var! Diye çırpınıyor lardı çünkü ağabeyleri Ali bir tahta parçasının iki ucunu delerek kalınca bir ip geçirmiş ağacın dalına rabt etmiş idi fakat ağaç biraz çürük olduğundan Fatıma birdenbire salıncağa bindi O esnada büyük babaları oradan geçti başını sallayarak:

— Evlâdlarım! Şu erik ağacı dayanmaz bu dal şimdi kırılır burada sallanmayın! Dedi büyükbaba yolunda devam etti arkasını döner dönmez Fatıma yine salıncağa bindi kardeşlerine:

— Haydi sallayın! Diye bağırdı ikisi de. Fatma'nın yüzüne bakarak var kuvvetleriyle sallamaya başladılar dalda hafif bir çatırtı husule geldi fakat çocuklar aldırmadı. Fatma sevincinden bağırarak:

— Uçurun! Diye söyleniyordu. Fatma tam uçmaya başladığı esnada idi ki dal birdenbire çatırdayarak kırıldı. Zavallı çocuk yüzü üstüne düştü. Kardeşleri bağırmaya başladılar kızcağız kalkmaya davrandı. Mukadder olamadı. Bacağı kırılmış, dedi. Büyük peder bu hali pencereden görmüş olduğundan var kuvveti ile koşarak imdâda yetişti.

Fatma'yı kaldırdı. Kolları arasına aldı eve götürdü yatağına yatırdı. Fatma ağlıyor, bağırıp haykırıyordu. Vücûdunu hummâ istilâ etti. Hekim celbine lüzûm göründü. Hekim canını acıtacak bir ameliyat yaptı. Günlerce yatakta kaldı. Yatakta yattığı müddet büyük pederi mükedderâne bir suretle gelir, hâtırını sorardı. Değnek ile yürümeye başladığı zaman büyük pederine gitti boynuna sarılarak:

— Babacığım ben itaatsızlığımın cezasını çektim, fakat beni en ziyâde kederlendiren sizi kendi kabahatimle kederlendirdiğimdir. Meğer beni çok seviyormuşsunuz babacığım! Beni affettiğinizi söylerseniz o zaman iyileşirim. Dedi.

Hisse:

"Hayatımızda en fâ'ideli fakat en güç olan şey itâ'at etmeyi öğrenmektir."

Mektep. Sayı: 2, 1307 (1890- 1891).

6.32.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâye basit bir kurgunun ürünüdür. Yazar iki kardeşin basit ilişkilerini geleneksel hikaye formundan uzaklaşmayarak kıssadan hisseyi okuyucunun tefekkürüne sunmaktadır.

Olayların başlangıcı Fatma ve Nuriye adlı iki kardeşin birbirleri ile olan konuşmalarıdır. Yazar diğer hikâyelerinde geliştirdiği ayrıntılı betimsel üslubunu bu hikâyesinde geri planda bırakarak basit olaylar zincirinin çözüme kavuşturulması ve okuyucuların hafızasına ders verici nitelikte bir ana fikir sunması görülmektedir.

Olayların Fatma ve Nuriye arasında gelişmesiyle üçüncü bir kişinin adı zikredilmektedir ki bu kişi Ali'dir. Hikâyede sadece aynı illiyet bağına sahip oldukları kardeşlerin abisi rolündedir hikâyede kardeşlerine salıncak yapmakla görevli olmasından başka bir rolü bulunmamaktadır.

Olayların ana fikrine hâiz bir karakter sergileyen kişi "baba" her ne kadar olayların merkezinde yer almıyor gibi görünse de itaatsizlik temasının sözcüsü konumundadır.

Hikâyenin yardımcı karakterleri olarak nitelendirebileceğimiz iki kişiden biri Fatma adlı kardeşin muayenesini gerçekleştiren hekimdir, diğeri ise hikâyede sadece salıncağı kurulacağından haber veren büyük babadır.

6.32.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsü iki kardeşin birbirleri ile olan ilişkisi dâhilinde gerçekleşir. Fatma'nın erik ağacında sallanması diğer kardeşin ise onu var gücü ile sallaması neticesinde Fatma'nın düşerek vücuduna sıtma istila etmesi ve babaya olan itaatin gerekliliğini anlaması şeklinde olaylar çözüme kavuşmaktadır. Yazar nezdinde pişmanlık teması büyüklere itaat etmenin gerekliliğinin ifadesidir.

Hikâyenin çatışması Fatma adlı küçük kızın babasına itaat etmemesi ve bunun sonucu olarak da düşerek vücudunda hastalığın meydana gelmesidir. Kardeşlerin birbiri ile çatışmaları yer almazken tek çatışmanın baba ile kız arasında gerçekleştiği görülmektedir:

Olayların yardımcı kahramanı olarak hikâyede yer alan kişi hekimdir. Hekim ile Fatma arasında bir çatışma söz konusu değildir. Babadan sonra otoritenin sözcüsü olan diğer bir kişi de hekim olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.32.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin olay örgüsünün oluşumu geniş bir zaman dilimini ortaya koymaktadır. Yazar herhangi bir zaman dilimi ile sınırlı tutmayan bu hikâyesinde olayların gerçekleşmesini olaylar arasındaki geçişin tezligi ile ilişkilendirmektedir.

Bu sayede olayların akışı kronolojik bir şekilde seyretmektedir. Olay örgüsünün ağırlıkta olduğu bu hikâyede basit bir kıssanın okuyucular nezdinde merakını sonuca kavuşturmak taşır.

6.32.4. Hikâyede Mekân

Olayların gerçekleştiği mekân olarak Fatma'nın erik ağacında sallanması sayılabilmektedir. Erik ağacının bulunduğu konum hakkında herhangi bir ayrıntı söz konusu olmasa da ailenin evlerinin bahçesi olabileceği ihtimal dahilindedir.

Olayların gerçekleştiği ikinci bir mekân ise Fatma adlı çocuğun bacağını kırarak evine götürülmesi ve yatağına yatırılmasıdır. Olaylar Bu nedenle iki farklı mekânın geçişini ifade etmektedir.

6.32.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin anlatıcısı üçüncü tekil kişidir. Yazar diğer hikâyelerinde göstermiş olduğu hakimiyeti geri planda bırakarak kişiliğini gizlemekte ve bu sayede gözlemci bakış açısının bir gereği olarak olaylara karşıdan bakan ve olayların gidişine hüküm vermeyen biri rolündedir.

6.33. İYİ HUYLU OLMALI

Arife küsücü çabucak yüz çevirici bir kız idi azıcık muhalefet görse bir köşeye çekilir suratını asardı büyük kardeşi mektepte resim yapmasını öğrenmiş olduğundan Arife'yi ıslah etmeyi istedi hatta bir gün:

— Arife! Yaptığım resimlerden ikisini sana göstereyim mi? Dedi

Bunun üzerine kız koştu. Büyük kardeşi evvel emirde fenâ tabiatli bir küçük kız resmi gösterdi. Resimdeki kızın gül gibi dudakları, çirkin bir surette bozulmuş alnı, kaşları çatılmış, gözleri, ayakkabının burnuna nâzır bir surette tasvir edilmiş idi.

Arife derhâl kendini tanıdığı kızdı kardeşine arkasını çevirdi kardeşi bir daha hitap ederek:

— Arife! İkinci bir resim daha! İhtimal ki bunu beğenirsin dedi kız pek fena tabiatlı olduğundan resme bakmak istemedi fakat meraklı sebebiyle bakmaya da muvaffak olamadı. Baktı, resmi görünce yüzü güldü resim mütebessim iyi tabiatlı olduğu cihetle yüzü münevver bir kız çocuğunu tasvir ediyordu.

Arife kendini zapt edemedi hatta:

— Ne kadar güzel kızcağız! Fakat bu da benim dedi büyük kardeşi artık nasihat vermek zamanı geldiğini anladığından söze başladı dedi ki:

— Evet, bu da sensin fakat yüzün güldü kimseye küsmediğin zaman eğer yüzün gülerse âlem seni sever kimse sana küskün demezse ben de annem de memnûn oluruz.

Arife büyük kardeşinin dersinden mütenebbih oldu. Her zaman hatırında tuttu iki resmi kardeşinden istedi. Cebine koydu. Küsmek istediği zamanlarda o dargın çehreli resme bakar ne kadar garîb fenâ hâlde olduğunu görür derhâl çehresine tebessümler getirirdi.

Mektep. Yıl. 1, Sayı, 7, 1307 (1890).

6.33.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Olayların ana şahıs kadrosu içerisinde yer alan ilk kişi Arife'dir. Yazar tarafından sürücü yüz verici bir kız olarak nitelendirilmektedir.

Hikâyenin gerçekleştiği kişilerden Arife'nin kardeşi olarak ifade edilen kişinin ismi yer almamaktadır. Sadece hikâyede büyük kardeş olarak bilinmektedir kardeşi hakkındaki yorumları çizdiği resimde tebârüz etmektedir.

6.33.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsü Arife ve onun büyük kardeşi olan kişi arasındaki konuşmalar dâhilindedir. Arife'nin kardeşi onun resmini çizmiştir. Burası başta çirkin bir resim olarak nitelendirilmektedir daha sonra ise kardeşi tarafından değiştirilerek yeni bir nitelemeye hâiz bulunmaktadır. Olaylar iki kardeş arasındaki basit bir küskünlük ve daha sonrasında barışma ile neticelenen sürecinin vak'a parçalarıdır.

Olaylar zincirinin son halkasında kardeşlerin barışması kıssadan hisseyi tedâi eden bir tahkiye anlayışını göstermektedir.

Küsme alışkanlığının kardeşlerden tarafından bırakılması yazar nezdinde olması gereken ilişkilerin idealize edilişidir. Bu da kişiler arasında zorlu bir çatışmanın değil, çocukluk döneminin olağan duygu durumlarının çözümüdür.

Olaylar iki kardeş arasında gerçekleşen basit bir kıskançlık çatışmasıdır. Çocukların birbiri ile yarış hâlinde olması çocukların birbiri ile karşılaştırılması şeklinde basit bir olay örgüsünü ifade etmektedir:

6.33.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin olay örgüsünün oluşumu geniş bir zaman dilimini ortaya koymaktadır. Yazar herhangi bir zaman dilimi ile sınırlı tutmayan bu hikâyesinde olayların gerçekleşmesini olayların arka arkaya sıralanışı ile ifade etmektedir.

Bu sayede olayların akışı kronolojik bir şekilde seyretmektedir olay örgüsünün ağırlıkta olduğu bu hikâyede basit bir kıssanın okuyucular nezdinde merakını sonuca kavuşturmak taşır.

6.33.4. Hikâyede Mekân

Olayların mekânı kardeşlerin birbiri ile olan ilişkilerinin gerçekleştiği alandır bu mekân belli bir izlekte seyretmemektedir. Yazar olayların geçtiği mekânı gizlemekte ve olayların içerisinde eritmektedir.

6.33.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin anlatıcısı üçüncü tekil şahıstır. Olayları dışarıdan gören ve müşahade eden kişi ile şahıs kadrosu arasında yakınlık bulunmaktadır. Yazar hâkim bakış açısı ile karakterlerin kişisel özellikleri ve mizaçlarını kendi inisiyatifine atfetmektedir.

Olaylar iki farklı bakış açısını da beraberinde getirmektedir. Olay ağırlıklı bölümde şahıs kadrosu arasında geçen diyaloglar yazarın gözlemci bakış açısını ifade etmekte iken hikâyenin ilk cümlelerinde gözlemlenen kişilik özellikleri hâkim bakış açısının varlığına işaret eder.

6.34. FİKRİ DE VÜCÛD GİBİ BESLENMELİDİR

Sıdkı'nın vücudu zayıf yüzü sapsarıydı her gün bir köşeye büzülür oradan kımıldamaz az yer yediği de şekerleme gibi şeylerdi. Bunlar da vücudu besilemez onun için büyü yemedi anası babası merak ettiler hekim getirdiler hekim Sıdkı'yı görünce:

— Oğlum bu halin ne?

— Sen cüce mi olacaksın?

— İnsan şekerle beslenmez iyi yemeli sıcak sıcak çorba et börek gibi şeylerle karın doyurmalı iyi yersen koşar oynarsın eğer dediklerime devam edersen çabucak büyür böyle tüyü dökülmüş piliç gibi kalmazsın. Dedi.

Sıdkı bu sözleri işitince utandı çorbasını etini yemeğe açık havada ötede beride koşmaya başladı derhal yanakları kızardı boyu büyüdü büyük kuvvetli oldu bunun üzeride mektebe koydular lîkin kuvveti jimnastikte maharetli olduğu halde derste tembellik ediyordu Bir gün hocası Sıtkı'ya darıldı dedi ki:

— Oğlum sen kuvvetli büyüksün pekâlâ fakat bir şey düşünüyorsun. O da zihninin vücut gibi olduğudur zihinde büyümeli kuvvetli olmalı elleri büyük küçük idi büyüdü fakat senin fikrin cüce kaldı utanmaz mısın? Fikrinin büyümesi için de vücûdum gibi onu beslemek lazımdır çalış! Dedi.

Sıdkı, Hoca' nın sözlerini dinledi birkaç ay sonra sınıfın en birinci talebesinden oldu.

Tenbih:

Bir kimsede üç şeyin bulunması lazımdır:

‘‘ Sağlam vücut terbiyeli zihin asîl kalb. ’’

Mektep. Sayı: 5, 1307 (1890).

6.34.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin ana şahıs kadrosunda bulunan kişi Sıdkı adlı çocuktur; vücudu zayıf, sapsarı olarak nitelendirilmektedir bu özellikler haricinde kişilik özelliklerini ifade eden başka ayrıntılar bulunmamaktadır.

Anne ve baba karakteri hikâyede yardımcı şahıs kadrosu içerisinde yer almaktadır Aynı şekilde hikâyede hekim rolünde olan kişi Sıdkı'nın iyileşmesine vesile olan ona öğütler vermektedir.

6.34.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olayları basit bir kurgudan ibarettir Sıdkı'nın hekim tarafından muayene edilmesinden önce geçirmiş olduğu hastalık onu bîtâb düşürmektedir. Aile tarafından hekim getirilir ve Sıdkı bu tenbihe uyarak mektebe gitmek için olgunlaşmaktadır.

Olaylar okuyucuların ders çıkarması amacı ile kurgulanmış basit bir vaka zincirinden meydana gelmektedir. Yazar kendisini hekim rolüne büründürerek kendi üslubunu tahkiye ettiği karakteri üzerinden açığa çıkarmaktadır. Bu nedenle olaylar yazarın güdümünde olup " fikri de vücut gibi beslemenin gerekliliği" ana fikrine hâizdir.

Hikâyede hekim otoritenin sembolüdür. Sıdkı'nın sözüne intibâk ettiği, iyileşmesi ve gelişmesi için sözüne uyduğu kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hekim ve Sıdkı arasında gelişen olaylar bir çatışmanın değil karşılaşmanın meydana gelmesidir:

(Zayıflık) (Otorite)

6.34.3. Hikâyede Zaman

Olayların gerçekleşme zamanı son derece hızlıdır yazar Sıdkı'nın büyüyüşünü birdenbire gerçekleştirerek fizyolojik olarak gelişim göstermesini birdenbire gerçekleştirir.

Karakterin iki farklı boyutuna işaret eden yazar kişilik ve fizyolojik özelliklerinin iki ayrı dönemde farklılaşmasını ifade etmektedir. Bu nedenle olayların gerçekleşme zamanı art zamanlı değil eşzamanlı bir seyir göstermektedir.

6.34.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin gerçekleştiği mekân ayrıntısı olarak sadece mektep ifade edilmektedir. Sıdkı'nın amacını gerçekleştirmek üzere kendi içerisinde varmak istediği yegâne yer olarak mektep verilmektedir hekimin Sıtkı ya olan öğütlerinde mektebe gidebilmek için gerekli olan üç umde vardır ki bunlar varılmak istenen amaca hizmet eden ve varılmak istenen noktaya ulaşmak için gerekli olan anahtardır.

6.34.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin bakış açısı gözlemci bakış açısının ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Yazarın kendi görüş ve düşüncelerini şahıs kadrosu üzerine yüklemeyişi olayların nesnel bir gözle görülmesini gerekli kılmaktadır. Hikâyede her karakter kendi içerisinde kendi kişiliklerini oluşturmakta ve olayları kendileri tâyin etmektedir.

6.35. KARDEŞ

İki kardeş var idi birbirlerini kıskanırlar dı her söz başına kavga ederlerdi bir gün babaları nasihat verdi dedi ki:

— Size bir masal söyleyeceğim dinleyin:

Bir gün sol el sağ eli kıskanır kavgaya başlar o ötekinin elinde bulunan koparıp almak ister ikisi de vuruşur ikisi de incinir O zaman kafa ikisine birden:

— Sizin ikiniz de bir kan ile beslenmiş kardeşsiniz görmüyor musunuz? Birbirinize istediğiniz fenalık o birine de sirayet ediyor birbirinizle kavga edeceğinize birbirinize yardım edin! Bunun üzerine peder sözünü değiştirerek:

— Çocuklar! Siz masaldaki eller gibisiniz birbirinizle kavga edeceğinize kucaklaşın! Dedi.

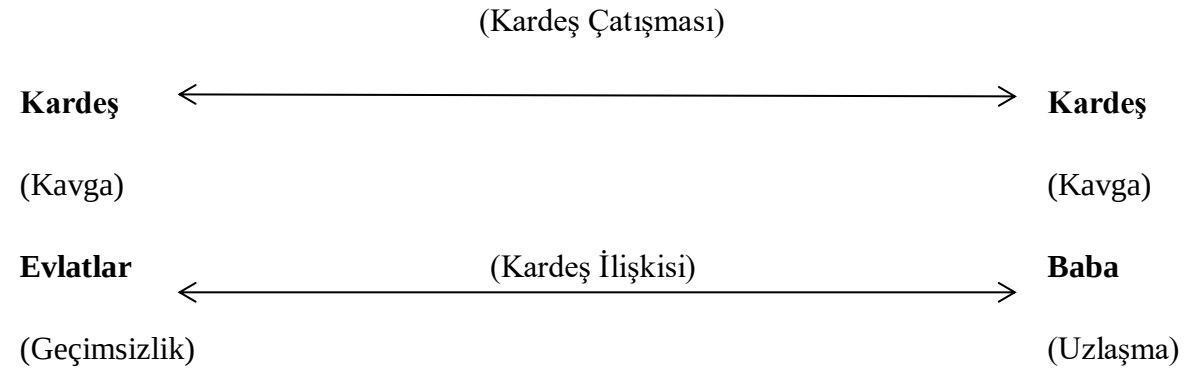
İki çocuğu kolları arasına alarak birbirini kucaklamaya mecbur etti

Tenbih:

‘‘ Kendi kardeşine fenalık eden kendine etmiş olur.’’

Mektep. Yıl: 1, Sayı: 3, 1307 (1890).

Bu hikâyenin başlıca çatışması iki kardeşin birbiri ile anlaşamaması şeklindedir. Kavga eden iki kardeşin ara buluculuğunu yapan kişi hikâyede baba karakteri üzerine isnat edilmektedir:

6.35.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Olayların şahıs kadrosu iki kardeş üzerinden cereyan etmektedir hikayede bu iki karakterin bağlayıcılığı rolünü üstlenen yegane kişi baba figürüdür.

Babanın birleştirici ve bağlayıcı rolü yazar tarafından idealize edilmektedir. Bu durum kardeşler arasındaki ilişkinin önemi ve gerekliliği konusunda okuyuculara ders verme amacı ile tahkiye edilmiş küçürek bir hikâye formundadır.

Yazar iki kardeşin aynı olduğunu ve evlatlar arasında hiçbir farkın olmadığını okuyucuya sezdirmektedir. Bu durum hikayede yer alan " sağ elin sol eli kıskanması" ana fikri üzerinde ortak bir görüş bildirmektedir.

6.35.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olayları iki kardeşin birbirlerini kıskanması ile babalarının onları sağ ve sol eller gibi olduklarını söylemesi arasında geçmektedir. Babaları tarafından gözlemlenen iki kardeşin babalarının sözüne intibâk etmesi ile olaylar çözüme kavuşmaktadır.

6.35.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede zaman unsurları yer almamaktadır. Sadece olayların geçtiği zaman dilimi geniş bir zaman dilimidir ki yazar tarafından hikayede görülen" her söz başı" tabiri olayların gerçekleşme sıklığından haber vermektedir.

Kardeşlerin babaları ile olan diyaloğunda yazar şimdiki zamanda yaşanan bir olayın gerçekleşme anına şahit olduğu hissini okuyucuya sezdirmektedir.

6.35.4. Hikâyede Mekân

İki kardeşin birbirleri ile olan münasebeti babalarının aralarına girmesi ile olayların çözümüne ulaşması ortak bir mekân izleğinde gerçekleşmektedir fakat mekânın ayrıntılı olarak hikaye üzerinde bir rolü bulunmamaktadır. Bu nedenle hikâyenin mekânı sözü edilmeyen fakat okuyucu tarafından tahmin edilebilen bir unsurdur.

6.35.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin bakış açısı gözlemci bakış açısının ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Yazarın kendi görüş ve düşüncelerini şahıs kadrosu üzerine yüklemeyişi olayların nesnel bir gözle görülmesini gerekli kılmaktadır. Bu sayede yazar kendi benliğini bir kenara bırakarak olayları dışarıdan gören bir kisveye bürünmektedir.

6.36. SUS BEN HEPSİNİ GÖRÜYORUM

Ya küçüklüğümde ser-zede-yi zuhûr olan bir vak'a-yı elîme sabîhaya hayat-ı zâhirîyi temâşâ ettirecek olan gözlerini kapatmıştır. Bu zulmet-i 'amîka, bu leyl-i sükûn-perver bil'akis onda rikkat-ı hissiyât fart-ı intikâl cûşiş-i heves gibi birtakım bedâ'i-yi hissiye îkâz eylemiş idi o dimağ birkaç hâtıranın meclûbiyetidir bu hâtıralar onun için o derece mukaddestir ki o tenhâ-yı ebedîde onları dâ'imâ görerek onlarla dâimâ rûhen ülfet ederek hayâtı nâ-kabl-i tahammül bir hâle giriftâr eden derd, 'amâyı teskîn ve tahfîf eder.

Bir bahar âlemi idi henüz dokuz on yaşlarında olduğu halde ikamet ettikleri köşkün bahçesine çıkmış, odada beri de biten ezhâr nev-şükûfteyi temâşâya dalmış idi gâh bir kelebek ihtizâzlı kanatlarıyla hareket-i serî'esini tanzîm eder gâh bir ârî-âvâz ihtirâzını çıkararak başka bir çiçeği makarr-ı tena'üm eylerdi onun hevesi hemân dest-i zarîfi içine alacağı zamanda kaçan o kelebeği tutmak olduğundan harekât-ı lâzıme ile ta'kîb ediyor âdetâ hırslanıyordu.

O aralık bir el yüzüne temas etti. Başını nazik bir surette tuttu yaşmak hışırtısını işittiğini müte'âkîb iki dudak hücumdan kızarmış yanağını öptü kendine bu tatlı eğlenceden men' eden vücûdun kim olduğunu anlamak için yüzünü çevirdiği anda anasının vech-i mütebessîmini gördü derhâl o kelebeği unuttu bir tehâlik-i azîm ile ellerine sarılarak:

— Geldiniz!

Diyebildi. Vâlidesi o gün İstanbul'a inmiş akşamüzeri avdet etmiş ise de altı yedi saat imtidâd eden o iftirâk ikisini de şiddetli ârâm-sûz bir iştiyâk husûle getirmişti. Bir bûy heyecân-âver kalbini doldurduğu bir hiss garîb hissiyâtına küsâyiş verdiği şu zamanda o levha-yı şefkat tafsîlât-ı cüz'iyesine varıncaya kadar zihnine hakk olunmuştu.

Anası mavi gözlü düşük fakat zarif kaşlı gözlerinin yanı biraz buruşmuş hey'et-i mecmû'a-yı vechi bir melâhat-ı bakiyye âsâriyle dil-ber olup sarı saçları yaşmağın sert ve kalın olmasından nâşî görülmüyordu.

Bir sabah henüz güneş doğmuş perde aralığından nüfuz eden bir hayt-ı şu'â' yüzüne vurmuş idi fakat bir te'sîr manyetiği göz kapaklarını yavaş yavaş açıyordu. Birkaç günden beri soğuk algınlığı neticesi olarak göğsü âgrıdığından muzdarip idi. Gözlerini açtığı zaman iki çesm-i âlûdan kendine inzâr-ı rahîmâne ile baktığını gördü bu gözler geceden beri uyumamış ağlamış kendinin nigeh-bân-ı hevâbı olmuştu o gözler sade nigehbân-ı hevâbı değil belki ahvâl-i

hayâtiyyesiyle tebeddül eden bir mizân-ı şefkat idi iki titrek dudak bir müddet ihtizâzdan sonra:

— Nasılsın kızım? Diyebildi.

O da yatağı içinde birdenbire doğrularak:

— Bir şeyim kalmadı.

Diyerek o ıztırâb-perveri teselli etti. O zaman bir tebessüm vecdini bir meserret-i rûhani o sararmış sîmaya kaç damla kan getirdi.

Ah o çehre!

Onun için pek mukaddes pek mübârektir o da kendi sevildiğini biliyor fakat bu muhabbete şaşıyor idi o çehreyi tenvir eden şe'â'ât-ı nazâr kendinin dâimâ münekkîd-i cemâli idi.

Bir gün bahçedeki yasemenlerden nergislerden ufak bir demet toplamış anasına takdim etmiş idi. Bu tekaddüm vâlideye hoş geldi. O demle hem kendi başını hem de kızının başına tanzim etti fakat kendi ser-i sevdâ-perverine bir firkete ile iliştirdiği halde kızı için saatlerce uğraştı bakar bakar güler iftihar eyler sevinir yürürken muhterîzâne sever.

Şu çağında mahbûbe-yi âlem edecek arzûlara düşer fakat kız bu doymak bilmeyen arzuya karşı izhâr-ı teaccüb ederdi o felaket valideye hayatı unutturdu her gün yaşlı gözlerini kızının rûhsâr-ı hazînine sürerek ona gördüğü şeyleri ta'rîf ederek bir de tercümân-ı hissiyât olmak vazifesini takındı.

Zavallı kız! Yalnız şu'â'-ı şemsi ziyâ-yı şem'i hissedecek derecede kuvve-yi basardan mahrûm kalmıştı. Zaman o muharreb-i hayât o defîne-yi şefkâtı kendisinden alacağı vakit kızda bir istihâle-yi hissiyât husûle geldi.

Vâlidesinin ferâş-ı ıztırâbı yanında oturmuş gözlerinin levha-yı siyâhî bir vaz'-ı sâbit almış olduğu halde anasını görüyordu zîrâ hissiyât-ı umûmiyyesi ebedîyen mahrûm-u rû'iyet olan gözlerine hücum ederek ona bir levha-yı ısfirâr gösteriyordu validenin çesm-i kebûdi bi-fer, çehresi 'alâ'im-i mevt ile müteessîr idi ser-bâlini nice günden beri bir tarafa oynatamadı başının tazyîkât-ı muannidesiyle çökmüş kolları ifrâd-ı za'iften sade kemik kalmış idi bir söz onu te'essürât-ı ebediye içinde bıraktı vâlide dedi ki:

— İyi ki kızım hâlimi görmüyorsun! Kız derhal bir hareket-i müyeheyyice gösterdi sağ elini yavaş yavaş ağzına götürerek:

— Sus ben hepsini görüyorum hissetmek görmekten daha mu'sîr daha muharriktir!

Diye cevâb verdi.

Resimli Gazete. Yıl: 2, Sayı: 56, 2. 4. 1308 (1891).

6.36.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin ilk olay örgüsünde bahsedilen kişi "O" olarak nitelendirilen ve hikâyede henüz dokuz yaşında olduğu belirtilen bir kız çocuğudur. Okuyucuya sezdirilen ve apaçık bir şekilde âmâ olduğu belirtilmeyen kimse olarak annesi ile yaşayışını dile getiren yazar için kızın güzellik unsurları çehresine olan beğenisini ifade etmekten başka bir duygu durumunu ifade etmemektedir.

Hikâyenin ana şahısları içinde betimlemeleri ayrıntılı olarak verilen tek kişi vâlidedir:

"Mavi gözlü, düşük, zarif kaşlı, gözlerinin yarısı buruşmuş, sarı saçlı…" olarak yer alır.

Anne ve kız ilişkisi dışında başka kişiler arasında ilişki söz konusu değildir bu nedenle olayların vak'a zincirini oluşturan muhtelif şahıs kadrosu bulunmamaktadır.

6.36.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olay örgüsü birkaç hatıranın kişiler tarafından ülfet edilmesi ile başlamaktadır. Anne ve çocuğun birbirleriyle olan ilişkileri yazar tarafından durağan bir şekilde seyretmektedir. Hissiyâtın hareket eden hayat dairesinden daha fazla önemi sahip olduğu hikayenin ana fikrini oluşturmaktadır.

Olayları durağan bir seyirde ilerleten yazar, anne kız ilişkilerini olağan bir muhabbet durumu ile nitelendirmektedir. Gözleri görmeyen bir evladın annesini içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için çabalamaktadır. Bundan önce olayların ne şekilde gerçekleştiği annenin hangi durumlardan sonra zor bir durumda kaldığı bilinmemektedir. Olaylar evladın hissetmenin görmekten daha mühim olduğunu bilmesi ile sonlanmaktadır.

(Anne-Evlat İlişkileri)

Anne ⟷ **Evlat**

(Merhamet) (Gönül Gözü)

6.36.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin zamanı mevsim geçişlerini ifade etmektedir. Bahar aleminin temaşası ile anne ve kızın hayat serencâmı başlamaktadır.

Annenin İstanbul'a gidişi kızından ayrılışının zamanından haber vermektedir. Altı ve yedi saatlik bir süre içerisinde vaka unsurlarını barındırmayan ve sadece zamansal bir ayrıntı olarak hikâyede yer almaktadır.

6.36.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin mekân unsurları arasında kapalı mekanlar içerisine dâhil edilen köşk yer almaktadır.

Yazar bu mekânın mahali hakkında bir bilgi vermemektedir. Olayların gerçekleştiği mekân olarak yer alması, ayrıca köşkün bahçesinde yaşanan duygusallık hikâyenin romantik bir kurguya sahip olduğunun küçük ayrıntılarıdır.

Yazar bu hikâyesinde genel mekânları tercih etmeyerek özel ve küçük mekânları hikâyesinin ana izleğine dâhil etmektedir.

6.36.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Olaylar gözlemci bir bakış açısı ile yazılmaktadır. Yazar kişiliğini gizleyerek olayların güdümünü kendi tasarrufundan uzaklaştırarak tıpkı merceği altına alınan olaylar zincirinin olduğu gibi okuyucuya aktarıldığı söz konusudur. Vak'a zinciri olayların geçişlerini olduğundan farklı bir konuma sokmamaktadır.

Hikâyede anne ve kız ilişkilerinin gözlemlere dayalı bir bilgiyi okuyucuya sunması yazarın edebi bir tercihi olmaktadır. Olayların ana şahıs kadrosunda yer alan evladın köşkün bahçesine çıkarak tefekkür edişi yazarın hâkimiyetinde değildir. Olaylar sadece geçişlerin birbiriyle olan düzenini ve kronolojik safhasını sınırlandırmaktadır.

6.37. FENNÎ ROMANLAR

Alfonso idâm olunacağı günün gecesi kendisini Salem râhibi ziyaret etmiş olduğundan bi'l cümle hatâiyyâtını papasa i'tirâf eylemiş idi meydân-ı siyâsete gitmeden evvel bir şey isteyip istemediğini kendisinden su'al edildiği zaman bir şişe rakı istemiş olduğundan hükûmet-i mülkiye ve askeriye yani Dum Lu'iz tarafından verilen ruhsat üzerine kendisine verildi bu şişenin içinde bulunan rakının yarısını mahbeste bulunan su kapağına doldurmuş ve yarısını dahi kendini bekleyecek olan nöbetçiye kemâl-i sehâvetinden ikrâm etmiş idi nöbetçi önceden kabul etmek istememiş ertesi gün i'dâm edilecek olan bir adamın son hâtırasına niyâzına tahammül edemedi. Nöbetçi olan muktezâ-yı nezâket kabul edip kemâl-i edeb ile içindeki halde sekr-i hâlden dolayı dahi sızdı. Yassau o zaman nöbetçiyi alıp mahbese çekti onun yerine nöbete çıktı.

Saat o zaman sabahın ikisiydi Alfonso daha ne tarafa gideceğini kestirmeye vakit bulamamış idi zavallı Alfonso o zaman kemâl-i ye's ile başına vurdu kurtulmak için mucizeden mâadâ bir şey kadar olamazdı kaçmak o da kâbil değil lîkin ne çare!

Yassau oracığa intizâr etti Alfonso iyice düşündü nihayet kal'anın meterrisler tarafından açılmış bir rahneli olduğunu buldu Alfonso bunun üzerine bir 'azm-i kaz'iyede bulundu Meterrisler tuğlalar arasında sıkıştırılmış çamurdan yapılmış olduğundan o taraf biraz yıkılmış ve yer ne kadar buradan kal'aya çıkmak biraz müşkil ise de başının yarılmış tehlikesini göze aldıran me'yûs bir adam için iniş dahi o kadar seri' idi. Meterrisin başka tarafından inmek için Alfonso'ya uzun bir ip lazım idi fakat bunu aramak hem müşkil hem de biraz uzun idi. Kal'a kapılarına gelince oraları mütemadiyen nöbetçiler ile muhafaza edilmiştir her ne ise!

Rahnenin cihetine gelince Alfonso inişe doğru yaklaşarak kendini meteristen aşağı bırakıyordu hovarda gezinen birkaç kişi bir canavarın zuhûr ettiğine kati' olarak hızlı hızlı koştular gürültülü işitenlerden biri Amerika arslanının o rahneden çıkarak birini götürdüğünü diğeri büyük bir kertenkelenin zavallıyı sürüklediğini ve üçüncüsü dahi çürük bir ağacın destere ile kesilirken hâsıl ettiği bir sadâ gibi sadâ çıkaran müthiş bir bu yılanın sesini işittiğini serd ve isbât ettiler bundan ötesi ne olduğu malumdur saat dokuzda Alfonso'nun firâr ettiği malum oldu.

Mahbeste bulunan henüz içindeki rakı ile sızıp kalmış olan nöbetçi bir ay mahbusiyete mahkûm olarak dimağ-ı beşerin istivâda güneş harâretine mukâvemet edeceği saatte kırk elli kişinin silahlanarak yola dizilmiş ve müddet-i sefer esnâsında ikamet edecekleri ormanda icrâ-

yı keşfiyyât ettikleri müddetçe lâzım olan eşyayı almak taht-ı karar alındı şunu acele acele söyleyeyim ki firarı pek uzak kaçmış idi. Sükût-u ihtiyârisi pek güzel bir netice ile hâtime-pezîr olarak uzun uzun biten otlar ile ve ba'z-ı eşcâr sükûtundan tevellüd edecek darbeleri ta'dîl etmiş idi.

Resimli Gazete. 112, 1 Mayıs 1309 (1893).

6.37.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin olay örgüsünde büyük önem arz eden ve yazarın diğer hikâyelerinde görmediğimiz şahıs kadrosunu bu hikâyede ifade etmesi yabancı kültürünün hâkimiyetine hâiz bir anlayış geliştirdiğine kanaat getirebilmekteyiz.

Kendisine idam kararı verilen Bir mahkûm olarak hikâyede yer alan kişi Alfonso isimli bir karakterdir yazar tarafından kim olduğuna dair betimsel bir bilgi sunulmamaktadır.

Yazar bu kişinin uyruğu, dini, ırkının ne olduğuna dair bir bilgi sunmamaktadır. Bu nedenle kendisi hakkında edinilen bilgiler yalnızca olayların önemini sınırlandırmaktadır. Olayların merkezi bu kişi tarafından çizilirken yazar tarafından olayların hareketini belirten ve hikâyeyi durağanlıktan kurtaran bir kişi olarak ifade edilmektedir.

Olaylar Alfonso ve çevresindeki insanlar arasında geçmektedir. İlk okuyanda kahramanlık temalarının ağırlıkta olduğu hissi yaratan bu hikaye basit bir kurgudan ibaret değildir özellikle yazar tarafından Batı kültürünün iyi bir şekilde idrak edilmesi ile literatüre giren kavramların hikayenin genel çerçevesini teşkil etmesi yazar tarafından farklı ve alışılmadık bir hikâye tekniği geliştirildiğini en önemli göstergesidir.

Hikâyede Alfonso adlı kişinin karakter özelliklerinden sadece birkaç ayrıntı bulunabilmektedir. Tehlikeleri göze alan cevval bir kişi olarak nitelendirilen karakter hikayenin merak unsurlarının merkezinde yer almaktadır.

Hikâyede Alfonso çevresinde gelişen ve onun ilişki içerisinde olduğu kişiler arasında Salem rahibi, papas, Dum Lu'iz, nöbetçi bulunmaktadır.

Bu kişiler olayların merkezinde yer alan ana şahısın anlam kazandığı yardımcı karakterler içerisine dâhil edilmektedir. Yazar tarafından bu kişiler hakkında ayrıntılı bir bilgi verilmeyişi hikâyenin olay ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Yazar geleneksel hikâye formunun bir

özelliği olarak kişiler arasında gerçekleşen olaylar bütününü yabancı formeller ile zenginleştirmektedir.

6.37.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyede olaylar Alfonso adlı bir idam mahkûmunun kendisinin son arzusu olan rakı şişesini istemesi ile başlamaktadır. Nöbetçiden yardım alan Alfonso'nun tek çaresi olarak kaleden kaçma fikridir, bütün tehlikeleri göze alarak kaleye çıkması ile olayların doruk noktasına ulaştığı görülmektedir. Amerika arslanı olarak nitelendirilen bir canavarın idam mahkûmuna yenilişi ile Alfonso' nun firar edişi arasında gerçekleşen olaylar zinciridir.

Yazar olayların son buluşunu belirsiz bir çözüme isnat etmektedir. Olaylar bir sonuca bağlanmadığı için iyi veya kötü bir sonu ifade etmemektedir. Alfonso'nun bir firarî olarak uzaklara kaçması olayların çözüme kavuşmadığını ve devamlılığın arz edebileceğini sezdirmektedir. Bu sayede yazar alışılagelmiş hikâye sonuçlarını okuyucunun kendi muhakemesine bırakmaktadır.

Alfonso isimli yabancı kahramanın çatışma içerisinde olduğu olağanüstü özellikler gösteren varlıklar vardır ki hikâyede Amerika Arslanı olarak ifade edilmektedir. Alfonso'ya yardım eden kişi ise nöbetçi görevinde yer alan ve ismi zikredilmeyen kişidir:

6.37.3. Hikâyede Zaman

Olaylar Alfonso'nun idam olunacağı günün gecesi ile başlamaktadır. Bütün düşünceler ve planlar bugünün gecesi ile vukû bulmuştur. Yazar tarafından her şeyin başlangıcı belli bir vakte indirgenmektedir.

Olayların bir diğer olay zinciri sabah iki vaktinde gerçekleşmektedir. Kaçmak fikrinin harekete dönüşmesi yazar tarafından belli bir saat diliminde gerçekleşmektedir. Saat dokuzda gerçekleşen firâr sürecinin verilmesi tıpkı an be an tutulan vaka kayıtlarını yansıtması misâli yazarın titiz bir seçimidir.

Bu sayede olaylar hikâyede muğlak durumların değil gerçekleşen olaylar zincirinde süregelmektedir.

6.37.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin genelinde bir mahbeste gerçekleşen olaylar zinciri yer almaktadır. Alfonso 'nun kaçış planlarını yapması ve bu planlarını gerçekleştirme süreci hikayede sadece adı yer alan Kale'de gerçekleşmektedir. Olaylar mahbesten kaleye doğru geçişi ifade etmektedir ki olayların son vak'a zincirinde Alfonso' nun firar ettiği mekan ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

6.37.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Olaylar gözlemci bir bakış açısı ile yazılmaktadır. Yazar kişiliğini gizleyerek olayların güdüm ünü kendi tasarrufundan uzaklaştırarak tıpkı merceği altına alınan olaylar zincirinin olduğu gibi okuyucuya aktarıldığı söz konusudur.

6.38. ENDİŞNÂK

Henüz üç dört ay olmuş idi fakat ne olmuş idi? Kerime izdivaç alemine girmiş idi acaba memnun mu idi? Sormayın! O derece memnun idi ki hatta mes'ûdiyet kelimesinin nâtık olduğu bi'l cümle cihâtı aklının taze fikrinin tecribesiz başının bulabileceği dereceye kadar şerh ederek cümlesine mazhar olduğunu itiraf ediyordu

Kerime güzeldir, fakat o güzellerdendir ki sâfiyet-i cemâli iffet-i kalb asâlet-i vicdân gibi meziyyât-i cemile-yi ahlâkiye ile imtizâc ederek nazarında pâk bir in'itâf çehresinde bir pertev-i sâf husûle getirmiş idi. O nazâr hiçbir zaman muhît-i fikretin dalgalı karanlık kulûb-u pâkize için vahşi cihetlerine mün'atıf olmamış, o dimağ-ı tenin hiçbir zaman endişe ye's içinde görünmeyerek cihanı büyük bir bahçe şehri büyük bir hane hanesini âşiyân-ı kadîm tanımış cem'iyât-ı beşeriye için esâs olan erkân-ı aileye vâlidesiyle pederini bir de küçük kardeşini numûne addetmiş idi. Lîkin ilcâ'ât-ı tabî'iye ona gizli gizli ta'limlerde kalbî telkînatta hissî muhâkemâtta onun için müesser ilhâmâtta bulunduğundan tezeyyün hususunda celî bir melekeye nazara hoş görünmek de fıtrî bir câzibeye ifâdece latîf bir şiveye edâca bir hâlet-i diğere mâlik olmuş idi.

Biraz uzun boylu kıvır lepiska saçlı açık parlak alındı ince fakat ayrı tatlı bakışlı gözleri üzerinde bedî' bir inhinâ ile câm'iyet-i hissini ikmâl eden kara kaşlı tiz-nigâh beyaz yüzlü agiz gibi tenâsüb-ü tabî'i-yi sîmâ ile mümtezic idi.

Bir kusuru var biraz zayıf onun için gerdeni yüzünün safiyetinden ayrı gibi durarak az esmer elleri ayakları küçük idi. Bir kusuru daha var kuruntulu asabi hırçın fakat hırçınlığı kendi kendine bir şeyden canın sıkılırsa odasına kapanır saatlerce ağlar. O zaman o güzel gözleri bulanır.

Nazarı bir müddet için söner göz kapakları kızarır bir şeye meraklanırsa telaş eder def'-i merak edinceye kadar düşünür o vakit o güzel çehresi tegayyür eder gözlerinin akı sararır gibi bir renk-i hazîn bağlar kapaklarının yanı esmerleşir lîkin yine güzel görünür güyâ hüzün ve endişe o çehrede bir müddet serseriyâne dolaşır

Bir cây-ı karâr bulamayarak zâîl olur düşüncesi garîbdir henüz mübâdî-yi hayatta hem de hayatın devr-i hod-perestisinde bulunduğundan refikalarında yabancı ebkâr ve nisvânda gördüğü nokta parça parça ayrı ayrı levha levha âsâr-ı melâhati bir yere toplayarak ondan ma'mûl bir halîle-yi letâfet olmak ister fakat ondan da birden bire vazgeçer kendi kendine insan bu hâl ile bir âlûde-yi melâhat olur der yine kendini güzel bulur biz de çirkin demiyoruz â! Yine güzel. Gelin olduğu gün pek ziyâde merak içinde idi.

Nazar intifâdı züvvârın gencini ihtiyârını birer birer muayeneden geçirdi bulduğu netice bir idi. Henüz üç dört ay olmuş idi fakat ne olmuş idi?

Kerîme o izdivâc âleminin bi'l cümle lezâyiz-i mes'ûdiyet-perverîsi içinde bulunuyordu tuvalete fevkalâde meraklı olduğu cihetle sabahleyin erkenden kalkarak sabah güzelliğiyle mütenâsib vaz'-ı perîşân içinde olduğu halde süslenir zevcine sabahı akşamından farklı olarak hoş dil-firîb görünürdü kocası da genç esmer gözlü zeki izdivâc âlemine âşık Terbiyet-i mektebesi neticesi olarak fa'âl karısını sevmiş binâ'en aleyh lezâiz-i sâireden müsteğni idi.

Bir gün! Âh o gün! Kerime ayine karşısına geçmiş saçlarını düzeltiyor du fakat sabahtan beri boynunun sağ tarafında ufak bir rahatsızlık hissediyordu kendi kendine bu hali yastığının uygunsuzluğuna veriyordu. Bir de ne görsün? Biraz şişmiş eyvah! Evvelden beri beğenmediği o yerde bir de yumru peydâ olmuş lîkin pek cüz'i. Ne olursa olsun onu mahvetmeli artık elini üstünden ayıramadı ufak katı bir şiş bir şiş ama bazılarını da görüldüğü gibi şişer şişer de akarsa akarsa bir şey değil güzelliği giderse o da bir şey değil kocası beğenmezse dekolte

urbasını çıkardı orasını örtecek kadar dik yakalı entarisini giydi lîkin ne çâre? Eli dâima orada.

Hızlı hızlı koşarak derd-i derûnunu vâlidesine anlattı validesi de meraklanarak muayene ettikten sonra:

— Yazma olmuş yarın yazdıralım. Dedi ise de Kerime muvafakat etmedi hatta:

— Olmaz beğ görür. Dedi. Zavallı hatun kızının şu endişesini derhal anlayarak:

— Görsün kızım! Seni şu kadar kusur ile sevmeyen hiç sevmiyormuş demektir.

Diye teselli verdi ise de irzâ edemedi

Akşam fena halde üzüldü zevci geldiği zaman nazarını takip ediyordu acaba gördü mü? Görecek mi? Diye telaş ediyordu. Vâlidesi de biraz boşboğaz kızın bu hâlini görünce:

— Ne olursa olsun damada söylerim! Diyerek Sefer'e de söylemesin mi? Amân Yârab!

Kerime kıpkırmızı kızardı lokması ağzında kaldı hiddetinden kahrından gözleri dolarak son derecede bir ye's ile kalktı validesine son derece kırıldı odasına can atarak ağlamaktayken zevci yetişerek taltifler nüvâzişlerle gözyaşlarını dindirdi zavallı genç:

— Yarın iyi olur bu kusur değil ben sizi her halinizle severim teessüf etmeyin vâdisinde teselliler verdi yoksa Kerîme sabaha kadar ağlayacak idi bu hezîmet ömründe başına gelmemiş idi.

Ertesi sabah anakız barıştı doğruca hekime gittiler tabîb muâyenesini ifâ ettikten sonra:

— Beş on güne kadar geçer! Diyerek reçetesini yazmakta idi kelimenin zihnine bu aralık bir fikir geldi O ana kadar etmediği serbestliği takınarak ve tabib'in yanına sokularak titrek sadâsıyla:
— Doktor Efendi! Eğer bu şişi bugün indirirseniz size yirmi lira veririm. Dedi.

Doktoru da vâlidesini de halinden büsbütün âgâh ederek ikisini de ağlatıp güldürecek bir manzara karşısında bıraktı bu sâfiyet bu edâ-yı mahsûs onun tavr-ı fıtrîsidir kâbil değil terk edemiyordu. Evine avdetinde zevcinin ibrâmıyla verilen ilaçları içti boynuna sürdü bir hafta sonra i'âde-yi cemâl etmeye muvaffak olarak kalbini cayır cayır yakan âtes-i endişeden kurtuldu.

Resimli Gazete. 110, 22 Nisan 1309 (1893).

6.38.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin şahıs kadrosu içerisinde yer alan kişi izdivaç âlemine yeni girdiği ifade edilen kerîmedir. Kerîme'nin güzellik unsurları uzun uzun tasvir edilirken tinsel ve tensel özellikleri aynı derecede öneme sahip olduğu izlenimi vermektedir.

Yazar tarafından ailesine bağlı anne ve babasını numûne olarak addeden bu kişi kadim bir gelenekten geleneğin sözcüsü olduğunu okuyucuya sezdirmektedir. Yazar tarafından bu kişinin en büyük zaafının endişe olması beraberinde idealize ettiği kişilik özelliklerini tezat bir anlayışa mazur bırakmaktadır.

Kerîmenin kendi hakkındaki mülahazası uzun uzun anlatıldığı için yazarın kendi kişiliğini bir kişi üzerine atfettiği söz konusudur. Yazar tarafından tek gayesi kocasına güzel görünme olan bu kadının izdivaç âleminde mesûdiyet sağlaması endişelerinin dozunu artıran bir duygu durumu olarak yer almaktadır.

Diğer bir karakter ise kerimenin karşısında yer alan ve bütün ilgi ve odağın kendisine çevrildiği koca karakteridir, hikâyede ismi Sefer olarak geçen bu kişi yazar tarafından kadının sevgisine layık ve kadın ruhundan iyi bir şekilde anlayan kişilik özelliği gösteren karakterdir.

Hikâyenin her ne kadar yardımcı karakteri olarak görülse de ilişkilerinin çatışma noktasına ulaştığı kişi anne figürüdür. Annenin kızında gördü hastalık durumu kızının nezdinde bir sırdır.

6.38.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olayları evlilik hayatının ilk senelerinden beri mutluluğu süregelen bir kadının yersiz endişeleridir.

İzdivaç hayatının kadın ruhu üzerindeki rolü kocası tarafından beğenilmek ve tasvib edilmektir, bu hususta olaylar basit bir evlilik müessesesi değil ruhsal ve tensel bir tatminkârlıktır. Kadının içinde yaşadığı endişe ve şüpheler sevgi ihtiyacının kişiler arasında dâimiyet arzularıdır.

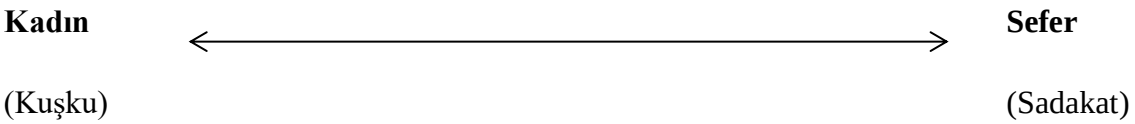
Olayların ikinci vaka zincirinde kerîmenin ayna karşısında kendi güzelliğini seyrederken boynunda oluşan bir şişliğin çok büyük bir arıza olarak nitelendirilişi anlatılır.

Olayların çözüme ulaşması annenin damadına olan biteni anlatması ve damadın bu durumun gayet doğal olduğunu zevcesine ifade etmesi şeklinde gelişir.

Eşler arasında gelişen çatışma konusu bu hikayede hastalık sebebiyledir. Eşin boynunda oluşan hastalığın kadın tarafından büyük bir engel olarak görülürken eşi tarafından bunun bir öneminin olmaması olayların çözüme kavuşmasını sağlamaktadır. Kadının annesi hikâyede rahatlatıcı bir kimse olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda eşin sırdaşı konumundadır:

(Eşler Arası İlişkiler)

Eşler arasındaki ilişki bu hikâyede kadın tarafından kuşku ile geçen bir hastalık sürecinin ifâdeleridir. Yazar tarafından sadakat olgusunun vücut bulmuş hâli kadının eşi olan Sefer'in kişiliğine isnat edilemektedir.

6.38.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin zamanı evlilik sürecinin gerçekleşme zamanından olayların geliştiği zaman aralığındadır.

Yazar tarafından üç dört ay olarak belirtilen zamansal ayrıntı hikâyenin belli başlı yerlerinde tekrarlanmaktadır. Bu durum yazarın bilinçli bir tercihi olup evlilik olgusunun ehemmiyetine hâiz bir anlayış ve zihniyet gerçekleştirmenin gerekliliğidir. Yazarın nezdinde okuyucular sosyal bir gerçeklik olan evlilik müessesesini deforme etmeyerek sosyolojik bir bakış açısı geliştirmelidir.

6.38.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin mekânı soyut bir mekân olarak yer almaktadır. Bu mekan yazar tarafından büyük bir izdivaç âlemini ifade etmektedir. Somut olarak olayların gerçekleştiği mekan hemen hemen her hikayede rastladığımız evdir.

6.38.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin anlatıcısı üçüncü tekil kişidir. Olaylar anlatıcının ağzından nakledilirken hikâyenin başlangıcında sorulan sorular okuyucuya yöneltilerek bir nevi hikayeye hazırlık aşaması gerçekleştirilmektedir.

Yazar hikâyenin ilk cümlelerinde okuyuculara evlilik hakkında sorular sorarak yazar, evlilik karşısında duruşun fertler arasındaki memnuniyet derecesini tıpkı okuyucuların görüşlerini alır bir tavır ile sunmaktadır.

Yazar ayna karşısında duran zevcenin kendisine olan bakışını nitelendirirken kişilik özelliklerine müdahale ederek endişe duygusunun nedenlerini kendi düşüncelerini de katarak ifade etmektedir. Bu nedenle yazarın bu hikayesinde göstermiş olduğu tavır tanrısal bir bakış açısının varlığına işaret etmektedir.

6.39. ESKİ İSTANBUL KADINLIĞI

-Ferâce-

İştahımı cumaya sakladım biliyordum ki pişecek türlü mutlaka biliçli miliçli olacak buna elbette nefis bir kaç ta'âm daha inzimâm edecek idi.

Ali'yyül sabah kalktım bir çay zamana muvaffak bir surette muhazzar bir kahve altıdan sonra yola düzüldüm halamın evine yaklaştığım esnada idi ki matbah tarafından geliyordu galiba bir şeyler tenbih ediyordu kapıyı kendisi açtı saçlarına "hınna" koymak eski 'âdetidir.

— Mekke toprağıdır. Der.

Beyaz saçlarına harçta kızıllığına hiçbir renk uymayan bu madde-yi zevb koyar.

Beni görünce dedi ki:

Uuu! Hurûsum sen sabah pek erken taranmışsın ! Anladım fakat kıskandım.

— Ne var ki kıskanıyorsunuz? Artık beni "hala"diye çağırma! "Dürlü" diye çağır!

Gülüştük hem merdivenleri ağır ağır çıkıyor hem de:

— Zaten türlü türlü olduk doğrusu her gün bir türlü! Bugün de bir türlü!

— Hayır ola efendi!

— Sana iyice ta'rif edeyim.

Diye ferâcelerimi çıkarmış sıra sıra dizmiş idim bizim küçük Dilber bunlar böyle ne duruyor diye toplamış yine sanduka koymuş! Birdenbire akledemedim de meydanda göremeyince sakın gece hırsız girmiş olmasın diye meraklandım sonra anladım:

Gençlik kadınlık yadigârları olduğu için pek ziyade severim gelinliklerim bile hâlâ durur sofada doğruca kendi odasına satmadık bağça üzerindeki büyük odaya gittik fi'l-hakîka kadife iskemle koltuk kanepe üstlerine on on beş kadar ferace serili baktı.

— Şaştın değil mi?

— Evet

İşte eski kadınlık böyledir diyorlar ki şimdiki hanımlardan ekserisinin bir çift çarşafı bile yok imiş bak şu tek düğmeliyi görüyor musun? Tam kırk beş senelik

Yanaştım kumaşına baktım.

— Tanıdın mı?

— Tanıyamadım.

"Mantîn" o zamanlarda arşına yirmi yirmi iki kuruş idi On beş arşın alır biçer diker giyer idik yalnız bu zamanda değil o zamanda işini bilmeyen Hanımlar var idi dikmezler diktirmezler idi kalpakçılar başında terzibaşı sokağı derler bir sokak var idi ki feraceciler burada idiler. Üsküdarlı Karabet, Karakaş, Mıgırdıc… Daha dur bakayım! Hâ! Makası Güzel Artin (Hacı Maksûd) Topkapılı Karnik meşhurları idi.

Bunun bir tanesi kaça çıkardı? Tek düğmeliler görüyorsun â!

Yukarıdan aşağıya bir sıra düğmedir tahta düğmeler alır kumaşından çevirdim bir içkiye gelince eski feraceleri söker açar yapardık sonra dikerdik pederim validen işine pek ziyade

meraklı idiler üst tarafındaki feraceyi göstererek şu gronu görüyor musun? Bak buna da çift düğmeli derler bunlar ağır feracelerdi öteki de gron fakat daha ağır hem üç düğmeli gel gel! Bir ferace daha göstererek bunlar otuz otuz beş sene evvel pek moda idi tek cibilli çift cibilli derlerdi.

— Bunun kumaş bir tuhaf!

— Evet şimdi göremiyorum buna ipekli kaşmer derlerdi bunun hafif bir soyu daha var idi ki yünlü kaşmerden yapılırdı alsana bir antika daha! Buna fitilde denilirdi kenarlarına kendi kumaşından şerid çevrilirdi.

Saint Daluven'den yaptığım şu jile yakalı ferace de pek şıktır! Merhûme hemşîremin düğününe yetiştirmiştim bu da moda idi.

Pederimin sûfî olduğu için bir defa diyebildim idi.

— Neden?

— Görmüyor musun? Yamanın üzerinde diğer bir kanat daha vardır ön göğüse kadar açık adeta dekolte kenarlarda aynı renkte dantelalı bunun boncuklu su da var idi dekolte! Bunu benim babam anlar mı? Göğsüne kıytık doldur onun nazarında yine açık yine açık! Beni arabaya binerken görmüş!

Ertesi günü çağırdı surat asılmış idi bana:

— Bir daha o feraceyi sırtında görmeyeyim! Dedi ki bu dayaktan beter idi çünkü pek ziyade sayar idim bir daha giymedim kanepenin üzerine sermiş olduğu iki feraceyi göstererek:

— Gördün mü bunlar zarif kumlu ipekli kumaşlardır! Bu kumaşlara armür derlerdi bir tanesi düz yaka dedikleridir

— Sebebi?

— Sebebi kenar uçları düz olduğu içindir.

Bak buna dron yaka derler senin caketin öteki gibi Durimel olduğu için yalnız bunu Arnavutköylü Anna Mottas dikerdi.

— Nasıl oldu da bu feraceyi diktirdin?

Hemşirem bana haber vermeden iki tane bir örnek ısmarlamış o zaman çocuklu idi enişte de böyle arzu etmiş hatta Münire altı aylık idi geldiler beni aldılar Çamlıca'daki bağlarına gitmiş idin bu siyah kadife de Sultan merhûmun yadigârıdır kadife feraceleri hemen hem saraylılar giyerlerdi.

Keşke bunların birer fotoğrafını aldırırsak!

— Kabul fakat kim i'tibâr edecek?

— Antika diye…

— Evet antika diye diye hepimiz de antika olduk!

Buna müteâkîb kahkahalarla güldü.

— Sâde bunlar bizler değil dünya antika oldu!

Biraz düşündü gözleri doldu sonra birdenbire dedi ki:

— Gel sana iki ferace daha göstereyim ki asıl antika bunlardır odadan çıktık sandık odasına girdik belindeki anahtarları mu'âyene ettikten sonra bir tanesini parmakları ile tutarak bana verdi.

— Şu ceviz sandukı aç!

— Açtım.

— Sağ tarafa bak orada üzeri güllü büyük bir boğça olacak!

— Yok…

— Nasıl yok!

— Acabâ ötekinde olmasın!

O sandukun anahtarını bulup verdi açtım bilmem bana ne oldu sevincimden bağırdım:

— Burada!

— Çıkar!

Çıkardım sofaya götürdük dikkat ettim ki efkörmi sofundan düz gayet sade düğmesiz cibinsiz bir ferâce.

— İşte bunlara ölmezoğlu derler senelerce girsek yine yeni yine yeni! Eskimek bilmez parlamaz bozulmaz buruşmaz. Güve tutmaz Halis yerli malı kabuk gibi durur.

— Altındakini de aç !

Açtım o da softan fakat içi astarlı idi.

Buna da içi dafkalı derlerdi evvelkinin daha Ağrı sayılırdı fakat bunlar benim değil rahmetli annemin idi komşuya yakın yere giderken birincisini, misafirliğe gidecek olursa dafkalıyı giyerdi öldü gitti arkasında başka ferâce görmedim pederim Ankara mal müdürü olduğu zaman aramış bulamamış!

Zavallı anneciğim hiç sevmezdi kulağında yalnız bir abdest küpesi var idi bir de dâl küpesi var idi ki düğünlerde filan takardı broş idi gerdanlık idi bilezik idi bilemezdi yalnız bizi alır yaptırırdı halamın gözleri yine daldı ihtiyar kadın bir şeyler görür gibi oluyordu dedim ki:

— Bugün pek ziyade dalgın bulunuyorsunuz.

Müteessîrâne:

— Öyle oğlum… Annemi pek severdim de! (Aşağıya bağırarak) Dilber! Gel! (Bana dönerek):

— Bir zamanlar (yaşmak güzeli) tâ'biri var idi öyle tuvâlet kornarları zuhûr etmiş idi ki mesela Bir kupa arabanın köşesinde veya bir piyadenin içinde bulundular mı en yakın mesafeden bile değil erkekleri en kıskanç kadın gözlerini bile aldatırlardı. Baş tuvaletleri gâyetle hilekârdır yaş maya korumak da kadınlık ayrı bir zevke mâliktir fakat feraceyi de buna uydurmak ayrı bir hünerdir ferace ile yürümek dediğim gibi kayığa arabaya binmek ayrı ayrı intihâb etmeğe mütevakkıftır ben de dalmış dinliyordum birdenbire dedim ki:

— Nasıl?

— Nasıl olacak… Âdetâ bir ma'rifettir ferace ile yaşmağı idare etmek onları zarafet dairesinde birbirine yakıştırıp asıl simâyı dikkatli bakışlardan nevâkıs-cû tedkîkattan

kurtarmak az maharet midir? Çirkine karîb bir yüzü güzel göstermek kimin elindedir? Elbette güzelliği ruhunda bilenin elindedir demek ki kadınlık da yaşmak ile ferace kullanmasını bilmek kadının ruhiyetini tanımak demektir evvelleri feraceyi kol demirinden alıp çıkanlar var idi erkeklerde pardösü,palto, latte, kaput,cübbe giyinmesini bilmeyen veya kendisine yakıştırmayanlar yok mu? Onlarda da haltavallılar vardır.

Tab'en tedkîken zarîf olan kadın hatta feracenin ne zaman el ile tutulup arkasını Malakoff-vâri şişireceğine ne zaman etek aksâmını serbest bırakarak sizin şâirlerin feşâ feş dedikleri kulaktan ruha kadar intikal eden fısıltıyı peydâ etmek lazım geleceğini derhal keşfeder ferace giymesini bilmeyenler için büyük bir derttir ben bu bahisleri bilmediğim için ağzına bakıp muttasıl not alıyordum .

— Bak! Sen bile alındın… Evet büyük bir derttir!

Ferâce kullanmayı bilmeyenler evvelki senelerin modaları olan (tango) fistanlar içinde apul apul yürüyen veyâhud sünnet çocukları gibi kesik aksak adım atanlara dönerler onun için yeni feraceye giren kızlara mahsus olmak orada içinde dikili kuşaklar bulundurulurdu büyükler de kullanırlardı hatta Malakoff demirlileri de mevcûd idi. Demin gösterdiğim nev'îlerin yaka göğüs boncukları kadifelileri de var idi.

— Ama ben hiç giymedim velhâsıl oğlum…

Yaşmak nazarları yüzün îmâ ettiği ma'nâları süzer ferace ise kadına fakat dikkat et kullanmasını bilen kadına eski zamanların hil'at-ı fahresi gibi vakâr ve temkîn verir yaşmağın her duruşu ile feracenin biçim ve tarz kuvveti işte senin muharrirliliğine benim tevdî' edeceğim esrâr bu kadardır.

Yürüdü yemek vakti de gelmişti odadan içeriye girdiğimizde gûyâ etrafımızda yabancılar var imiş gibi kulağıma dedi ki:

— Öbür cum'âya senin sevdiğin son patlıcan dolması var kendi elimle yapacağım sakın muharrir arkadaşlarına söyleme onlar da isterler:
— Dolma değil mi halacığım bundan çok ne var?

Derhâl intikâl etti:

— Evet…Evet… çoğumuzun yazısı gibi!..

Büyük Mecmuâ. 14, 30 Ekim 1919.

6.39.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyede olayların merkezinde geçen kişi anlatıcının kendisidir. Bu nedenle yazar ben dili kullanarak kendisini olayların içine dâhil etmektedir.

Olaylar anlatıcı ve halası arasında geçmektedir ben kişisi "muharrir" statüsünde bulunan birisi iken yazar halayı feraceleri ile beraber anlatmaktadır, çünkü olayların temasını sınırlandıran bir kıyafetin çevresinde gelişen olaylar zincirini vermektedir. Bu nedenle olayların ana şahıs kadrosunda hala-yeğen ilişkileri yer almaktadır.

Hikâyenin bir başka bölümünde hala kişisi kendisini"Dürlü" olarak atfetmektedir.

Yazar tarafından bu durum Şahıs kadrosu içerisinde yer alan kişinin türlü yemeğini çok sevmesi sebebiyledir.

Hikâyenin yardımcı karakterleri olarak sınıflandırılabilireceğimiz kişiler yerli ve yabancı kişiler olarak ikiye ayrılmaktadır; hikâyede yer alan Dilber isimli kişi olayların içerisinde sadece ismi zikredilen kişidir. Bu kişi hakkında hanenin hangi vasfına hâiz olduğu bilinmemektedir.

Hikâyenin yardımcı karakterlerinden yazar tarafından yabancı kişilerin seçilmesi dönemin zihniyetini yansıtması bakımından önem arz etmektedir yerli ve milli geleneklerin özellikle kıyafet seçiminde yabancı unsurlarla bezenmiş olması kozmopolit bir toplumun algıları ile ilgilidir Bu sayede yazar :

"Üsküdarlı Karabet, Karakas, Mıgırdıc, Artin, Topkapılı Karnik, Anna Mottas, Durimel" isimli kişileri hikâyesinde verir.

Hikâyede sadece ismi zikredilen ve hikâyenin temelini oluşturan ferace ile beraber anılmaktadır. Yazar tarafından ifade edilen Bu kişiler hikâyeye tarihi ve kültürel bir vesika özelliği kazandırmaktadır.

Hikâyenin yardımcı karakterleri arasında hikâyede sadece meslek grubu ile anılan baba figürüdür; mazbut özelliği ile bilinen bu kişi hakkında ifade edebileceğimiz tek nitelik"Ankara Mal Müdürü"olmasıdır.

6.39.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olayları bir cuma günü hala evine gidilmesi ile başlamaktadır. Olayları hikayenin ana teması ile ilişkilendiren ferâce olması yazarın nezdinde hayatta gördüğü küçük ayrıntıları dahi kendi algısı ile rafine ederek okuyucunun muhayyilesine sunması şeklindedir.

Kadınlık algısının yüceltilmesi kadına isnat edilen toplumsal bir ayrıcalık olsa da yazar bunu kişisel özellikler ile ayırmamış kadın personasını geleneksel kimliğin dışında tutmamaktadır. Olayların ikinci vaka zincirinde anlatıcı kadınlık fikrini günümüz ile karşılaştır maktadır. Bu nedenle yazar geçmişe dönerek günümüzdeki anlayış ile mukayese etmektedir. Burada iki farklı geleneğin durumu söz konusudur. Özellik de ferâce türlerinin tanıtılması toplumdaki gerçeğin kıyafet türlerine de yansıyışını göstermektedir.

Olayların son vak'a zincirinde yazar basit bir olayı ikayesinin sonuç kısmına isnat etmektedir. Halanın muharrir olan yeğenine patlıcan dolması yapması ile olaylar son bulmaktadır. Basit bir kurgudan ibarettir. Hikayede hala ve yeğen ilişkisi çatışmanın değil karşılaşmanın örneğidir. Hikâyede bu sebeple herhangi bir çatışma unsuru yer almamaktadır. Hikâyede sadece isimleri verilen yardımcı kahramanlar hakkında yabancı olduklarına kanaat getirebileceğimiz bilgi dışında başka bir bilgi yer almamaktadır.

(Akrabalık İlişkileri)

Hala ⟷ **Yeğen**

(Anaçlık) (Özveri)

6.39.3. Hikâyede Zaman

Hikâyede olayların geçtiği zaman şimdiki zamandır. Bir cuma günü yeğenin halasının eve gitmesi ile olaylar başlamaktadır fakat yazar geçmişe dönerek günümüz ile karşılaştırmaktadır. Bu nedenle iki farklı zaman unsuru hikâyede yer almaktadır.

6.39.4. Hikâyede Mekân

Olayların neşet ettiği ana mekân mutfaktır. Yazar tarafından adınlık özelliğine isnat edilen mutfak halanın idealize edildiği mekânı ifade eder.Asıl mekânlar ferace ile birlikte anılan sokak isimleri beraber anlatılmaktadır. Kalpakçılar başında Terzibaşı Sokağında Arnavutköy 'de satılan meşhur feraceler yazarın yabancısı olmadığı ve algılarının bu yöne çevrildiği ifade edilmektedir.

İstanbul'un semtleri ve bu semtler içerisinde yer alan özel ve küçük mekânlar olayların ana temasını şekillendiren ve zenginlik kazandıran unsurlardır. Ferâcelerin ayrıntılarına hâkim olan yazar erkek ve kadınların giydiği kıyafetlerin bütün unsurlarını hikayesinde tek tek sıralayarak bu ferâcelerin ve pardösülerin giyiş tekniklerini okuyucunun bilgisine sunmaktadır.

6.39.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâye anlatıcının olayları kendi gözünden görmesi şeklinde gerçekleşir. Bu nedenle anlatıcı ve olayları bizzat yaşayan kişinin kendisidir. Bir hala yeğen ilişkisinin dâhilinde gelişen olaylar yazar tarafından tayin edilmektedir. Bu nedenle yazarın şahsî görüşleri ve bakış açısı hikâyenin ana eksenine yerleştirilmektedir.

Bu sayede diyebiliriz ki ;

Ben dili ile yazılan bu hikâyede kahraman bakış açısı kullanılmaktadır. Anlatıcı ile olayların ana şahıs kadrosunda bulunan kişi müşterektir.

6.40. EBNÂ-YI ŞİİR VE EDEB

Tabakât-ı Şuarâ – Birinci Tabaka – İkinci Tabaka

Bahardan kalma latîf bir kış gününün – Kırmızı baharlar içinde, renk renk manzûr-ı çeşm-i hasret olan manzara-i bedî‘ası arasında gurûb eden güneş – akşamını tarâvetlerle vâyedâr-ı burûdet eder etmez ekseriyâ Şişli tepelerinden söküb gelen bir fayton gülistan bağçesi önünde tevakkuf etmeksizin Pangaltı, Taksim, Ağahamamı pişgâhından hızla geçer, (Kafe Splendid) önünde tevakkuf eder.

Faytonun körüğü ziyâdece inik olduğu içün hâmil olduğu vücûdun yalnız kısm-ı süflâsı görülür, meselâ belli bellisiz siyah üstüne beyaz benekli, tüylü, alaangle, parçaları biraz bolca bir pantolon bakiyesiyle anı ta‘kîb eden losterin ve yağlarsa, şık. Bir botin, ipince bir şemsiye, gante eller arabanın riftâr tîzi esnâsında nigâh-ı tecessüse çarpabilir. Fakat Kafe Splendid önünde tevakkufdan sonra o vücûd-ı nim-âşikâr, bütün bütün görünür.

Vişne çürüğü mü diyeyim, yoksa üryânî eriği açığı mı diyeyim her ne ise tuhaf renkde Dublin püsküllü ufak, saçların tarz-ı tezyînine muvâfık, o muvâfakat nisbetinde başa oturdulmuş fesli, düz. Açık alınlı, ale’l-ekser beyaz, az esmer çehreli, mahzûn bakışlı, mâî veya ala gözlü bir nev‘ hüzn-i sevdâkârâneye mübtelâ olduğu dudaklarının vaz‘-ı tekemmülünden anlaşılan,

siyah, sarı çekme bıyıklı, tırâşîde edâ veya ma‘hûd sivri sakal modasını ihyâ edecek derecede hatt-ı bir averde, kâmeti dümdüz, yakası biraz fersûde kadifeli, tüylü, tüysüz arkası yırtmaçlı, yırtmaçsız paltolu. Alamud biri iner, derhâl paltosunun düğmelerini çözmeden eteklerini

Kaldırarak pantolonun arka cebinden (port mone) sini çıkarıp arabacıya pazarlığa müstenid olan parayı verir. Bir lahza sonra kafanın yarı yüzlü camlı kapısını iterek girer, ehemmiyet vermediği ehibbâsına sağ elinin şehâdet parmağıyla, orta hâllerine elini burnunun üstüne kaldırarak, pek ziyâde ehemmiyet verdiğine birle selâm vererek, kendi (janr)ında tesâdüf ettiği diğer bir şâire teveccüh ederek:

— Bonsuvar! Der. Oraya oturur. Garson bu zarîf endâmı görür görmez koşar, veya tabî‘atı ma‘lûm ise beyresini sormadan getirir, artık ikisi arasında muhâvere açılır.

Yeni gelen – Şişliden geliyorum. Aman ne gurub! Ne Gurub!

Oturan – Ma‘lûmâtım olaydı ben de gelirdim.

— (Couppe)de yanımda idi. (Karman Louresse'nin bastığı ufak bir kitâb gösterilecek) fakat o da bir şey değilmiş.
— Evet. (Mose)den de ben bıktım. Hugo okunmuyor, galîz. (Andre Torie) can sıkıyor. (Go) yok. Şeyin… (Edvar Bella) son (Sona)sını gördün mü?
— (Görmemek mümkün olur mu ma‘nâsını işrâb eder gülerek) benim (Sona)’nın yanında pek rezîl kalıyor.
— Şu… Şeyde… Derc olunan değil mi? Hakîkaten (Sublim), manifik. Fakat benim (Harâbe-rûh) fenâ mı?
— Okumadım. İlk kuplesini oku bakayım:
— (Gözler şöyle süzüldükden, bir iki ufak öksürükden sonra) rûhum, fezâ-yı aşka gidüb târumâr olur güyâ o vird-i nâle ki berk-i müessiri:

Düşerek pâre pâre,

Ah ne çâre,

Eyler zemîn kalbi (penâh) âşikâr olur (Vezni değişerek)

Bir gamgama, bir zelzele, bir velvele mutlak,

Bir şule gibi sanki anın sûzişi nahak.

Besler dilzârımda benim âh u figân hep,

— İşte benim dediğim (poteziler) de bundan ‘ibâretdir. Yalnız (Sevilla Prodom)’u (etmeye) eder gibisin. Fakat büyük (sükse). Şevozan? Filisit Monşer!

Fes kalıbsızlıkdan bozulub sivrilmiş, saçlar kafanın her tarafından hârice kâkül-endâz, ense belirsiz, nâsiye son derecede buruşuk. Kaşlar, belâ-yı sekr ile üst perîşân. Pantolonun rengi kaçmış, kolalı gömlek siyah zihli, uzun boyun bağı iki düğmeli kopuk yeleğin üstüne çıkmış, pantolon harâb, yalnız lastikleri yeni olan, elindeki bastona dayanub Kafkasya birahânesine giren şu şâiri görüyor musunuz? Çakaçak! Hattâ dilinde:

— Ol kadar çakdım ki tersa zâdgânın aşkına.

Terânesi var. Köşede robalarının rengi muhtelif, fakat tarz-ı telebbüs birbirinin aynı iki üç kafadar oturuyor. Bakın gelen zâtı görür görmez cümlesi ayağa kalkdılar. Temennâlar te‘âkûb ediyoruz. Biri önündeki çatalı bardağın kenarına urarak garsonu çağırıyor. Bir şişe mastika ısmarlıyor. Mezeler de mükemmel: Gümüş balığı, yumurta salatası, likorinoz, kırmızıturp, kıvırcık salata, üzerine şeker ekilmiş portakal, Felemenk peyniri var. İçlerinden biri ziyâdece mahmûr dikkar edin. Muhâvere başlıyor.

Köşedeki :

— Benim nazîreyi gördün mü? Hem bi’l-bedâhe

Yanındaki:

— Hakîkaten güzel.

Yandaki iskemlede oturan:

— Ben de pek beğendim.

Yeni gelen:

— Oku bakalım:

Köşedeki: (Elini bıyıklarına atarak bir nev‘ ahenk ile)

— Gönlüm fezâ-yı aşka uçar lâmekân olur

Bir kuştur o kim gökler an âşiyân olur.

Derd-i firâk ile ben öyle hastayım

Lokman gelüb de görse teni bîzebân olur

Cevr-i felekle nâlelerim… (Düşünerek)

Cevr-i felekle nâlelerim… Of… Hatırlayamadım.

(Gâyet yavaş olarak) (Mef'ûlun fâ'ilât mefâ'îlün fâ'ilün) Ha! Ha! Buldum.

Cevr-i felekle nâlelerim arşa çıkmada

Kırma felek gönlümü kim bir ziyân olur

Yeni gelen:

— Bu son beyt hepsinden kuvvetli! Ben de sana bu gece bir nazîre söyleyeyim. Sen gâlibâ Nef'î'ye nazîre söylemişsin.
— Öyle ya! Meşhûr kasîdesi yok mu? Ona:

Gamzen ne dem ki tığ çeküb hûn-feşân olur

Uşşâk-ı dilfigâra ecel mihribân olur

Matla'lı kasîdesine!

(Burada dikkat edilecek bir şey varsa o da gazel-i ma'hûdun hitâm-ı işrete kadar mükerreren okunmasıdır.)

Mecmuâ-ı Ebuzziyâ. Sayı: 76, 15 Şaban 1315 (1898).

6.40.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin ana şahıs kadrosu içerisinde yer alan ve yazar tarafından betimsel özellikleri ayrıntılı olarak ifade edilen kişi ehibbâya selam vererek yazar tarafından okuyuculara takdim edilir.

Olaylar yazar tarafından her kişiye aynı önem ve ağırlık verilmektedir bu nedenle meclis içerisinde edebiyat sohbetleri yapan bir grup gencin şiir hakkında birbiri ile râbıtası ifade edilmektedir.

"Yeni gelen, oturan, yanındaki, köşedeki" kişilikleri gizlenen sadece hikâye içerisine konumlandırılan kişiler olarak ifade edilmektedir. Yazar bu kişileri müşterek bir meclisin üyeleri olarak atfetmektedir yazar bu kişilerin betimsel özelliklerine ağırlık vermeyerek ortak bir edebiyat görüşü ile malumat sahibi olmak arzusu ile bir araya geldiklerini ifade etmektedir.

Hikâyenin yabancı karakterleri içerisinde yer alan fakat hikâyede olayların ağırlığını üzerinde bulundurmayan kişiler arasında yazarın sadece adını zikrettiği şahıs kadrosu içerisinde; "Coppe, Hugo, Andre Torie, Edvar Bella " isimli şairlerin muhtelif sonaları üzerinde mütâlaa edilen müşterek bir amaç sunmaktadır bu nedenle yazar kişilerin kendi edebiyat anlayışları ile örnek aldıkları şairler arasında bir mukayese tespiti yapmaktadır. Batılı yazarların kaleme aldıkları sonalar, kendi geleneğimizde örnek teşkil eden divân şairi Nef'î'nin nazireleri ile mukayese edilmektedir, yazar kendi geleneğimizin edebiyat menbaını Batı karşısında muhkem bir özelliğİ hâiz kılmaktadır.

6.40.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

Hikâyenin olayları bahardan kalma güzel bir kış günü gerçekleşmektedir. Şişli tepelerinden gelen bir faytonun Kafe Splendid önünde durması ile şair olayların karşısına çıkmaktadır. Bu şair başka bir şaire tesadüf eder ve olaylar burada vuku bulur. Şiir üzerindeki malumatlarını terennüm eden şairler topluluğu bu kafede aynı amaçla bir araya gelmektedir.

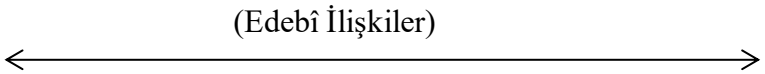
Garsonun şairlerin masasına gelerek onların isteklerini hazırlaması üzerine muhavere başlamaktadır. Hikaye basit romantik unsurların terennüm edilişi değil klasik Türk edebiyatı ve modern edebiyat arasındaki ilişkilerin yazar nezdinde edebiyat anlayışlarına vâkıf olduğu bilgisini vermektedir.

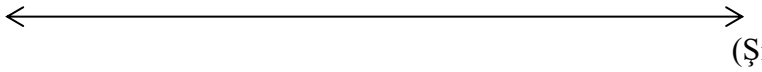
Hikâyenin son bölümünde kasidenin okunması yazar tarafından eski edebiyatın Batı karşısındaki önemi ve gücünü sürdürdüğünü ve batı karşısında gücünü ortaya koyduğunu göstermektedir.

Yazar (Müşteri) ⟷ (Müşteri-Görevli İlişkisi) ⟷ **Garson**

(Şiir Sevgisi) (Aracı)

Olayların ağırlıkta olduğu kahramanlar yazar ile garson arasında gerçekleşmektedir. Diğer olay parçaları muhtelif yazarların olayların merkezinde bulunan ana kahraman ile olan ilişkisi dâhilindedir. Bunlar bir çatışmanın değil karşılaşmaların meydana gelişidir:

6.40.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin zamanı mevsimsel bir ayrıntıyı ifade ederken bahardan kalma bir kış gününün henüz etkisini yitirmediğini ifade etmektedir. Hikâyenin olay örgüsünü başlatan ve bilgi veren zaman olayların başlangıç zamanını değil okuyucuları hikâyeye hazırlamak için sunulan küçük bir ayrıntıdır. Olayların asıl başlangıcını ifade eden zaman kafenin önüne tevakkuf ediş ânı ile neşet etmektedir.

6.40.4. Hikâyede Mekân

hikâyenin muhtelif mekanları vardır. Bu mekanlar kapalı mekanlar ve açık mekanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Yazar olayların gerçekleştiği asıl mekanı müşterek amacın gerçekleştiği basit bir mekan dairesinde ifade etmektedir.

Şişli teperinden söküp gelen bir faytonun gülbahçesi önünden Taksim Ağahamamı pişegâhına gidişi anlatılmaktadır. Her şairin ayrı bir yerden gelişini nitelendiren yazar muhtelif mekanların müşterek bir daire içerisindeki edebiyat hasbihâlini gerçekleştirmeleri şeklinde ifade edilmektedir.

6.40.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin bakış açısı gözlemcinin kendi görüşünü ifade etmesi şeklinde sınırlamaktadır. Bu nedenle yazarın hikayede yer alan her şairi gözlemleri dahilinde ele alması onların karakterlerine herhangi bir müdahalede bulunmaması yazarın hikayesinde kendini gizlediği amacını ifade etmektedir. Bu hususta yazar hikayede malumatvâri bir anlayışı temsil eden karakterler ortaya koymaktadır.

6.41. BİR HİKÂYE

Gece bir dürlü uyuyamadı. Salondaki sâ‘at sırasıyla beşi, altıyı, yediyi urdu. Artık o firâş-ı istirâhat, anın içün ateşîn bir cây-ı elem olmuş idi. Yerinden kalkdı. Konsolun üzerinde kısılı duran lâmbayı açarak koltuğun birine oturdu.

Uzun, siyâh saçları perîşânî-i hâtırını nâtık taraflarına düşmüş, o sîmâ-yı latîfi zalâm içinde birden bire doğan bir mâh-ı neve döndürmüş idi. Sık kirpikli ayrı, câzibedâr gözleri bir zamândan beri mehcûr olduğu istirâhat-ı rûh-ı vicdândan dolayı baygın, ‘âdetâ sönük nazarlarla mahzûn görünmekde, etrâfı çürüğe mâ’il siyâh bir dâ’ire ile muhât olarak alâm-ı kalbîyeye dâ’imâ bir ma‘kes-i hakîki olan o çehreye bir hüzn-i ârâm-firîb bahş eylemekde idi.

Birden bire elini alnına götürerek, güyâ içine sığamayan âh-ı kederini ta‘dîl etmiş olmak üzere başını hazînâne geriye atarak göğsünü nizâm-ı tabî‘iyesinden ziyâde şişiren o telehhüf-i derûnî âteşîn bir nefes ile çıkardı. Bunu müte‘âkıb:

— Anneciğim! Anneciğim! ‘Acabâ rûhun bir zamân eczâ-yı ârâmından olan rûhumun şu anda, böyle gecelerde çekdiği ızdırâbâtı hissediyordu? Sen öldün. Fakat ben beni öldürürcesine muzdarib eden elem-i hicrânına bir de ‘azâb-ı kalb munzam olduğu hâlde yaşıyorum. Senin nazar-ı müşfikin, müzekkî-yi rûh ve vicdânım olan sözlerin, en hiddetli zamânında bile gösterdiğin o tavr-ı rahîmâne beni teşfîye eder, hasta zamânımda bile sen tabîb hanım olur, ikdâm ve gayretinle âlâmımı tahfîf eyler idin. Lakin şimdi ben yalnızım. Pederim de bana acımıyor. Senden sonra beni sevmez oldu. Meğer sana da acımıyormuş.

Tarzında söylenerek yerinden kalkdı. Yavaş yavaş pencerenin önüne gitdi.

Zavallı kız me’yûs idi. Derece’-i ye’si pek büyük idi. Gözlerini gecenin zulmeti içine nasb ederek bir şey taharrî ediyormuş gibi bulundu.

Tamâm beş sene evveli vâlidesini gâ’ib etmiş, bu hicrân, anı diğer bir ‘âlem-i tenhâ’îye atarak birkaç ay ta‘zîb eylemiş idi. Kalbi tehyi değil idi. Hab-ı valideyni teşkîl eden hissiyât-ı mahsûsa’-i kalbiye meyânında yabancı, sevimli ve fakat kendisi içün mechûl bir muhabbet-i diğer daha var idi. Bu his bir zamândan beri ‘ârîz olmuş. Lakin netîcesi meşkûk idi. Zamân, vâlidenin hayâl şeh-per-i serî‘î üzerine alarak ‘adem âbâd nisyâna götürdü. Kâh arada tahattur eder, kalben bir te’essür, lisânen lafza’-i rahmeti yâd ederek derhâl unuturdu.

Kızın şu hayâtı mahzûnâne sayılamazdı. Evin içinde âmir kendisi olduğu cihetle arzularını itmâm edecek kuvvete mâlik idi. Bir gün işitdiği bir haber anı üzdü. Bu haber kabine ta‘alluk etmiyor idiyse de yine pek mühim idi. Zîrâ pederi evlenmek istiyordu.

Şu vak‘anın şüyû‘unu müte‘âkib vukû‘ buluşu anı bütün bütün şîrâze’-i istirâhatinden çıkardı. Evde yabancı birinin peydâ oluşu anı ma‘nen ezdi. Kalbini istirkâbâta düşürdü. Fakat bu istirkâbâta ne dereceye kadar şedîd olursa olsun gördüğü mu‘âmelât-ı evveliyenin gitdikçe tenâkusı melâlini, kederini artırdı.

Kaşkî şu melâlini, şu kederini bir başka ta‘dil edebile idi. O da yok. Bil‘akis teşdîdine hâdim olanlar var.

Üvey vâlidesinin oğlu da anı bîzâr ediyor. Sohbetinden ülfetinden ne derece müteneffir olduysa, o rütbede ızdırâbı artdı.

Kendisi henüz, on dört on beş yaşlarında nev- bâve-i cemâl olduğu hâlde o, yiğirmisine doğru ilerlemiş, hayâtın ba‘zı derîn köşelerini karışdırmış idi. Kâh garîb bir sûretde yaklaşır kâh mütelâşiyâne yanından kaçar, ba‘zen hazîn nazarlarla süzer, ba‘zen bir söz söylemek istediği hâlde söylemeyüb sâkit kalırdı. Kız bu harekâtın

Cümlesini anladı. Fakat mümkün değil sevemiyordu. Hiss-i rekâbet bunu mâni‘ idi. Bir gün! Ah o gün anın içün devr-i ‘azâbın mukaddemesi oldu. Pederi bir şey söyledi o şey pek müdhiş idi. Hatta dehşetinden dondu. Söz söylemeğe iktidârı kalmadı. Sersem, sersem odadan çıkdı. Bu söz hayâtına, hayât-ı kalbîyesine müte‘allik idi. Ne idi bilir misiniz? Pederi anı üvey vâlidesinin oğluna vermek istiyordu.

Bütün gün düşündü. Az kaldı bir sûret-i hal bulamıyordu. Babası her dürlü teşebbüsü kesr ediyordu. O âna kadar huzûrunda söz söyleyemediği pederine evzâ‘ıyla etvârıyla yalvardı. Nihâyet zehninden verdiği bir karâr üzerine zevc-i müstakbeline görüşmek içün bir haber gönderdi.

Sabâh, âfâk-ı ba‘îdeyi mâvî inkişâfâta gark ediyordu. Bunu gördü. Kalbi hopladı. İki karâr tahtında kalmış idi. Biri pederinin evvelce verdiği karâr diğeri gönderdiği habere karşı alacağı cevâb idi.

Bir seneden beri mütemâdiyen gönlünü, kalbini, vicdânını ezen, fikrini, zihnini çâyır çayır yakan, dimâğını bin endişe'-i hayât fersâ içinde ta'zîb eden şu belâdan halâs bulmak anın tarafından alacağı ufâk bir söze tevakkuf ediyordu.

Ufuk birâz daha ağardı. Hâlâ bir sadâ yok. Kendisinin artık hicrân-ı mü'ebbed ile mahkûm olduğuna kanâ'at getirmek istedi. Elleriyle başını tutarak o ateş-i 'azâbın derecesini anlayacak imiş gibi kalbini dinledi.

Tâ kapunun önünde biten bir âvâz-ı pâ anı îkâz etdi. Hızla kalkarak geleni istikbâl etdi.

Elleri, dudakları, a'zâ-yı vücûdu bir lerze'-i 'azîm içinde idi. Hayretinden hicâbından dondu. Bir zamândan beri zihninden tertîb etdiği cümel-i hitâbiyenin intizâmını unutdu. Fakat genç evvelki nidâ-yı hazîni ile söze başlayarak:

— Buyurun! Emirlerinizi dinlemeğe geldim. Deyince çâr-nâ-çâr cevâb vermeğe mecbûr olarak:
— Hakkımdaki muhabbetinize teşekkürler ederim. Sizi vicdân ve kalbine emîn bildiğim içün da'vet etdim. Da'vetimden maksad, bana hayât kazandıracak olan bir lütfu istirhâm etmekdir.

Delikanlı bu hitâb-ı mahzûnâneye karşı biraz isti'câlkârâne davranarak:

— Estağfurullah! Emrinizi infâz etmeğe çalışırım tarzında mukâbele etdi. Kız gözleriyle tecessüs-i hâl ediyormuşcasına yüzüne bakarak:
— Henüz, siz de ben de gencim. Benim gönlüm kimesneye merbût değildir. Hâlbuki siz benden başkasını bulub ta'dîl-i heyecân edebilirsiniz. Bir seneden beri gönlümün serd etdiği iknâ'iyâta nazaran izdivâcımız vukû' bulursa benim ziyâ'ımla hatme bulacakdır. Siz de sevdiğiniz vücûdu bir emel içün gâ'ib etmek istemezsiniz değil mi?

Deyince genç fevkâl'âde sarardı. Kızın bil-kıyâs getirdiği netîceye karşı meftûr olduğu nezâket his ve bâ-husûs bu 'âlemlere mahsûs olan meyl-i fedâkârî sebebiyle dalgın dalgın yüzüne bakarak:

— Ben hayâtımın kimseye bâr olmasını istemem. Hayâliniz bana matlûb olan ârâm-ı cânı hâsıl edebilir. Dedi. Gözleri merâret-i heves nâmına akıtdığı yaşlarla dolu olduğu hâlde bir kere daha dönerek o timsâl-i emeli temâşâ etdi. Hazîn, mükedder olduğuna işâret olan bir sadâ ile:

— Daha bir emriniz var mı! Hitâbıyla durdu. Kız bu tavr-ı garîbânenin efhâm etdiği me‘ânî-i kalbiyenin cümlesini anladığı cihetle:
— Teşekkürât-ı kalbiyemi kabûl buyurun. Demekden ‘ibâret bir cesâret gösterebildi. Genç o gün âşîyân-ı mâderi terk ederek sevdâ-yı dilini teskîn içün Bursa’ya gitdi.

Servet-i Fünûn. Cilt: 5, Sayı: 126, 29 Temmuz 1309 (1893).

6.41.2. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâye tam beş sene evvel validesinin kaybetmiş bir kızın hayatını anlatmaktadır. Annesinin kaybedişi ile hayata karşı bir feryadı timsâl eden bu kız yazar tarafından eleme mazûr bir hayat görüşünün mahkûmu olmaktadır.

Yazar tarafından annenin ne şekilde öldüğüne dair bir bilgi yer almamaktadır. Yalnızlığın asıl sebebi annenin ölümü ile ifade edilmektedir. Bu nedenle de kızın kişiliğini kendi içerisinde öldürmesi benlik bütünlüğünü yitirmiş bir karakter olarak hikayede şahıs kadrosuna menfî bir özellik isnat eder.

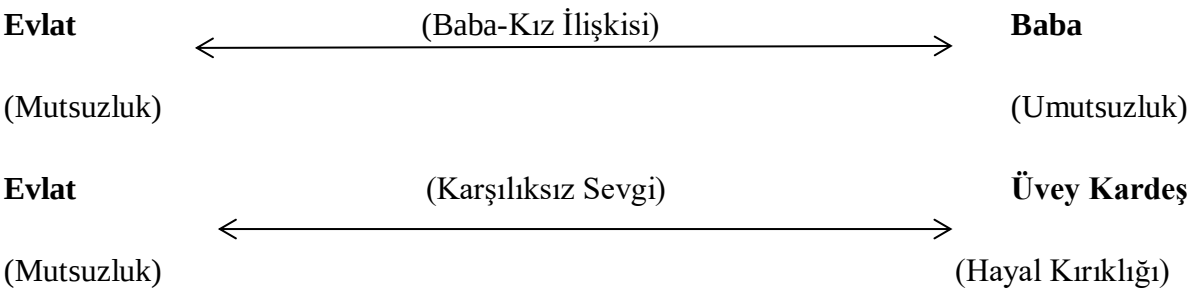
Yazarın karakterler üzerinde gösterdiği pesimist tavır diğer hikayelerinde göstermiş olduğu kişilik ve benlik durumlarını ifade eder. Pek çok hikâyesinde gördüğümüz bu ortak tavır yazarın kendi içinde yaşattığı müşterek bir zihniyetin ürünüdür.

Olayların çözülüşünü sınırlandıran ve baba figürüdür. Babanın anne öldükten sonra artık kızını sevmez olması evlat figürü arasında gerçekleşen çatışma unsurlarını ön plana çıkaran kişi yazar tarafından babanın evlenmek istediği fakat kim olduğu bilinmediği üçüncü bir kişidir ki kızın şirazesinden çıkarak evde yabancıyı istemeyişinin temsilidir.

Olayların ikinci vak'a zincirinde ana şahıs kadrosunda bulunan evlat figürünün üvey annenin oğlu ile evlenmesinin istenişi anlatılmaktadır ki genç kız ile oğlanın konuşmaları geri çevrilen bir teklifin bütün hevesi kursağında kalan bir genci bedbaht edişi ile sınırlandırılan bir karakter özelliklerini vermektedir.

Hikâyede annenin ölümü baba karakteri tarafından yalnızlık duygusunu çağrıştırmaktadır. Annenin ölümünden sonar babanın kızını eskisi kadar sevmemesi baba-kız çatışmasının başlangıcını oluşturmaktadır.

Olayların ikinci vak’a zincirinde kızın üvey anne ve üvey kardeş arasında çatışma yaşadığı görülmektedir. Bu nedenle iki ayrı ilişki ağı gösterilmelidir:

6.41.2. Hikayenin Olay Örgüsü

Olaylar bir evlat ve baba arasındaki iletişim yoksunluğu çevresinde gelişir. Olayların seyrettiği üç ayrı süreç vardır ki bunlar; baba ile kızın anlaşamaması, ilişkilerin çözümsüz kalması, babanın bir başka kadın ile evlenmek istemesi ve bununla birlikte olaylar içinde farklı bir olay zincirinin vukû bulmaktadır. Olayların son olay zinciri olumsuz bir cevap alan aşık rolundeki gencin çareyi Bursa'ya kaçmakta bulması anlatılmaktadır. Olayların ağırlıkta olduğu bu hikâyede geleneksel bir kurgu basit bir teknik ile tahkiye edilmektedir; bu nedenle yazar hikâyesinde ilişkilerin çözümünü dallanıp budaklanmayan bir sonuca bırakmaktadır.

6.41.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin zamanı kronolojik bir zaman seyrinin göstergesidir. Yazar tarafından birbirini takip eden saatler ân be ân büyüyen bir elem istirahatinin habercisidir.

Annenin ölümü ile bu elem şiddetini artırarak geçmişte yaşanılan olayların gelecekteki ve şimdiki yaşanılanlarla ilintili olduğunun göstergesidir. Yazar tarafından yalnızlık geçmişte kaybedilenlerin şimdiki zamanı da beraberinde götürmesi olarak sezdirilmektedir.

hikâyede kendi içinde bulunduğu durumdan muzdarip olduğunu ifade eden kızın birdenbire annenin ruhu ile ve hatıraları ile yaşayışı geçmiş zamana bir dönüşün de arzusunu dile getirmektedir. Geçmişe duyulan özlem şimdiki zamanın garabetini ortaya çıkaran bir özelliğe sahiptir.

6.41.4. Hikâyede Mekân

Hikâyenin mekân unsurları olarak öneme sahip tek ayrıntı olayların sonuca bağlandığı ve beklenmedik bir şekilde bittiğini ifade eden gencin Bursa'ya gidişidir. Duygularının ve arzusunun karşılığını alamayan gencin evlilik amacını icrâ edememesi ve kızın bir başka kalbe dahi merbut olmayışını anlatması yazar tarafından bir ayrılığın ve kaçışın Bursa'ya isnat edilmesi şeklindedir. Yazar tarafından bu gidişin amacı belirtilmeyerek terk-i sevdâ edişin gayesiyledir.

6.41.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyenin genel bir hakimiyet üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Yazar kızın rûhî durumunu elemler sebebiyle ve çektiği ızdırabın bir neticesi olarak ifade etmektedir. Hikâyede yer yer yazarın kendi duygularını genç kız üzerine isnat etmesi olayların geçişlerini kendisi tarafından tayin edildiği izlenimini okuyucuda vâki kılmaktadır.

Bu hususta diyebiliriz ki yazar tanrısal bakış açısını olayların merkezinde yer alan kız evlat figürü üzerine yüklemektedir. Kızın geçmişten geleceğe doğru geliştirdiği duygu ve düşünceler yazarın hakimiyeti dahilindedir.

6.42. BİR KURBAN BAYRAMI

Bir Kurban Bayramı haftası idi.

Sular aleminin henüz kesb-i keremî ettiği bir zamâna müsâdif olduğundan sabahleyin erken kalktım. Öprü başına gelerek iki buçuk postasının hareketine muntazır oldum. Müddet-i intizâr bir saat kadar imtidâd edeceği cihetle gazete mütâla‘asıyla iştigâli tensîb ederek arada sırada yalnızlıktan dolayı iyice eğlenemeyeceğimi düşünmekte iken bir sadâ:

— Bonjur! İyi ki tesâdüf ettim. Ben de arkadaş arıyordum diye aksetti. Bonjur ta‘bîrinin delâlet-i vâzıhasıyla dahî taayyün eder ki bana selâm veren gâyet lâubâli bir arkadaşımdır. Bonjuru Frenkliğe heves ettiğinden değil belki kesret-i istimâlinden dolayı sarf etmiş idi. Ben de bilmukâbele ayağa kalkarak ve işi bildiğim kadar alafrangaya dökerek:

— Bonjur! Dostum! Dedim. Ve elini elime alarak sıktım. Bu tarz-ı musâfaha ikimizi de tebessüme mecbûr etti.

Musâfaha hitâm bulduktan ve derhâl yetişen garsona bir kahve ısmarladıktan sonra söze başladık.

Arkadaşımı size takdîm edeyim, takdîmim biraz uzun sürecek ise de hikâyât-ı vâkı‘ası içün elzemdir.

Bu zât orta hali bir familyaya mensûbdur. Henüz kırk günlük şîr-i hâr iken pederi vâlidesini bırakmış, Tekfurdağı'na giderek orada teehhül etmiş, orada dahî duramayarak Maskat-ı re'si olan memlekete ‘avdet eylemiştir. Çocuk bu şefkatli vâlidesinin ağuş-ı himâyetine sığınarak mu‘âmele-i pederden agâh olmadığı ve vâlidesinin gözyaşlarını, melâlini, hüznünü, teessürünü duymadığı hâlde büyüyormuş.

Vâlide küçüklüğünden beri ta‘lîm ve terbiye gördüğü yerde hüsn-i terbiyeye mazhar olmuştur. Kadın zekî, fatin olduğu hâlde hüsn-i idâre ve âmiziş içün kocasına elinden geldiği kadar mu‘âvinet etmiş ve hattâ cihâz nâmına getirdiği eşyâyı yedirdikten ve servet-i mevcûdesi olan dört beş yüz lirayı dahî uğuruna sarf eyledikten sonra şu felâkete uğramıştır. Kadın servet-i beytiyenin mahvı esnâlarında kocasının teşvîkiyle görümcesinin konağından iki odalı bir hâneye çıkarak orada doğurmuş ve kırkını çıkarmadan zevcinden iftirâk haberini alarak me'yûs kalmıştır.

Vâlide, kucağındaki mahlûku musîbet-i hayât olmak üzere telakkî etmemiş, ve iki ay sonra görümcesine mürâca‘at ederek diğer bir erkeğe varıncaya kadar muhâfaza edilmesini ricâ etmiştir. O taraftan rû-yı kabûl görünce sefil olmadığına i‘tikâd ederek çocuğunu büyütmeğe hasr-ı nefs eylemiştir.

Akrabâsından dahî mu‘âvenet-i lâzımeye mazhar olarak ta çocuğunun dokuz yaşına kadar vâlidelik şefkat ve merhameti ibzâlden geri durmamıştır. Çocuk dokuz yaşından sonra müessesât-ı ma‘ârifimizden birine devâma başlar. Bu devâmı o derece şedîd bir verziş, o derece muannidâne bir say ve amel ile intihâ bulur ki müddet tahsîliyenin hitâmında terbiye-i asriyeye muvâfık bir insan olduğu hâlde mektebden çıkar. Benim arkadaşlığım mahallede ibtidâ etmiştir. O zamânlar şubede kâh sıbyan olan mahallerde oynar, eğlenirdik.

O hâtırâtın ne kadar lezîz ne kadar rûhperver olduğu ma‘lûmdur. İkimiz de küçük, bir yerde olduğumuzdan hikâyât-ı tıflâneyi birbirimize söyler, dinleriz. Daha o zamân beyaz, za‘îf çehreli, gözleri parlak, alnı geniş, biraz geveze, ekseriyâ parmakları ikinci boğumuna kadar mürekkepli, kâh bıyık yerlerinde dudaklarında terâküm eden terden çekilmiş bir hat-ı siyah bulunur, kâh keten urbasının önü damla damla lekelerle âlûde olurdu.

Derece-i zekâveti vasat dereceyi geçer, fakat o zekâveti tenvîr eden fart-ı tefekkür çocukluğunda bile ona mühim mühim meseleler öğretmiştir.

Artık on beş, on altı yaşına girmiş, devr-i taakkul bizim içün hulûl etmiş idi. Bu sinde keşâyiş-i fikir tabîiyü'l-husûl olduğundan o çocuklık âlemine vedâ ederek başka bir devre girdik. Mübâhisimiz değişti. Fikren muannid değil idiyse de teessürlü zamânından ateş parçası kesilir. Ekseriyâ bu hâli içün vâlidesinden tekdîr işitirdi. Vâlidem ile vâlidesi pek güzel sûretde geçinir, konuşur, hattâ birbirlerini hemşîre diye çağırırlardı. Hele vâlidemin Ziya hakkında olan şefkatini bir türlü unutamam. Her akma berâber yemek yer, kâh anın evinde, kâh bizim evde geceleri oturarak konuşuruz.

Ziya müktesebât-ı ilmiyece ilerledi. Bu hâl anda belli başlı âsâr-ı intibâh hâsıl etti. O benden evvel hissiyât-ı husûsiye-i kalbiyeyi kazanmış, benden evvel gözleri menâzir-i haseneyi tefahhusa alışmış imiş.

Bir gün yine evde Ziya'yı bekliyordum. Gece saat beşe geldiği hâlde o gelmedi. Cümlemiz mahzûn olduk. Filvâki hânesine haber gönderildi ise de orada bulunmayıp Kadıkoyü'nde halasına gittiği haberi alındı. Artık endişem ziyâdeleşti. Eğer Ziya yarın gelmezse müteessif olacak idim. Fart-ı teessürüm hem vâlidemi hem de anın vâlidesini işgâl etti.

Ertesi sabah evinin önünden hızlı hızlı geçmekte iken bir de Ziya'yı görmeyeyim mi? O esnâda Ziya'nın yüzüne dikkatle baktım. O da korkudan sararmış idi. Fakat gözlerindeki endişe, dudaklarına kadar sirâyet eden o asabi ra'şe, o tavr-ı zaaf bana bir sırr-ı mechûl karşısında bulunduğumu anlattı. Ben arkadaşımın her tavrına alışmış, her teessürüne iştirâk etmiş iken o endişeden, o ra'şeden bir şey anlayamadım. O helecan-ı zâhirin sebebini öğrenmek bana bir merak, 'âdetâ bir vazîfe olmuş idi.

Ziya tavr-ı mahsûsuyla yavaş yavaş yanıma geldi. Evin kapısından girerek mahcûbâne bir sûretde tebessüm etti. Fakat bir sirişk-i teessür, daha iyisi benim yanımda uğradığı hicâbın bahşettiği ıztırâb sâikasıyla toplanan bir katre gözlerinden indi.

Benim hâlimi sormayın. Ben pür hiddet, çocuğu suallere boğdum. Niye gelmedin? Nerede idin? Neden böyle yapıyorsun? Gibi sözleri birbiri ardına söyleyerek zavallıyı üzdüm. Benim bu kadar sözlerime karşı ne dese beğenirsiniz?

— Sus benimle gel, bahçede anlatırım. Demez mi, buna sabır lâzım.

Bahçeye girdiğimizde elinde kırmızı bir gül olduğunu gördüm. O gülü bana göstererek tebessüm etti.

İşte Ziya'da gördüğüm fart-ı sürûr bu tebessümde 'ibârettir. Artık koluna girdim. Bin can ile dinlemeğe karâr verdim. Ziya anlatmağa başladı. Dedi ki:

— Ben sana evvelce de söyleyecek idi.

Ama mahsûs söylemedim.

— Vay, benden sakladın ha?
— Yok canım saklamadım. İş o zamân ehemmiyetsiz idi.

İş ehemmiyetsiz isi sözü zihnimi karıştırdı. Ehemmiyet kelimesini güyâ ilk def'a işitiyormuşum gibi taaccüb ettim. Zîrâ kelime bana pek yabancı geldi. Bunun üzerine kemâl-i istiğrâb ile:

— Nasıl iş? Dedim. Ziya da bu hâlime şaştı. Hattâ beyân-ı taaccüb ederek:
— Ne şaşıyorsun? Bu kadar romanlar okuduk. Bu herkesin başına gelmesi melhûz olan şeydir.

Görülüyor a. Ziya benim için henüz yeni olan bir bahse giriyor. Vehleten intikâl edemedğime mi yoksa Ziya'nın techîline mi kızayım? Buralarını düşünmeğe başladım. Romanlar okumuşuz. Bunu da ilk def'a işitiyorum. Ziya'nın muhâkemesi bu tarza inkılâb edince bahçe tenezzühünü boşa geçirmeyeyim diye sözünde devâm etmesini istedim. Ziya başladı:

— Geçenlerde Kadıköyü'ne halama gitmiş idi. Halamın evinin karşısında büyücek bir ev daha var. Ben farkında değilim. Pencere önünde oturup da geleni geçeni seyr ile meşgûl iken o evden bir kızın bana bakmakta olduğunu gördüm. Ben de baktım.

Heves beni de bürüdü. Derhâl Ziya'nın sözünü kestim. Birdenbire:

— Güzel mi idi? Dedim. Benim bu telaşlı sualime Ziya hem mağrûrâne ve hem de müsâraatkârâne bir sûretde:
— Pek güzel! Demesin mi?

Ziya şaşırmış mı? Yoksa beni mi i'câb etmek istiyor? Fakat benim hayretimi Ziya anladı.

Tavren öyle temhîdâtta bulundu ki bizim Ziya'nın o kızı 'alâka etmiş! Olduğunu anladım. Bu sır pek dehşetlidir. Eğer bu duyulacak olursa Ziya'nın hânede rahatı biraz güçleşir. Binâ'en-'aleyh hırz-ı cân etmek benim için vazîfe hâline girdi. Yine dinlemeğe başladım. Ziya devâm etti:

— Akşamüzeri gelmek üzere çıktım. Kadıköy iskelesinde geldim. Vapura binerken bu kızın da diğer bir kadınla vapura bindiğini gördüm. Bana güldü. Ben bu kadar seveceğimi ümîd etmiyordum. İşte bir ay sonra yani dün gittiğimde doğrudan doğruya halama gittim. O beni görmüş. Ben görmedim. Lâkin halamın elini öptükten sonra doğru o pencere önüne oturdum. O da yan pencereye geldi. Eline bir tarak almış, uzun saçlarını taradı. Esvâbını düzeltti. Az kaldı çıldırıyordum. Kalbimi ateş kapladı. El-hâsıl ertesi gün oldu. Sabahleyin Kuşdili'ne gidip eğlenmek istedim. Bir de ne bakayım? Ben evden çıkınca o da yeldirmesini giymiş arka sıra geliyor. Artık sabredemedim. Yine birdenbire söze atılarak:
— O kız mı? Dedim. Ziya başını sallayarak:
— O kız ya. Az kaldı düşüp kalacaktım.
— Neden?
— Bilmem dizlerimin bağı çözüldü. Bir tuhaf oldum. Elim ayağım buz kesildi. Vücûdum titriyordu.

Çarıkçı mahallesi içinden Kuşdili'ne inen yokuşun nihâyetine geldiğimden bir de bakayım ki bu güle güle yanıma geliyor. O da sarardı. Bir söz söyleyecek idim. Güyâ dilim tutuldu. Titremeden mâ'adâ bir eser gösteremedim.

— Böyle neye kaçıyorsunuz? Dedi.

Artık bahsin tatlı yerine gelmiş idik. Ben yine atıldım. Tam söz söyeleyecek zamânda vâlidesi bize çağırmasın mı? Artık nerede konuşacağız? Odalarda konuşsak öteki beriki işitir. Zâten cümlesi de şübhelendi. Şu tatlı sohbetin inkıtâı fevkalhad canımı sıktı.

Ziyâ on yedi yaşında başladığı aşk ve hevâ âlemini ebediyen muhâfaza edeceğine dâ'ir tab'an ihrâz ettiği istidâda bir de bir nümâyiş 'ilâve etti. Bu nümâyiş epeyce mühimdir. Zîrâ odada dahî işi açarak o kızın kendine bir de gül takdîm ettiğini, ertesi gün mühürdar bahçesine kadar gidip konuştuklarını söyledi. Şu etvâr-ı tıfılâne beni 'âdetâ meshûr ediyordu. Garib değil mi? Ziyâ'daki fazla-i hisse ben nazar-ı hased ile baktım. Hele o kırmızı gülün yapraklarını birer birer koparıp da bir kitabın her sahifesine birer yaprak koymak sûretiyle yad-ı ma'şûkaya vesîle olacak bir numûne-i âşıkâne göstermesi beni fevkal'âde bir sûretde tahrîs etti. Güyâ o yaprakları taktîr edecek de kokusundan teselliyet bulacak idi.

İşin en mühim ciheti bu muhâvereden sonra oldu. Bana bir gün berâberce gitmekliğimizi ricâ etti. O günü karârlaştırdık ve bugünkü gibi erkenden buluştuk.

Artık bendeki nazîrlerin, Ziya'daki fikirlerin hadd ve hesâbı yok.

Berâberce yola çıktık. Kadıköy vapuruna binerek doğruca halasının evine gittik. Bu hâne civârında yeni yapılmış bir hâlde olub oldukça vâsi ve haremli, selâmlıklı idi. Ben selâmlığa, Ziyâ hareme girdi. Bir müddet sonra yanıma gelerek selâmlık penceresinden karşıki evi gösterdi. Ben nazar-ı mütecessimimi gezdirmekte iken bir güzel çehrenin mütebessimâne bir sûretde bakmakta olduğunu gördüm. Bu tebessüm o derece latîf idi ki o âna kadar hiçbir çehrede görmemiş idim. Ziyâ bana bir tavr-ı müftehirâne ile baktı. Dedi ki:

— Nasıl? Dediğim gibi değil mi?

Artık beyân-ı mütâla'a etmeği münâsib görmedim. Yalnız başka tarzda:

— Allah bağışlasın dedim. Dedim ama ben de bir başka hâle girmiş idim. Bu hâl benim de böyle bir kadına merbûtiyetimi temennîden mütevellid bir his idi. Ben bi'l-cümle kuvâ-yı hissiyemi bir yere toplayarak ilk gördüğüm kıza meyl etmeği kuruyordum.

Ertesi sabah hep berâber teferrüce çıktık. Kızı yakından gördüm.

Hafif eflâtun bir yeldirme giymiş. Başına yanları işlemeli bir başörtüsü örtmüş idi. O zamân henüz on dört on beş yaşında idiyse de kaşları ince, gözleri biraz mavi, saçları sarı, ağzı, burnu derece-i matlûbede ufak, değirmi çehreli, beyaz, biraz kısa boylu idi. Gözleri enzâr-ı hafîfe içinde nim mest ise de her nazarında bir te'sîr-i belîğ görünecek derecede bir in'itâf-ı mahsûs var idi. Hele Ziya'ya yaklaştığı esnâda iktisâb ettiği hâli asla unutamam fevkalâde sarardı. Gözlerinin maviliği garib bir renge girdi.

Anın bir vaz-ı serbestâne ile sokulması fevkalâde mûcib-i taaccübüm oldu. Bunu serbestî-i ahlâka vermedim. Ben bu hâli kızın fart-ı sevdâsına haml ettim. Hattâ kendi kendime:

— İkisi de birbirini seviyor.

Dedim. Bir müddet daha gezildikten sonra eve 'avdet zamânı hulûl eylemiş olduğundan Ziyâ'ya ihtâr ettim. Arkadaşım beni de iğfâl edecek derecede 'avdet etmemekliğim hakkında andlar, yeminler ettiyse de mesmû olmayınca o da benim ile berâber ric'ate karâr verdi.

İşte Ziyâ'yı tanımağa başladığım zamân asıl bu zamân idi. Bizi bir sene daha refâkatde mecbûr tutab müddet hem civârı hitâm bulunca ikimiz de vazîfe ve mesleğimizin başına geçtik. Mahalle arkadaşlığında devâm etmek biraz güç oldu. Zîrâ o mütâla'ât ve tetebbuâtında devâm etmekle berâber devâir-i devlette bulunmağa. Ben matbûât âleminde yuvarlanmağa

karâr vermiş idim. Bunun içün arada sırada görüşürdük. Hattâ köprüde buluştuğumuz gün bile tesâdüf kabîlinden idi.

Ziyâ evvelki hâlde değil idi. İkimiz de ayrılalı yedi sekiz sene olmuş, o geniş nâsıyede bir iki çizik, göz kenarlarında hafif birkaç buruşuk peydâ olmuş, gözlerin eski fer-i masûmânesi yerine seyyiât-ı medeniyeden olan mahmûrluk gelmiş, siyah bıyıkları körleşmiş, dudakları biraz daha kalınlaşarak metânet-i merdânesine delâlet eden bir vaz-ı mahsûs almış idi. O dimâğ eski muhâkemâtını terk etmiş, feylesof olmuş, fakat birkaç ukde henüz çözülmemiş idi. Bazen kendinden ve bazen rufekâ-yı sâ'iremden işittiklerime nazaran meslek-i sevdâperestîsini henüz bırakamamıştır.

Artık mükâlemâta başladık. O bana sanat-ı tahrîrin fezâilinden bahsederek lisânen tazîmât-ı lâzımede bulundu. Ben de ana ikimizin hizmetinden de netîce bir olduğunu anlatarak mukâbele ettim.

Sözümüz cereyân-ı tâbiîsini ahz ettiği esnâda idi ki gazinonun garsonu vapurun zamân-ı hareketinin hulûl etmekte olduğunu anlattı. Bi't-tabi' kalktık. Mesarburnu'na giden vapura bindik.

Yan kamaralardan en küçüğünü intihâb ederek tehâce görüşmeği tensîb eyledik. Çarkın altından çıkan beyaz köpükler ikimizin de nazarında hayralar peydâ etmeğe başlayınca Ziyâ mükedderâne bir sûretde başını çevirdi ve bana hitâben:

— Müessir bir levha-i ricat karşısında bulunuyorum. Dedi. Ziyâ'daki bu tessür beni düşündürdü. Zâten sabahtan beri hâlinde bir tagayyür olduğunu hissettiğim hâlde şimdi bana inkişâfât-ı kalbiyede bulunmasını artık beâ-yı kalbî çekemeyeceğine işâret idi. Ben de derhâl:

— Bu levha-i ricat nedir? Diye istîzâh eyledim.

Ziyâ müteessirâne sûretle başladı. Dedi ki:

— Sen zâten sevdâ-yı evvelimin tafsîlâtına vâkıfsın. Haniya o Kadıköyü'ndeki kız yok mu?

— Evet,

— O benim iki seneye kadar yanımda bulunuyordu.

— Acâyib.

— Duymadın mı?

— Hayır

— Ben mektebden çıktıktan sonra halamı tavsît ederek aldım. Bidâyet-i izdivâcda o derece mesrûr idim ki bahtiyarlığıma hükmedecek idim. Fakat izdivâcımın üçüncü ayından sonra anı mütefekkir görmeğe başladım. Bu hâl-i mütefekkirânesi evvel-emirde nazar-ı dikkatimi celb etmedi. Garib bir hiss-i şefkat beni ona karşı müncezib tutuyordu. Ben incizâbımı hâlimle, henüz kanâ‘atyâb olmayan sevdâ ve cünûnumla anlatıyordum. O mütehassis olacağı yerde mahzun mahzun bakar, beni cûş u

Hurûşum içinde münhezim ederdi. Tahassüsât-ı kalbiyemin teheyyücü ile anda gördüğüm vaz-ı sâdegî bir müddet beni de düşündürdü. Ekser gece uykudan uyanır, ser-i bâlînime konmuş bir muharrik hissiyât hâlinde olan o vücûdu temâşâ ederdim. Gâlibâ gözlerimdeki fart-ı dikkat anın a‘sâb-ı zaafiyesini teheyyüc ettiğinden o da uyanır. Lâkin ufak bir tebessümü müte‘âkib yine gözleri kapanarak beni kendi tenhâlığımda bırakırdı.

Taht-ı izdivâcıma girdiği târîhden i‘tibâren gâyet sade giyinir, yalnız benim işimle iştigâl eder, pencerelerden beni gözetler, seyre çıkmaz idiyse de evden içeriye girdiğimde o tavr-ı bîkaydîyi asla terk etmezdi. Ben anın tarafından vukû‘ bulan ahvâl-i sevdâkârâneye intizâr eder dururken andan böyle bir hareket göremeyişime canım sıkılırdı. Yavaş yavaş endîşe beni istîlâ etti. Muharrib-i hissiyât olmak üzere telakkî edeceğim o şübhe birkaç def‘a zihnimi işgâl eyledi.

İzdivâcın bir buçuk senesi böyle gerçi. Artık bende de şu ahvâl-i cünûna hâtime vermek fikri peydâ olmuş idi. Birahâne köşelerinde itmâm-ı keyf ettikten sonra eve gelir, önüme konulan birkaç lokma yemeği yiyerek yatağıma yatar, hiçbir şeye aldırmaz idim.

Gönlüme başka eğlenceler aramaya başladım. Hele şu izdivâc âleminden teberrüd etmeye başlayalı fikrim ilk sevdâyı, ilk hâlet-i aşkı bana ta‘lîm eden o vücûddan yavaş yavaş dönmeye azmedeli tahassüsât-ı fikriyemde başka levhalar peydâ oldu. Fakat o nazar-ı dakîk sönüyor. O beniz soluyordu. Ben anın ahvâl-i hayâtiyesinde husûle gelen şu tahavvüle asla aldırmadım. Ona karşı teessürüm yok idi. O da bana bu hâlimden dolayı bir şâyed açmazdı. Bir gün sarhoş idim. Kedisinin bir buçuk seneden beri bana karşı gösterdiği etvâr-ı bâridenin sebebini sordum. Yalnız kaş çatmaktan ‘ibâret olan bir tavr-ı âmirâne ile mukâbele ederek yanımdan savuştu.

Bu hezîmet bende birtakım âsâr-ı müdhişe husûle getirdi. Ana karşı her türlü fedâkârlığı ettiğim hâlde bu derece lâubâliyâne hareket etmesine başka bir sebep mevcûd olduğunu

düşündüm. Artık bütün bütün soğudum. Aradan bir ay kadar geçmiş idi. Akşam hâneme geldiğimde gözlerinin kızarmış, müddet-i medîde ağlamış olduğunu gördüm. O zamân hiçbir şey söylemeyerek odama çekildim. Benden mâ‘adâ anı işgâl eden bir vücûdun var olduğunu i‘tikâd ettim. Hânede nice zamândan beri hükmetmekte olan bu burûdete bir hâtime vermeği kaviyyen azmeyledim.

Ziyâ'nın sözünü kestim. Dedim ki:

— Ne gibi azmettin?

Ziyâ mahzûnâne başını sallayarak:

— İftirâk etmek istiyordum.

Bu söz bende bile bir eser-i hüzün husûle getirdi. Gözlerimi mahzûnâne indirerek hikâyenin mâbadını dinlemeye mecbûr oldum, Ziya devâm etti:

— Ertesi sabah kalktım. Kendisini çağırdım. Elim, ayağım dudaklarım titriyordu. Kalbimde duran bakiye-i uhabbet kesr-i râbıtaya imkân vermiyordu. Lâkin odama yine o vaz-ı bîkaydîsiyle girdi. Ben o vaz‘dan haz etmiyordum. Derhâl kan beynime fırladı. Ana hitâben:
— Hanım, artık ben bu hânede yoğum. Birbirimizden iftirâk ediyoruz. Dedim. Yüzünün kanı derhâl çekildi. Kapakları yalnız muhîtinde bir kırmızılık bırakarak sarardığı hâlde gözleri hûnâlûd bir manzara aldı. Kırmızı dudakları üzerinde bir beyazlık zâhir olarak eli ayağı titremeğe başladı. Ve bana:
— Hepsi bu kadar mı? Diye istîzâhda bulundu. Ben bu levhadan ürktüm. Bir harekette cebindeki mendili çıkardı. Birkaç yeri hûn içinde olan mendilini göstererek:
— Hayâtı mahvolmağa yüz tutmuş bir kadına böyle hânime-i telh ile mi mu‘âmele ederler ben keder mi, ölümden havf mı size bildirmemek istedikçe siz arzu-yı safâkârınızı tezyîd ettiniz. Peki teşekkür ederim.

Diyerek kapıya kadar yürüdü. Dizleri tahammül edemeyerek bir vaz-ı câmidâne ile çöktü. Ben bu manzarayı ettiğim mu‘âmelât-ı cevriye ile bir türlü tevfîk edemedim. Kan ağlamak derecesinde bir ye'is ile üzerine koştum. Ağzından parça parça kan geliyordu. Gözleri nim açık, burnu, ağzı hûnîn köpüklerle mestûr idi.

Gerdanı mazlûmiyet-i sevdâkârânesine burhân olacak derecede garîbâne bükük olduğu gibi bir elinde dahî burhân-ı sevdâsı olan mendil bulunuyordu. Elleri fevkalâde bir kuvvetle

kapalı, ağzı kilitlenmiş olduğundan derhâl refîka-i hayâtımın masrû olduğuna hükmettim. Aşağıdan hizmetçiyi çağırarak mu‘âvenet etmesini istedim. Hizmetçi hanımın bu hâlini görünce bana hitâben:

— Korkmayın, hanım her zamân böyle olur dedi.

Ziya bu hikâyeyi anlattığı esnâda ‘âdetâ ağladım. Çünkü o da eşk-i tahassür döküyordu. Hikâye bir müddet münkatı oldu. Arkadaşım hikâyenin mâbadını a‘sâbına kuvvet gelinceye kadar te’hîr etti. Ba‘dehû vaz-ı hazînâne ile:

— Nihâyet iki ay sonra boğazının iki tarafı sıracadan delindi. Ben bu iki ayı başı ucunda geçirdim. Her gün yalvardım. Her yalvarışımda o beni affederdi. Lâkin ben kendi kendimi affeemezdim. Bir sabah uykudan uyandığımda hizmetçi kadının titreye titreye yanıma gelerek hanımın vefât ettiğini anattı.

Az kaldı mahv oluyordum. Hîn-i ihtizârında benim çağrılmaklığımı emretmiş. Anın içün beni uyandırmamışlar. Lâkin o levha beni öldürüyor. Refîkam vefât edeli altı ay olduğu hâlde ben bu ıztırâbı henüz ta‘dîl edemedim. Dedi. Beni de kendini de ârâmsûz-ı keder içinde bırakarak hikâyesi bitirdi.

Servet-i Fünûn. Cilt: 3, Sayı: 62, 7 Mayıs 1308 (1891).

6.42.1. Hikâyenin Şahıs Kadrosu

Hikâyenin ana şahıs kadrosu anlatıcı ile aynı kişidir. Saat iki buçukta harekete muntazır bulunan kişi laubali bir başka arkadaşına tesadüf etmektedir. Hikâyenin ana kahramanı olan ben kişisi yazar tarafından hikayenin ilk olay zincirinde tanıtılmayan biri olarak ifade edilmektedir. bu hususta "Frenkliğe hevesi olan laubali bir arkadaş imajı"yazarın bir başka kişinin karakter analizini gerçekleşmesi şahıs kadrosu içinde görebileceğimiz önemli bir detaydır.

İki arkadaşın aynı dilden konuşmalarında Fransızca sözcüklerin yer alması hikâyede"alafrangalık" temasını ortaya koymaktadır. Ana kahramanın arkadaşını ön plana çıkararak hikâye içerisinde naklettiği anısal vâkıalar anlatıcının önüne geçerek önemi kendi üzerine toplamaktadır.

Anne ve baba figürünün yardımcı bir kahraman konumunda bulunmasında hikâyede babanın uzaklara avdet etmesi ile servetini kaybeden bir annenin kahraman üzerindeki yıkıcı etkisi parçalanmış bir aileye isnat edilmektedir.

Hikâyede yardımcı karakter olarak yer alan bir diğer kişi görümcedir ki doğumun gerçekleştiği ana mekâna hizmet etmektedir.

Olay zinciri kişinin gelişim safhalarını dönemsel olarak ortaya koymaktadır. Olayların ikinci safhasında ana karakterin dokuz yaşından sonra tahsil hayatındaki başarıları ile mektepten çıkışı yer almaktadır. Sıbyan mektebinde geçen süreç içersinde çocukluk hikâyelerinin karakterler üzerindeki tesiri ifadeleri yer almaktadır.

Çocukluk devrinin son bulması ile aklî melekelerin kişiliği ön plana çıkaran bir kabiliyeti beraberinde getirmesinde adı Ziyâ olarak belirtilen ve anlatıcının ön plana çıkardığı şahıstır. Burada anlatıcı kendi düşüncelerini ve ifadelerini vâlide üzerine yüklemektedir.

Hikâyenin yardımcı karakterleri arasında yer alan bir başka kişi ana karakterlerden ayrı bir mahalde yer alan haladır. Bu kişi hakkında ifade edilen tek bilgi Kadıköyü'nde ikamet edişidir burada gerçekleşen ve şahısların birbirileri ile olan etkileşimlerinden haber veren olaylar hikâyenin doruk noktaya varmasını sağlamaktadır.

Ziyâ adlı karakterin on yedi yaşında başlayan aşk ve heves âlemi halanın evinde görülen bir kız ile vuku bulur. Bu hususta yazar kızın betimsel özellikleri idealize edilerek aşkın açığa çıkmasında kızın Ziyâ'ya gül verişi etkili olmaktadır.

Ziyâ'nın aşk karşısındaki duruşu yaşını alarak olgunlaşan bir karakterin farklılık arz eden terennümlerini ifade etmektedir. dolayısıyla Ziyâ'nın asıl benliğini bulduğu zaman arkadaşından ayrılışının yedi sekiz senesine tekâbül etmektedir. Burada ilerleyen yaşın feylesof kimliğini kazandırması şeklindedir.

Yazar burada şahıs üzerindeki ağırlığı ve önemi kendi üzerine yüklemektedir izdivaç alemine giren iki arkadaşın eski aşk ve heves duygularını kaybedişi haneyi terk edişi eski müspet duyguların menfi bir duruma girmesi şeklinde izah edilebilmektedir.

Hikayenin son olay zincirinde Ziyâ'nın evli olduğu kadın anlatılmaktadır ki hastalık süreci onu nitelendiren tek durum olarak hikâyede yer almaktadır. Evin hizmetçisi olan kadın ile beraber anlatılan evin hanımı karakter olarak hizmetçi tarafından öldüğünün söylenişi ile son bulmaktadır.

6.42.2. Hikâyenin Olay Örgüsü

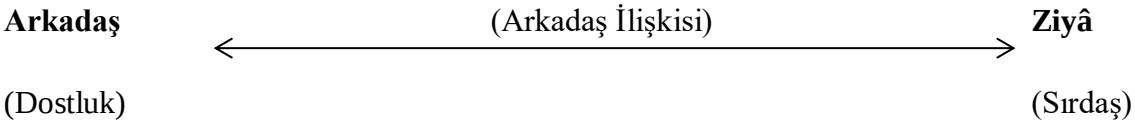
Hikâyenin olay örgüsü karakterlerin değişen ve gelişen duygu durumlarının farklı sahfalarını vermektedir. Bu nedenle yazar hikayesinde durum ve olayları aynı potada eriterek olay ve durum ağırlığını sentezlemektedir. Gün geçtikçe değişen karakterlerin hayat karşısındaki görüşleri basit bir aşk kurgusu üzerine oturtulmaktadır. Bu hususta yazarın kendi muhakemesi karakterler üzerine isnat edilmektedir. Psikolojik ve sosyolojik durumların yazar tarafından başarılı bir şekilde kesbedilmesi ana şahıs kadrosu üzerine yansımaktadır. Felsefî bir anlayış olan " Değişmeyen tek şey değişimdir." cümlesi yazarın yer verdiği hikayenin arka planını teşkil etmektedir.

Olaylar basit bir tesadüfün daha sonra yoğun bir ilişkiye dönüşmesi şeklinde gelişim göstermektedir. Arkadaşın hatıralarından yola çıkarak değişen hayat görüşünün ifadeleri izdivaç hayatının öncesi ve sonrası şeklinde iki farklı dönem hakkında bilgi sunmaktadır. Bu nedenle hikayeye romantik ve basit bir aşk hikayesi olarak bakmamak gerekmektedir. Hikayenin arka planında yer alan felsefî olgular ve psikolojik iç çözümlemeler yazarın edebî görüşünün izleridir.

Olayların çözülüşü refikanın vefat edişine isnat edilmektedir. Bu hususta geriye dönüşler şimdiki zaman ile ilişkilendirilerek yazar keder karşısında bulunan kalpleri iki arkadaşın üzerine yüklemektedir. Anlatıcı hikayenin bitişini okuyucuya duyurmaktadır.

İki dostun birbiri ile olan sırdaşlık ilişkisi geçmişte yaşanan olayların gün yüzüne çıkarılması şeklindedir. İki dostun karşılaşması neticesinde içine bulundukları aşk hevesi, zaman geçtikçe yerini ilmî olgunluğa tebeddül etmektedir. Yazar tarafından bu duygusal ve düşünsel bir çatışmadır.

Hikâyenin son olay parçasında gerçekleşen değişim Ziyâ'nın aşk ve ilim karşısındaki duruşudur. Geçmiş zamanda göstermiş olduğu duygusal meyil zamanla ilme yöneliş olarak kendisini göstermektedir:

(Geçmiş ve Gelecek Çatışması)

Aşk ⟷ **İlim**

(Geçmiş) (Gelecek)

6.42.3. Hikâyede Zaman

Hikâyenin gerçekleştiği ve olayların başlangıcını teşkil eden zaman dilimi bir Kurban Bayramı haftasıdır. İki arkadaşın tesadüf edişinde bu anın varlığına işaret edilmektedir. Yazar hikayenin bir anı üzerinde geçmesini ifade ederken anlatıcının henüz kırk günlükken terk edilişine şahit olmaktadır. Geriye dönüşlerin zamansal olarak geçmişe atfedilmesi ifadeleri yer almaktadır.

Ana şahıs kadrosunda yer alan kişinin geçirdiği yaş dönemleri zamansal açıdan farklı bir duruş ve hayat görüşünü ortaya çıkarmaktadır. Hikâyenin olayları belli zaman dilimlerinin kişilik üzerindeki önemine dikkat çekmektedir. Hikâyede her ne kadar basit ve işlevi olmayan zamansal ayrıntılar yer alsa da önem arz eden dönemler karakterlerin yaşları geçtikçe değişimlerinin ifadeleridir.

Ziyâ ile arkadaşının ayrılışı yedi sekiz seneye tekabül ederken kendi kişiliklerinde eski haline getiren bir görüntü ile karşılaşmaktadırlar. Bu durum eski heyecanın kaybedilişi romantik duyguların yerini ilmî yönlere çekmesi şeklinde gösterilmektedir. Bu nedenle zaman birbirinden keskin bir şekilde ayrılan dönemsel özellikleri değil birbirlerini tamamlayıcı bütünsel bir özellik göstermektedir.

Hikâyenin son olay örgüsünde ise refikanın vefat ediş sürecinden altı ayın geçmesi olayların hızlıca son bulmasını fakat tesirinin yavaş yavaş seyredişini ifade etmektedir.

6.42.5. Hikâyede Mekân

Hikâyenin muhtelif mekanları yer almaktadır. Yazar, bu hikayesinde mekânlar arasında hızlı bir geçişin varlığına işaret etmektedir. İki arkadaşın tesadüf ettiği yer ile olayların ağırlığını artırdığı halanın evi farklı bir öneme sahiptir. Kişilik özelliklerinin oluşmasında babanın annesini bırakıp Tekfurdağı'na gitmesi kendi içinde bocalayan bir kişiliğin oluşmasına sebep olmaktadır.

Hikayede mekânlar karakterlerin dönemsel olarak değişmesini nitelendiren yerler olarak ifade edilmektedir. Bu sayede dokuz yaş ile başlayan mektepte tahsil edinme, çocukluk âlemine vedâ etme, gençliğe giriş dönemleri olayların seyrini değiştiren durumları meydana getirmektedir.

Ziyâ'nın kızı görerek ona olan hislerini arkadaşına anlattığı mekan hala evinin bahçesidir dolayısıyla burada gerçekleşen hisler anısal bir üslup içerisinde anlatılmaktadır. Halanın ikamet ettiği mahal Kuş Dili - Çarıkçı Mahallesi olarak ayrıntılandırılmaktadır.

Ziyâ'nın arkadaşına gördüğü kızı göstermesi bir evin içeriğini sınırlandırması bakımından önem arz etmektedir. Selam ve haremlik evin unsurları olarak hikayede yer alırken içerik bakımından bu mekânlar tanıtılmaktadır. Bu nedenle basit bir görüş mekânı olarak nitelendirilmiş diyebilmekteyiz

Kişilerin kendi iç dünyalarında bir zamanlar vücutlarında yer eden aşk hâllerinin birahane köşelerinde yavaş yavaş yerini umursamazlığın aldığını göstermektedir. Bu nedenle bu mekan olumsuz duyguların açığa çıktığı ve evlilik karşısındaki duruşun değişmesine sebep olan unsurlardan biridir. Yazar burada karakterin bu mekanı seç işini içine düştüğü benlik boşluğuna isnat etmektedir.

6.42.5. Hikâyede Bakış Açısı ve Anlatıcı

Hikâyede çoklu bir bakış açısı kullanılmaktadır, yazarın bilinçli bir tercih olarak hikâyesinde yer verdiği kahraman ve gözlemci bakış açıları karakterlerin birbirleri ile diyalogları dâhilindedir. Yazarın önce ben dili ile tahkiye ettiği bu hikâyesi, metinlerarasılığa işaret eden ve anıların ön plana çıkmasına hizmet eden bir anlayış ile hikâyeyi arkadaşının geçmiş yaşantısına dayandırmaktadır. Hikâyenin son olay örgüsüne kadar olayların anılar dahilinde gerçekleştiğini söyleyebilmekteyiz. Hizmetçi kadının hanımının vefat ettiğinin haberini

vermesi ile geçen altı aylık süre uzun bir zaman dilimini ifade etmektedir. Bu sayede anlatıcı doğrudan anlatımın bir özelliği olarak olayların çözümünü okuyucuya nakletmektedir.

7. SONUÇ

İstanbul'da doğup büyümüş, yaşamının büyük bir kısmını İstanbul'da geçirmiş olan Ahmed Râsim'in kitap haline getirilmiş yüzlerce eseri bulunmaktadır. Pek çok alanda eser vermiş olan Ahmed Râsim'in özellikle makale, fıkra, vb. yazılarından oluşan kitapları; anı, tarih, roman, hikâye türündeki eserleri incelenmeye hazır olarak üzerinde pek çok edebî tefekkürü beraberinde getirmiştir. Hikâyelerinde göstermiş olduğu başarıda döneminin zihniyetini ve geleneğini hâiz bir bakış açısı geliştirdiğini söyleyebilmekteyiz. Onun hikâyecilik anlayışında dar kalıplar içerisine sıkışmış has - havas, zengin - fakir, güzel - çirkin ayrımı bulunmamakla birlikte içinde bulunduğu toplumun aynasına yansıyan ne varsa her küçük şeyin hikâyerinde yer alması gerektiğini savunmuştur.

Onun edebiyat dünyasında göstermiş olduğu edebî muhakeme ve muhayyile Edebiyât-ı Cedîde'nin yazın ruhundan beslendiğini göstermiştir. Fıkra, mektup, hikâye, roman, şiir, mizah, monografi gibi pek çok türün yetkin kalemi olan yazar, muhtelif mecmualarda yazılarını kaleme almıştır. Üzerinde tahlil çalışması yapılacak olan hikâyelerinden hareketle Ahmed Râsim, edebî eserlerinde sunduğu geniş perspektifi müşahede etmeye imkân sunmuştur. Onun hikâyelerinde olay ve durum hikâyeciliğinin zengin örnekleri bulunmakla birlikte her hikâyesinde şahit olduğumuz ayrıntılı betimlemeler, kişilik tasvirlerinin ve şahıs kadrosunun okuyucu nezdinde iyi tahakküm edilmesine vesile olmuştur.

Ahmed Râsim, edebiyatımızda döneminde pek çok yazar ve aydın kesime hitap etmiş; vücûda getirdiği kıymetli eserleri ile edebiyat câmiâsında adından söz ettirmiştir. Onun kurmacaları vasıtası ile topluma adeta bir ayna tutmuş ve eserlerinde bulduğumuz en ince ayrıntılar ile okuyuculara ana bir izlek sunmuştur. Toplumsal müesseselerin sosyal gerçeklik ilişkilerine dikkat çeken yazar, her hikâyesinde farklı bir toplumun süregelen ilişkilerini, aşk hayatını, aile geçimini, dönemin sosyo-kültürel perspektifini realizmin bakış açısından istifâde ederek okuyuculara sunmuştur.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın roman anlayışına benzer bir anlayış geliştiriren yazar, hikâyeri başta olmak üzere, anılarında ve fıkralarında kendi yaşantılarına bir nev'i atıfta bulunarak kahramanların dilinde konuşmuştur. Bazen bir adamın, bazen bir kadının düşüncelerinde ve duygu durumlarında göstermiş olduğu açık yüreklilikte yazarın kendisini ifâde ettiğini görürürüz. O, hikâyelerinde samimî duyguların, nikbin hayat görüşünün özetini küçürek hikâyerinde bir kıssadan hisse şeklinde vücuda getirmiştir. Ahmed Mithat Efendi'nin izinden giden yazarın bu hususta onun edebiyat anlatışını örnek aldığını söylemek doğru olacaktır.

Yazarlık vasfının hikâyelerde kahramanlara atfedilmesinde yazma geleneğinin bir süreklilik arz etmesi Ahmed Mithat Efendi ekolünün yazar tarafından başarılı bir şekilde kesbedilmesi şeklindedir. Hikâyelerinde çokça yer verdiği aile ilişkilerinde yazar, geçim derdi ile arayış içinde olan kahramanların durumunu hikâyenin arka planında kendisini okuyucuya sezdirmiştir. Öyle ki Ahmed Râsim, geçimini yazarak kazanan, içinde bulunduğu zor hayat şartlarını düşünerek hareket etmiştir.

Kendisini hikâyelerinin merkezine almasında olaylara hâkimiyetini sürdüren yazar bu hususta karakter tahlillerine son derece önem vermiştir. Aile ilişkilerinde kadının birleştirici rolünü, babanın ailesini geçindirmek için arayışlar içinde bulunmasını, büyük anne ve büyük baba figürlerinin hikâyelerde sözü geçen, bilgileri ile yol gösteren kişiler olarak yer almasını bilinçli bir şekilde hikâyelerinde ifâde eden yazar, basit bir olay örgüsünün ve aile ilişkilerinin değil sosyal gerçekliğin arka planda okuyucuya sezdirilmesi şeklindedir.

Uzun hikâyerine göre daha sade ve kısa cümleli hikâyerinde ders verme ve telkinde bulunma amacı ile kaleme alan yazar, uzun hikâyerinde kullandığı metaforları ve uzun tamlamaları durum öykücülüğüne yaklaşan bir üslupla kahramanların iç çözümlemelerine bir yolculuk gerçekleştirmiştir. Geriye dönüşler ile anısal bir üslup geliştiren yazar, kendi çocukluğundan itibaren geçirdiği evreleri hikâyelerine adetâ mezcetmiştir.

Edebiyât- Cedîde'nin sürdüğü Batılılılaşma izleğini doğru yorumlayan Ahmed Râsim, körü körüne batılılaşmanın yanlışlığına dikkat çekmiş buna eserlerinde okuyucuya sezdirmek istediği bir ana fikir olarak hikâyelerinde yer vermiştir. Özellikle hikâyerinde gördüğümüz gelenekçi tavır, toplumun geçmişten getirdiği pek çok dinî ve folklorik ritüellerin gerçekliğidir.

Ahmed Râsim, hikâlerinde örneklendirdiği bu geleneklerden; kurban ibâdeti, rüya yorumu, misafir ve akraba ilişkileri, büyüklere itaat etmenin gerekliliği vb…pek çok sosyal olguya ve duruma dikkat çekmiştir. Tüm bu özellikler onun hikâye anlayışında Servet-i Fünûn Dönemi'nin sadece bedbin ve buhranlı bir süreç olmadığı fikrini getirmiş; onun hikâyelerinde bu anlayış nikbin bir hayat görüşünün de varlığına işaret etmiştir.

Çalışmamızda Ahmed Râsim'in muhtelif kurmacalarından hareketle mecmualar incelenmiş gün yüzüne çıkmayı bekleyen pek çok hikâyesi üzerinde transkript çalışması yapılmış olup hikâyelerin tahlilleri yapısal özellikleri bakımından aydınlığa kavuşmuştur. Hikâyelerden hareketle Ahmed Râsim'in edebî anlayışı, üslup özellikleri, bakış açıları ile hikâyelerde

kullanmış olduğu ana izlek çalışma alanımıza dâhil olmuştur. Hikâye anlayışının gerçeklik unsurları ile hikâyelerde ana ve yardımcı kahramanlar içinde buludukları zamanın ve mekânın gereklerinden soyutlanmamış, bakış açısının anlatıcı gözündeki muhakemesine dikkat çekilmiştir.

Olay örgüsünün içerisinde yer alan vak'a parçaları kendi içinde farklı durumları ve olayları temsil ederken yazarın seçmiş olduğu dekoratif mekânlar İstanbul'un iç yüzünü göstermesi bakımından önem arz etmiştir. Zamanın anakronik ve kronolojik olarak verildiği hikâyelerde yazarın geçmişe dönerek kendi çocukluğundan itibaren başladığı hayat yolculuğu, olayların içerisinde yer alan kahramanların kaderine bırakılmıştır. Yer yer zaman sıçrayışarına yer veren yazar, zamanı sadece belli bir vaktin güdümüne bırakmamış; olayların seyrini değiştiren önemli gerçekliklerin ve durumların başlama ânından okuyucuyu haberdâr etmiştir. Bu nedenle diyebiliriz ki:

Ahmed Râsim, edebiyat teorisinde hikâye inceleme ve tahlil alanına zengin bir bakış açısı ve eleştiri anlayışı kazandırmıştır. Onun hikâyecilik anlayışında göstermiş olduğu başarıda metinler arasılığın önemi, edebiyat câmiâsına kazandırmış olduğu bereketli menbaın da tezâhürleridir. Çok genç yaşlarda başlayan edebiyat yolculuğunda edebiyata zengin edebî eserler kaleme alan yazarın her türden eseri kaleme alması hikâyecilik anlayışına da zengin bir malzeme sunmuştur diyebiliriz.

Eserlerinin inceleme alanımıza dâhil olan yapısal özellikleri bağlamında hikâyelerinin şahıs kadrosu, hikâyelerinin olay örgüsü, zaman, mekân ve bakış açıları hikâyelerinde teker teker incelenmiş hikâyelerin yapısal unsurları incelenirken öznel bir bakış açısı kullanılmış olup kanaatlerimiz ışığında hikâyelerin bir nev'i taslağı oluşturulmuştur. Tüm bu aşamada hikâyenin iskeleti bozulmadan hikâyede yer alan yapısal unsurlar tespit edilmiş; teorik edebî bilgilerin gerçekliği ile metinleri meydana getiren unsurlar ele alınmış sistematik olarak hikâye tahlilleri gerçekleştirilmiştir.

Ahmed Râsim'in muhtelif hikâyelerinden hareketle inceleme alanımıza dâhil ettiğimiz kurmacaları hikâyenin yapısal özellikler çerçevesinde irdelenirken yazarın hikâye anlayışına bağlı kalınarak dönemin zihniyeti ile beraber bir edebiyat düşüncesi geliştirilmiş ve okuyucuların takdîrine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Aktaş, Ş. (1987). *Ahmed Rasim.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Aktaş, Ş. (2003). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları

Akyüz, K. (1990). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri.* İstanbul: İnkılap Yayınları.

Altınkaynak, H. (2004). *Nükte ve Fıkralarıyla Ahmet Rasim,* İstanbul: Toroslu Kitaplığı.

Andı, F. (1999). *Roman ve hayat.* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Banarlı, N. *S. (1971). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Bachelard, G.(1996). *Mekânın Poetikası,* (çev. Aykut Derman), İstanbul: Kesit Yayınları.

Belot, A. (1306). [1888]. *İki kadın. Ahmed Rasim (*Müt.). İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.

Bilgin, İ. (2002). *Ahmet Rasim Hayatı, Sanatı, Eserleri.* İstanbul: Hikmet Neşriyat.

Boynukara, H.(1997). *Romanda Bakış Açısı ve Anlatılış,* İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Çüçen, K. (2009). *Bilgi Felsefesi*. Bursa: Asa Kitabevi.

Çetin, N. (2003). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Basımevi.

Devellioğlu, F.(2002). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik Lûgat.* Ankara: Aydın Kitabevi.

Ertaylan, İ. H. (2011). *Türk Edebiyatı Tarihi I-IV,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Flammarion, C. (1308). [1890]. *Ürani. Ahmed Rasim* (Müt.). İstanbul: Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı.

Forster, E, M. (1982). *Roman Sanatı*. (Çeviren: Ünal Aytür). İstanbul: Adam Yayıncılık.

Gökman, M. (1989). *Ahmet Rasim (İstanbul'u Yaşayan ve Yaşatan Adam). Hayatı ve Eserleri,* İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı Yayınları.

Hedin, S. (1322). [1904]. *Asya kumsallarında.* İstanbul: Mihran Matbaası.

Hızarcı, S. (1965). *Ahmet Rasim hayatı ve eserleri*. Ankara: Varlık Yayınevi.

İldeş, Ö. (2018). *Ahmed Râsim Hikâye ve Romanları*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.

Karadeniz, A. (2004). *Öykü Tekniği,* Hece Öykü, Sayı 1, Şubat-Mart, s. 61-66

Koçu, R. E. (1938). *Ahmed Rasim: Hayatı Seçme Şiir ve Yazıları,* İstanbul : Suhûlet Kitabevi.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Levend, A. S. (1965). *Ahmed Râsim.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Matild L. (1315). [1897]. *Ahmed Rasim* (Müt.). İstanbul: Tahir Bey Matbaası.

Moran, B. (2012). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Özön, M, N. (1985). *Türkçede Roman.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Özkırımlı, A. (2004). *Türk Edebiyatı Tarihi* - I, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Râsim, A. (1980). *Muharrir, Şâir, Edib.* İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

Râsim, A. (1987). *Muharrir Bu Ya.* İstanbul: Millî Eğitim Yayınları.

Siyavuşgil, S. E. *"Ahmed Rasim",* İslam Ansiklopedisi, I, 200-202.

Stevick, P. (1988). *Roman Teorisi*. Çev. Sevim Kantarcıoğlu. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Taksil, L. (1304). [1886]. *Borjiyalar. Ahmed Rasim* (Müt.). İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.

Tekin, M. (2020). *Roman Sanatı.* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Unat, F. R. (1940). *Hicrî tarihleri milâdî tarihe çevirme kılavuzu*. Ankara.

Verne, J. (1320). [1902]. *Kaptan Jipson. Ahmed Rasim (Müt.).* İstanbul: Mihran Matbaası.

Yeşilyurt, E. (2002). *Ahmet Rasim hayatı ve eserleri.* Ankara: Yeryüzü Yayınevi.

Yücebaş, H. (1959). *Ahmet Râsim Aşkları- Hatıraları.* İstanbul: Yeni Zamanlar Sahaf.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0002-5772-3045
Adı Soyadı	Ayşenur AKIN
Doğum Yeri	Ankara/ Mamak
Doğum Tarihi	21.01.1997

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Gazi Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölüm	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı

Katıldığı Kurslar	İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Sürekli Eğitim Merkezi Yabancılara Türkçe Öğretimi Programı (2020) Hayrat Vakfı Osmanlıca Belge Okumaları 3. Kur (2021) Mamak Kültür Merkezi Osmanlıca Hüsn-i Hat Kursu (2017) American Culture YDS İngilizce Kursu (2018)
Bilimsel Yayın	Akın, A. ‘‘ Postmodernizmin Işığında Güner Sümer’in Eserlerine Bir Bakış ’’ *IKSAD Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi Dergisi* (2020).

İLETİŞİM

Adres	Yenidoğanlı Köyü Tigem Malya Lojmanları 28/B Boztepe/ Kırşehir
E- Mail	akin.aysenur5757@gmail.com